ISSN

**UNIVERSITATEA DE STAT
„BOGDAN PETRICEICU HASDEU” DIN CAHUL**

CONFERINȚA ŞTIINȚIFICĂ

de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice

20 aprilie 2007

CAHUL

CZU
U

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul. Conferința științifică de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice, 20 aprilie2007.

Comitetul de organizare a Conferinței:

Axentii Victor, dr., conf.univ, şef catedra Filologie română
Certan Ion, lector superior, şef catedra Istorie
Luchian Teodosia, lector superior, şef catedra Psihopedagogie şi ştiințe sociale
Furnică Lucian, lector superior, şef catedra Drpet
Miron Oxana, şef catedra Finanțe şi evidență contabilă
Bagrin Dumitru, lector superior
Fuciji Mariana, lector superior
Chiciuc Ludmila, lector superior
Saitarlâ Natalia, lector
Moldovanu Victor, lector

Descrierea CIP
Conferința științifică de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice, 20 apr. 2007 / comitetul de org.: Victor Axenti, …- Cahul: USC, 2007 (Tipogr. „Turnul Vechi” SRL).- 240 p.
ISBN 978-9975-9751-7-9
100 ex.

082 +378.4(478)

Materialele incluse în prezenta ediție sunt recomandate de catedrele de profil în cadrul cărora activează autorii şi aprobate spre publicare de către Comisia Metodico-didactică a USC „B.P. Hasdeu” (proces verbal nr.___ din ________)

ISBN

Catedra de Ştiinţe Psihopedagogice şi Sociale

Catedra de Filologie Română

Catedra de Administraţie Publică

Catedra Finanţe şi Evidenţă contabilă

Catedra Economie şi Management în Afaceri şi Servicii

Catedra de Matematica

CALITATEA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI O PROBLEMĂ ACTUALĂ

Ioana AXENTII, conf. univ., dr., **Margareta LEAHU**, lector universitar,
Catedra de Ştiințe Psihopedagogice şi Sociale

The integration into the European space of high education constitutes a problem of major importance in the context of continental politics of globalization. In this context the necessity of improvement the quality in high institutions is dictated by: the processes of internationalization and globalization in the world, the tendencies of development of the higher education and the necessity of integration in the common European area of High Education; the rise of the number of institutional partners, the growing mobility of teaching stuff and studies and titles, as a result of the internationalization and growth of students' mobility, teachers, researchers, etc.

The quality of Education must be in a continue process of improvement, imposing on the entire field of Education, from the pre-school education to master degree. The subjects of quality assurance in the Educational institutions are pupils, students, teachers, but the internal quality of Education is rational to be done in conformity with the Quality Plan, having well determined a strategy of continue growth of quality in conformity with standards of professional forming.

In the new conditions of activity, we considered that the strategy must have an official statue, to be public, the fact which will contribute to the appearance of the public trust.

The promotion which became more and more insistent in the Academic community of the option of including the problems of quality to the level of entire system is very welcome. It is evidently that every segment of education has its specific nature, but the needs can be easily harmonized through the elaboration of Portfolio of competences with what a pupil must graduate the school, competences established on the base of special standards of every school stage.

Integrarea în spațiul European al învățământului superior constituie un imperativ de maximă actualitate în contextul politicii continentale de globalizare. În acest context, asigurarea calității

constituie crearea încrederii publicului în procesele care se desfăşoară în instituţiile de învăţământ superior din ţară, iar asigurarea unui învăţământ de calitate trebuie să constituie obiectivul major al fiecărei instituţii de învăţământ.

Pe de altă parte, necesitatea perfecţionării calităţii învăţământului superior este dictată de: procesele de internaţionalizare şi globalizare în lume; tendinţele de dezvoltare a învăţământului superior şi necesitatea de a se integra în aria europeană comună a învăţământului superior; creşterea numărului partenerilor instituţionali; mobilitatea crescândă a cadrelor didactice şi a studenţilor; necesitatea recunoaşterii diplomelor şi echivalării studiilor şi titlurilor, ca urmare a internaţionalizării şi creşterii mobilităţii studenţilor, profesorilor, cercetătorilor etc.

În acest context calitatea învăţământului trebuie să fie într-un proces continuu de îmbunătăţire, impunându-se pe toată filiera învăţământului, de la învăţământul preşcolar la doctorat. Subiecţii asigurării calităţii în instituţiile de învăţământ îi constituie elevii, studenţii, profesorii, iar calitatea internă a învăţământului este raţional să se efectueze în conformitate cu un *Plan de calitate*, având bine determinată o strategie de creştere continuă a calităţii în conformitate cu standardele de formare profesională. Or, metodologia şi asigurarea calităţii în educaţie, la ziua de azi, sunt centrate în primul rând pe rezultatul învăţării, nu însă şi în cazul când nu au fost elaborate standardele educaţionale, nu au fost evaluate calitativ schimbările care au avut loc în programele şi manualele şcolare, conţinuturile, obiectivele în baza cărora profesorii trebuie să facă demersurile calitative.

În noile condiţii de activitate, considerăm că strategia trebuie să aibă un statut oficial, să fie publică, fapt ce va contribui la apariţia încrederii publice.

Aspectele practice ale aplicării strategiei va include în mod obligatoriu descrierea modalităților de organizare a sistemului de asigurare a calității, de formare profesională a specialiştilor în corespundere cu standardele de calitate care va permite atât individului cât şi societății să devină performanți într-un mediu caracterizat prin competiție şi dinamism [1, p.33]. Menținerea standardului este posibilă numai în condițiile orientării procesului de învățământ spre performanțe începând de la învățământul preuniversitar şi continuând cu dobândirea performanțelor în activitatea didactică universitară, prin îmbunătățirea continuă a ofertei şi rezultatelor, vor fi menționate concret responsabilitățile legate de asigurarea calității pe care le au departamentele, şcolile, universitățile şi alte unități instituționale şi persoanele implicate.

A începe asigurarea calității din momentul admiterii studentului la studii în instituția de învățământ superior credem că rămâne a fi un deziderat al zilei. De cele mai dese ori absolvenții de liceu nu dispun de informația de care au nevoie, pentru că nu există o bună orientare profesională, o bună comunicare între învățământul superior şi cel preuniversitar, liceenii nu îşi aleg profesia din vocație, de cele mai dese ori, vin la studii din îndemnul părinților, colegilor, de aici evident se observă lipsa de colaborare activă între cele două nivele din sistem.

O problemă prioritară ar fi ca fiecare instituție de învățământ să-şi construiască un sistem de marketing prin care să-şi promoveze propria ofertă educațională, astfel încât să aibă o temeinică bază de selecție a tinerilor. Or, pentru a ajunge la nivelul calității dorite construcția ulterioarelor demersuri educative trebuie să se sprijine pe zestrea cu care tinerii ajung în universități, de altfel de câțiva ani facultățile reclamă o diminuare severă a gradului de pregătire a absolvenților de liceu.

Liceenii trebuie să cunoască toate transformările care au loc în universități, să le fie asigurată transparența în toate activitățile de modernizare a învățământului superior din țară cum ar fi elaborarea tehnologiilor care se referă la actul predării bazat pe realizarea competențelor generale şi de specialitate; a procedurii noi de evaluare a studenților etc. Să cunoască că în conținutul procedurilor de calitate, ca actori au fost incluse structurile academice şi angajatorii (angajatorii cei drept prea puțin şi foarte stingher). Tinerii trebuie să cunoască unde se face carte şi de către cine se face carte adevărată.

Una din problemele importante ale psihologiei învățământului superior este / trebuie să fie studierea şi cunoaşterea personalității studentului contemporan. Cadrele didactice universitare vor lua în considerație că „această etapă de vârstă se caracterizează prin formarea următoarelor însuşiri de personalitate: accentuarea motivelor conştiente ale comportamentului; orientarea activității şi a vieții, în general, spre un scop, autonomia, perseverența, stăpânirea de sine, inițiativa. Este o perioadă de autoanaliză şi autoapreciere [2, p. 127-128].

Autoeducația este o altă problemă a vârstei studenților manifestată prin activitatea lor orientată la schimbarea, transformarea propriei lor personalități. Autoeducația la această vârstă se realizează cu ajutorul unor mijloace şi tehnici, mai frecvente fiind autoresponsabilitatea sau formularea independentă a unor scopuri de formare a anumitor calități; autoraportul sau retrospectiva timpului trecut şi a celor reuşite în acest timp; autoanaliza sau procesele reflexive care îi permit studentului să cunoască legitățile cauzale ale succesului şi insuccesului, acestea servind drept bază pentru înaintarea noilor cerințe față de sine; autocontrolul sau fixarea, evidența în permanență a comportamentului şi stărilor proprii cu scopul de a evita acțiuni şi fapte nedorite.

De remarcat faptul că în planul dezvoltării cognitive studenţii îşi formează capacitatea de a identifica problemele de rezolvat, a le analiza în părţile lor componente, au o gândire raţională care obligă la schimbarea şi reorganizarea informaţiei, sunt apţi să însuşească teoriile ştiinţifice, să le examineze critic şi să construiască noi viziuni. De obicei potenţialul de gândire şi inteligenţă se exprimă în studiul aprofundat al unui domeniu şi în expunerea a ceea ce au receptat şi asimilat de la profesorul care trebuie să fie de înaltă calificare, care să poată confirma veridicitatea ştiinţifică a celor expuse de student etc., care să-şi axeze procesul de predare în conformitate cu principiul libertăţii unde fiecare elev/student va fi considerat „...unic şi irepetabil, iar învăţământul va fi un proces de formare a capacităţilor de personalitate, care acordă individului capacitatea generală de a achiziţiona valori, de a face opţiune pentru anumite valori, de a produce valori, de a se conştientiza pe sine ca valoare netrecătoare" [3, p.163-164].

Un indicator al dobândirii calităţii învăţării la studenţi îl constituie motivaţia alegerii profesiei, orientările valorice în sfera profesională, reprezentările despre profesie, montajul social pentru continuarea studiilor etc.

Or, pentru elevul dar şi studentul contemporan, părinţi, profesori rămâne a fi actual conceptul expus de pedagogul L.Fl.Marian „S-a spus cu drept (dar a rămas din nefericire numai o simplă dorinţă): învăţăm pentru viaţă, nu pentru şcoală. De fapt învăţăm pentru învăţători, pentru părinţi şi chiar pentru noi, de nevoie sau dintr-un egoism infiltrat sistematic prin perspectiva certificatului, care ne va da odată dreptul la o slujbă, la o bucată de pâine. Pentru viaţă învăţăm abia mai târziu, când părăsim zidurile şcolii şi intrăm în vâltoarea vieţii, fără cărţi la subţioară şi învăţători, care să ne poarte de mână pe căile spinoase şi înguste ale vieţii" [4, p.30-31].

Astăzi ne confruntăm cu situația când pe de o parte profesorul dar mai ales studenții nu întotdeauna percep schimbarea ca un proces care merită efort şi responsabilitate. De remarcat faptul că orice schimbare este abordată tridimensional: la nivel european, la nivel național şi la nivel instituțional. Acest proces în final se axează pe conceptul de calitate.

Un alt aspect al strategiei calității credem că l-ar constitui punerea in valoare a întregului potențial intelectual al universitarilor (dar şi a celor din învățământul preuniversitar) din CE prin intermediul unei mai mari mobilități a personalului academic, permițând astfel ameliorarea calității educației si formării, oferite de universități in vederea asigurării competitivității CE pe piața mondiala.

Astfel este foarte important în condițiile țării noastre ca toate nivelurile instituțiilor să se dedice asigurării unor rezultate clare şi explicit prevăzute de programele de studiu, ca personalul instituțiilor să fie pregătit, dornic şi capabil să ofere pregătire şi sprijin în pregătire, care să ajute studenții să ajungă la acele rezultate, să existe o recunoaştere deplină, oportună şi palpabilă a contribuției celor din rândurile personalului care dovedesc măiestrie, nivel înalt de calificare şi de dăruire. Instituțiile trebuie să dispună de modalități prin care să se asigure că personalul implicat în pregătirea elevilor/studenților are calificarea şi competența necesară. În acest scop se propun a fi realizate chestionare prin intermediul cărora s-ar putea determina aprecierea cadrului didactic de către însuşi elevi, studenți. Lucru foarte discutabil în rândurile pedagogilor, unii dintre care categoric susțin că elevii /studenții nu ar fi capabili să facă o apreciere obiectivă, nu le permite nivelul de pregătire etc. Sigur nu este exclusă o apreciere subiectivă, mai ales daca chestionarul este completat de către un elev/student care are multe absențe (acestora nici nu trebuie să le fie puse la dispoziție completare lor). În cazul

unor profesori competenți, dar exigenți s-ar putea întâlni o apreciere subiectivă. O apreciere neîntemeiat de bună ar putea avea şi profesorii care dau note mari, tolerează nivelul prost de învățare a materiei predate, volumul materiei predate fiind minimalizat etc. Dar cu toate acestea, practica a demonstrat că în majoritatea cazurilor, mai ales studenții efectuiază o apreciere obiectivă, vin cu sugestii, obiecții, propuneri constructive.

Printre cele mai dese mențiuni studenții subliniază că este foarte important ca persoanele care îi învață să stăpânească deplin materia predată, să aibă abilitățile şi experiența necesară pentru a le transmite în mod eficient cunoştințele lor într-o gamă de contexte de învățare şi să poată primi un feed-back al propriei performanțe. În acest context, nu mai puțin important pentru sporirea calității personalului didactic îl au instituțiile de învățământ superior care trebuie să ofere ocazii cadrelor didactice de ă-şi dezvolta permanent capacitatea de predare etc.

Un interes deosebit prezintă în acest context experiența universităților din Gent, Belgia, Wageningen, Olanda unde *asigurarea calității începe din momentul*:

- admiterii studentului la studii,
- asigurarea succesului prin accesul la programele de studii bine întemeiate, realizate cu metode eficiente de învățare, examenul conține conținutul cursului studiat,
- obținerea cu succes a diplomei şi eficiența ei.

Instrumentele şi dovezile asigurării calității le constituie chestionarele, evaluarea cursului, programe anticipative, monitorizarea lor etc.

Un rol foarte important în asigurarea calității studenților din Gent îl au programele comisiilor de calitate. Filosofia generală a acestor programe fiind axată pe utilizarea experienței studenților şi a expertizei

profesionale în domeniul respectiv. Nivelul de asigurare a calității studiilor se stabileşte de către membrii comisiei cu ajutorul chestionarelor fie în scris sau chestionare directă, pe larg sunt utilizate chestionarele electronice, observarea în cadrul desfăşurării cursurilor sau constatarea dificultăților cu care se confruntă studenții, în cadrul lucrărilor de laborator, constatarea nivelului de colaborare între studenți în cadrul grupurilor de lucru. În dependență de rezultate, comisia lucrează direct cu conducătorii de program, iar în caz de necesitate, organizează întruniri cu profesorii disciplinelor de studiu, cu corpul profesoral, fiind invitați un reprezentant sau mai mulți reprezentanți ai grupurilor de studenți. Universitățile din Gent şi Wageningen, optează pentru un model organizațional dinamic şi decentralizat.

O altă abordare a problemei în cauză ține de calitatea procesului de învățământ care trebuie văzută în sinergia dintre cea a educației şi cea a cercetării, care în mod rațional nu pot fi separate. Din acest punct de vedere, universitățile trebuie să insiste pe importanța masteratelor şi doctoratelor, pe rolul lor important pentru poziționarea universităților în aria cercetării ştiințifice.

Calitatea învățării presupune de asemeni rezolvarea unor serii de probleme cum ar fi: promovarea bunelor practici, stabilirea relațiilor dintre universități, schimburi de experiență, conferințe, workshopuri pentru a se promova ce este bun.

Un alt aspect foarte important de menționat este că, într-o comunitate academică ori şcolară, calitatea nu depinde numai de conducător ci de întregul colectiv, or şi mai actual în Europa se vorbeşte despre cultura calității, aceasta fiind o problemă de atitudine, de comportare, de stil de viață cotidiană. Astfel, evaluarea elevilor şi studenților va deveni o problemă fundamentală, universitățile urmând a fi capabile să demonstreze oricând că studenții au fost evaluați la nivelul calității iar agenții economici să confirme acest lucru.

În concluzie putem menționa că promovarea tot mai insistentă de către lumea academică universitară a opțiunii de a include problemele calității la nivelul întregului sistem este foarte binevenită. Evident că fiecare segment al învățământului are specificul său dar cerințele pot fi uşor armonizate prin elaborarea portofoliului de competențe cu care elevul trebuie să plece din şcoală, competențe stabilite pe baza unor standarde specifice fiecărei etape şcolare.

Referințe:

1. Muraru E., Guțu V., Dandara O., Managementul calității în cadrul universitar:delimitări conceptuale şi metodologice // Învățământul superior-tendințe spre modernitate. Materialele conferinței ştiințifice internaționale, Chişinău, 27-28 septembrie, 2006, Ed. Chişinău , 2006.
2. Pâslaru Vl., Papuc L., Negură I., ş.a., Construcție şi dezvoltare curriculară. Cadru teoretic, Chişinău, 2005.
3. Pâslaru Vl., Principiul pozitiv al educației, Chişinău, 2003.
4. Liviu Fl. Marian, În jurul şcolii. Cugetări şi impresii // Şcoala Basarabiei,Chişinău, februarie,nr.4, 1919.

ACTIVITATEA ACTIVĂ – PRINCIPIU FUNDAMENTAL ÎN EDUCAȚIA STUDENȚILOR

Teodosia LUCHIAN, lector superior,
Catedra de Ştiințe Psihopedagogice şi Sociale

Le problème de la qualité constitue l'objectif prioritaire de la politique éducationnelle dans le contexte réformateur de l'enseignement supérieur correspondant les tâches du processus de Bologne.

La qualité de l'enseignement dépend beaucoup de l'activité active de l'étudiant qui n'est pas seulement l'objet du processus instructif-éducatif, mais il est aussi le sujet de l'éducation.

Pendant les activités se développent les motifs et les besoins de l'individu humain, en assurant la formation et sa création comme

personnalité. Les recherches psychologiques contemporaines sur l'éducation universitaire ont évidentié l'existance de quelques repères, principes, conditions d'orientation de l'activité des étudiants qui peuvent assurer du succès dans l'enseignement. Parmi les procédés qui stimulent l'activité intellectuelle des étudiants et qui forment ensemble avec d'autres méthodes didactiques, les habitudes du futur spécialiste dans le domaine de l'apprentissage sont celles qui visent la solution des exercices avec le contenu psychologique.

Une forme fondamentale d'autoinstruction, autoéducation et activité active des étudiants, est l'étude individuel auquel on accorde une grande importance à l'étape actuelle.

Donc, l'enseignement de l'étudiant, son éducation doit se réaliser par sa propre activité, par la coparticipation, par la solution des quelques problèmes qui tiennent de sa vie, de son travail, de sa future profession.

Problema calităţii a devenit obiectivul prioritar al politicii educaţionale în contextul reformator al învăţământului superior conform cerinţelor procesului de la Bologna.

Realizarea acestui obiectiv presupune orientarea activităţii instituţiilor superioare de învăţământ la modernizarea conţinutului procesului instructiv-educativ, a tehnologiilor şi strategiilor didactice, formelor de organizare a procesului de învăţământ cu studenţii, relaţiei profesor-student.

Practica de predare-învăţare în universităţile contemporane cunoaşte o multitudine de înnoiri: creşterea ponderii metodelor bazate pe acţiune (rezolvare de probleme, învăţarea prin descoperire, studiu de caz, dezbaterile în comun, cooperarea, simularea, etc.).

Sporeşte, de asemenea, rolul mijloacelor didactice de predare (casete video, filme didactice, modele, televiziune, etc.), în asimilarea conţinuturilor şi individualizarea învăţării. Cu toate acestea, observăm că unii studenţi consideră cunoaşterea, aprecierea şi acţiunea umană ca „ceva pe care trebuie să le realizeze alţii, nu noi!", ceea ce poate avea consecinţe negative în formarea personalităţii acestora.

În psihologie este argumentată ideea, conform căreia personalitatea se formează în procesul activității şi, deci, organizând într-un anumit mod activitatea, noi căpătăm posibilitatea de a dezvolta motivele şi trebuințele individului, asigurând astfel formarea şi devenirea lui ca personalitate.

Cercetările psihologice contemporane asupra educației universitare au evidențiat existența unor repere de orientare a activității, a unor principii a căror prezență pot asigura succes în învățare.

Aceste principii conțin în ele participarea activă a studenților sau o asigură. Dintre acestea se pot menționa:

- Ceea ce învață studentul trebuie să fie consolidat prin aplicarea şi verificarea în practică.
- Productivitatea învățării este sporită de similitudinea situației de învățare cu cea de locul de muncă în care se vor utiliza cele învățate.
- Învățarea este cu atât mai eficientă şi asimilarea cu atât mai mare, cu cât studenții sunt mai activi în raport cu obiectivele de învățare, adică participând creator la actul învățării.
- Conținutul nou din învățare sporeşte calitatea învățării şi a posibilității de a reține un timp mai îndelungat informația învățată.
- Cunoaşterea rezultatelor învățării mobilizează şi orientează studenții, sporind productivitatea învățării.
- Dezvățarea este mai greu de realizat decât învățarea; deci în activitatea cu studenții e necesar să evităm proiectarea şi realizarea unor conținuturi incorecte de învățare.
- Fiecare student învață într-o manieră personală, în ritmuri şi cu posibilități specifice.

- Interesul în învățare crește pe măsura descoperirii și punerii în valoare a capacităților intelectuale, volitive și afective ale studentului.
- Învățarea studentului este întotdeauna pluridimensională (cognitivă, afectivă, socială, motrică, etc.).
- Certitudinea învățării unui conținut există numai în măsura în care aceasta implică: trezirea interesului, conștientizarea, accesibilitatea, trecerea de la simplu la complex, de la teorie la practică și invers, sistematizarea, continuitatea, individualizarea și diferențierea.

Metodele active de predare-învățare utilizate în procesul instructiv-educativ universitar, creează condiții care pot favoriza activismul studenților.

Putem enumera următoarele:

a) Asumarea de către student a rolului de coparticipant activ la prelegere, seminar, lucrare practică etc. duce, de obicei, la un demaraj intelectual lent și diminuează, pentru început, mijloacele de reflecție și expresie. Ca atare, încurajarea și ajutorul grupului de învățare sunt, în aceste momente, o condiție a reușitei antrenării, la o coparticipare activă, reală și eficientă.

b) Emotivitatea este o stare firească în faza de început a coparticipării. Efectul ei negativ se resimte însă în imposibilitatea de a reacționa într-o manieră apropiată de situație. Depășirea se poate realiza printr-un interes puternic pentru activitatea instructiv-educativă la care participă studentul. De aici este nevoia organizării întregului proces didactic, plecând de la centrele de interes ale studenților.

c) Fiecare angajare a studentului la o participare activă în procesul instructiv-educativ poartă pecetea individualizării respective. Încercarea de a anihila această individualizare duce totdeauna și la

anihilarea participării. De aici şi cerința de a încuraja modul personal şi nu şablonard, în activitățile didactice.

d) Utilizarea unor metode şcolăreşti în procesul didactic creează aproape totdeauna refuzul studentului de a participa activ. Acesta consideră, adesea, că activitatea respectivă nu are valoare, întrucât nu răspunde aşteptărilor sale de a i se respecta stadiul de dezvoltare în care a ajuns.

e) Lipsa de participare activă a studentului la activitatea didactică de multe ori se explică prin faptul că el consideră acele cunoştințe ca fiind sărace în relevanță şi, deci, neinteresante în viitoarea sa activitate profesională.

Educarea şi instruirea studentului în mediul viitoarei sale profesii potențează participarea activă a lui la activitățile instructiv-educative, explicațiile vizând mai ales certitudinea că aceasta este o activitate serioasă, utilă, eficientă şi demnă de tot interesul.

f) Activitățile didactice universitare sunt mai totdeauna activități de grup. Participarea activă sporeşte numai în măsura în care grupul de studenți este organizat în grup de învățare şi acțiuni, de cercetare şi descoperire.

g) Obiectivele abstracte, nedefinite concret al activităților didactice cu studenții sunt o frână în calea participării active la aceste activități. Numai obiectivele precise, care pleacă de la situația reală, de la aspirațiile studenților, sporesc în mod cert participarea activă a acestora.

h) În participarea activă a studentului la activitățile instructiv-educative un rol important îl are organizarea metodică a traseului pentru atingerea obiectivelor propuse. O metodologie pasivă nu poate asigura o participare activă oricât de nobile ar fi scopurile sau oricât de bogate, dotările materiale.

i) Participarea la cursuri, seminarii este proporțională cu nivelul de comunicare dintre student şi profesor. De aici atenția deosebită ce se cere acordată creşterii nivelului de empatie.

j) Nivelul participării studentului nu poate fi niciodată mai mare ca cel al participării şi realizării activităților instructiv-educative, la care este chemat să ia parte. Ca atare, nivelul şi profunzimea participării studentului şi, deci, al formării răspunderilor acestuia, sunt în bună măsură proporționale cu cel al angajării reale, creative şi eficiente a celor care organizează şi conduc aceste activități.

Psihologul român D. Vrabie menționează: „În formarea profesorului contemporan cunoştințele de psihologie dețin o pondere certă. Acestea sunt chemate să ofere o imagine clară despre dezvoltarea copilului şi tânărului, despre formele şi legile învățării, despre mecanismele inteligenței şi conduitei, despre factorii care contribuie la dezvoltarea personalității".[6, p. 22]

Un rol important, în acest sens, revine disciplinelor „Psihologia vârstelor" şi „Psihologia educațională / şcolară" care au ca obiectiv – familiarizarea viitorilor profesori cu cunoştințe ştiințifice despre obiectul acțiunilor instructiv-educative şcolare, despre mecanismele activității dominante realizată de aceasta în şcoală – învățarea, concomitent cu modalitățile ameliorării şi optimizării ei în scopul sporirii eficienței. În sfârşit, despre instrumentele de cunoaştere psihologică a personalității elevilor, instrumente care pot servi şi ca mijloace de autocunoaştere în vederea optimizării propriei activități.

Pe lângă cunoştințele teoretice la cursul „Psihologia vârstelor" şi „Psihologia educațională / şcolară" un loc aparte în pregătirea psihologică a viitorului profesor îl are formarea priceperilor şi deprinderilor pentru activitatea de cercetare.

Asemenea abilităţi şi deprinderi se formează în cadrul seminariilor, în timpul efectuării cercetării psihopedagogice în instituțiile de învățământ preuniversitare (gimnaziu, liceu). În procesul realizării diferitelor forme de activitate ştiinţifică şi de cercetare studenţii asimilează şi dobândesc în mod conştient informaţii de ordin psihologic, se familiarizează cu posibilitatea aplicării lor în practica instructiv-educativă cu elevii.

Printre procedeele ce stimulează activitatea intelectuală a studenţilor şi formează, împreună cu alte metode didactice, deprinderile de viitor specialist în domeniul învățământului, sunt şi cele care vizează soluţionarea exerciţiilor cu conţinut psihologic.

Asimilarea la nivel teoretic a principiilor metodologice de bază ale psihologiei şi a informaţiei ştiinţifice noi este posibilă doar în cazul când studentul le însuşeşte conştient, dar nu le memorează sau le reproduce mecanic, conştientizând cunoştinţele căpătate şi aplicându-le în mod independent atunci, când valorifică cutare sau cutare fapte cu caracter psihologic. Exerciţiile cu conţinut psihologic îi ajută pe studenţi să depăşească limitele reprezentărilor cotidiene şi, după cum menţionează pe bună dreptate şi psihologul rus V.S. Merlin, „sporesc gradul de concreteţe şi sobrietate a analizei psihologice, spulberă iluzia larg răspândită şi dăunătoare pentru ştiinţa psihologică a caracterului ei, chipurile, evident”.[1, p.8]

Soluţionarea exerciţiilor cu caracter psihologic are şi o valoare nemijlocit practică. Experienţa de mai mulţi ani de organizare şi dirijare a practicii psihopedagogice ne-a demonstrat, că studenţii, chiar dacă dispun de informaţii teoretice necesare de ordin psihologic, întâlnesc mari dificultăţi la organizarea lecţiei, la selectarea metodelor şi acţiunilor pedagogice, corespunzătoare vârstei copiilor. Ei comit erori în relaţiile cu unii elevi la analiza şi interpretarea situaţiilor pedagogice posibile. Studenţii se confruntă cu greutăţi în cazurile,

când trebuie să ia decizii adecvate situațiilor create sau să dea recomandări concrete pentru corectarea conduitei elevilor.

Exercițiile psihologice permit nu numai aprofundarea şi consolidarea materialului, dar şi folosirea în mod corespunzător a cunoştințelor psihologice în activitatea pedagogică. În aşa fel, problemele psihologice devin puncte de trecere de la teorie la practică.

Exercițiile psihologice le putem utiliza pentru realizarea diferitor scopuri didactice:

- pentru concentrarea atenției studenților asupra problemei în stadiu de studiere şi stimularea însuşirii materialului nou;
- pentru dezvoltarea interesului cognitiv;
- pentru activizarea gândirii divergente, a gândirii şi imaginației pedagogice;
- pentru consolidarea şi aprofundarea cunoştințelor, explicarea suplimentară a conceptelor teoretice dificile;
- pentru stimularea activității independente a studentului;
- pentru evaluarea cunoştințelor, priceperilor şi deprinderilor;
- pentru varierea formelor de activitate didactică la prelegeri şi seminarii.

Exercițiile psihologice stimulează activitatea de gândire, mai ales, când ele sunt actuale, interesante, ajutându-le astfel studenților să înțeleagă mai bine valoarea practică a cunoştințelor căpătate.

În noile planuri de învățământ, după cum ştim, sunt prevăzute ore pentru studiul individual. Aceasta este o formă fundamentală de autoinstruire, autoeducație şi activitate activă a studenților.

Avantajul esențial al studiului individual este cercetarea unei lucrări pentru a-i descoperi structura logică şi întreaga gamă de articulații, care toate la un loc alcătuiesc mesajul, conținutul ideatic, de valori al acesteia.

Descoperirea structurii logice a cărţii, pe care o studiem, este o operaţie dificilă şi încă destul de mulţi cititori, numai după o experienţă relativ îndelungată sunt capabili de a efectua în mod complex o astfel de operaţie de maximă importanţă. Aici s-ar cuveni să menţionăm, că învăţământul preuniversitar face încă puţin în acest sens, că nu-şi ia în serios sarcina de a-i învăţa pe elevi să poată studia continuu şi eficient. Din această cauză e necesar să-i învăţăm pe studenţi cum să-şi organizeze eficient lucrul individual, care este o activitate intelectuală şi culturală dificilă, dar deosebit de rodnică în autoformarea studenţilor, ca oameni activi ai timpului nostru.

În funcţie de cât studiază studentul nostru avem şi nivelul productivităţii, creativităţii şi eficienţei muncii lui, nivelul lui elevat de existenţă culturală de azi şi de mâine.

Aşa dar, învăţarea studentului, educaţia lui trebuie să se realizeze prin activitatea proprie, prin coparticipare, prin rezolvarea unor probleme care ţin de viaţa şi munca lui, de viitoarea profesie.

Referinţe:

1. Braghina, V., D., Ştimer, E.,V., *Psihologia copilului. Culegere de exerciţii*, Ed. Lumina, Chişinău, 1991.
2. *Direcţii de optimizare a activităţii educaţionale*, Lucrările Conferinţei Internaţionale din 6.XI.2004, Ed. Fundaţiei Universitare „Dunărea de Jos”, Galaţi, 2005.
3. *Reforma învăţământului: teorie şi practică*, Conferinţa Internaţională ştiinţifico-practică din 20 – 21 aprilie 2002, Bălţi, 2002.
4. Vinţanu, N., *Educaţia universitară*, Ed. Aramis Print, Bucureşti, 2001.
5. Vlas, V., (coord.), *Psihologia vârstelor şi pedagogică*, Lumina, Chişinău, 1992.
6. Vrabie, D., *Psihologie şcolară*, Evrica, Brăila, 2000.

ROLURI ŞI AŞTEPTĂRI DE ROL ÎN FAMILIILE STUDENȚEŞTI

Iulia IURCHEVICI , dr., lector suprior,
Catedra de Ştiințe Psihopedagogice şi Sociale

This study s aim is to determine: the adaption capacity of the married students to the family life; the way they master the husband and wife roles as well as the role of parents; which are the differences between the student s family models from the Republic of Moldova and Romania (if there are any). The result of the investigation revealed that students adapt quiet easy and quickly to the family life, this being facilitated by the close social status of the husband and wife. The differences (often insignificant) between the results obtained through questionnaires given to those two groups of students, especially regarding the marital lifestyle and husband and wife s aspirations, are result of the more traditional background from which come those from Republic of Moldova (mainly rural environment).

1. Suportul teoretic şi empiric

Familiile din societățile contemporane au suportat, în ultima vreme, transformări profunde. Schimbările intervenite sunt atât de importante încât însuşi termenul de „familie" a devenit destul de ambiguu, tinzând să acopere astăzi realități diferite de cele ale generațiilor precedente (Mihăilescu, 2000, p.17). Tinerii fiind pătura socială cea mai deschisă către schimbări, au preluat unele din alternativele modelului familial. Cuplul studențesc nu face excepție dar, aşa cum susține C. Ciupercă (1997), se află într-un moment de cumpănă, opțiunile lui neîndreptându-se clar către un stil de viață (căsătoria) sau altul (coabitarea). Tendința care se profilează este următoarea: se preferă la început concubinajul ca după o anumită perioadă (ce tinde să crească) să fie căutată şi valorizată instituția familiei. Cercetările psihosociologice în domeniu (S. Chelcea, 1986; I. Mitrofan, 1989) relevă faptul că propensiunea pentru căsătorie şi familie este încă mare, modelul cultural valorizându-le încă suficient de

mult. Familia este văzută încă de majoritatea tinerilor ca fiind „factor de stabilitate şi echilibru”, „locul în care individul se formează şi care îi va marca evoluția şi implicit evoluția societății din care face parte”.

După căsătorie tinerii preiau rolurile de soț / soție, iar mai târziu rolurile de părinți. În literatura de specialitate rolurile sunt descrise ca „drepturi, obligații şi funcții ale membrilor familiei care se repetă cu o anumită stabilitate”. Structura de roluri, reflectă obligațiile fiecărui soț, cât de strânse sunt legate de gen, în ce măsură sunt determinate de voința şi dorința partenerilor conjugali şi în ce măsură - de tradiții şi alți factori externi. Structura de rol în familie variază de la o societate la alta, de la un grup social la altul. Astfel, în familia tradițională rolurile sunt foarte strâns legate de structura de gen – femeia îşi îndeplineşte rolul de mamă, gospodină, iar bărbatul este responsabil în general de asigurarea materială a familiei şi relațiile sexuale. Familia modernă se caracterizează printr-o repartizare egală a rolurilor între soț şi soție. De la început trebuie să spunem că nu e bine să evaluăm în termeni de „bine” familia egalitară şi în termeni de „rău” pe cea tradițională, întrucât aşa cum am menționat, acestea aparțin diferitor structuri societale şi sociale. Odată cu creşterea nivelului de instruire al soților creşte şi rata căsniciilor egalitare, dar devin factori esențiali ai reuşitei relațiilor conjugale, în primul rând pentru intelectuali, oameni cu un nivel instructiv şi un statut social înalt.

Structura rolurilor familiale se schimbă pe parcursul ciclului evolutiv al familiei, au loc schimbări majore în planul tradiționalismului – egalitarismului de repartizare a sarcinilor dintre soți. Dacă într-o anumită etapă a dezvoltării familiei (de ex: în perioada apariției copilului) satisfacția în viața familială este determinată de relațiile mai tradiționale, atunci în alte perioade satisfacția este determinată de creşterea egalitarismului în relațiile conjugale (Eshlemant, 1981: Aleşina Iu. 1987). Structura de rol în

cadrul familiei este determinată şi de alte evenimente din viața membrilor ei – schimbarea locului de trai, schimbarea serviciului, ş. a. Dar aceste schimbări, susține Aleşina, de cele mai multe ori sunt nesemnificative şi treptate.

Repartizarea rolurilor între partenerii conjugali, nu este nici pe departe singura caracteristică a structurii de rol în familie. Există şi alți parametrii ce pot fi utilizați pentru o descriere mai amplă a relațiilor familiale. Printre aceştia se numără: *identificarea persoanei cu rolul,* adică în ce măsură soțul sau soția se consideră într-adevăr responsabili pentru rolul ce îl îndeplinesc; *competența de rol*, adică capacitatea unei persoane de a realiza eficient rolul familial dat; *conflictualitatea rolului*, ceea ce presupune discordanța diferitor pattern-uri comportamentale necesare pentru o realizare mai eficientă a rolului dat, ş.a. Analiza psihologică a mecanismelor ce intervin în structura şi funcționarea cuplului marital trebuie să fie prioritară în studiul familiei având în vedere specificul unic al acestuia.

Literatura psihosociologică cunoaşte diverse teorii despre structura şi dinamica rolurilor în familie. Noi nu ne vom opri aici asupra acestora, ci împreună cu P. Iluț (1995) vom face doar o trecere în revistă a celor mai semnificative: 1) *Abordarea prin prisma aşteptărilor de rol a familiei*, care încearcă să explice armonia sau dezarmonia cuplului conjugal prin magnetitudinea diferenței dintre ”la ce s-au aşteptat” partenerii vis-à-vis de viața de familie şi ”ceea ce au găsit” în realitate, dintre rolurile anticipate şi rolurile efective (P. Iluț, 1995, p.105); 2) *Abordarea psihosocială integralistă* vede în familie un sistem psihosocial puternic integrat (Hess şi Haudel,1974); 3) *Teoria presiunii de rețea,* ce susține că structura rolurilor familiale este determinată de legătura cu rețeaua socială extrafamilială şi cu natura acestei relații (Parsons T., 1955, Bott E.); 4) *Familia cu dublă carieră* arată că, realizarea cu succes a rolurilor familiale depind de măsura în

care cei doi soţi pot îmbina exigenţele câmpului profesional cu cele ale câmpului domestic (Robert şi Rhona Rapoport,1973) ; 5) *Abordarea microeconomică* a rolurilor în familie descrie şi explică aşteptările de rol cu ajutorul unor variabile economice, în termenii maximizării beneficiului (B.Lemmencier,1978); 6*) Teoria echităţii* consideră căsnicia o continuă negociere de roluri, iar structura şi dinamica de roluri se face după principiul echităţii.

Însuşirea rolurilor familiale începe cu mult timp înainte de crearea familiei şi are loc pe etape. După Kovalev (1994) există trei etape principale ale însuşirii rolurilor maritale:

❖ *etapa premaritală* include perioada de până la căsătorie, când tinerii se pregătesc pentru viaţa de familie formându-şi anumite predispoziţii, abilităţi, cunoştinţe, obiceiuri;

❖ *etapa maritală – până la apariţia primului copil (de obicei 1-2 ani)* - când are loc adaptarea primară la viaţa de familie, însuşirea obligaţiilor maritale, „rodajul" caracterelor, temperamentelor soţilor, are loc ciocnirea dintre aşteptările şi imaginea formată despre partener şi viaţa de familie şi realitatea, începe să se formeze un stil comun de viaţă;

❖ *etapa maritală – după apariţia copilului* - etapă legată de a doua adaptare, când deja există o anumită experienţă de relaţionare între soţi, apare copilul şi tinerii se adaptează la viaţa în trei, îşi însuşesc rolurile de părinţi.

Imaginea despre viaţa de familie se formează la tineri de cele mai multe ori în baza experienţei avute în familia de origine, a exemplului familiei prietenilor, cunoscuţilor. În familie tinerii îşi formează o imagine despre locul rolurilor familiale în sistemul de valori general umane. Dar aceasta este puţin întrucât imaginile formate sunt incomplete, confuze. Căsătorindu-se, tinerii obţin nu numai un nou statut social, ci şi păşesc într-o altă stare psihologică. Această stare este

determinată în primul rând de faptul că are loc o reevaluare a imaginilor formate despre căsătorie şi familie, ţinându-se cont de realitatea vieţii. Nu rare sunt cazurile când tinerii nici nu şi-au format vreo imagine despre felul cum trebuie să fie o familie, nu au avut modele reale sau ideale pe care să le imite. Datele studiului nostru ne arată că, dificultăţile pe care le întâmpină o parte din tineri în soluţionarea problemelor apar din cauza unei pregătiri insuficiente pentru viaţa de familie. Neconcordanţa dintre imaginile, aşteptările pe care le au tinerii şi realitatea vieţii nu poate să nu se reflecte asupra satisfacţiei căsniciei. Până la căsnicie, tinerii îşi formează anumite abilităţi necesare vieţii de familie. Dar de multe ori acestea sunt insuficiente şi tinerii, numai după ce-şi formează familia, conştientizează faptul dat, când apar încercările vieţii. Pentru că a fi pregătit pentru viaţa de familie înseamnă nu numai să ai o specialitate, o casă, un salar să-ţi asumi responsabilitatea pentru bunăstarea şi fericirea familiei şi a copiilor ci şi să poţi să-ţi adaptezi dorinţele proprii la dorinţele şi necesităţile celuilalt, să-ţi asumi şi problemele vieţii de familie.

2. Designul cercetării

2.1 Scopul şi obiectivele cercetării

Scopul cercetării date este de a analiza capacitatea de adaptare la viaţa de familie şi însuşire a rolurilor maritale şi parentale de către studenţii familişti.

Pentru atingerea scopului au fost operaţionalizate următoarele *obiective:*

- determinarea nivelului de pregătire a tinerilor pentru viaţa de familie,
- analiza modului de adaptare la gospodărirea în comun şi a gradului e satisfacţie a studenţilor căsătoriţi de felul în care partenerul îşi îndeplineşte obligaţiile familiale ,
- analiza modului de adaptare psihologică la viaţa de familie,

- determinarea gradului de participare a soţilor în procesul decizional şi atitudinii faţă de necesitatea unui lider în familie,
- compararea şi proliferarea diferenţelor între modelele familiale studenţeşti din România şi R.Moldova

2.2 Eşantionul.

Cercetarea dată a fost realizată în anul 2002 în România şi R.Moldova pe un lot de 400 studenţi căsătoriţi şi 100 studenţi necăsătoriţi din centrele universitare Cluj-Napoca şi Chişinău. Din cauza unor inconveniente nu s-a putut aplica procedura eşantionării simple aleatoare şi am optat pentru eşantionarea multistadială. Deşi, se spune că ultima este mai puţin reprezentativă decât prima „ eficacitatea practică a acestui tip de eşantionare prevalează asupra inconvenienţelor teoretice”(*T.Rotariu, P. Iluţ, 2001*). In corespundere cu scopul cercetării noastre ne-am orientat în general spre familiile studenţeşti ce locuiesc în cămin. De acea o condiţie a instituţiilor de învăţământ superior, cuprinse în cercetarea dată a fost disponibilitatea acestora de a oferi cămin studenţilor. În cercetarea noastră 95% din studenţii români şi 78% din cei moldoveni locuiesc în cămine studenţeşti.

Majoritatea subiecţilor cuprinşi în cercetare, atât din România (74%) cât şi din R. Moldova (79,5%) sunt încadraţi în anii terminali de studiu - IV, V, VI. Vârsta mediană a studentelor căsătorite în România e cuprinsă în intervalul de vârstă 23-25 ani, în R. Molova în intervalul - 20-22 ani; a studenţilor căsătoriţi în intervalul de vârstă - 23-25 ani – în ambele ţări.

2.3 Instrumentul de investigare

Pentru culegerea datelor am ales ca metodă de cercetare ancheta orală faţă-în-faţă, cu instrumentul ei specific, chestionarul. Am ales chestionarul dintre toate metodele şi tehnicile de cercetare sociologică, plecând de la ideea că poate oferi informaţie densă şi o

posibilitate obiectivă de corelare între indicatori. Chestionarul a fost conceput din perspectiva ipotezelor emise, modul de elaborare fiind în concordanță cu cerințele tehnice şi metodologice ale unui astfel de demers. Deşi nici una din metodele de cercetare sociologică nu este lipsită de neajunsuri, datorită faptului că prin anchetă directă culegerea informației se realizează mai rapid şi mai uşor, având în acelaşi timp acces la un număr bogat de informații, la care în alt fel s-ar putea ajunge cu greu, am optat pentru această variantă.

2.4 Procedura

Ancheta prin chestionar a constituit o metodă mai practică de culegere a datelor putând fi uşor adaptată obiectivelor studiului. În faza de preanchetă, s-a aplicat un chestionar pe 10 familii. Preancheta a avut rolul de a elimina cât mai multe din erorile şi distorsiunile care apar legate de conținutul întrebărilor, de forma de prezentare, de formulare şi de succesiunea întrebărilor în chestionar. În faza de anchetă, chestionarul a fost aplicat față-în-față, pentru majoritatea subiecților, la domiciliul.

3. Rezultatele studiului

O primă constatare în cercetarea noastră se referă la nivelul de pregătire a tinerilor pentru viața de familie şi reflectă următoarele rezultate : bine pregătiți pentru a-şi întemeia o familie s-au considerat 27% din studenții români şi 21% din cei moldoveni; 57,5% studenți din primul lot şi 66,5% studenți din al II-lea lot nu sunt total încrezători în aceasta, dar consideră că abilitățile pe care le-au avut au fost suficiente; 15,5% şi respectiv 12,5% - recunosc faptul că au fost nepregătiți pentru a înfrunta realitatea vieții de familie.

După cum era şi de aşteptat, respondenții ce provin din familii cu trei şi mai mulți copii s-au considerat mai bine pregătiți pentru a întemeia o familie şi a educa copii decât cei ce provin din familii cu unu sau doi copii (discrepanța este foarte mare pentru R. Moldova -

29% la 16%; în România se observă o diferenţă uşoară între cele două grupe de respondenţi - 29,5% la 26,2%), nivelul de autoevaluare scade şi mai mult în rândul celor ce au crescut în familii incomplete. Aici este evident şi exemplul părinţilor, comportamentul lor este hotărâtor pentru însuşirea rolurilor de soţ, soţie; gospodar, mamă, etc. Însă tinerii dispun şi de alte posibilităţi despre care am amintit mai sus. Cât de bine îşi îndeplinesc ei rolurile date depinde şi de predispoziţia pe care o au în ceea ce priveşte crearea unei familii; de conştientizarea importanţei pregătirii pentru viaţa de familie, de prestigiul familiei în societate.

Odată cu căsătoria începe a doua etapă de adaptare la viaţa de familie când are loc formarea unui model de viaţă în comun. Familiştii-studenţi trec mai uşor prin această etapă, întrucât astfel de mariaje sunt puternic homogamice în ceea ce priveşte vârsta, nivelul de instruire, statutul social, sistemul valorico-atitudinal deţine şi el un nivel înalt de proximitate. La începutul relaţiei maritale tinerii au nevoie de o perioadă de „rodaj" a caracterelor, de o reorganizare reciprocă a imaginilor despre viaţă , de „implantare" a noului statut. Înfruntarea cu succes a dificultăţilor acestei perioade depinde de capacitatea de adaptare a ambilor soţi. Capacitatea de adaptare presupune disponibilitatea de a comunica, de a coopera cu partenerul marital. În afară de aceştia unii autori ca V. Sâsenco (1986), I. Mitrofan (1994), includ aici şi colaborarea, capacitatea de a înţelege emoţional şi raţional o altă persoană, autocontrolul şi autocunoaşterea; abilitatea de a alege modelul comportamental adecvat situaţiei şi condiţiilor date. Soţii pot să-şi imagineze diferit viaţa lor familială şi atunci necoincidenţa acestora se răsfrânge asupra procesului de adaptare la viaţa de familie. De aceea căsătoria este astăzi văzută ca uniunea a doi indivizi cu orientări valorico-atitudinale diferite, uneori chiar contradictorii.

La începutul vieții în doi o importanță majoră o au adaptarea la gospodărirea în comun; adaptarea psihologică şi cea intimă. Adaptarea la gospodărirea în comun constă, în general, în concordanța drepturilor şi obligațiilor soților în ceea ce priveşte îndeplinirea activităților casnice, repartizarea bugetului. Adaptarea psihologică ține de comunitatea idealurilor, intereselor, comcepțiilor despre viață, precum şi a trăsăturilor de caracter a soților. Adaptarea intimă constă în armonia relațiilor sexuale. Adaptarea la viața de familie presupune acomodarea soților la noul statut şi la noile funcții, modificarea stilului de viață existent până la căsătorie, precum şi includerea rudelor din ambele părți în cercul de comunicare al familiei.

Însuşirea rolurilor maritale este o monedă cu două fețe; pe o parte sunt aşteptările soților, iar pe de altă parte, comportamentul lor. Interactivitatea dintre persoane presupune anumite aşteptări, iar comportamentul acestora poate satisface sau nu aceste aşteptări. De aceea, însuşirea rolurilor poate conduce la cooperarea partenerilor. Pentru a preîntâmpina apariția diferitor conflicte în familie la însuşirea rolurilor maritale, trebuie să se țină cont în primul rând, de organizarea traiului. Aceasta întrucât traiul împletindu-se cu relațiile familiale îşi lasă amprenta asupra satisfacției în căsnicie.

În familiile studențeşti statutul social comun al soților (statutul de student) presupunem noi, dictează şi o repartizare egalitaristă a sarcinilor de rol în familie. Iar repartizarea corectă a obligațiilor, ajutorul reciproc, cooperarea, sunt condiții esențiale pentru stabilitatea unei familii. Parteneriatul în familie depinde de gradul de încadrare a bărbaților în activitatea gospodărească. Soțiile studente au foarte multă nevoie de ajutorul soților, întrucât satisfăcându-şi dorința de a avea o familie ele nu vor să rămână ancorate în ea. Iar supradozarea sarcinilor gospodăreşti nu le permite acestora să se manifeste în alte sfere de activitate, aceasta cu atât mai

mult când apare copilul. Din tabelul de mai jos se observă că, atât în România cât şi în R.Moldva soţiile sunt mai puţin satisfăcute de felul cum soţii îşi îndeplinesc obligaţiile familiale.

Tabelul 1. Satisfacţia studenţilor căsătoriţi de felul în care partenerul îşi îndeplineşte obligaţiile familiale. *Procentajul pe cele două sexe

	Gradul de satisfacţie a soţului/soţiei faţă de felul cum celălalt îşi îndeplineşre obligaţiile familiale	Sexul		Total
		F	M	
România	Rar Des Totdeauna	12 52 36 100%	6 50 44 100%	9 51 40 100%
R.Moldova	Niciodata Rar Des Totdeauna	2 6 60 32 100%	- 2 50 48 100%	1 4 55 40 100%

O altă constatare a studiului nostru este că tradiţionala diviziune a muncii în familie este în proces de modificare. Diferenţierea rolurilor a rămas, dar situaţia este într-o schimbare structurală, observându-se o mai mare flexibilitate din partea celor doi parteneri. S-a observat că gestiunea bugetului în familie este o sarcină preponderent masculină atât în România cât şi în R. Moldova (55% în I lot şi 66,5% în lotul al II-lea); la cumpărături merge mai mult soţia în 61,5% şi respectiv 72,5% cazuri din eşantioanele cercetate. Îngrijirea copiilor este socotită o activitate predestinată femeilor, de aceea în 86,5% familii din România şi 87,5% în R. Moldova, comportamentul copilului este supravegheat mai mult de soţie.

Pregătirea alimentelor în familiile este şi ea o activitate cu conotaţie tradiţională, de aceea diferenţa de gen în familiile

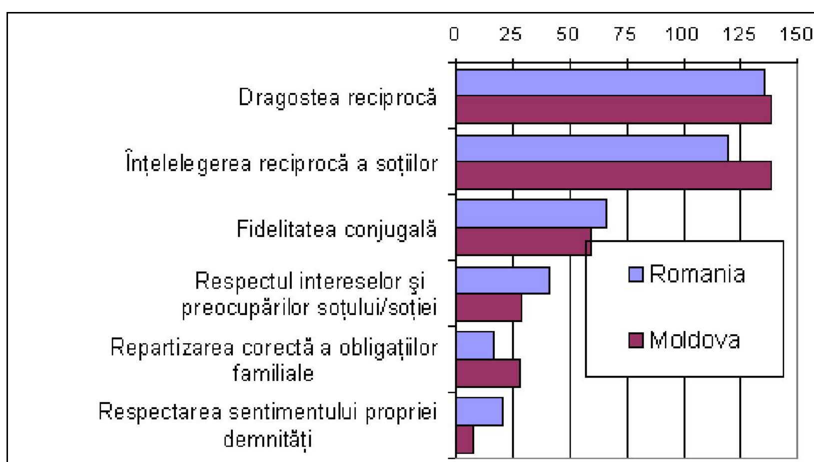
studenţeşti este destul de mare - 77,5% o constituie familiile româneşti în care soţia este cea care găteşte mai mult , în familiile moldoveneşti procentajul este şi mai mare - 98%. Când se decide unde şi cum îşi va petrece familia timpul liber, în România în 56% familii cuvântul soţiei este mai greu decât al soţului. Nu acelaşi lucru se poate spune şi despre soţiile din R. Moldova care participă doar în 30 % din cazuri la acest proces decizional. În ceea ce priveşte acordarea suportului psihologic celuilalt putem spune că şi aici sunt diferenţe. Astfel, în România soţia este cea care se preocupă mai des de dispoziţia celorlalţi membri ai familiei – 55,5% din cazuri, pe când în R.Moldova 51,5% din subiecţi răspund - soţul. După cum se vede din datele de mai sus, în familiile studenţeşti există o oarecare cooperare între soţi în ceea ce priveşte îndeplinirea sarcinilor familiale. Totuşi orientarea tradiţională se face simţită când este vorba de cumpărături, gătit sau supravegherea copiilor, corelaţia între gradul de participare a celor doi soţi fiind destul de semnificativă. Aceată constatare poate fi confirmată şi de studiile întreprinse de R. Popescu (2003), L. Appleton, (2003), Hantrais, (2003). În ultimul se arată că 80% dintre femeile angajate afirmă că lor le revine sarcina menajului şi cea a cumpărăturilor şi 45% dintre ele îngrijesc copii sau bătrâni faţă de 20% dintre bărbaţii care fac menaj şi 25% care se ocupă de îngrijirea copiilor şi bătrânilor.

Corelaţia între cele două ţări scoate în evidenţă faptul că, în R. Moldova stereotipul de repartizare a sarcinilor de rol în „masculine ” şi „feminine” este şi mai accentuat: intervenţia soţului este mai mare în problemele care depăşesc sfera gospodăriei, soţiile sunt mai puţin ajutate în munca casnică de către soţii lor comparativ cu soţiile-studente din România.

Aceeaşi orientare spre tradiţionala diviziune a rolurilor în familie se observă şi în rândul studenţilor necăsătoriţi. 60% din

aceştia cred că în familie bărbatul trebuie să decidă felul cum sunt folosiți banii, modul în care familia îşi va petrece vacanța ; soția trebuie să meargă la cumpărături (83%), să aibă grijă de copii (82%), să gătească (86%), să se ocupe de dispoziția celuilalt (57%). După cum vedem orientarea studenților necăsătoriți spre diviziunea rolurilor în familie este mult mai rigidă decât a celor căsătoriți. După căsătorie situația se schimbă, cei doi parteneri devin mai flexibili, deşi diferențierea rolurilor se păstrează.

Figura.1 Valorile vieții de familie la studenții căsătoriți

Fundamentul psihologic al unei căsnicii îl constituie compatibilitatea psihologică, spirituală, ceea ce presupune concepții similare despre viață, comunitatea scopurilor, intereselor, a orientărilor valorico-atitudinale. La acest capitol familia studențească se caracterizează printr-un nivel înalt de adaptabilitate. Aceasta datorită statutului social al soților (cel de student), nivelului intelectual şi cultural, maturității morale. În ultimul timp se observă o ascensiune reversibilă a valorilor morale ale familiei ca: apropierea

spirituală, întrajutorarea reciprocă. De aici rezultă şi exigenţa soţilor unul faţă de celălalt, faţă de relaţiile lor, exigenţă care este determinată de schimbările în statutul căsătoriei şi a aşteptărilor legate de aceasta.

Tinerii se adaptează mai uşor la viaţa de familie şi rolurile prescrise când relaţia lor se bazează pe dragoste, suport psiho-emoţional, când ambii sunt orientaţi spre a-şi păstra căsnicia. În studiul nostru, majoritatea familiilor studenţeşti, atât din România (95%) cât şi din R.Moldova (90%) se caracterizează printr-un climat afectiv cu un echilibru emoţional din ambele părţi. Aşa cum se vede în figura de mai jos, în căsnicie familiştii pun accent pe astfel de valori ca : dragostea (67,5% în România şi 69% în R. Moldova), înţelegerea reciproce a soţilor (59,5% în România şi 69% în R.Moldova), fidelitate (33% în România şi 29,5% în R. Moldova), respectul intereselor şi preocupărilor celuilalt soţ (20,5% în România şi 14,5% în R. Moldova), respectul propriei demnităţi(10,5% în România şi 4% în R.Moldova), repartizarea corectă a obligaţiilor familiale (8,5% în România şi 14% în R.Moldova).

Studenţii nefamilişti pun accent pe înţelegerea reciprocă a celor doi parteneri (68%), dragostea este şi ea importantă (58%), urmată fiind de fidelitatea conjugală (36%). Mai puţin importante pentru viaţa de famile sunt, după părerea studenţilor necăsătoriţi, respectul intereselor şi preocupărilor celuilalt (17%), sentimentul propriei demnităţi (13%), repartizarea corectă a obligaţiilor familiale (8%).

După cum se vede, pentru studenţii căsătoriţi din ambele ţări, dar şi pentru cei necăsătoriţi, dragostea şi înţelegerea reciprocă sunt două condiţii esenţiale necesare existenţei şi rezistenţei în timp a familiei, fiind urmate de fidelitatea conjugală. Aceasta întrucât dragostea este principalul motiv pentru care tinerii s-au angajat în această relaţie maritală. Creşterea rolului dragostei în reglarea

relațiilor interpersonale dintre soți se datorează schimbărilor în instituția familiei ce au avut loc în secolul trecut şi anume – pierderea importanței funcțiilor instrumental-economice şi creşterea celor expresiv-afective. Astăzi familia este mai mult interesată de confortul psihic al membrilor săi şi de realizarea potențialului indivizilor. Între cele două țări există unele diferențe în acordarea importanței de către subiecți unor caracteristici importante ale relației conjugale, ca respectul intereselor celuilalt şi respectul propriei demnități, precum şi repartizarea corectă a sarcinilor familiale. Studenții români pun mai mult accent pe respectul intereselor celuilalt şi a propriei demnități decât semenii lor moldoveni, pe când ultimii acordă o mai mare importanță repartizării corecte a sarcinilor în familie. Dacă e să ne referim la semnificația acordată acestor caracteristici ale vieții de familie de către cele două sexe, atunci observăm că bărbații pun accent mai mult pe respectul intereselor şi preocupărilor celuilalt, respectul sentimentului propriei demnități, iar femeile sunt mai mult interesate ca în familiile lor să existe înțelegerea reciprocă şi fidelitatea soțului. Prin ultima, se înțelege de la sine că, femeile presupun fidelitatea sentimentelor. Exigențele înalte ale soților față de căsnicie asigură şi o calitate mai bună a acesteia, conducând la acțiuni în direcția dorită.

Reuşita unei familii este determinată nu numai de specificul relațiilor emoționale dintre cei doi soți, ci şi de scopurile, planurile care-i unesc sau îi separă pe aceştia. Statutul social, precum şi interesele comune dau un colorit specific planurilor studenților familişti. Acestea se observă din răspunsurile respondenților la întrebarea „Care sunt planurile Dvs. pentru viitorul apropiat?” (vezi tabelul de mai jos). Analizând datele tabelului constatăm că există o coincidență a planurilor studenților din cele două țări. Astfel pe primele două locuri în lista planurilor atât a soților cât şi a soțiilor, atât în România cât şi în R.

Moldova, se află „ finisarea studiilor şi angajarea în câmpul muncii” şi „soluționarea problemei spațiului locativ” – scopuri dictate de condițiile socio-economice şi structura valorilor existente în societate. Aceleaşi scopuri de a termina studiile şi a se angaja în câmpul muncii au şi studenții necăsătoriți - 58%, ceea ce înseamnă că aceasta este visul oricărui student, de a-şi manifesta cunoştințele şi aptitudinile sale profesionale, nu numai a celor căsătoriți. În schimb, în planurile acestora nu se încadrează ca o mare problemă soluționarea spațiului locativ, dar mai mult decât studenții căsătoriți îşi doresc o afacere proprie (13,6%la 9,5%). Dorința de a emigra este la fel de mare ca şi în rândul studenților familişti (11,6% la 10,2%), ceea ce înseamnă că o parte din tineretul studios are tendința reală de a-şi aranja soarta într-o altă țară decât cea unde-şi fac studiile.

Crearea familiei şi sănătatea îşi au şi ele locul în planurile studenților necăsătoriți (18,2%). Dacă în urmă cu 20 de ani, familia, bunăstarea ei şi copiii ocupau pozițiile centrale în planurile studenților, atunci astăzi acestea au devenit mai puțin semnificative.

Cariera profesională este destul de importantă atât pentru bărbații cât şi pentru femeile din ambele țări, însă lipsa locurilor de muncă, salariile mici îi face pe studenți să se orienteze spre alte țări pentru a-şi putea manifesta capacitățile profesionale – 11,6% din studenții români şi 8% din cei moldoveni doresc să emigreze în străinătate, unii pe o anumită perioadă de timp, alții pentru totdeauna. Ideea emigrării proaspeților absolvenți de facultăți capătă contur în ultimii ani. S. Luca (2003) efectuând o anchetă de teren, relatează că majoritatea respondenților (73%) manifestă acord față de emigrare, 81% - au recunoscut că la un moment dat s-au gândit la ideea de a emigra în străinătate, deşi tendința reală de a emigra o au 48% din ei. Exodul forțelor de muncă tinere cu nivel înalt de calificare este determinat atât de procesele socio-economice, cât şi de cele socio-

politice, în special de lipsa de atitudine a guvernelor celor două ţări faţă de problematica tineretului. Deşi tinerii, datorită spiritului lor, au fost primii care au acceptat schimbarea socială, din '89, aceştia prezintă astăzi neîncredere faţă de politicile guvernamentale şi privesc sceptic la ziua de mâine. Acest fenomen este caracteristic nu numai pentru România şi R. Moldova, ci şi pentru majoritatea ţărilor din fostul lagăr socialist, a căror economie se confruntă cu probleme grave. În Rusia, de exemplu, 59% din studenţii Universităţii de Stat din Moscova şi-ar dori să locuiască în ţara lor, dar cu posibilitatea de a lucra peste hotarele ţării, în bază de contract, ceea ce presupune migraţia temporară; doar o pătrime din respondenţi doresc sa locuiască şi să muncească în ţara sa, o mare parte din studenţi nici nu iau Rusia în calcul ca ţară unde şi-ar putea manifesta abilităţile profesionale şi cunoştinţele, dorind ca soarta lor să se aranjeze undeva peste hotarele ţării. Aceasta, după cum menţionează autorii studiului, sunt doar modele comportamentale sau doar un ,,vis,, pe care nu toţi ajung să-l realizeze. Însă o astfel de tendinţă predomină astăzi în rândul tineretului studios din Rusia. 35% din subiecţii cuprinşi în studiu sunt potenţiali migranţi internaţionali, întrucât întreprind paşi concreţi în acest scop prin: colectarea informaţiilor despre posibilităţile de a emigra; studierea intensivă a unei limbi străine; adresarea la diferite universităţi străine, centre de cercetare, firme; participarea la diferite concursuri cu fonduri străine pentru a obţine un grant; pregătirea actelor şi depunerea dosarelor la ambasadele diferitelor ţări. Scopurile potenţialilor migranţi din rândul absolvenţilor ruşi sunt legate de creşterea nivelului de instruire/calificare şi realizare profesională (L. Ledeneva, E. Nekipelova, 2003).

Din *tabelul 2* se observă o oarecare diferenţiere în ceea ce priveşte planurile femeilor şi cele ale bărbaţilor, în special în R. Moldova.

Tabelul 2. Planurile de viitor ale studenților căsătoriți, pe țări şi sexe

	Planurile pentru viitorul apropiat	Sexul		Total
		Masculin	Feminin	
România (p=0,005)	Finisare studii, angajare	35	48	83
		38,5	48,5	43,7
	Soluționare spațiu locativ	24	21	45
		26,4	21,2	23,7
	Copii, sănătatea	5	17	22
		5,5	17,2	11,6
	Emigrare	13	9	22
		14,3	9,1	11,6
	Independență economică	14	4	18
		15,4	4,0	9,5
	Total	91	99	190
		100%	100%	100%
R. Moldova (p=0,002)	Finisare studii, angajare	40	50	90
		40,4	50,0	45,2
	Soluționare spațiu locativ	28	13	41
		28,3	13,0	20,6
	Copii, sănătatea	13	28	41
		13,1	28,0	20,3
	Emigrare	9	7	16
		9,1	7,0	8,0
	Independență economică	9	2	11
		9,1	2,0	5,5
	Total	99	100	199
		100%	100%	100%

Femeile sunt orientate mai mult spre familie, dar şi spre realizarea profesională, pe când bărbații sunt interesați mai mult de obținerea statutului profesional înalt şi de asigurarea materială. Acestea sunt planurile care urmează a fi realizate după facultate, dar care sunt probleme prioritare ale studenților familişti în prezent? După cum era de aşteptat, cel mai important pentru ei este completarea formării profesionale, şi aceasta e normal fiindcă de problema dată

este legat viitorul lor. Problema spaţiului locativ îşi menţine poziţia, fiind urmată de armonia relaţiilor intrafamiliale.

Ca latură afectivă a dragostei, intimitatea este considerată drept garanţia dezvoltării şi stabilirii unui cuplu. Această calitate emoţională a relaţiilor interpersonale satisface nevoile de securizare, de afiliere şi de solidaritate în microgrup sau cuplu. Adaptarea intimă este cel mai uşor depăşită de soţii-studenţi: 79,5% din familiştii români şi 81,5% din cei moldovei sunt satisfăcuţi de viaţa lor intimă; 17% din primul lot şi 18,5% din lotul al doilea sunt parţial satisfăcuţi. Cotele înalte ale cifrelor reflectă în primul rând continuarea sindromului dragostei romantice, haloul afectiv al relaţiei fiind, în această etapă a vieţii de famile, la cote maxime.

Comunitatea intereselor de viaţă, democraţia se observă şi în problema legată de liderul în familie sau mai bine zis de problema cine conduce familia. Este nevoie de lider în familiile democratice unde relaţiile dintre soţi se caracterizează prin egalitate? Problema dată nu are tangenţe cu relaţiile autoritare existente în familiile tradiţionale, unde noţiunea „cap de familie" reflectă statutul socio-economic a soţului. Astăzi familia democratică se caracterizează printr-un nivel înalt de instruire al soţilor, prin independenţa economică şi socială a acestora, deci şi problema liderului în familie este analizată din alt punct de punct de vedere. Noţiunea „lider" are un sens mai mult socio-psihologic şi reflectă responsabilitatea pentru: organizarea activităţilor familiei; determinarea perspectivelor de dezvoltare ale familiei şi a strategiilor de comportament în diferite situaţii vitale; capacitatea de a se orienta corect în situaţiile în care se iau decizii importante pentru viaţa familiei. În studiul nostru 53% din studenţii români şi 57% din cei moldoveni cred că nu este nevoie de lider în familie; 41% din primul lot şi 34% din lotul al doilea au răspuns afirmativ, iar 5,5% şi

respectiv 8,5% - nu au fost hotărâți. Răspunsurile soților sunt cvasi-egale cu răspunsurile soțiilor, atât în România cât şi în R. Moldova, ceea ce demonstrează că relațiile lor se bazează pe egalitate şi respect unul față de celălalt. Comparând răspunsurile date cu răspunsurile referitoare la deciziile luate în familie, observăm că în R. Moldova, deşi majoritatea studenților sunt de părerea că în familie nu trebuie să existe un lider, totuşi deciziile în mare parte sunt luate mai mult de soț. În România în familiile care sunt de acord cu necesitatea unui lider, după cum şi era de aşteptat, deciziile sunt luate mai mult de soț, iar în familiile care nu împărtăşesc această ideie deciziile sunt luate mai mult de soție (vezi *tabelul 3*).

Tabelul 3. Necesitatea liderului în familie
****Gradul de participare a soților în procesul decizional***
****Procentajul pe cele două țări***

Credeți ca este nevoie de un lider in familie ?		**Deciziile în familie sunt luate**		**Total**
		Mai mult de soț	**Mai mult de soție**	
România	Da	64	19	83
		77,1%	22,9%	100%
	Nu	39	67	106
		36,8%	62,2%	100%
	Total	103	86	189
		54,5%	45,5%	100%
R.Moldova	Da	49	20	69
		71%	29%	100%
	Nu	80	34	114
		70,2%	29,8%	100%
	Total	129	54	183
		70,5%	29,5%	100%

Toate aceste date ne sugerează că în ciuda relațiilor democratice, în familiile studențeşti totuşi există un lider „ascuns", şi

aceasta este evident când majoritatea sarcinilor domestice şi rezolvarea problemelor importante ale familiei cad pe umerii unuia din soţi. Studenţii necăsătoriţi cred că ,,pâinea şi cuţitul,, trebuie să fie în mâinile soţului - 84%, ceea ce încă odată, subliniază faptul că în societatea românească predomină mentalitatea în care soţul este socotit ,,capul familiei''.

Stabilitatea familială, într-o mare măsură, depinde şi de cultura generală a soţilor, de afinitatea şi rafinamentul spiritual, de calităţile ce asigură intercomunicarea şi înţelegerea reciprocă. Prin comunicare se stabilesc contactele emoţionale iar acestea reflectă nivelul de compatibilitate spirituală a soţilor. De aici reiese că, comunicarea stă la baza uneia dintre cele mai importante funcţii ale familiei - cea emoţional-psihologică. Anume comunicarea permite manifestarea rolului psihoterapeutic în relaţiile familiale. Tot comunicarea serveşte drept mijloc de adaptare a soţilor. Prin comunicare soţii îşi însuşesc rolurile şi elaborează un anumit stil de viaţă. Trebuie menţionat faptul că, în familie comunicarea decurge după anumite reguli specifice, care de regulă nu sunt conştientizate de către soţi, sau sunt conştientizate parţial. Acestea deterină, despre ce discută partenerii, care teme sunt tabu, cine primul se adresează celuilalt, cine îşi cere scuze de cele mai multe ori şi cine dă ordine, etc... Particularităţile date de comunicarea interpersonală se formează în primul an de viaţă în comun a soţilor şi foarte greu pot fi supuse schimbării sau corecţiei pe viitor. La stabilirea contactelor emoţionale pozitive constructive contribuie predispoziţia de cooperare la baza căreia stă un anumit nivel de dezvoltare a personalităţii responsabile. Cooperarea trebuie conştientizată altfel duce la dezorganizarea perechei maritale.

De felul în care soţii au conştientizat şi şi-au însuşit rolurile familiale în perioada premaritală şi la începutul vieţii de familie,

depinde reuşita adaptării la următoarea etapă a vieţii, când în familie apare copilul. Aceasta este o perioadă mai dificilă în dezvoltarea relaţiilor familiale întrucât are loc schimbarea radicală a modului de viaţă – scade brusc cantitatea timpului liber, tensiunile psihologice cresc, la fel şi cheltuielile. Mulţi tineri se dovedesc a fi nepregătiţi pentru toate acestea. Prin cercetarea de faţă s-a încercat să se stabilească laturile vieţii de familie care suferă schimbări odată cu apariţia copilului şi cum acţionează aceasta asupra satisfacţiei soţilor de diferite aspecte ale vieţii de familie. Dificultăţile legate de apariţia copilului se răsfrâng, în primul rând, asupra relaţiilor dintre soţi. Astfel, în România în familiile fără copii 73,6% studenţi sunt total satisfăcuţi de căsnicia lor, pe când în familiile cu copii satisfacţia scade la 65,8% . În R. Moldova 70,3% din familiştii fără copii sunt total satisfăcuţi de căsnicia lor, în familiile unde copiii sunt prezenţi procentajul scade la 57,7% din respondenţi. Diferenţa mare în privinţa satisfacţiei de căsnicie dintre familiile fără copii şi cele cu copii se datorează faptului că ultimele trec printr-o nouă etapă de adaptare - viaţa de familie în trei, care presupune supradozarea sarcinilor domestice pentru femei. Posibiliatea de a îmbina activitatea de instruire cu cea casnică devine mult mai greu de realizat, iar în aceste condiţii funcţia culturală şi emoţională a comunicării suferă schimbări.

Important este şi ajutorul primit din partea partenerului de viaţă, iar în studiul nostru multe studente-mame nu sunt satisfăcute de felul cum soţul îşi îndeplineşte sarcinile domestice şi cele de îngrijire a copilului. Dacă în familiile fără copii din România, 41% din soţi sunt totdeauna satisfăcuţi de felul cum celălalt soţ îşi îndeplineşte obligaţiile familiale, iar în R. Moldova – 52%, atunci în familiile cu copii, atât în România cât şi în R. Moldova, satisfacţia scade până la 37% şi respectiv 36%. Trebuie avut în vedere faptul că, în ambele ţări procentajul satisfacţiei este mai mic în rândul soţiilor. Acelaşi fenomen

se observă şi cu satisfacția de relația intimă – în familiile fără copii 80% din soții români şi 88% din cei moldoveni sunt satisfăcuți de relația lor intimă, iar în cele cu copii – 76% şi respectiv 79%. Datele vin să confirme cele spuse mai sus că, fiecare etapă a ciclului vieții de familie este un examen pentru relațiile dintr-un cuplu, în special naşterea şi educația copiilor. Parentalitatea este un factor al reuşitei unei căsnicii. Familia cu copii este cea mai activă perioadă din viață. Pentru părinți este foarte importantă asigurarea creşterii şi dezvoltării fizice şi spirituale a copiilor. De aceea, funcționalitatea eficientă a familiei în stadiile anterioare poate fi determinată după treptele în dezvoltarea copilului, iar pe de altă parte – fiecare etapă în dezvoltarea copilului înaintează în fața părințiolr noi sarcini care necesită alte calități, priceperi şi deprinderi. Dificultățile, apărute în viața de familie, de mullte ori devin cauze ale crizei familiale.

Apariția copilului influențează asupra multor laturi ale vieții de familie. În această etapă de viață au loc schimbări profunde în funcțiile de comunicare emoțională şi cea spirituală (culturală), în special cea de rezolvare a conflictelor. În România, ca şi în R.Moldova, se întâmplă ca soții să se certe mai des decât în familiile fără copii - 24% față de 17% şi 38% față de 16%. În R. Moldova studenții se ceartă mai des decât în România, în 4% din familiile cu copii şi 1% din cele fără copii certurile sunt foarte dese. Desigur că odată cu apariția copilului, studenții-soți sunt mai mult implicați în treburile casnice, iar volumul şi calitatea timpului liber scade, totuşi greul muncii cade asupra soției. În R. Moldova, doar 12% din respondenți au afirmat că obligațiile pe care le implică o căsnicie îi împiedică să-şi petreacă timpul liber interesant, pe când în familiile cu copii procentajul creşte până la 29,5%; în România diferența este şi mai vădită – 3% față de 39,5%.

Din cele de mai sus rezultă că, în cea de-a doua perioadă de adaptare la viața de familie, studenții-familiști au nevoie de atenție şi sprijin atât din partea administrației instituțiilor superioare de învățământ, cât şi din partea organizațiilor comunitare. Sprijinul este cu atât mai important, pentru că satisfacția față de căsnicie a tinerei familii în această perioadă este strâns legată de aspectele sociale ale vieții. În afară de aceasta, nu fără motiv, putem spune că instruirea şi viața de familie vor fi compatibile pentru puțini studenți şi de aceea, mulți din ei vor amâna căsătoria pentru perioada de după absolvirea facultății.

Concluzie

Este uşor de presupus că diferențele (de multe ori nu foarte semnificative) între rezultatele obținute în urma chestionării studenților moldoveni şi a celor români, mai ales în ceea ce priveşte stilul de viață maritală şi aspirațiile soților, se datorează mediului mai tradițional din care provin cei din R. Moldova (preponderent din rural). Aceste diferențe însă nu sunt marcante şi, pe parcursul studenției şi, apoi în viață, ele se estompează, odată cu adaptarea la noi valori, modele şi conduite. ,,A fi student'' atât în România, cât şi în Moldova, este un rol căruia îi sunt ataşate cerințe şi nevoi similare, iar nivelul de trai comparabil între aceste țări, precum şi mediul socio-cultural şi moştenirea istorică destul de similare devin factori de apropiere în ceea ce priveşte atitudinile şi aspirațiile respondenților. Este posibil ca, dacă am realiza un studiu pe un eşantion la nivelul întregii populații, să obținem diferențe mai mari între români şi moldoveni, datorate spectrului economic totuşi diferențiat între țări, dar şi categorii sociale care sunt statistic reprezentetive.

Referințe:

1. Appleton, L. (2003). ,,Family Policy Responses to Socio-Demographic Change in Europe'' în *Comparing Family Policy Actors*, Cross-National Research Papers

2. Ciupercă, C. (1997). *Psihologia relațiilor dintre sexe.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică
3. Ciupercă, C. (2000). *Cuplul modern între emancipare şi disoluție.* Bucureşti: Edituta Tipoalex
4. Chelcea, S. (1986). *Cunoaşterea de sine – condiție a înțelepciunii.* Bucureşti: Editura Albatros
5. Chelcea, S., Iluț, P. (coord), (2003) *Enciclopedie de psihosociologie.* Bucureşti : Editura Economică
6. Chelcea, S. (2004). *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative şi calitative.* Bucureşti: Ed. Economică
7. Hantrais, L. (2003). *Family change and policy responses in Europe.* Great Britain: Loughrough University, European Research Center
8. Iluț, P. (1995). *Familia. Cunoaştere şi asistență.* Cluj-Napoca:Editura Argonaut
9. Iluț, P. (2004). *Valori, atitudini şi comportamente sociale.* Iaşi: Editura Polirom
10. Lemmenicier, B. (1988). Le marche du marriage et de la famille. Paris: PUF
11. Luca, S. (2003). „Tinerii şi schimbarea socială din România postcomunistă.'' În *Revista de sociologie,* 1, p.68
12. Mihăilescu, I. (2000). "De la familie la familii". În I. Mihăilescu (coord.). *Un deceniu de tranziție. Situația copilului şi familiei în România*. Bucureşti: UNICEF
13. Mitrofan, I. (1998) „Cuplul conjugal – armonie şi dizarmonie''. În *Psihologia relațiilor dintre sexe.* Bucureşti : Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică
14. Popescu, R. (2003). "Familia tânără în societatea românească". În *Calitatea vieții*, nr.1
15. Rotariu, T., Iluț, P. (1997, 2001). *Ancheta sociologică şi sondajul de opinie*. Iaşi : Editura Polirom
16. Алешина, Ю. (1987). *Опросные методы психологической диагностики супружеских отношений.* Москва: Издательство Московского Университета
17. Ковалев, С. (1994). *Психология современной семьи*. Москва: Просвещение
18. Леденева, Л., Некипелова, Е. (2003). „Эмиграционные намерения элитарной молодежи". В *Население и общество,* Nr. 115-116

ASPECTE ALE EFICIENȚEI COMUNICĂRII DIDACTICE

Larisa VDOVICENCO, lector universitar ,
Catedra de Ştiințe Psihopedagogice şi Sociale

Les objectifs complexes que les établissements d'enseignement supérieurs ont à résoudre dans le contexte du processus de Bologne, qui vise et modernise la communication didactique.

L'information didactique intercède le phénomène d'éducation qui est particulier obligatoire et véhicule des contenus détermines spécifié d'un acte d'apprentissage systématique, assisté.

De la perspective de l'éducation formative la communication didactique, constitue la base du processus d'enseignement d'assimiler des connaissances de la formation de la personnalité de l'étudiant, de la formation de l'affirmation de la personnalité.

La communication raisonnable peut convaincre les gens et de les changer. La conception moderne sur les aspects de la communication didactique forme la compétence du comportement communicatif, les contenus affectifs attitudinaux, les contenus explicatifs mais elle n'est pas rudimentaire comme une modératrice de la soumission et de l'écoute de la part des apprenants.

L'abordage de différentes technologies de la communication didactique influence sur l'efficacité du processus informationnel développe de la formation de l'appréciation, de la conception : je-lui-de l'étudiant, de la formation de la confiance optimiste de l'étudiant, le dirait des opinions.

L'efficacité de la communication constitue un aspect fondamental de la performance de l'activité didactique étant nécessaire une gamme large des attitudes de communication pour réaliser les objectifs proposés.

„ Orice cuvânt, manipulând elementele contextuale ale situației
comunicare, restructurează situația pentru a da naştere unor semnificații slujind interesele actorului care îl pronunță."
Alex Mucehiulli

La momentul actual sistemul de învățământ şi instruire este un proces de renovare şi reevaluare sub mai multe aspecte. Are loc

reorganizarea şi dezvoltarea conţinutului educaţiei, activităţii didactice, psihologiei profesorului şi discipolului, formelor, valorilor educaţionale, a metodelor de organizare a procesului instructiv – educativ. Comunicarea didactică are o valoare deosebită şi necesită o atenţie de rigoare. Anume comunicarea eficientă este singura cale prin care colaboratorii îşi pot corela sinergetic eforturile. Comunicarea didactică mijloceşte realizarea fenomenului educaţonal, apare ca o formă particlară, obligatorie în vehicularea unor conţinuturi determinate specifice unui act de învăţare sistemică, asistată.

Din perspectiva educaţiei formale, comunicarea didactică constituie baza procesului de predare- asimilare a cunoştinţelor în cadrul instituţionalizat. Fără intervenţia pedagoglui în ceea ce priveşte sincronizarea şi armonizarea timpului şi spaţiului acţiunilor, judecăţilor şi faptelor, dorinţelor şi relaţiilor prin intermediul comunicării, activitatea didactică ar fi lipsită de continuitate şi dinamizm. Pedagogul realizând subtilităţile comunicării eficiente, e conştient de importanţa ei, de dezvoltarea aptitudinilor respective. Acest lucru este posibil graţie faptului că în procesul comunicării se formează anumite imagini şi modele comportamentale. Treptat ele se implementează în structura personalităţii şi se interiorizează. Concepţia modernă asupra aspectelor comunicării didactice nu exclude formarea competenţei, intenţiei, comportamentelor comunicative, conţinuturile afectiv – atitudinale, conţinuturilor explicite, însă ea nu e privită ca o modalitate de supunere şi ascultare din partea discipolilor.[1]

Ca orice dimensiune umană, în fapt o capacitate ce condiţionează substanţial eficienţa vieţii de relaţie, comunicarea se pretează la numeroase abordări şi interpelări. Perspectiva psihologică porneşte de la înţelegerea comunicării ca o „punere în comun” a unui „conţinut transmis”, folosind „registre şi demersuri” specifice.

Evident, atât comunicarea umană în general, cât şi cea didactică în mod special, apar se dezvoltă, şi funcționează în cadre sociale ce imprimă conținut , formă, intensitate, etică etc. [2]

Comunicarea este un proces de transmitere, prelucrare, interpretare a informațiilor prin intermediul unor canale specifice.

A comunica înseamnă a transmite şi a recepționa mesaje, a trimite stimulul şi a colecta răspunsuri pentru al face pe interlocutor:

- să perceapă conținutul cognitiv, afectiv ;
- să gândească;
- să se comporte într-un anumit fel.

Comunicarea umană este un proces de tip tranzacțional, prin care transmitem nu doar semnificații, dar şi:

- energii
- emoții
- sentimente.

În literatura de specialitate recentă autorul francez Jacque Salome defineşte şapte clase de conținuturi sau „registre" ale comunicării :

1. informații, evenimente ;
2. emoții, sentimente, trăiri afective de diferite intensități ;
3. modul în care am resimțit un eveniment sau o situație ;
4. convingerile noastre relative le diverse probleme sau situații de viață
5. fapte, variabile reale din lumea externă ;
6. imajinarul (constituit din dorințe, proiecte) ;
7. simbolicul, un construct constituit din real şi imajinar,pentru orientare în sfere largi de semnificații şi real. [2]

Menirea în care este realizat procesul de comunicare determină tendințele spre o relație sănătoasă (matură, în respectarea identității discipolului, asigurarea încrederii în sine şi autonomiei) sau

spre tipul infantilizant de comunicare (violență sfidătoare, cu amenințări, etichetări, culpabilizări).

Abordarea psihologică a lui Jaquie Salome se dezvoltă într-o „ ecologie rațională”, sau o igienă a comunicării sănătoasă reflectând metoda ESPERE – „ Energie Specifică Pentru o Ecologie Relațională Esențială în care definește zece reguli ale comunicării eficiente și un set de procedee, dintre care:

- a conștientiza ceea ce transmitem
- a acepta să trecem de la opoziție la apoziție (a ne exprima, nu a ne contrazice, a ne defini, a ne poziționa față de alții.)
- a depăși înfruntarea pentru a facilita confruntarea prin confirmare, poziționare;
- a facilita accesul spre emoții, însă emoția conține și o parte irațională, fără control;
- în orice comunicare există trei protagoniști: Eu, Partenerul, Relația. Relația e o entitate distinctă, menținută, alimentată [2]

Comunicarea este un proces ireversibil. Se pot atenua efectele, dar mesajul nu poate fi luat înapoi.

Comunicarea este un proces la două niveluri: informațional și relațional, este un proces continuu. Eficacitatea comunicării e constituită din eficiența funcționării întregului proces de comunicare constituit din multitudinea componentelor ca: emițătorul, codul, canalul de comunicare, mesajul, receptorul sau destinatarul, conexiunea inversă, care la rândul ei condiționează aspectul fundamental al performanței activității didactice, fiind necesară o gamă largă de aptitudini de comunicare pentru a atinge obiectivele propuse .

Activitatea umană de comunicare prin intermediul limbii o constituie limbajul. S.L. Rubenștein afirmă că: limbajul este „ limba în acțiune.”

Transformarea elementelor limbii în elemente ale limbajului presupune asimilarea şi conştientizarea de către discipoli a laturii fizice (fonetico-grafice), cât şi a celei sementice (a conținuturilor cognitive pe care le reflectă). Limbajul implică şi combinarea elementelor limbii după o serie de reguli logico- gramaticale, iar apoi permite trecerea la structuri semantice complexe. Forma de bază naturală şi concretă a limbajului este vorbirea. În sporirea eficacității comunicării didactice se cer respectate anumite cerințe psihopedagogice privind folosirea limbajului:

- emiterea şi recepția clară a limbajului
- intensitatea optimă a sunetelor să fie de 25 decibeli, sub această intensitate conținutul mesajului nu este descifrat, o intensitate mai mare provoacă o genă care influențează procesul de recepționare şi prelucrare a informației.
- volumul şi timpul recepției este mai mic decât al emisiei, profesorul ar trebui să acorde un oarecare răgaz discipolilor pentru a înțelege întrebările formulate;
- expresivitatea libajului care facilitează comunicarea şi îi dă autenticitate, o împlineşte şi o îmbogățeşte;
- calitatea mesajului transmis de profesor discipolului pentru schimb de informație. Aceste informații constituie ceea ce numim mesajul actului comunicativ. Exigența cere în acest caz, ca mesajul receptat de discipol să fie identic sau cel puțin foarte apropiat de mesajul pe care l-a intenționat profesorul prin comunicarea produsă;
- economicitatea limbajului, constă în concentrarea unei mari cantități de informații în unități verbale cât mai reduse;
- a formării la studenți a unor limbaje specializate (ştiințific, artistic –literar, tehnic.) ;
- bogăția vocabularului însoțit face vorbirea fluentă, cursivă;
- a contribui la însuşirea unui limbaj corect

- limbajul profesorului poate să înfrumusețeze lecțiile prin forma literară a conținutului.[3]

În viziunea cercetărilor Dorinei Sălăvăstru comunicarea didactică trebuie să îndeplinească simultan o serie de condiții:

a) să fie un act intenționat, iar intenția să vizeze schimbări în cunoaşterea, afectivitatea, comportamentul sau acțiunea celui ce recepționează comunicarea;

b) comunicarea trebuie să se desfăşoare într-un cadru organizat şi să se deruleze după anumite principii de eficiență paideică (în privința formării celuilalt);

c) în general, dar nu exclusiv o astfel de comunicare se realizează în instituții specializate (şcoală, universitate) preocupate şi de buna organizare a vieții lor;

d) eficiența comunicării trebuie să fie supusă evaluării în raport cu un ideal stabilit de modelul de organizare a actului.

Comunicarea didactică este determinată în integritatea ei, de finalitățile proiectate şi are drept model intenția de a modifica personalitatea receptorului în sensul dorit şi prefigurat de finalitățile educaționale propuse. Nu poate fi vorba de o simplă transmitere de date, ci şi de desfăşurarea unui proces complex de generare de comportamente durabile, motivate şi integrate, ori de schimbarea unor atitudini şi comportamente ale discipolilor. Pentru aceasta sunt puse în mişcare un ansamblul de mijloace, un ansamblul de canale, proceduri care să facă mai profitabile intervențiile didactice - profesorul va trebui să-i propună atingerea anumitor finalități în procesul comunicării didactice dacă vrea cu adevărat să-l influențeze pe discipol, provocându-i acestuia modificări cognitive, afective şi atitudinale. De aceea credem că dimensiunea convingerii şi dimensiunea persuadării sunt cele două laturi inseparabile ale unui proces de comunicare didactică. Într-o relație de comunicare putem să

schimbăm ceva în personalitatea acestora dacă îi convingem cu privire la raționalitatea acestui lucru: Îi determinăm să facă eforturi de a învăța dacă îi convingem că achizițiile de cunoştințe le vor ajuta în viața socială, îi îndemnăm la acțiune dacă îi convingem că acțiunea respectivă este necesară pentru ei ca indivizi şi pentru grupul său, comunitatea din care face parte.

În comunicarea didactică dimensiunea convingerii are un rol fundamental şi este trecută la toate nivelurile de şcolaritate şi la toate disciplinele de învățământ ca un obiect prioritar al educației.

De astfel, s-a afirmat adesea, că o personalitate bine construită, bine formată, este aceea a unui individ cu convingeri puternice şi pozitive în raport cu idealurile individuale şi comunitare şi care acționează în spiritul convingerilor sale. Înțelesul conceptual al convingerii este legat de dimensiunea rațională a personalității, de competențele intelective puse în mişcare atunci când asumă sau resping o idee. Comunicarea didactică are ca menire, între altele formarea de convingeri. Este necesar ca printr-o comunicare didactică adecvată să se fixeze convingeri în acord cu datele ştiinței şi ale practicii sociale.

În comunicarea didactică pot să apară deseori conflicte de opinii, luări de poziție, opinii opuse, apar divergențe, dezacorduri. Instalarea unui conflict de opinie este semnul unei necesități de cunoaştre şi descoperire a adevărului împreună altul. Nu e importantă atât limitarea conflictelor de opinie cât soluționarea lor. Calea rațională de soluționare a conflictelor de opinie este calea negocierii pe baza argumentelor pro şi contra administrate de fiecare parte. Un rol important în soluționarea conflictelor de opinie îi revine şi discuției critice pentru a putea să exprimăm orice punct de vedere, să putem combate punctele de vedere exprimate de ceilalți, având libertatea de a exprima orice punct de vedere la o problemă oarecare. Sunt prea puțini

acei profesori care îngăduie alternative la punctele lor de vedere, deseori „dialogul” se termină cu „sentința” profesorului. Există şi alți factori care restructurează libertatea de exprimare a discipolului şi anume, dintre ei:

- autoritatea cognitivă a profesorului în raport cu discipolii săi.
- anticiparea unei posibile sancțiuni negative.

Conflictul de opinie se consideră a fi încheiat atunci când discipolul în baza argumentelor acceptă punctul de vedere al profesorului, având la bază anumite dovezi evidente.

Convingerea este însoțită de persuasiune, care transmite emoția, entuziazmul, exaltarea.

Dintre mecanismele persuasiunii autorii evidențiază:

- prestigiul şi autoritatea, ce pot constitui în multe situații elementele fundamentale. [4]

Există şi alte tipuri de argumente care servesc ca mijloace de instalare a persuasiunii în comunicarea didactică, ca argumentul forței (amenințarea şi pedeapsa -ca forme mai subtile prin care discipolul este mai constrâns să-şi modifice un comportament, să inițieze o acțiune; şantajul);

- expresivitatea comunicării didactice, tonul acentul comunicării;
- amplitudinea şi impactul ideilor comunicative ;
- noutatea argumentului ;
- asigurarea unui înalt grad de recepție;
- manipularea pozițiilor; [5]
- calitatea relațiilor;
- asigurarea unei colaborări, şi echilibru între mijloacele logico-discursive (discipolul să poată distinge legătura între faptul brut şi ştiințific)
- imaginea pedagogului ce şi-a format-o asupra discipolilor;
- limbajul să poată fi receptat cu uşurință;

- efectul persuasiunii depinde de forța de tărie a argumentelor;

- adeziunea auditoriului la argumentele unui mesaj pozitiv sau negativ;

- gradul de credibilitate al oratorului, relația de autoritate a profesorului;

- aptitudinile , competența , tactul pedagogic.

Observația curentă ne atrage atenția că barierele care stau în fața comunicării didactice sunt de o mare diversitate. Se pot distinge:

- blocaje determinate de caracteristicile persoanei angajate în comunicarea didactică (profesorul pe de o parte discipolul pe de alta) ;
- blocaje determinate de relațiile social – valorice existente între participanții la relația de comunicare didactică;
- blocaje determinate de canalul de transmisie;
- blocaje determinate de particularitățile domeniului în care se realizează comunicarea didactică. [4]

Dezideratul unei comunicări didactice eficiente şi integrale nu poate fi atins dacă ne situăm doar în perspectiva emițătorului (profesorului) şi formulând pentru acesta exigențe referitoare la adaptabilitatea în raport cu partenerul . La fel de important să avem şi educarea receptorului (discipolului) în direcția însuşirii corecte a mesajului. Discipolii trebuie educați, formați în spiritul unei reale culturi a dialogului, discipolul trebuie să conştientizeze faptul că dialogul cu celălalt este o sursă semnificativă a cunoaşterii ştiințifice estetice morale etc. Formarea unei culturi a dialogului înseamnă deschiderea discipolului spre dispută cu ceilalți, cu convingerea că din această dispută atât el cât şi ceilalți vor ieşi în câştig.

O comunicare eficientă nu poate exista în absența feed-back-ului. În comunicarea didactică, feed-back –ul apare ca fiind comunicarea despre comunicare şi învățare [4]

Respectarea ansamblului unei comunicări didactice eficiente înseamnă a dispune de competența comunicațională. Această accepțiune se explică prin faptul că actul didactic impune exigența a două feed-back-uri diferite prin sens şi funcții [5]. Plecând de la tipologia aptitudinilor interindividuale (atitudine de interpretare, de evaluare de ajutor de consiliere, interogativă, de comprehensiune), Jean–Claude Abric stabileşte cinci reguli a unei comunicări eficiente şi de calitate:

a) să asculți (adică să-ți dai seama de punctul de vedere a celuilalt);

b) să observi (adică să te interesezi de tot ceea ce se petrece în situație de comunicare);

c) să analizezi (adică să degajeză elementele componente ale câmpului psihologic şi social care îi determină pe indivizi);

d) să te exprimi (adică să-ți pui punctul de vedere în funcție de interlocutor sau de natura obiectului comunicării);

e) să controlezi (adică să urmăreşti calitatea şi pertinența mesajului precum şi procesele care pot perturba transmisia).[5]

Fiecare dintre exigențe are o importanță aparte în comunicarea didactică. Pentru profesor respectarea acestui ansamblu de exigențe ale unei comunicări didactice eficiente înseamnă a dispune de competența comunicațională.

Referințe:

1. Cosmovici, A., Iacob, L., Psihologie şcolară, POLIROM, Iaşi,1998
2. Nicola, G., Comunicare didactică şi creatologie , PSIHOMEDIA Sibiu, 2004
3. Vrabie, D., Psihologia educației, GENEZE, Galați, 2002
4. Sălăvăstru, D., Psihologia educației, POLIROM, Iaşi, 2004
5. Mucchielli, Alex., Arta de a influiența. Analiza tehnicilor de manipulare, POLIROM, Iaşi, 2002

MODERNIZAREA RELAȚIILOR PROFESOR – STUDENT

Teodosia LUCHIAN, lector superior,
Catedra de Ştiințe Psihopedagogice şi Sociale

Meeting the complex objectives that front the higher education according to the Bologna's requirements concerns also modernization of teacher-student relationship. This is the must important point in teaching quality. An updated concept regarding the pedagogical attitude doesn't exclude but supposes the teacher's authority, but this concept is not seen as a way of student's obedience but becomes a cognitive authority. Modernization of teacher-student relationship supposes the extension of the status of the both poles teacher and student with the same responsibilities that facilitates a real collaboration and cooperation between them.

There are four aspects of the collaboration technology:personalized – humanitarian student's approach; a formative – developed didactic set; educational concept. Personalized – humanitarian student's approach contemplates to humanize and democratize pedagogical relations and forming the student's Ego – concept. Human approach and democratization foresee: student optimistic confidence; the communication and the dialogue with the student; tolerance toward drawbacks; equity between teacher and student; student's rights to opinion; student's rights to vote.

Modernizarea învățământului superior la etapa contemporană presupune un şir de componente:

- modernizarea organizării instituționale a învățământului;
- modernizarea conținutului procesului de învățământ;
- modernizarea tehnologiilor şi strategiilor didactice;
- modernizarea formelor de organizare a procesului de învățământ cu studenții;
- modernizarea formelor şi metodelor de evaluare a cunoştințelor, priceperilor şi deprinderilor studenților;
- modernizarea relațiilor profesor-student.

Rezolvarea obiectivelor complexe ce stau în fața instituțiilor superioare de învățământ în contextul cerințelor procesului de la Bologna vizează şi modernizarea relațiilor profesor – student. Aceasta constituie o condiție importantă a calității învățământului.

Psihologia contemporană atribuie o importanță mare problemei comunicării, a relațiilor interpersonale, în care se dezvăluie forțele esențiale ale individului şi grupului.

În activitatea instructiv-educativă relațiile obțin un caracter divers, cu multe semnificații şi au o influență deosebită asupra procesului şi rezultatului activității de învățare.

Relațiile favorabile facilitează activitatea de instruire şi învățare. Cercetările psihopedagogice au demonstrat că relațiile profesor – discipol influențează asupra activității de învățare mai mult decât conținutul şi metodele instruirii. Ignorarea de către profesor a problemei relațiilor are consecințe negative asupra productivității activității de învățare a studenților.

Din primele clipe ale intrării profesorului în sala de studii şi adresării lui către studenți se stabileşte un cadru de relații pozitiv sau negativ. Aici totul are importanță: şi tonul salutării, şi întrebările profesorului, şi caracterul aprecierii, care, chiar şi în cazul răspunsurilor nereuşite exprimă optimism, bunăvoință.

În procesul acestor relații noi, profesorii, nu numai comunicăm informații, formăm abilități şi deprinderi, dar contribuim şi la orientarea personalității studentului, formând la el diverse atitudini față de:

1. personalitatea noastră;
2. disciplina pe care o predăm;
3. alți oameni;
4. de profesie;
5. activitatea de învățare;

6. de sine.

Fiind un act ce ține de sfera relațiilor interpersonale, actul educativ, eficiența sa se decide pe terenul raporturilor concrete zilnice dintre profesor şi student. Acesta este domeniul multor inițiative creatoare, dar şi al multor erori posibile. Căci, situațiile educaționale sunt atât de noi, de variate şi de inimitabile, încât niciodată nu se vor putea prevedea dinainte, cu exactitate, toate amănuntele şi efectele unei activități.

Relațiile reciproce dintre profesori şi studenți creează în primul rând un fundal afectiv, care determină tot ce se petrece în procesul didactic. Ele sunt în stare să ducă la intensificarea încordării psihice a studenților sau la diminuarea ei, să-i imprime un caracter pozitiv sau negativ.

Ştim, că starea psihică a omului se răsfrânge direct asupra productivității activității şi calității lucrului efectuat. Starea emoțională generală ce domină activitatea comună a profesorului şi studenților este determinată în întregime de caracterul relațiilor dintre ei. Dispoziția, sentimentele, trăirile, prin care trec studenții influențează în mod activ asupra rezultatelor şi calității activității lor de învățare.

Atmosfera emoțională calmă duce la o mai bună dezvoltare a gândirii divergente şi creatoare, memoriei, percepției, la dezvoltarea inițiativei, a spiritului social-activ, a raționamentelor independente, a spiritului critic şi autocritic al gândirii, stimulează însuşirea şi dobândirea mai rapidă a noțiunilor ştiințifice.

În problema relației profesor-discipol, pe lângă o bogată experiență pozitivă ce s-a acumulat în decursul anilor, se constată, că uneori predomină încă practici învechite şi prejudecăți, pe care o atitudine conservatoare le menține. Dezvoltarea relațiilor optime

dintre educator şi educat nu este o acțiune de moment, ci un obiectiv permanent a fiecărui profesor.

Pentru perfecționarea şi modernizarea relației profesor-student, este necesar să se ia în considerație, pe de o parte, obiectivele educației, iar pe de altă parte, psihologia tineretului contemporan, actul educativ fiind un proces de continuă invenție socială.

Relațiile dintre profesor şi grupul studențesc se polarizează, în general, în sentimente de simpatie, încredere reciprocă sau, dimpotrivă, de antipatie, neîncredere şi ostilitate. Pot fi şi cazuri, când contactul spiritual dintre profesor şi student nu trece de zona indiferenței: grupul studențesc nu există pentru profesor şi nici profesorul pentru studenți. Inițiativa trebuie să aparțină însă profesorului, care, ținând seama de legea esențială a relațiilor afective interumane potrivit căreia simpatia şi bunăvoința nasc simpatie şi bunăvoință, antipatia şi ostilitatea trezesc sentimente de aceiaşi calitate, trebuie să conducă, să dirijeze aceste relații şi să le structureze pe colaborare.

Activitatea instructiv-educativă este una dintre cele mai complexe activități, atât pe linia structurii sale interne cât, mai ales, pe linia obiectivului său – formarea personalității umane. În această privință activitatea respectivă devine, aşa cum pe bună dreptate se consideră de unii autori, cea mai delicată dintre toate meseriile şi artele. Dacă în cadrul altor feluri de activitate există relația ***subiect-obiect***, în care rolul dominant îl ține subiectul ce acționează asupra obiectului, modificându-l în funcție de dorințele sale, aspirațiile sale, în cadrul activității pedagogice găsim o relație prin excelență ***intersubiectivă***, relația educator-educat.

Personalitatea studentului este educată de personalitatea profesorului, spiritualitatea unuia se hrăneşte din spiritualitatea celuilalt. Aceasta face necesară o abordare interpersonală,

plurisubiectuală, dialogată a interacțiunii pedagogice, capabilă să asigure nu numai dimensiunea ***informațional-operațională***, ci şi ***dimensiunea umană***, psihosocială a creşterii şi coevoluției în comun, a partenerilor de interacțiune – profesorul şi studentul.

În contextul cerințelor procesului de la Bologna, modernizarea acestor acțiuni necesită umanizarea relației profesor - student şi structurarea ei pe cooperare. Aceasta implică restructurări substanțiale ale rolului didactic, profesorul ne mai fiind doar persoana care comunică cunoştințe, formulează obiective, pretinde anumite conduite. E necesar să stimulăm şi să întreținem activismul investigator al studentului, ca el să descopere, să rezolve şi să-şi pună probleme şi sarcini de cunoaştere. Realizarea în practică a acestui deziderat depinde de măsura în care noi, profesorii, posedăm calitățile necesare centrării cu precădere pe aşteptările, cererile, trebuințele şi interesele studenților.

Sub aspectul conținutului şi funcționalității activitatea pedagogică implică mai multe tipuri de competențe. Psihologul român Nicolae Mitrofan evidențiază următoarele competențe necesare cadrului didactic:

- ***competența morală***, care este asigurată de ansamblul de componente ce conferă o bună funcționalitate conduitei etico-morale a cadrului didactic;
- ***competența profesional-ştiințifică***, asigurată de ansamblul de competențe necesare cunoaşterii unei anumite discipline de învățământ, de cercetare ştiințifică;
- ***competența psihopedagogică***, asigurată de ansamblul de competențe necesare pentru formarea diferitelor subsisteme ale personalității studentului – viitor specialist;
- ***competența psiho-socială***, asigurată de ansamblul de competențe necesare optimizării relațiilor interumane.

În viziunea autorului între aceste componente există puternice legături de interdependență. În structura competenței profesionale a profesorului competența psihopedagogică şi cea psihosocială are un rol deosebit de important.

Competența psihopedagogică include următoarele componente: capacitatea profesorului de a selecta, prezenta materialul informațional, de-al face accesibil, capacitate empatică şi comprehensivă deosebită, spirit creator în munca cu studenții.

Competența psihosocială presupune: capacitatea de a adopta un rol diferit, capacitate persuasivă, pricepere de a stabili uşor şi adecvat relații cu alții, comunicativitate şi sociabilitate, capacitatea de a utiliza adecvat puterea şi autoritatea, adaptarea uşoară a diferitelor stiluri comportamentale, flexibilitatea comportamentelor.

Procesul de învățământ, fiind un proces bilateral, biunivoc, interactiv, presupune în mod obiectiv şi necesar stabilirea şi manifestarea de relații umane şi educaționale eficiente între profesori şi studenți.

Un rol important în realizarea acestor relații, în viziunea noastră, îl are respectarea ***tactului pedagogic***, care e o aptitudine pedagogică generală, foarte complexă, ce se interpătrunde cu numeroase alte aptitudini specifice activității didactice (creativitatea pedagogică, empatia, aptitudinile comunicative, perceptive, etc.).

Termenul provine din latinescul „***tactus***” care semnifică influență, simț al măsurii. Acțiunea pedagogică, indiferent de natura şi caracterul ei, trebuie să respecte măsura (măsura în exigențe, în atitudine, în gesturi, în vorbe, fapte, etc.).

Tactul pedagogic presupune autocontrol, stăpânire de sine, sensibilitate, simț al diferențierii, puterii de discernământ, capacitate de a „descifra” motivele reale ale conduitei studenților şi de a adopta măsurile cuvenite, ținând seama de acestea. Tactul presupune o

anumită suplețe psihologică, capacitatea de a vedea în fiecare student o personalitate irepetabilă şi în fiecare situație psihologică ceva nou, original. De aceea, putem afirma, că tactul pedagogic contribuie la crearea unei atmosfere optime în relația profesori-studenți, a unui climat microsocial adecvat activității de învățare, o condiție a calității ei.

Concepția modernă asupra relației pedagogice nu exclude, ci presupune autoritatea profesorului, însă ea încetează de a fi privită doar ca modalitate de supunere şi ascultare din partea discipolilor, devenind o autoritate cognitivă.

Modernizarea relațiilor profesor-student necesită lărgirea statusurilor celor doi poli, profesorul şi studentul, cu asemenea atribute, care facilitează o colaborare şi cooperare reală între ei.

Acest tip de relații trebuie să se fundamenteze pe tehnologiile pedagogice diferențiate şi personalizate, care reprezintă interacțiunea dintre filosofia umanistă, psihologia umanistă şi pedagogie. În centrul atenției acestor tehnologii se află personalitatea unică, care tinde să-şi realizeze la maxim potențialul, personalitatea deschisă pentru schimbare şi aptă pentru a se înscrie în condiții sociale noi. Tehnologiile diferențiate şi personalizate se bazează pe căi şi metode de învățământ, care corespund particularităților de vârstă, de sex şi individuale ale fiecărui student.

Una din tehnologiile diferențiate şi personalizate este tehnologia colaborării. Conceptul de colaborare desemnează activitatea mixtă formativ-dezvoltativă a profesorului şi studenților, fundamentată prin înțelegere reciprocă, interacțiune şi analiza comună a rezultatelor.

Colaborarea este o sistemă de relații, în care două subiecte al unuia şi aceluiaşi proces, profesorul şi studentul, acționează împreună, sunt parteneri.

Unul din aspectele tehnologiei colaborării îl reprezintă abordarea umanistă personalizată a studentului, ce preconizează umanizarea şi democratizarea relaţiilor pedagogice, formarea concepţiei Eu-lui. Detalizând aceste idei, putem menţiona, că abordarea umanistă şi democratizarea prevăd:

- încredere optimistă în student;
- comunicare şi dialog cu studentul;
- toleranţă faţă de neajunsuri;
- egalitate în drepturi a profesorului şi studentului;
- dreptul studentului la opinii;
- dreptul studentului de a alege.

Colaborarea trebuie să fie centrată pe formarea studentului ca personalitate şi ca specialist în domeniu.

Aşa dar, modernizarea relaţiei profesor-student presupune cu precădere implicarea noastră, a profesorilor, în cercetare şi adoptare pe această bază a unei atitudini inovatoare faţă de propria activitate, ce va permite stabilirea şi manifestarea de relaţii interumane şi educaţionale, democratice între profesor şi student, care să asigure îmbinarea exigenţei constructive, mereu sporite cu respectul faţă de student ca om, cetăţean, ca personalitate care trebuie să posede spirit de independenţă, iniţiativă, spirit critic şi autocritic, pentru a se dezvolta ca profesionist competent şi creativ.

Referinţe:

1. Bontaş, I., *Pedagogie*, ALL Educaţional S.A., Bucureşti, 1998.
2. Cosmovici, A., Iacob, L., *Psihologie şcolară*, Polirom, Iaşi, 1998.
3. Nicola, I., *Tratat de pedagogie şcolară*, E.D.P., Bucureşti, 1996.
4. Vrabie, D., *Psihologia educaţiei*, Geneze, Galaţi, 2002.
5. Vrabie, D., *Psihologia atitudinii elevului faţă de aprecierea şcolară*, Editura Porto Franco, Galaţi, 1994.

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND SINONIMIA GRAMATICALĂ

Victor AXENTI, dr., conf.univ.,
Catedra de Filologie Română

Dans cet article on parle de synonimes grammaticaux, problème de recherche qui avait intrigué et intrigue encore plus de linguistes, mais d' études de recherche sur ce thème sont assez rares. Á l' avis de l' auteur les synonimes grammaticaux doivent etre considerés les constructions qui accomplissent deux conditions obligatoires non-identité dans le plan d, organization phonologique et l' identité au niveau de l' information synthétique(des fonctions syntaxique et du rapport générateur du ces fonctions)

Sinonime gramaticale se consideră acele construcții, care constituie un paralelism gramatical deplin, diferențiindu-se prin elemente ce reprezintă diferiți indici cu sens gramatical, precizând una sau alta dintre variantele şi variațiile aceluiaşi sens. Diferențierea se poate referi la diverse laturi ale fenomenului: la modul de semnificare, la adaosul ori suprimarea de semne conotative, la aria lingvistică de răspândire a fiecăruia dintre sinonime, la corelația dintre cuvânt şi locuțiunea sinonimică corespunzătoare etc.

Exemple de sinonime gramaticale (morfologică şi sintactică): imperfect indicativ – condițional trecut: *Dacă-l ajungeai, îl vedeai; Dacă la-i fi ajuns, la-i fi văzut;* viitorul de tipul *voi face* şi cel de tipul *am să fac, o să fac: Mâine voi face baie – Mâine am să fac baie;* reflexiv şi pasiv: *Se vor lua măsuri-vor fi luate măsuri.*

Unele numerale cunosc sinonimia: *amândoi – ambii, primul – întâiul – cel dintâi, o treime – una a treia, unu supra trei.*

Gradele de comparație ale adjectivelor cunosc de asemenea variații sinonimice: *tot aşa de mare, la fel de mare, tot atât de mare, de o potrivă de mare, foarte mare, extraordinar de mare.*

De sinonimie morfologică este vorba şi în cazul când unele cuvinte deşi au rădăcini comune, se diferenţiază prin afixe. Sunt aşa-numitele sinonime *derivative* sau *omorize.*

Cităm în continuare mai multe grupe de sinonime derivative sau omorize: *a azvârli – a zvârli, a sfărâma – a sfărma, păhăruț – păhărel, râuleț –râuşor, tineret –tinerime.*

Este atestată şi o sinonimie a instrumentelor gramaticale (conjuncţii, prepoziţii). Conjuncţia *fiindcă* se află în relaţii de sinonimie cu alte conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale: *pentru ca, deoarece, căci, din pricină că, din cauză ca, dat fiindcă.* Valoare sinonimică au prepoziţiile: *de, despre, din, de la.*

E de notat că sinonimia sintactică poate fi tratată şi ca un mijloc de valorificare stilistică. Acest aspect de sinonimie scoate în evidenţă identificarea sau apropierea anumitor valori sintactice, adică a conexiuni dintre unităţi lexicale şi nicidecum a obiectelor, acţiunilor, a semnelor existente în realitate. În serii de sinonime se includ diferite cuvinte, sintagme, propoziţii. Unele dintre ele se suprapun complet din punct de vedere semantic şi sintactic: *cititor – cel care citeşte, cămin muncitoresc – cămin pentru muncitori.*

Existenţa sinonimiei între construcţiile nominale sintetice şi cele analitice trebuie plasată de asemenea în cadrul sinonimiei sintactice (*dorul patriei–dorul de patrie):*

„El deşteaptă-n sânul nostru dorul ţării cei străbune."
(M. Eminescu, P.A., p.58)
„Vom fi voioşi şi teferi,
Vei pierde dorul de părinţi
Şi visul de luceferi." (M. Eminescu, P.A., p.91)

Propoziţiile sinonime, deşi redau acelaşi sens, se deosebesc nu numai prin structura, ci şi prin nuanţe stilistice. Când în propoziţie este folosită diateza activă în ordinea directă a cuvintelor (*Elevul a rezolvat problema)* se scoate în relief rolul activ al subiectului, pe

când dacă apare diateza pasivă, se evidențiază obiectul supus la o anumită acțiune (*Problema a fost rezolvată de către elev).*

Varierile sinonimice în plan sintactic depind în mare măsură de topică:

„Al XII-lea congres internațional de lingvistică şi filologie romanică a avut loc la Bucureşti în 1968”. Se constată pur şi simplu că a avut loc un anumit eveniment în viața ştiințifică.

În exemplele: *„La Bucureşti (nu în alt oraş!) a avut loc în 1968 cel de-al XII-lea congres internațional de lingvistică şi filologie romanică”. „În 1968 la Bucureşti a avut loc cel de-al XII-lea congres internațional de lingvistică şi filologie romanică”.* – plasarea în fruntea propoziției a circumstanțialului de loc sau de timp imprimă comunicării caracter emfatic.

Sinonime sintactice trebuie considerate şi acele transformări care rezultă din schimbarea ordinii cuvintelor, a posibilităților derivative.

„Eu nu vreau ca el să plece, eu vreau ca el să nu plece. Sunt încredințat de cinstea lui, sunt încredințat că e cinstit.

Relațiile de sinonimie se realizează şi prin negarea antonimului: *a absenta, a lipsi – a nu fi de față; a ține minte – a nu uita*.

Se vorbeşte şi de o sinonimie gramaticală în cazul unor construcții cum ar fi: *voi cânta = o să cânt*, *am a cânta = am să cânt.*

E de remarcat că în studierea sinonimiei sintactice se constată mai multe orientări. Adepții primei orientări susțin că principalul în sinonimia sintactică este diferențierea de ordin stilistic şi apropierea conținutului[1; p.58-60].

După părerea noastră, a se acorda atenție exagerată doar conținutului şi deosebirilor numai de ordin stilistic în defavoarea formei duce la înglobarea în categoria sinonimiei sintactice a construcțiilor ce n-au trăsăturile caracteristice acestei sinonimii şi, în

consecință, sfera ei se lărgeşte cu mult, iar şirul dintr-o serie de sinonime poate fi nelimitat.

A doua orientare pledează în favoarea structurii sinonimelor. Adepții acestui curent [2; p.71] propun să fie tratată problema sinonimiei gramaticale în cadru strict gramatical, ca o problemă lingvistică de sine stătătoare şi pentru a nu se reduce la analiza semantică şi stilistică a textului.

Credem că poziția cea mai justă o au lingviştii care, la definirea conceptului de sinonimie sintactică, țin cont atât de aspectul gramatical al construcțiilor, cât ți de conținutul lor. Astfel, de exemplu, unii sunt de părerea că la determinarea sinonimiei sintactice, fără îndoială trebuie să fie luat în considerație factorul semantic, dar în acelaşi timp sunt împotriva exagerării acestui factor, exagerare ce duce la prefacerea sinonimiei gramaticale în toate felurile posibile de exprimare a conținutului apropiat. Justețea afirmației acestor lingvişti este de netăgăduit. În sprijinul unei astfel de interpretări poate fi invocată problema raportului dintre formă şi conținut, care este una dintre cele mai importante probleme în filologie[3; p. 123].

În lingvistica româneasca, subliniind faptul ca nu exista sinonimie sintactică perfectă, unii cercetători considera ca sinonimia în discuție este numită *sintactică* „pentru că ea se întâlneşte la enunțuri, care sunt unități sintactice”[4; p.2], sinonimia sintactică presupunând „ enunțuri diferite ca formă şi cu un *conținut aproximativ identic*, motiv pentru care este necesară discutarea termenului *conținut* în sintaxă. În primul rând, există un conținut sintactic al enunțului, informația sintactică a enunțului, diferit de conținutului sintactic al cuvintelor sintactice. Conținutul esențial al enunțului, adică informația lui fundamentală, este reprezentat de predicativitate, cea care face ca un cuvânt sau un grup de cuvinte să fie inclus într-o comunicare lingvistică completă şi independentă.

În al doilea rând, există un conținut modal al enunțului (informația stilistică), care se constituie în atitudinea locutorului sau, poate, afectivitate zero, iar în al treilea rând, există un conținut denotativ sau referențial al enunțului (informația semantică), aceasta reprezentând ceea ce mesajul conține, exprimă şi transmite efectiv.

În privința celor afirmate mai sus, suntem de părerea că includerea în „conținutul" sintactic al enunțului atât a informației semantice, cât şi a celei stilistice înseamnă suprapunerea nivelului sintactic peste alte două nivele distincte ale limbii, şi anume *nivelul semantic şi nivelul stilistic.*

În literatura de specialitate românească unii cercetători [4; p.2] au făcut distincție între enunțurile sinonime sintactic din punctul de vedere al modelului sintactic şi enunțurile sinonime sintactic din punctual de vedere al informației sintactice transmise.

Pentru a evita posibilele confuzii, s-a propus utilizarea unii terminologii diferite pentru cele două realități lingvistice, şi anume *echivalența sintactică,* pentru enunțurile care transmit aceeaşi informație sintactică, dar au model sintactic diferit (Elevul citeşte o carte. Cartea este citită de către elev) şi, respective, *sinonimie sintactică* pentru enunțurile care au acelaşi model sintactic, dar care diferă prin „expresia fonematică'' (Mama îşi iubeşte copilul. Profesorul îl laudă pe elev.).

Esențial este să nu pierdem din vedere faptul că „din enunțurile sinonime sunt, deseori, neasemănătoare", deci că punct semantic „asemănarea" mai mult sau mai puțin evidentă a semnificațiilor nu este „pertinentă" [5; p.142] în cazul sinonimiei sintactice. Non-identitatea informației semantice în cazul enunțurilor sinonime sintactic nu este, însă, o regulă.

Unii cercetători pun semnul egalității între *sinonimia sintactică şi echivalența sintactică*[6; pg 225-228], oferind ca exemple propozițiile de tipul:

Maria a scris poezia.

Este Maria cea care a scris poezia.

Este poezia pe care Maria a scris-o.

Ion i-a vândut o maşină Mariei.

Maria a cumpărat o maşină de la Ion.

Cât priveşte propoziţiile de tipul: *Maria a scris poezia. Este* Maria *cea care a scris poezia. Este poezia pe care Maria a scris-o.* *c*redem că acestea nu sunt sinonime din punct de vedere sintactic, deoarece ele sunt diferite la *nivelul funcţiilor sintactice* conţinute. Propoziţiile în discuţie sunt identice numai din punctul de vedere al informaţiei *semantice* transmise, ele caracterizându-se prin non-identitate la nivelul informaţiei *stilistice.*

În ceea ce priveşte propoziţiile de tipul *Ion i-a vândut o maşină Mariei. Maria a cumpărat o maşină de la Ion.,* ele sunt sinonime, credem, numai din punct de vedere semantic, nu şi din perspectiva informaţiei sintactice transmise. Avem a face aici, de fapt, cu enunţuri *echivalente* din punct de vedere sintactic şi nu cu enunţuri sinonime sintactic, deoarece tipul de propoziţii în discuţie nu se caracterizează prin identitate la nivelul funcţiilor sintactice, ci numai prin identitate la nivelul informaţiei *semantice.*

Unii specialişti pun semnul egalităţii între *sinonimia sintactică* şi *coreferenţa sintactică*, ilustrând sinonimia sintactică cu propoziţii de tipul:

L-am văzut pe Jean.

L-am văzut pe prietenul tău.

L-am văzut pe ilustrul nostru scriitor. [5; p. 698]

În cazul acestui tip de propoziţii considerăm că avem a face cu *identitate referenţială (Jean – prietenul tău – ilustru nostru scriitor)* şi nu cu *identitatea funcţiilor sintactice,* propoziţiile în discuţie fiind *coreferente* şi nu *sinonime* sintactic.

Urmărind opiniile de până acum din literatura de specialitate privitoare la sinonimia sintactică, se observă că se pune semnul egalităţii între sinonimia sintactică şi *echivalenţa sintactică:* pe de o parte, tipul de propoziţii: *Ion i-a vândut o maşină Mariei. Maria a cumpărat o maşină de la Ion.* şi între sinonimia sintactică şi coreferenţă sintactică, pe de altă parte tipurile de exemple: *L-am văzut pe Jean. L-am văzut pe prietenul tău. L-am văzut pe ilustrul nostru scriitor.*

Considerăm că trăsătura pertinentă a sinonimiei sintactice, trăsătura care o distinge atât de *echivalenţa sintactică,* cât şi de *coreferenţă sintactică* este aceea că elementul care ordonează sinonimia sintactică este *informaţia sintactică(funcţia sintactică şi raportul* care generează funcţia sintactică), tot aşa cum *informaţia gramaticală de tip categorial* este elementul care organizează sinonimia morfologică. Cu alte cuvinte, două unităţi sintactice sunt sinonime dacă se caracterizează prin *non-identitate la nivelul organizării fonologice* şi *identitatea la nivelul informaţiei sintactice,* adică a *funcţiei sintactice* şi a *raportului* generator de această funcţie[3; 126].

Elementul care ordonează sinonimia sintactică este *informaţia sintactică (funcţia sintactică* şi *raportul* generator de această funcţie). Altfel spus, două unităţi sintactice sunt sinonime, în opinia noastră, dacă satisfac două condiţii obligatorii, şi anume:

- non-identitatea în planul organizării fonologice

- identitatea la nivelul informaţiei sintactice(funcţiei sintactice şi raportului generator de această funcţie).

Sinonimia sintactică se diferenţiază, astfel, de *echivalenţa* şi de *coreferenţă* sintactică, relaţii la nivelul sintactic care nu presupun identitate la nivelul *funcţiei sintactice,* ci numai *identitate semantică (echivalenţă sintactică)* sau *identitate referenţială (coreferenţă sintactică).* Se înţelege că neglijarea structurii gramaticale a

construcțiilor duce la înlocuirea studierii sintaxei cu studierea lexicologiei, frazeologiei, semanticii şi stilisticii.

Conținutul, însă, rămâne întotdeauna acelaşi. Astfel în seria de sinonime *vânt de primăvară – vântul primăverii* elementele ambelor construcții sunt în raport de subordonare cu tip de regim prepozițional şi neprepozițional; atât substantivul cu prepoziție *de primăvară*, cât şi substantivul "primăverii" exprimă nu raport atributiv cu nuanță circumstanțială temporală. În acest caz, după cum vedem, coincide nu numai raportul logic, dar şi cel gramatical. Sunt, însă, şi cazuri destul de frecvente, când coincidența se referă numai la conținutul construcțiilor sinonime, raportul gramatical fiind diferit.

E cald, dar mi-e frig. – Deşi e cald – mie mi-e frig sau A plouat şi în locurile nepavate e noroi – Fiindcă a plouat, în locurile nepavate e noroi. În exemplele date raportul sintactic al unei părți din seria de sinonime este de coordonare, iar raportul celeilalte părți – de subordonare, logic, însă, e una şi aceeaşi, ceea ce se comunică în ambele părți ale seriei de sinonime. Fenomenul e concludent şi confirmă justețea punctului de vedere al adversarilor concepției logico-gramaticale, conform căreia se identifică propoziția ca judecată. Identificarea aceasta este complet greşită, deoarece propoziția prezentă o diversitate mai mare decât judecățile: orice judecată poate fi exprimată prin mai multe mijloace lingvistice sinonime.

E de remarcat că sinonimele sintactice, ca şi celelalte sinonime, în majoritatea cazurilor nu sunt absolute. Lipsa de absolutizare este, în general de ordin stilistic. Unele construcții dintr-o serie de sinonime au un colorit emoțional mai evident, altele mai puțin pronunțat şi tocmai aceasta le face mult să nu fie absolute. Ch. Balli afirmând că două fapte de limbă niciodată nu pot fi absolute, menționează totuşi că există o sumedenie de fapte lingvistice, care coincid totalmente din punctul de vedere al înțelesului logic, dar se deosebesc prin alte particularități[7;133]. Autorul nu menționează

concret ce particularități de diferențiere are în vedere, dar din cele relatate se înțelege că e vorba de particularități stilistice, care distrug identitatea totală a sinonimiei sintactice.

Sinonimele sintactice cumulează în sine unitatea dialectică dintre ce le este comun şi ce le deosebeşte. Comun, după cum c-a arătat de acum, le este înțelesul gramatical şi conținutul construcțiilor, luate în ansamblu. Se deosebesc, însă, sinonimele sintactice prin structura lor, care trebuie să fie diferită. Dacă deosebirile de ordin stilistic fac ca sinonimele sintactice să nu fie absolute, adică, cum s-a spus mai sus, distrug identitatea lor totală, în ceea ce priveşte înțelesul, apoi cele structurale, dimpotrivă, nu distrug nimic, ci organizează seria de sinonime. Fără deosebiri de structură nu poate exista nici un fel de sinonime, iar deosebirile structurale implică şi deosebiri stilistice.

Opinia lingviştilor privind structura sinonimelor sintactice e împărțită. Unii sunt pentru diferențieri structurale serioase. Dacă deosebirile de structură nu-s radicale, atunci nu avem de a face cu sinonime, dar cu "identități sintactice". Alții apără un punct de vedere contrar. Sinonime sintactice trebuie considerate construcții care prezintă un paralelism gramatical deplin şi se deosebesc numai prin acele elemente care constituie mijloacele de exprimare a înțelesului gramatical respectiv.

Ambele puncte de vedere par vicioase şi a fi de acord separat numai cu unul dintre ele înseamnă a nu ține cont de existența în limbă a unei bogate varietăți de sinonimie sintactică, unele diferențiate din punct de vedere structural, altele cu deosebiri mici de structură.

Astfel, de exemplu, construcțiile sintactice sinonime: *Elevul, pe care l-a lăudat învățătorul, e fericit. Elevul, lăudat de învățător, e fericit.* – diferă mult în ceea ce priveşte forma. Mai întâi, în construcția participială nu mai apare instrumentul gramatical, exprimat prin pronumele relativ „pe care"; în locul verbului la perfectul compus „a

lăudat” e folosit participiul „lăudat”; pronumele „l” cu funcție de complement este omis; substantivul „învățătorul” în cazul nominativ cu funcție de subiect din subordonata atributivă îndeplineşte funcția complementului de agent şi e la cazul acuzativ. Totodată acest substantiv îşi schimbă forma: din hotărâtă în nehotărâtă.

Astfel de construcții sinonimice, fără îndoială, se cuvine a le considera cu structuri complect diferite. Sunt, însă, numeroase sinonime sintactice, care nu diferă prea mult prin forma lor. E cazul sinonimelor ce se deosebesc numai prin instrumentele gramaticale: *E copil dar le înțelege pe toate. –Deşi e copil, le înțelege pe toate*.

E de remarcat că nu are importanță ce deosebiri de structură sunt, mari sau mici. Principalul e că sinonimele sintactice se caracterizează prin neomogenitatea formei, iar gradul de neomogenitate poate fi chiar minimal.

Prin urmare, putem clasifica sinonimele sintactice, din punctul de vedere al structurii lor, în sinonime cu deosebiri mari de structură şi sinonime sintactice cu structuri apropiate. Cercetând un număr mare de sinonime sintactice, am constatat că schimbarea structurii unei construcții sintactice prin păstrarea înțelesului, pentru a obține o construcție nouă, sinonimică cu prima, depinde, în mare măsură, de modificarea formelor unei părți sau a mai multor părți de vorbire din construcția dată: *Îl văd că vine. – Î l văd venind*.

Schimbarea structurii poate fi condiționată deseori şi de elipsă, adică de omiterea unor cuvinte inutile pentru înțelegerea comunicării: *Eroul, care a căzut pe câmpul de luptă pentru apărarea țării , nu este uitat de popor. → Eroul, căzut pe câmpul de luptă pentru apărarea țării , nu este uitat de popor.*

Deseori schimbarea structurii depinde atât de elipsa unor cuvinte, cât şi de modificări de formă: *Eroii , care au căzut...– Eroii, căzuți...*

Schimbarea intonației şi a formelor unor cuvinte, de asemenea poate fi un mijloc de formare a seriilor de sinonime: ”Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?” (M. Eminescu, P. A., p.84*) → A vorbi intr-un pustiu nu este glorie*.

Pentru unii lingvişti principalul tezaur de formare a sinonimelor sintactice este topica. În contradicție cu părerea sus menționată este o altă părere care neagă rolul topicii în formarea sinonimiei sintactice. E. I. Şendels, bunăoară, afirmă, că schimbarea ordinii cuvintelor nu implică un model nou [7;12], privind structura construcției, şi deci nu poate forma sinonime sintactice care solicită neomogenitate în structură.

Această afirmație ni se pare prea categorică şi de aceea nu o putem aplica fără rezerve la limba română, în care uneori prin schimbarea ordinii cuvintelor se poate obține un model nou cu acelaşi sens chiar cu schimbări structurale ale părților de vorbire şi, prin urmare, se pot forma sinonime sintactice.

De exemplu, dacă vrem să schimbăm topica cuvintelor din propoziția: *Am dat păsărilor toată hrana* în aşa fel ca partea de propoziție *păsărilor* să fie după cuvântul *hrana,* apoi dativul în care acest cuvânt se cere să fie analitic; în caz contrar, se provoacă o confuzie între genitiv şi dativ. Propoziția, în aşa fel, capătă o altă înfățişare şi, împreună cu cea substituită formează două construcții sinonime: *Am dat păsărilor toată hrana. – Am dat toată hrana la păsări.* Deşi mijloacele de formare a sinonimelor sintactice prin schimbarea topicii sunt sporadice în limba română, totuşi, nu poate fi ignorată.

Provoacă obiecții criteriul după care sinonimele sintactice trebuie numaidecât să se deosebească prin tipul de legătură între membrii componenți. Analizând exemple în care felul de legătură diferă de la o construcție la alta putem afirmăm că toate sinonimele sintactice propriu-zise se deosebesc prin felul de legătură sintactică.

Deşi criteriul raporturilor diferite este aplicabil la multe sinonime sintactice în limba română el, totuşi, nu poate fi generalizat. Admițându-l ca trăsătură obligatorie pentru toate sinonimele sintactice, ar trebui să excludem existența acelor sinonime pentru care nu este adecvat. Or, realitatea lingvistică ne pune la dispoziție o sumedenie de sinonime sintactice care au structură diferită, dar felul de legătură sintactic între membrii componenți ai construcțiilor este acelaşi: *Tremură de frig. –Tremură din cauza frigului.*

Construcțiile de mai sus au acelaşi conținut, dar formă diferită. Cât priveşte felul de legătură sintactică, apoi el este acelaşi: recțiune prepozițională.

O altă trăsătură care de asemenea nu poate fi aplicată la toate sinonimele sintactici este identitatea poziției gramaticale. Prin identitatea poziției gramaticale se înțelege unitatea termenului regent al construcțiilor sinonime din aceeaşi serie.

Constatarea cum că schimbarea termenului regent într-o serie de sinonime distruge sinonimia sintactică este, fără discuții, justă. Dar această trăsătură, identitatea termenului regent, nu o putem descoperi la toate sinonimele sintactice, cum este, de exemplu, la sinonimia sintactică între construcțiile active şi pasive, între diferite fraze formate prin coordonare şi prin subordonare sau între propozițiile interogative retorice şi propriu-zise. În legătură cu identitatea poziției gramaticale, analiza minuțioasă a materialului din limba română ne pune la dispoziție două categorii de sinonimie:

- sinonimie sintactică între construcții ce pot fi divizate în părți determinate, partea cu termenul regent comun şi subordonate;
- sinonimie sintactică între propoziții sau fraze.

O a treia categorie de sinonime sintactice nu există. De aceea nu putem considera sintactice diferite exemple în care termenul regent este exprimat atât prin verbe sub diferite aspecte, cât şi prin substantive. Secundarele ce se referă la aceşti termeni regenți exprimă

diferite raporturi, şi, prin urmare, conținutul diferă de la o construcție la alta. Or, sinonimele se caracterizează prin comunitatea conținutului.

În concluzie putem spune că lipsa de identitate a poziției gramaticale, adică varietatea termenului regent, nu ne permite să considerăm sinonime asemenea construcții.

O problemă principală care se referă la sinonimia sintactică este: trebuie considerate sinonime sintactice părți ale construcțiilor sau construcții sintactice întregi? La această întrebare unii lingvişti răspund că sinonime sintactice întregi: sintagme, propoziții, fraze, deoarece obiectul studiului nu-l poate forma doar sensul gramatical, separat de acele elemente care sunt legate intr-un anumit tip de relații

Opinia unanimă privind obiectul sinonimiei sintactice îşi găseşte, după părerea noastră, justificare în faptul că partea subordonată a construcției sinonime poate fi polivalentă din punct de vedere funcțional şi, numai luată în ansamblu cu termenul regent, se poate stabili funcția ei.

Din cele relatate rezultă că sinonime sintactice sunt unități întregi dar nu părți ale lor. De aceea când vom vorbi despre sinonimia diferitelor secundare şi construcții, vom avea în vedere că nu este sinonimă o secundară atributivă, de exemplu, cu o construcție participială, ci o frază cu o secundară atributivă cu o propoziție ce conține o construcție participială.

Ținem să subliniem că o trăsătură a sinonimelor sintactice constă în a fi numai bimembre sau polimembre. Astfel nu vom avea de a face cu sinonime sintactice, ci cu cele morfologice sau lexicale care sunt autosemantice şi nu apelăm la context. Şi pentru a nu se crea confuzie între sinonimele sintactice şi cele frazeologice e necesar să ştim că primele sunt dezmembrabile, celelalte – nedezmembrabile.

Analiza literaturii de specialitate relevă că sinonimelor sintactice li se conferă trăsături prin care se deosebesc de celelalte sinonime:

- unitatea conţinutului şi a sensului gramatical;
- diferenţierea de structură;
- diferenţierea de ordin stilistic;
- sunt bimembre sau polimembre dezmembrabile;
- felul de legătură sintactică dintre elementele unei construcţii dintr-o serie de sinonime corespunde sau nu corespunde cu felul de legătură din cealaltă construcţie;
- poziţia gramaticală este *identică pentru toate construcţiile dintr-o serie de sinonime.*

Numai primele patru trăsături sunt valabile pentru toate sinonimele sintactice, pe care considerăm generale, celelalte două trăsături sunt cazuri particulare.

Şi acum pe baza cercetărilor făcute ne putem permite să dăm o definiţie sinonimiei sintactice.

Sinonime sintactice sunt construcţiile sintactice bimembre sau polimembre, dezmembrabile, asemănătoare din punct de vedere al conţinutului şi al înţelesului gramatical şi diferenţiate structural şi stilistic.

Sinonimele sintactice se deosebesc de o altă categorie de sinonime care sunt monomembre şi al căror înţeles gramatical poate fi determinat şi fără context, adică sunt autosemantice. Ca şi cele sintactice ele cumulează în sine unitate dialectică între înţelesul gramatical şi conţinut şi diferenţa de structură. Acestea sunt sinonimele morfologice.

Drept sinonime morfologice pot fi considerate:
- formele multiple ale viitorului întâi: *voi lucra, oi lucra, am să lucrez, o să lucrez*;
- formele accentuate şi neaccentuate ale pronumelor personale şi reflexive: *mie , îmi , -mi, ţie, îţi , -ţi.*

Uneori substantivele cu prepoziţii poate exprima nu numai raportul care arată în favoarea cui se face acţiunea, dar şi în alte raporturi,

atributiv de exemplu. De aceea numai în context putem determina adevăratul lui raport şi cu ce poate fi sinonim. Fiind sinsemantice, unele exemple nu pot fi sinonime morfologice ci sintactice.

Din cele spuse mai sus putem afirma că în limba română îmbinările de tipul: *freamăt de frunze – freamătul frunzelor*; *dau apă la pui – dau apă puilor –* îmbinări cu genitiv şi dativ analitic şi sintetic pot fi considerate de asemenea sinonime morfologice.

Din considerentele relatate o astfel de interpretare este exclusă. Şi într-adevăr, în îmbinările: *freamăt de frunze – freamătul frunzelor* substantivul *frunze* exprimă un raport subiectiv. Dar acest substantiv atât sub formă de genitiv, cât şi sub cea de acuzativ poate exprima şi alte raporturi, în dependență de ambianța sintactică.

De exemplu: *strângerea frunzelor–* raport obiectiv; *gălbeneala frunzelor–* raport calitativ; *nervii frunzelor–* raport de apartenență .

Diferite raporturi poate exprima şi substantivul *frunze* cu prepoziția *de*.

Câteva exemple: *coroană de frunze* – raport material;]*mi-i dor de frunze* – raport deliberativ; *un sac de frunze* – raport de conținut.

Acelaşi lucru se poate spune şi despre substantivele *puilor* şi *la pui*: *S-au strâns la pui ! Au adus la pui! Au țipat la pui! – aripioarele puilor; drăgălăşenia puilor; țipătul puilor.*

Toate raporturile exprimate cu ajutorul formelor substantivelor analizate nu pot fi stabilite decât în îmbinare contextuală. Prin urmare, construcțiile de mai sus sunt sinonime sintactice .

Sinsematism se observă şi la condițional şi imperfect. Dar valoarea de condițional are viabilitate numai în propoziție:

„Dacă tu ştiai problema acestei vieţi cu care lupt, ai vedea , că am cuvinte pana chiar să o fi rupt. ” (M. Eminescu, P. A.,p.87).

Un caz similar în limba română îl constituie conjunctivul trecut , în locul condiţionalului trecut: *„O zi din viață să-mi fi dat,/ O zi mi-era de ajuns!”* (M. Eminescu, P. A.,p.139)

Utilizarea unei forme a unui cuvânt, în locul altei forme, este foarte frecventă în limba română. Credem, însă, că nu e locul să demonstrăm toate cazurile posibile. Ținem să subliniem numai că spre deosebire de sinonimele morfologice care sunt diferite variante ale formei aceluiaşi cuvânt şi ale aceluiaşi sens gramatical, aici avem de a face cu diferite înțelesuri gramaticale, redate prin diferite forme şi contopite într-un singur înțeles numai în context.

O altă categorie de sinonime semnalată în literatura de specialitate o constituie aşa numita sinonime lexico - sintactică.

După părerea unor lingvişti, sinonime lexico - sintactice sunt propoziţii cu aproximativ acelaşi conţinut şi care se deosebesc numai prin conjuncţii, prepoziţii, particule, cuvinte modale. În cele mai frecvente cazuri contribuie la formarea unor asemenea sinonime conjuncțiile cauzale şi conjuncțiile adversative care se deosebesc prin colorit stilistic.

Divergențe în tratarea unor astfel de construcţii găsim în lucrările semnalate de alţi lingvişti, care consideră aceste construcţii sinonime pur sintactice, nu lexico - sintactice. Se observă că fiecare raport sintactic: cauzal, modal, de timp se deosebeşte prin nuanțe fine de conţinut şi stilistice, care sunt redate cu ajutorul conjuncțiilor. De aceea, pentru unele nuanțe sunt adecvate unele conjuncţii chiar din aceeaşi categorie, pentru alte nuanțe – alte conjuncţii. Aşa, de exemplu, nu toate conjuncțiile cauzale sunt valabile în aceeaşi serie de sinonime.

În limba română seriile de sinonime sintactice pot fi formate cu conjuncții sau locuțiuni conjuncționale ce fac parte atât din aceeaşi categorie: cauzale, temporale, cât şi din diferite categorii. Vom argumenta afirmația prin câteva exemple: *„Se tânguie mohorul, legănându-se pe haturi, şi tremură singuratic firul de grâu, iar drumul se ghemuieşte sub plapoma lui zdrențuită de troscot.”* (I. Druță, S., p.216)

Această frază poate fi echivalentă cu altă frază în care în locul lui *iar* să fie *şi* deoarece raportul exprimat cu ajutorul conjuncției *iar*, fiind numai cu o nuanță slabă adversativă se apropie de cel copulativ. Autorul foloseşte în această frază conjuncția *iar* din motive stilistice, pentru a evita repetarea conjuncției *şi*.

E de remarcat că nu în toate frazele *şi* poate fi înlocuit prin *iar*, sau invers. Bunăoară, *„Frumos odor e Fulga şi naltă-i e făptura!“* (V.Alecsandri, O.P.,p.89) –nu poate fi sinonimă cu *Frumos odor e Fulga, iar naltă-i e făptura!*, deoarece nu este sesizat raportul adversativ.

Dacă raportul adversativ este mai pronunțat, atunci *şi* poate fi înlocuit cu *dar*: *“Onache auzea vorbele ei, şi nu le pricepea rostul”* (I. Druță, S., p.207). Această frază este sinonimă cu : *Onache auzea vorbele ei, dar nu le pricepea rostul.* Sau: *„Frunză verde de sipică, am o mândră mitittică , aş iubi-o, şi mi-i frică.“* (Folclor) → *Aş iubi-o, dar mi-i frică...*

Cazurile de sinonimie între fraze prin coordonare şi subordonare sunt foarte variate în limba română. Am menționat doar câteva, pentru a justifica aderarea noastră la opinia acelor lingvişti care susțin că sinonimia între construcțiile ce se deosebesc numai prin instrumente gramaticale nu-i lexico-sintactică, ci pur sintactică. Afirmația aceasta o explicăm prin faptul că instrumentele gramaticale nu pot fi obiectul sinonimiei lexicale, fiind lipsite de conținut lexical.

Paralelele: *şi - iar; deşi - dar; când - ba; dacă - fiindcă* nu sunt cuvinte cu acelaşi conţinut sau apropiate după conţinut, cum sunt, bunăoară, sinonimele lexicale: *fiu – fecior; a fugi – a alerga ; a cugeta – a medita.* Ele nu exprimă noţiuni, ci ajută numai la exprimarea raporturilor sintactice. Echivalenţa acestor instrumente se relevă numai în frazele sinonime, care se formează cu ajutorul lor.

În limba română există şi astfel de sinonime: „De pe creasta muntelui cobora tot în munte, într-o vale adâncă...”(M. Preda, C.I.P., p.324)→ Vârfuri de munţi – piscurile munţilor.

Acelaşi lucru se poate spune şi despre îmbinările: creastă de cocoş – coada cocşului, obosit de drum – obosit din cauza drumului, zăvoiul care este bătut de brumă – lunca bătută de brumă.

Generalizând cele expuse până aici, menţionăm că fiecare categorie de sinonime are trăsături proprii, prin care se deosebeşte. Cu toate acestea, unitatea dintre conţinut şi diferenţa de structură le uneşte pe toate în categoria generală de sinonime.

Referinţe:

1. Peşkovski A. Prinţipî i priemî stilisticeskogo analiza hudojestvennoi prozî.- Moscova, 1967
2. Şendels E. Grammaticeskaia sinonimika.- Moscova, 1964
3. Lăzărescu L. Probleme de sintaxă a limbii române .- Iaşi: Editura CERMI, 1999
4. S. Stati.Trois types de signification syntaxiques, în „Actes du 10-e Congres international de linquistes, Bucureşti”, 1967
5. Stati S. Omonime, sinonime şi echivalenăţă în sintaxă, în Revue roumaine de linguistique, nr.2, 1966
6. Stati S. Manual de semantică descriptivă.- Napoli, 1978
7. Balli Ch.Franţuzskaia lingvistica.- Moscova, 1961

Texte:

1. M. Eminescu. Pagini alese .- Bucureşti: Editura Regis, 1989
2. Druţă. Scrieri, vol II.- Chişinău,1986
3. M. Preda. Cel mai iubit dintre pământeni, vol II.- Chişinău,1980

ASPECTE ALE SOCIOLOGIEI LITERATURII TRADUSE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ludmila BALȚATU, lector superior,
Catedra de Filologie Română

The sociology of the translated literature in our country is characterized by two particular tendencies: to the differenciation and to the global synthesis. Producing a synthesis of the effectuated translations in our country up to our days, we can see that many of our writers – A.Cosmescu, I. Cretu, A. Busuioc, A. Cupcea-Josu, P. Carare, etc....have a great contribution to the interpretation of foreign writers of distinction in the Romanian language and to the spreading of their creations among readers, of the spiritual values created by the greatest representatives of the world literature.

Throughout many years there have been translated many literary works of various genres and types of literature from the language of origin or from the intermediary the third language.

The tendency of the translated literature in our country for the differenciation is conditioned by the historical tendencies, the friendship relations, of the neighbourhood between countries, the publishing policy, the preferences of readers, etc.

Înainte de a trece nemijlocit la examinarea acestei probleme, vom concretiza sarcinile actuale trasate în fața celor preocupați de sociologia literaturii traduse la noi în țară. De altfel, aceste sarcini sunt fomulate clar şi concis de către savantul român Traian Herseni în studiul „Sociologia literaturii”: „Producția (literară): scriitorul în timp, scriitorul în societate. Distribuția: actul publicării, circuitul distribuției. Consumația: opera şi publicul, lectura şi viața” [1, p. 5]. În acest context, noi vom adăuga că însuşi procesul afirmării sociologiei în literatura noastră (inclusiv în cea tradusă) este marcat de două tendințe specifice: spre diferențiere şi spre sinteză globală.

Făcînd o sinteză a traducerilor efectuate la noi pînă în timpul de față, ne vom convinge că mulți dintre scriitorii noştri, numele

cărora merită să fie menționate încă o dată – Alexandru Cosmescu, Igor Crețu, Pavel Starostin, Vladimir Beşleagă, Alexandru Gromov, Aureliu Busuioc, Argentina Cupcea-Josu, Serafim Saka, Vasile Vasilache, Petru Cărare şi mulți mulți alții – şi-au adus contribuția substanțială la tălmăcirea în română a scrierilor de talent din alte limbi şi la propagarea, pe această cale, în rândurile cititorilor, a valorilor spirituale create de cei mai de seamă reprezentanți ai literaturii universale. Vom mai menționa că pe parcursul multor ani la noi s-au tradus opere aparținând diferitelor genuri şi specii literare, din limba originalului sau prin intermediul unei a treia limbi.

În ceea ce priveşte tendința sociologiei literaturii traduse la noi spre diferențiere, vom argumenta acest proces luând în considerație condițiile istorice, relațiile de prietenie, de vecinătate între țări, politica editorială, preferințele publicului cititor ş. a. m. d.

Să vedem cum stăteau lucrurile la începuturi. În anii ”30 ai secolului al XX-lea traducătorii din Republica Autonomă Moldovenească dădeau o vădită preferință operelor lui A. Puşkin, M. Gorki, care, de altfel, aveau şi o mare priză la publicul cititor. Confirmare e şi reeditarea lor în repetate rânduri. De exemplu, „Fiica căpitanului” de A. Puşkin vede lumina tiparului în varianta română în anul 1934, apoi este reeditată în anul 1939. Din creația lui M. Gorki au fost aduse în română următoarele lucrări: romanele „Mama”, „Universitățile mele”, povestirile „Macar Ciudra”, „Bătrâna Izerghil”, „Celkaş”. Iar o serie de povestiri de Maxim Gorki apar în versiune română într-o culegere aparte în seria „Biblioteca cititorului începător”.

E de remarcat că în această perioadă de o mare popularitate se bucura printre cititori şi literatura urcaineană. Unul dintre cei mai solicitați autori, tradus şi în română, era T. Şevcenko, considerat, de altfel, fondator al literaturii ucrainene moderne, în ale cărui poeme „Ion Potcoavă” (1839) şi „Haidamacii” (1841) sunt redate episoade

din lupta comună a poporului nostru şi a celui ucrainean împotriva turcilor. E de mai remarcat că T. Şevcenko era considerat apărător al intereselor celor oropsiţi, opera sa se distingea prin legătura strânsă cu folclorul, prin lirism profund. Or, anume aşa fel de opere erau cel mai mult solicitate de către cititorii moldoveni transnistrieni din anii '30 ai secolului trecut. Sunt preferinţe dictate şi de relaţiile de vecinătate cu ucrainenii, de condiţiile istorice şi politice: ecourile revoluţiei din 1917 lăsaseră în sufletele oamenilor o speranţă la mai bine şi această speranţă se cerea de a fi menţinută prin opere literare corespunzătoare.

Cât priveşte calitatea acestor traduceri, ea lăsa mult de dorit, adică satisfăcea doar parţial cititorul. În genere, până la sfârşitul primului deceniu postbelic literaţii care efectuau traduceri (G. Remenco, F. Cibotari, F. Galperinci, V. Plopi, A. Petraru, A. C

Kamarovski ş. a.) nu utilizau întregul arsenal lingvistic, ci numai lexicul uzual, apoi nivelul măiestriei literare a detaşamentului de tineri scriitori de la noi era încă scăzut. Celor angajaţi în procesul tălmăcirii le lipseau atât cunoştinţele teoretice privind arta traducerii, cât şi experienţa necesară în înfăptuirea acetui tip de creaţie literară.

Merită, totuşi, respect şi recunoştinţă cei care, în condiţiile dificile ale anilor ”40 ai secolului al XX-lea, ani marcaţi de sărăcie, de foame, de disperare, şi-au adus contribuţia prin traducerile lor la propagarea unor opere de ovaloare deosebită. De exemplu, F. Ponomari aduce în versiune română opera lui M. Bubenov „Mesteacănul alb”, R. Portnoi traduce povestirile lui L. Tolstoi, G. Meniuc dă în variantă română opera lui F. Dostoievski „Oameni săraci”, C. Condrea traduce lucrarea lui M. Gorki „În America” etc.

Graţie străduinţei acestor traducători, schimbului fructuos de experienţă intre ei, atitudinii exigente a unuia faţă de altul sporeşte interesul pentru limba literară, mai mult ca atât, chiar apare necesitatea de a îmbogăţi literatura noastră cu versiuni în limba română din

capodoperele literaturii universale. În consecință, dacă până în anii 50 ai secolului al XX-lea în repertoriul traducerilor la noi prevalau numele, respectiv, operele scriitorilor ruşi, apoi în anii ce urmează apar din ce în ce mai multe tălmăciri din creația celor mai talentați poeți şi scriitori ai fostelor literaturi unionale. Se traduce mai intens şi din clasicii literaturii universale. „A. Lupan tălmăceşte din Shakespeare, Nekrasov ş. a.; B. Istru – din L. Tolstoi; I. Balțan – din Walter Scott, V. Ajaev, N. Aseev ş. a.; L. Deleanu – din Puşkin, Tvardovski ş. a.; G. Meniuc traduce „Cântec despre oastea lui Igor”. Dintre scriitorii generației care şi-au facut debutul în anii de după război, se remarcă prin muncă prodigioasă în domeniul traducerilor A. Busuioc, care tălmăceşte din Puşkin, Griboedov, Petöfi ş. a. Traduce mult din Puşkin, Lermontov, Goethe poetul Iurie Barjanschi. Activează fructuos în domeniul traducerilor şi S. Vangheli, I. Vatamanu, P. Darie, L. Damian, A. Roşca, V. Teleucă” [2, p. 30], menționează cu satisfacție Mihail Bruhis.

Şi, într-adevăr, motive pentru satisfacție sunt îndeajuns. Anume în această perioadă traducerile artistice înregistrează succese considerabile, grație talentului scriitoricesc al traducătorilor, cerințelor imperioase ale timpului de a scrie într-o limbă literară bine cizelată. Reprezentanți de vază ai literaturii noastre, ca Al. Cosmescu, I. Crețu , Vl. Belistov, P. Starostin, Nina Ischimji, Eugenia David ş.a., timp de un pătrar de veac au tălmăcit din poeții şi prozatorii lumii, reprezentând în republica noastră un fenomen calitativ nou în domeniul traducerilor artistice. Şi, în timp ce poeții şi prozatorii, pe care i-am nominalizat ceva mai înainte, sunt, s-ar putea spune, poeți-traducători şi prozatori-traducători, ei sunt deopotrivă traducători-poeți şi traducători-prozaroti.

Deci, avem de a face în cazul dat cu traducători de profesie anume în domeniul tălmăcirilor din literatura artistică. O încununare a muncii acestor traducători se face prin editarea unui şir de volume

antologice: P. Starostin „Tălmăciri”, Chişinău, 1967; Vl. Belistov „Traduceri alese”, Chişinău, 1969; A. Cosmescu „Darurile magilor”, Chişinău, 1969; I. Crețu „Din poeții lumii”, Chişinău, 1969.

Apariția culegerilor sus-nominalizate constituie o dovadă în plus a maturizării traducerilor realizate, o confirmare elocventă a faptului că arta traducerii capătă la noi anvergură, proporții mari, o amploare deosebită.

E de remarcat că o caracteristică importantă a epocii postbelice este înmulțirea uriaşă, în comparație cu anii dinainte de război, a tuturor genurilor de traducere, adică nu numai a traducerii artistice. Şi dacă, după cum constata cu regret A. Lupan, „în primii ani de după război îşi încercau activitatea în domeniul traducerilor oameni care nu aveau nici cunoştințe şi nici capacități pentru această muncă, una din principalele cauze ale acestei stări fiind lipsa unor cadre calificate” [3, p. 64], la sfârşitul deceniului al şaselea al secolului al XX-lea este înregistrat un salt calitativ în domeniul traducerilor. Acest fenomen are loc datorită familiarizării largi cu literatura noastră clasică (în anii 60 studierea şi editarea moştenirii clasice intră într-o fază nouă: în seria „Opere alese” apar creațiile lui Mihai Eminescu, Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Alexandru Donici, Constantin Negruzzi, Constantin Stamati, Gheorghe Asachi, B. P. Hasdeu ş.a.), dar e şi o urmare firească a succeselor evidente obținute de către lingvistica noastră.

Toate aceste schimbări de ordin calitativ au favorizat includerea energică în procesul de tălmăcire a personalităților cu adevărat creatoare. La recrearea literaturii universale în limba română vin să-şi aducă şi mai fructuos obolul Al. Cosmescu, Vl. Belistov, N. Bernstein, P. Starostin, Al. Gromov, I. Crețu ş. a.

În cel de-al doilea deceniu postbelic creşte şi mai mult cota muncii scriitorilor talentați: la tălmăcirea celor mai de seamă scrieri

îşi dau concursul N. Costenco (editează în versiune română „Pagini alese” de A. Tolstoi), A. Busuioc (dă în versiune română nuvelele lui Maupassant, opera lui Y. Hašek „O lecție de religie”, creația lui O’ Henry „Căpetenia pieilor roşii”), I. Crețu (traduce din R. Burns) ş. a.

Conform opiniei academicianului Mihai Cimpoi: „Saltul calitativ la etapa menționată a fost determinat de maturizarea estetică a literaturii noastre – creşterea măiestriei literaților, îmbogățirea substanțială a limbii literare – fenomen aflat în dependență directă de procesul însuşirii clasicii noastre (drept parte integrantă a culturii noastre în cel de-al doilea deceniu postbelic devin „Opere alese” ale lui Mihail Kogâlniceanu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Gheorghe Asachi, Constantin Stamati-Ciurea, proza lui Mihai Eminescu, cele patru volume din creația lui Vasile Alecsandri – poezie, proză, dramaturgie, publicistică)” [4, p. 57-62].

De remarcat că în această perioadă s-a întreprins un efort deosebit în direcția întoarcerii cititorului cu fața spre cartea tradusă şi anume spre versiunile scrierilor în proză realizate de V. Levițchi, I. Gheorghiță, V. Romanciuc, M. Lutic, An. Ciocanu, a unor opere poetice purtând semnătura traducătorilor I. Crețu, V. Levițchi, A. Lupan, N. Costenco, P. Zadnipru, An. Ciocanu, Gh. Vodă, P. Darie, V. Romanciuc ş.a..

Dacă e să vorbim de calitatea traducerilor relizate în anii 60 ai secolului trecut, ea este net superioară anilor ’40-’50, fapt care îl confirmă şi articolele publicate pe această temă de N. Romanenco („Stil, intonație, colorit”, în anul 1967), de P. Starostin („Confluențe”, în anul 1968), de S. Cibotaru („Scriitorii moldoveni – propagandişti ai literaturii ruse”, în anul 1962), de Gh. Bogaci („O copie necunoscută a unei vechi traduceri”, în anul 1960). Tot ei confirmă faptul că, dacă în lista traducerilor realizate în anii 1940-1950 prevalau operele scriitorilor ruşi sau din fostele republici unionale, în anii ’60 a sporit

substanțial numărul lucrărilor tălmăcite din creația scriitorilor altor popoare de pe întreg globul pământesc.

Vom cita, pentru argumentare, exemple concrete. În anul 1960 apare de sub tipar versiunea română a romanului scriitorului african P. Avrahams „În calea trăsnetului”, în 1961 R: Lungu traduce nuvelele scriitorului francez A. Stil „Mână de la mână”, Vl. Belistov îl tălmăceşte în română pe scriitorul chinez Liu Bai-lui (povestirea „Flacăra nepieritoare”), I. Balțan – pe scriitorul din Canada S. Thomson (povestirea „Rolf şi Kouneb”), în 1963 N. Bernstein aduce în română nuvelele scritorului italian L. Pirandello, P. Starostin – poeziile poetului bulgar V. Vapțarov.

Aşadar, procesul de traducere în republica noastră căpătase în acea etapă o nouă amploare atât în plan cantitativ, cât şi-în plan calitativ. Fapt pe deplin explicabil, dacă e să luăm în considerație stabilizarea relativă a situației social-politice ce a favorizat o îmbunătățire a stării de lucruri în cultură în genere, inclusiv în literatură. Apare în aşa mod posibilitatea de a edita un număr mai mare de cărți, traducerile efectuate sunt mai calitative grație creşterii numărului de traducători, concurenței sănătoase între ei, progresului în ştiințele filologice, apariției sistematice în presa periodică a unor articole consacrate traducerilor. Totodată, sporirea calității artistice nu exclude unele insuccese, lacune, scăpări cauzate de anumite împrejurări. Ele sunt consecințe ale atracției pentru jubilee, fapt care era în defavoarea tălmăcirii anumitor opere, care pe deplin meritau să apară şi în versiunea română. Aşadar, în repetate rânduri au apărut în verisune română operele lui M. Gorki, M. Şolohov P. Neruda, pătrunse de spiritul revoluționar, proletar, în timp ce erau neglijați scriitorii care aduceau idei noi, modalități noi de a crea, contribuind în mare parte şi la propagarea noilor curente literare. Într-o fază incipientă continua să se afle în republica noastră însişirea – prin

intermediul traducerilor propriu-zise – a dramaturgiei. În temei, traducătorii s-au limitat la transpunerea în română a dramelor lui M. Gorki şi A. Cehov, precum şi a câtorva dramaturgi ruşi ce abordau subiecte revoluționare.

Totuşi, într-o analiză nu putem fi categorici, deoarece la noi sociologia literaturii traduse practic nu posedă nici o tradiție, nimeni nu poate încă „da note" categorice înaintaşilor, ca şi în alte ramuri ale sociologiei (generală, economică, politică), pe care să se poată bizui, acceptându-i, respingându-i, discutându-i, dezvoltându-i.

În absența unor lucrări bibliografice speciale, dorind să facem o estimare a ce, cât, cum şi când s-a tradus din marea liiteratură a lumii în româneşte la noi, în Republica Moldova, am studiat datele din bibliografia generală„Cartea Moldovei", până la 1985, apoi am selectat date despre traducerile realizate la noi după 1986, în „Cronica presei", şi „Bibliografia Națională a Republicii Moldova" editate de Camera Națională a Cărții a R. Moldova. În aşa mod am ajuns la conluzia că, din păcate, noi practic nu avem o bibliografie a traducerilor în limba română apărute fie în volume (cărți, antologii etc.), fie în publicații periodice (literare, de cultură, pentru tineret ş.a.m.d.).

Dat fiind faptul că în multe cazuri e greu de stabilit anul apariției cărții, inclusiv al traducerii (pentru aşa ceva se cer eforturi deosebite, fiindcă aceste date sunt indicate undeva în subsol, cu un scris mărunt), este aproape imposibil de datat o seri eîntreagă de titluri apărute. Alteori chiar numele taducătorului nu-şi găseşte locul cuvenit în cartea tradusă, fapt ce minimalizează într-un fel rolul lui important în apariție operei literare. Este evident că pentru o asemenea situație vina o poartă casele editoriale.

În timpul cercetării am mai constatat că pe parcursul anilor se poate remarca o substanțială schimbare în ceea ce priveşte volumul, numărul de pagini ale cărților traduse. Dacă inițial traducătorii în

genere preferau lucrările cu un volum relativ mic, cu trecerea anilor a sporit numărul de traduceri voluminoase. De exemplu, în anul 1981, grație muncii inspirate a traducătorilor A. Busuioc, V. Levițchi, A. Rumu apar în versiune română trei volume de opere alese ale scriitorului american J. London, în 1986 apare în traducere voluminosul roman al lui L. Tolstoi „Anna Karenina” (traducători B. Istru, A. Lipcan), în anul 1989 vede lumina tiparului romanul lui A. Dumas „Dama cu camelii” (versiune română de N. Ischimji) etc.

Merită atenție şi un alt factor important ce ține de domeniul traducerilor. Pentru a-l evidenția, vom recurge la o paralelă. Aşadar, până în anii ‘60 prefețele, studiile introductive, cronologiile sau simpla prezentare a autorilor erau destul de rare, uneori ele se limitau doar la o frază de reclamă pe copertă, multe titluri originale erau schimbate sau simplificate din motive comerciale, foarte rar era menționat şi faptul că pentru traducerea din limbi mai puțin cunoscute, intermediarul era, de obicei, rusa.

În acest context, observăm o ameliorare, ba chiar o superioritate a cărților de azi, care sunt prefațate, însoțite de note explicative, tabele cronologice etc., şi chiar dacă din acest punct de vedere la noi mai rămân multe de făcut.

Totodată, constatăm cu regret că activitatea de traducere s-a redus mult în ultimele decenii, pe de o parte, din cauza lipsei unei coordonări a activității editoriale, iar pe de altă parte - din cauza descurajării inițiativelor particulare. Şi totuşi, bilanțul traducerilor este în aparență pozitiv. De altfel, în ultimii zece ani el se face mai minuțios şi mai regulat, deoarece începând cu anul 1993 Camera Națională a Cărții prezintă toate datele referitoare la traducerile realizate în Republica Moldova, în Franța şi anume în Centrul de evidență a traducerilor din lume, de pe lângă UNESCO, care editează catalogul universal „Index translationum”. Prezentarea acestor date e

oficializată, responsabilii de ea au trecut cursuri speciale. Are loc clasificarea opereilor traduse după domenii.

Anume în Camera Naţională a Cărţii ne-au relatat că în medie pe an la noi în republică se traduc 120-130 de cărţi din diferite domenii, că începând cu anul 1996 apar cărţi în versiune română editate în comun cu edituri din Bucureşti. De exemplu, „Maşina timpului" şi Războiul lumilor" de Herbert George Wells au apărut ca rezultat al conlucrării fructuoase între editura „Litera" din Chişinău şi editura „David" din Bucureşti; acelaşi lucru îl putem afirma referitor la apariţia romanelor „Laleaua neagră" de A. Dumas, „Preria" de J. F. Cooper ş.a.

Ne insuflă optimism şi rezultatele cercetării bibliografice a traducerilor apărute în periodice. Dar analiza „mişcării" traducerilor în periodice nu poate fi efectuată aparte de cea a traducerilor apărute în volume, importanţa acestora din urmă fiind precumpănitoare.

Politica editorială a făcut ca traducerea să devină mai întâi eveniment literar-artistic, un act de cultură, de propagandă spirituală, şi apoi unul comercial.

O istorie a literaturii noastre contemporane, încă nescrisă, nu va putea ignora locul şi rolul pe care îl au traducerile din literatura universală atât din punctul de vedere al receptării cât şi din cel al creaţiei literare. Este semnificativ faptul că în ultimii treizeci-cincizeci de ani s-a tradus în româneşte mai mult şi mai bine decât în toate epocile anterioare luate la un loc. Dacă în anii 1948-1960, conform datelor din „Cartea Moldovei", numărul traducerilor din opera beletristică nu depăşea cu mult cifra zece, începând cu anul 1961 această cifră a crescut considerabil (conform aceloraşi date din „Cartea Moldovei"). Până în anii '60, după cum s-a mai menţionat, prevalau numeric traducerile din literatura rusă: în 1948 A. Cândea traduce romanul „Mama" de M. Gorki, în 1949 F. Ponomari tălmăceşte romanul „Mesteacănul" de M. Bubenov, R. Portnoi – povestirile lui L.

Tolstoi, G. Meniuc – „Oameni săraci” de F. Dostoievski, în 1950 I. Barjanschi traduce romanul în versuri „Evghenii Oneghin” de A. Puşkin, în 1951 G. Meniuc tălmăceşte în română comedia lui N. Gogol „Revizorul”, R. Portnoi traduce „Povestiri din Sevastopol” de L. Tolstoi, I. Stavschi – drama „Albă ca zăpada” de A. Ostrovski, I. Balțan şi I. Buru – „Poem pedagogic” de A. Macarenko, A. Cosmescu – „Opere alese” de V. Korolenko, în 1954 R. Portnoi tălmăceşte drama „Livada de vişini” de A. Cehov, A. Busuioc – comedia lui A. Griboedov „Mintea-i cu bucluc”, A. Lupan şi A. Rumu „Copilăria” de M. Gorki, iar în 1955 A. Lipcan traduce romanul „Pâinea” de Mamin-Sibiriak, I. Barjanschi – „Poeme” de M. Lermontov, Al. Cosmescu – „Opere alese” de A. Kuprin etc. Abia în anul 1956, grație schimbărilor pozitive in situația social-politică, izbăvirii de cenzura stalinistă şi în republica noastră s-a mărit numărul de traduceri din creația altor popoare ale lumii.

Astfel, la dispoziția cititorilor este adus în varianta română romanul „Cei trei muşchetari” de A. Dumas (traducător A. Cândea), M. Ignat a tradus romanul lui H. de Balzac „Taica Goriot”, I. Barjanschi – opera lui Goethe „Faust”, C. Condrea traduce din comediile lui Molière, A. Roşca aduce în versiune română romanul „Crucea a şaptea” de A. Seghers.

E de remarcat că în anul 1956 traducătorii noştri au dat o deosebită preferință tălmăcirii în română a operelor dramatice. De exemplu, C. Condrea traduce două comedii de Molière – „Tartuffe”, „Burghezul boierit”, I. Barjanschi tălmăceşte drama lui Schiller „Wilhelm Tell”, Andrei Lupan – tragedia lui William Shakespeare „Hamlet”. Cu alte cuvinte, arta teatrală în acea perioadă de timp se dezvolta la noi la un nivel mai susținut şi datorită traducerilor reuşite apărute în română.

Începând cu anul 1957 la noi apar şi traduceri din literatura americană: (V. Russu, prin intermediul limbii ruse, tălmăceşte în română lucrarea „Vânătorul ori prima potecă a războiului” de J. F. Cooper, A. Rumu traduce romanul vestitului scriitor brazilian J. Amado „Pământ cu rod de aur”, iar I. Balțan îl tălmăceşte în română pe scriitorul scoțian W. Scott (romanul „Ivanhoe”).

Anul 1958 este marcat prin apariția unui număr impunător de traduceri din literatura poloneză şi din cea ungară, factor în mare parte determinat de relațiile de colaborare cu aceste țări. Aşadar, Vl. Belistov traduce, prin intermediul limbii ruse, opera poetului național al Poloniei Adam Mickiewiez, iar G. Meniuc, C. Condrea, P. Starostin, prin intermediul aceleiaşi limbi, tălmăcesc o culegere de poezii ale unor condeieri din Ungaria.

Aşadar, în această perioadă de timp majoritatea lucrărilor celor mai de vază scriitori ai lumii erau traduse în română prin intermediul unei a treia limbi – limba rusă, ceea ce era numai în defavoarea operei traduse.

Faptul se explică prin lipsa acută a cunoscătorilor limbilor de largă circulație – engleză, franceză, germană etc. Convingătore, în această ordine de idei, sunt următoarele exemple: R. Lungu traduce în anul 1961 culegerea „Nuvele japoneze” prin intermediul limbii ruse, N. Ischimji în anul 1963 tot din limba rusă traduce romanul scriitorului italian F. Prattico „Păpuşa”, E. Damian în anul 1966, la fel prin intermediul limbii ruse, tălmăceşte în română romanul lui H. G. Wells „Omul invizibil” etc.

Anii ‘70 ai secolului al XX-lea sunt marcați printr-un interes sporit al traducătorilor noştri față de genul liric. Astfel, Vl. Belistov traduce din creația romanticului german H. Heine, P. Mihnea tălmăceşte lucrările „Georgice”, „Bucolice”, „Eneida” de Publius Vergilius Maro; P. Starostin traduce din N. Hikmet; în 1971 C. Condrea

tălmăceşte „Cânturi alese” de Horaţiu, Iuliu Cârchelan – placheta de versuri a poetului bulgar P. Matev, I. Balţan – poeziile poetului polonez W. Broniewski, în 1972 D. Matcovschi traduce versurile poetului francez G. Apollinaire, P. Mihnea tălmăceşte din Ovidiu. Aceste axemple sunt o dovadă în plus a interesului crescând ai traducătorilor noştri faţă de lirica universală, interes dictat şi de solicitările cititorilor.

Iar începând cu anul 1973 tot mai pronunţată devine la noi tendinţa de a tălmăci opera din original, ceea a condus la îmbunătăţiri radicale în domeniul calităţii traducerilor realizate. Faptul se explică prin predarea la instituţiile noastre de învăţământ superior a mai multor limbi străine, un rol nu mai puţin important îl are întărirea relaţiilor de colaborare dintre diferite ţări, înteţirea schimburilor de experienţă şi de valori literare şi culturale. Aşadar, V. Buzilă traduce direct din spaniolă „Paşi pierduţi” de A. Carpentier, Al. Gromov în anul 1986 traduce direct din franceză romanul lui G. Flaubert „Doamna Bovary”, tot el în 1978 tălmăceşte din italiană romanul lui A. Moravia „Ciociara”; în 1979 P. Mihnea aduce din franceză în versiune română versuri de P. Valéry.

În aşa mod, cu timpul, la noi s-a format o pleadă de traducători care tălmăcesc din mai multe limbi: I. Gheorghiţă – din ucraineană (de exemplu, în 1989 apare în traducerea lui „Cobzarul” de T. Şevcenko), M. Lutic – de asemenea din ucraineană (în 1989 în traducerea lui apare „Stolul de lebede” de Zemleak), R. Florin din idiş („Fabule” de E. Steinbarg), Vl. Pohilă traduce din poloneză „Torentul negru” de L. Buczkowski şi din bulgară – „Domnul Ţine-mi Umbrela” de Iordan Milev, I. Reniţă traduce din spaniolă („Poezii” de N. Guillén) etc.

O atenţie aparte merită şi traducerile apărute în presa periodică. Deosebit de des acestea apăreau în paginile săptămânalului „Literatura şi Arta”. Aici figurează îndeosebi numele următorilor traducători: Vl. Belistov (traduce nuvela lui Karel Čapek „Povestea cu

piciorul pierdut”), M. Cibotaru (în traducerea lui apare lucrarea lui G. Apollinaire „Sfînta Adorată”), E. Hotineanu (traduce versurile lui L. Aragon „Nu ştiu cum să te apăr de toate”), L. Botnaru a publicat traducerea nuvelei lui E. Hemingway „Bătrânul de lăngă pod” ş. a.

Un număr impunător de opere traduse a apărut şi în paginile revistelor „Nistru”, „Orizontul”, „Columna”, Moldova, „Basarabia”, „Viața Basarabiei”. Aici îndeosebi s-au evidențiat traducătorii V. Ciornei, L. Bălteanu, V. GrosuN. Bernstein, V. Mihail, G. Dumitru ş. a.

Multe traduceri în versuri şi în proză apar şi în ziarele „Viața satului”, „Moldova suverană”, „Tineretul Moldovei”, „Glasul națiunii”, în edițiile periodice pentru copii „Alunelul”, „Florile dalbe”, „Micul prinț”.

Publică unele traduceri din literatura universală şi revista „Contrafort”, în redacția optzeciştilor Vasile Gârneț şi Vitalie Ciobanu. De exemplu, în numărul cinci al acestei reviste din anul 1996 apare lucrarea scriitoarei franceze Marguerite Yourcenar „Despre singurătate” (prezentare şi traducere din limba franceză de Ela Chițcanu), iar Iuliu Cârchelan a plasat în paginile acestei reviste traducerea sa din sonetele lui Dante Alighieri.

De altfel, numele lui Iuliu Cârchelan îl putem întâlni şi în paginile săptămânalului „Patria tânără” (a tradus din italiană balada lui C. Guido). Numele tânăruşui traducător Constantin Frosin îl putem găsi în paginile revistei săptămânale „Glasul națiunii”. El traduce din franceză versurile lui Lauret Bayart, Emorine Denis ş. a. Tot din limba franceză traduce şi Alexandrina Andronescu, publicînsu-şi creațiile sale în revista pentru adolescenți „Noi” (Antoine Menaud „Omul pădurii” – nr. 9, 1999; proză de Savard Félix-Antonie. Proză – nr. 11, 1999).

Un rol important în propagarea literaturii universale prin traduceri a jucat almanahul „Meridiane. Pagini de literatură universală”

care a apărut anual la Chişinău, sub egida Secției de traduceri a Uniunii Scriitorilor din Moldova aproape două decenii, de la mijlocul anilor ‘60 până la începutul anilor ’80, inițial la editura „Cartea Moldovenească”, apoi la editura „Literatura Artistică” Responsabil de această ediție anuală a fost Pavel Starostin, printre colaboratorii activi ai almanahului figurând nume cunoscute în domeniul traducerii artistice ca Al. Cosmescu, Ion Gheorghiță, V. Buzilă şi mulți alții. În afară de beletristică, almanahul a oferit în traducere şi numeroase eseuri şi articole despre scriitori străini, inclusiv materiale despre teoria şi practica traducerii artistice. Deşi nu apărea lunar, ca revistele „Inostrannaia literatura” de la Moscova sau „Secolul XX” de la Bucureşti, almanahul „Meridiane” a contribuit într-o măsură considerabilă la popularizarea unor nume şi opere de prestigiu ale literaturii lumii. În 1976 au mai apărut două volume distincte: „Orbita” (traduceri din literatura popoarelor U.R.S.S.) şi „Panorama” (traduceri din literatura popoarelor slave).

În baza exemplelor citate putem concluziona că în republica noastră a crescut şi s-a diversificat considerabil atât numărul traducătorilor cât şi varietatea operelor traduse, ceea ce a contribuit într-un mod substanțial la însuşirea valorilor literaturii universale de către populația țării.

Vorbind de sociologia literaturii traduse la noi, nu putem trece cu vederea un alt factor important – tirajul operelor editate în traducere. În medie, el a oscilat între 3.000 şi 10.000 de exemplare.De exemplu, tirajul romanului lui H. de Balzac „Taica Goriot”, apărut în 1968 în traducerea lui M. Ignat, aconstituit 10.000 de exemplare, tirajul lucrărilor lui Romain Rolland „Viața lui Beethoven” şi „Viața lui Tolstoi” (versiune română de V. Mândâcanu şi R. Ciocanu), editat în 1983, atinge cifra de 16.000 de exemplare, tirajul romanului lui F. Dostoievski „Crimă şi pedeapsă” este de 12.000 de exemplare, tirajul

satirei lui Sebastian Brandt „Corabia nebunilor” (traducător Petru Cărare, anul ediției 1979) e de doar 5.000 de exemplare, tirajul tragediilor lui Pierre Corneille (versiune română de Vl. Belistov, anul ediției 1980) e de 4.500 de exemplare, tirajul nuvelelor lui O’ Henry (traducere prin intermediul limbei ruse de A. Busuioc, apare de sub tipar în anul 1985) atinge cifra de 10.000 de exemplare, tirajul romanului lui F. Rabelais „Gargantua şi Pantagruel” (tălmăcire de V. Vasilache, scos de sub tipar în anul 1988) de asemenea este de 10.000 de exemplare.

Indiscutabil, cifrele prezentate mai sus sunt relativ mici pentru o populație de circa 3-4 mln de locuitori. Dar au apărut şi cărți traduse cu un tiraj mult mai impunător. De exemplu, opera lui H. de Balzac „Pielea de şagri” în traducere de Eugenia Margine (anul 1980) are tirajul de 20.000 de exemplare, tot în 20.000 de exemplare a apărut romanul lui R. Stevenson „Insula comorilor” (traducere – Al. Cosmescu, anul ediției 1978), iar romanul lui I. Efremov „Nebuloasa Andromedei” (varianta română de E. Tarlapan, anul ediției 1980) depăşeşte cifra de 20.000 de exemplare. Apare întrebarea: ce factori favorizau un tiraj mai mare al cărților apărute? Desigur, în ultimele decenii de existență a U.R.S.S. se citea mai mult, inclusiv în R.S.S.Moldovenească. Pe atunci posibilitățile de cultivare erau destul de limitate, lecturile câştigând predispoziția unui auditoriu numeros. Televiziunea, cinematograful erau încă nişte concurenți „loiali” ai cărții, video era o raritate, internetul nici nu exista. Era limitat accesul la valorile străine: puțini puteau vizita alte țări, şi mai puțini puteau citi în limbi străine. De aici şi interesul sporit pentru traduceri. Totodată, însă, tirajele impunătoare la unele traduceri tipărite la Chişinău se explicau şi prin faptul că unii traducători, fiind lucrători sau chiar şefi ai editurilor, erau pur şi simplu interesați de apariția

unui număr mai mare de exemplare anume din traducerile lor. Aceasta, din păcate, nu întotdeauna era în favoarea cititorului.

Analizând situația patrimoniului de traduceri în general şi, în special, a celui realizat în perioada postbelică, am ajuns la concluzia că există un vast câmp de activitate pentru cei preocupați de sociologia literaturii traduse la noi, sociologia fiind o ştiință deschisă spre cercetarea continuă a realității.

Referințe bibliografice:

1. Herseni T. *Sociologia literaturii.* – Bucureşti: Editura, 1973.
2. Bruhis M. *O artă dificilă.* – Chişinău: Editura, 1972.
3. Lupan A. *Starea literaturii sovietice moldoveneşti şi problemele dezvoltării ei // Octombrie*, 1954, nr. 4.
4. Cimpoi M. *Panorama literaturii române din Basarabia // Basarabia*, 1994, nr. 3.

UNELE REFERIRI PRIVIND DERIVAREA ÎN LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ

Valeriana PETCU, asistent universitar,
Catedra de Filologie Română

The language is a social phenomenon. It is in the most tightly relationship with the whole changes from the society. The vocabulary reflects the objective reality and records the new.

The quantitative growing of the lexis depends on the internal means, through the formation of some words from the linguistic material existent, or through the external means, bz borrowings from other languages.

The internal means should be more active than external means, because their function is a generative forming the essential in the language.

The derivation with prefixes is one between the main methods of forming new words in Romanian language.

Although the number of the Romanian prefixes is lower than the sufixes, in the last decades the linguists noted the growing of weight of prefixation in technical – scientific and publicist style.

Limba română este un fenomen social prin excelență. Ea se află în cele mai strînse legături cu toate schimbările care au avut loc în trecut, căci orice inovație, exprimată prin mijloace de limbă, este într-un fel sau altul, datoare generației precedente.[1] Vocabularul reflectă realitatea obiectivă şi înregistrează noul din viața socială.

Ca instrument al culturii, limba reflectă spiritul epocii. Limba română s-a dovedit a fi deosebit de receptivă la inovații, dar cu toate acestea, în ciuda atîtor influențe externe exercitate asupra ei de-a lungul timpului, ea şi-a păstrat nealterat caracterul latin.

Înregistrator sensibil al schimbărilor sociale, vocabularul se înnoieşte permanent. Excluzînd unele cuvinte care nu mai corespund realitii, vocobularul se îmbogățeăte prin crearea şi împrumutarea de noi cuvinte.

Există două căi de îmbogățire a vocabularului:

- *calea internă*;
- *calea externă*.

Calea internă constă în crearea de cuvinte noi, în cadrul aceleeaşi limbi, pornind de la cuvintele deja existente în limbă. Calea externă, însă, se referă la împrumuturile din alte limbi.

Creşterea *cantitativă* a lexicului depinde fie de *mijloacele interne*, prin formarea de cuvinte din materialul lingvistic existent, fie de *mijloacele externe,* prin împrumuturi din alte limbi. Între aceste două căi există o corelație, o strînsă legătură, dar şi unele trăsături care le diferențiază.

Proporția dintre mijloacele interne şi cele externe depinde de normele dezvoltării şi etapele prin care trece limba.[2] În mod normal, mijloacele interne ar trebui să fie mai productive decăt mijloacele externe, deoarece ele constituie esențialul în limbă. În prezent însă, se

observă o pondere a împtumuturilor. Împrumuturile de cuvinte pot influența şi asupra mijloacelor interne, astfel o dată cu pătrunderea cuvintelor străine, pot pătrunde şi afixe care, în unele cazuri, devin productive, astfel incluzîndu-se în sistemul existent.

În cele ce urmează ne propunem să discutăm unele inovații apărute în baza factorilor interni. Bineînțeles că nu toate unitățile noi iau naştere din necesități autentice ale comunicării şi nu întotdeauna îşi găsesc justificare în legile de funcționare şi dezvoltare a limbii.

În limba română actuală există tendința spre „economie în limbă”, astfel încît vorbitorii selectează cele mai raționale mijloace pentru comunicare.[3] Astfel abrevierile şi cuvintele formate de la ele întîlnindu-se în paginile presei periodice şi sistematizîndu-se au toate şansele de a se încetățeni. Vom cita cîteva exemple:

Ceea ce realizau trupele de encavenişti ale lui ”Tătuca”astăzi o face foarte bine banul gras. *(L. A., 13aprilie 2006, p. 6*)

Encavedişti – E.N.V.D.

Occidentul era mereu tpas pe sfoară de uresesişti. (URSS). (L.A., 16 iulie 2006, p. 3)

Uresesişti – URSS

E o soluție catastrofală, care convine nu numai comuniştilor... iar pepecediştii aflați în minoritate „luptă din opoziție”...(T., 1 februarie 2006, p. 7)

Pepecediştii - PPCD

Se poate observa că nu toate cuvintele din această categorie sunt necesare şi desigur unele sunt sortite la dispariție. Ele nu figurează în niciun dicționar al limbii materne, fiind înregistrate doar de mass-media. Aceste cuvinte apărute sporadic se vor menține în limba ziarelor şi revistelor, deoarece scopul lor e de a reda cît mai operativ noutățile din viața social-politică.

De asemenea prezintă interes unele formații recent apărute pe care ne propunem să le discutăm în continuare. Elementele lexicale

noi: *a informatiza, a sponsoriza, a supervi*za, a *deetatiza, mafiot* generează următoarele derivate:

a informatiza – informatizare – informatizat,

a sponsoriza – sponsorizare – sponsorizat –nesponsorizat,

a superviza – supervizare,

a deetatiza – deetatizare,

mafiot – mafiotizată

care par să se impună prin frecvenţa lor.

Expansiunea de informatizare a societăţii nu este o chestiune de modă, ci rezultatul unei evoluţii fireşti.(Revistă de informatică, nr. 1-2,2006).

Dacă concertul este sponsorizat de agenţi economici foarte proaspeţi,vedeta poate pretinde o sumă mult mai mare...(T.,16 noiembrie 2006, p. 1).

În această acţiune finanţată prin TACIS, supervizarea tehnico-ştiinţifică este asigurată de firma Germană FAW. (S., 27 mai 2006, p.5).

Este necesar să urgentăm procesele de deetatizare, privatizare şi demonopolizarea economiei.(C.S., 25 februarie 2004, p. 2).

Iar premisele pentru acestea sunt următoarele: o alianţă de guvernămînt roş – oranj mafiotizată, care asigură interesele ruseşti.(T., 2 martie 2007, p. 5).

Dacă umele cuvinte ca de exemplu: *a falimenta – falimentare* concurează cu formele mai vechi (*a da faliment)* cele formate în mod firesc au şanse mai sigure să se încetăţenească în limbă.

Pentru exprimarea unor aspecte inedite ale realităţii, la îndemîna vorbitorilor stau mijloace lingistice ca *derivarea.* Astfel lexemele *ambasadoriat şi ambasadorizare* sunt formate cu ajutorul derivării. *Ambasadoriat* exprimă o perioadă în care cineva îndeplineşte funcţia de ambasador. *Ambasadorizare* este o creaţie

lexicală cu sens de investigarea unei persoane care deține funcția de ambasador.

De la *vest* s-a format *vesternizare* ce denumeşte totalitatea țărilor dezvoltate, aflate în vestul continentului european. Noile realizari din țara noastră au făcut să devină cuvinte uzuale neologismele: *manager* şi *managerial,* iar, în baza mijloacelor proprii, apare şi verbul *a manageriza* cu sensul de a organiza sau a conduce o activitate economică.

Derivarea cu prefixe este unul dintre procedeele principale de formare a cuvintelor în limba română. *Prefixele* sunt afixe adăugate înaintea rădăcinii sau a unui cuvînt existent în limbă. Numărul prefixelor româneşti este mult mai mic decît al sufixelor.[4] Deşi limba română ramîne a fi o limbă derivată de tip sufixal (numărul sufixelor depăşeşte 600), lingviştii au semnalat , în ultimele decenii, creşterea ponderii prefixării în stilul tehnico-ştiințific şi cel publicistic. Tinde mereu să crească numărul lexemelor formate cu ajutorul elementelor de compunere neologice. Fiind partea cea mai dinamică a limbii literare, stilul publicistic manifestă preferință pentru prefixele respective.

Principalele cauze care motivează apariția noilor formații lexicale sunt: tendința spre abstractizarea limbajului cult actual; influența vocabularelor specializate (ştiințific, tehnic etc.) şi, nu în ultimul rînd, dorința publicistului de a se exprima original, dacă nu chiar şocant sau extravagant, preluînd... modele străine de derivare.[5]

Sub aspectul productivității, pe primul loc se situiază prefixul **ne-** . Ca prefix dă naştere la adjective şi substantive de tipul: *neconstituțional, neeuropenizat,necompetitiv, nepoluant ş. a.*

Din categoria prefixelor neologice „ la modă" face parte prefixul **anti-** , cu semnificația generică „ împotriva", „opus". Prefixul **anti-** este de origine grecească, şi a pătruns în română prin termenii ştiințifici împrumutați direct din limba de origine. În prezent dă naştere

la următoarele cuvinte: *antifurt, antivirus, antiroman,antipoezie, antireformă, antioccidental, anticorupt ş.a.*

Nu sunt rusofili, dar nici profund antiruşi.(T., 5 aprilie 2006, p.7)

Potrivit acestui model, sub aspect naţional şi politic, adevăratul patriot e moldovean „din talpă” antiromân. (T., 5 aprilie 2006,p. 7)

Prefixul **post-** exprimă ideea de posteritate, provine din latină şi a pătruns în limba română prin împrumuturile de origine franceză. El se regăseşte în formaţii lexicale noi, neînregistrate datorită transparenţei şi conciziei lui.

POST-: *posttotalitarist, postliceal, postterapeutică, postcolhoznice, postfascism.*

În anul 2001, România a acordat Republicii Moldova 160 de burse în învăţămîntul liceal, preuniversitar şi postliceal. (T.,12 aprilie 2002, p. 6)

I-am şi ales prin culpă majoritară, în cele mai bune tradiţii postcolhoznice.(T., 5 aprilie 2002, p. 10)

Amara ironie postterapeutică a „ celui mai iubit dintre pămînteni” este că nimic nu se poate întemeia fără adevărata iubire a aproapelui.(T., 5 aprilie 2002, p. 10)

... profesorii americani şi gazdele, în prezenţa tineretului care urmează studii postuniversitare de masterat şi doctorat au efectuat un schimb de opinii... (U., mai 2002, p. 2)

Prefixul **PRO-** exprimă ataşamentul „ pentru, în favoarea.” În această perioadă, prefixul respectiv este foarte productiv. El se ataşează la teme adjectivale şi substantivale.

PRO-: *proguvernamental, proindependenţă, profamilia, prorusească, proromânească, proeuropean, Pro-NOI, Pro-EUROPA.*

Este un mecanism pro-revendicări. (T., 15 martie 2002, p.5)

Partidele pro-prezidenţiale se înţeleg cu cele comuniste şi socialiste.(T., 12aprilie 2006, p. 5)

Modul lor de gîndire este național și proeuropean, ei nu cunosc frica...(T., 22 februarie 2002, p. 7)

Prin citatul de mai sus, dl Druță își reconfirmă, încă o dată, opțiunea politică prorusească și promoscovită. (T., 15 martie 2004, p. 9)

Centrul de informare și inițiere în afaceri „ Pro Economica".(T., 16 februarie 2007, p. 4)

La Cahul, la Uiversitate s-a deschis primul centru Pro-Europa.(T., 2 martie 2007, p. 2007)

EX- prefix latino-romanic, are semnificația de „ pierderea unei calități sau funcții." De regulă, el însoțește substantive care desemnează funcții, în prezent se observă o extindere a acestui prefix. Se ortografiază prin cratimă.

EX - : *ex-sovietic, ex- URSS, ex-director, ex-selecționer, ex-lider, ex-ministru, ex-președinte.*

Trofeul festivalului „ Maluri de Prut" și premiul I la secțiunea interpretativă Victoria Mahu, ex-solistă a formației „Milenium." (T., 14 decembrie 2002, p. 11)

Raluca și Monica au devenit un grup datorită lui Costi Ioniță, ex-Valahia.(T., 14 decembrie 2003, p. 20)

Dacă să admitem o atare situație, o dată cu izolarea în penitenciar ex-deputatul va benefecia zilnic de doar 3,5 lei pentru „ cazare și hrană".(T.,19aprilie 2004, p. 9)

Prefixul **NON-** exprimă o negație, el poate fi frecvent depistat în creații lexicale noi de tipul: *non-sonor, non-asimilare, nonguvernamentale, noncomuniste, nonimperiale* în următoarele enunțuri selectate din presa periodică.

Noi ne-am dorit să creăm o organizație non-politică și non-guvernamentală, pentru ca să putem apăra drepturile social-economice ale cetățenilor...(T., 16 februarie 2007, p. 4)

Acest model „ înglobează” o parte dintre moldovenii de la orașe și rusofonii cu viziuni democratice, proeuropene, <u>nonimperiale</u> și <u>noncomunist</u>e. (T., 5 aprilie 2004, p. 7)

Acestea fiind spuse, putem conchide că unele din formulele analizate sunt efemere, fiind simple ocazionalisme, altele însă ar putea fi incluse în dicționare.

Deci mulțimea de cuvinte ce a apărut în ultimul timp demonstrează încă o dată că limba română este deschisă mereu srpe inovații lexicale. Omul modern cu o gîndire complexă și cu necesități diverse de exprimare are nevoie de un vocabular apt să corespundă cerințelor de comunicare.

Referințe:

1. N. Corlăteanu, Aspecte ale dezvoltării vocabularului moldovenesc contemporan, Chișinău: Lumina, 1988, p. 4.
2. Iordan, Vl. Robu, Limba română contemporană, București, 1978, p.290.
3. M. Onofraș, Inovațiile în evoluția vocabularului // Revistă de lingvistică și știință literară, 1992, nr. 1, p. 38.
4. Formarea cuvintelor în limba română. Prefixele, vol II, București, Editura Academiei, 1978, p.7.

Stoichițoiu Ichim, Prefixarea în limba romană actuală // Limba și literatura română, 1994, nr. 2

UNELE REFERIRI PRIVIND EXTENSIUNEA SEMANTICĂ

Valeriana PETCU, asistent universitar,
Catedra de Filologie Română

The semantic evalution constitute a posibility of qualitative growing of the vocabulary.

In the proces of historic evolution, a word may name a bigger number of object, factors, actions. In this way take place the semantic extention. The extention is the passing from a particular meaning to a general meaning.

She is one from the most frequent semantic changes. She is refering at neologisms, contrary to restriction whichis refering at semantic arhaisms.

The oposite to extention is the semantic restriction. The semantic restriction is a proces of passing from a general meaning to a particular meaning.

She is speciffic to the polysemantic words then when one or more meaning of the words pass in the sphere of pasive vocabulary, the rest of words continued to bee in the active vocabulary.

Adevărul cu privire la relația limbă – realitate îşi are confirmare şi în necesitatea firească a vorbitorilor de a sensibiliza verbal atît fenomenele depistate, cît şi schimbările privind componența şi particularitățile relațiilor existente. Consecința acestui proces de lingvalizare e producerea unor unități lingvistice noi (cuvinte, sintagme) sau modificarea semantică a unor unități lexicale asimilate deja limbajului (procesul se realizează prin extensiune, restricție etc.) [1] Datorită tendinței de a deveni oglinda realității, oricărei limbi îi sunt străine repaosul, imobilitatea. Eugen Coşeriu afirmă că „ româna nu este ceea ce s-a spus pînă acum, ci tot ce s-a spus în egală măsură cu ce se poate spune de acum încolo." [2]

În legătură cu aceasta, trebuie să atragem atenția şi asupra următorului moment: îmbogățirea vocabularului, prin termeni noi, contează mai puțin în comparație cu îmbogățirea vocabularului pe seama modificărilor semantice ale unităților lexicale existente.

Se ştie că, de obicei, schimbările în limbă se produc foarte rar, timp de decenii sau chiar secole, totodată putem afirma că limba română din Republica Moldova a cunoscut o adevărată schimbare datorită evenimentelor social-politice care au avut loc. Această constatare e susținută nu numai de termenii noi apăruți sau de

arhaizarea altora, ci şi de schimbările de sens care se produc. Aşadar mutațiile de sens„ în acest caz nu se reduc la cantitatea semnificațiilor unui termen, ci la menirea şi implicațiile semnificației în cauză.”[3]

Studiind cauzele şi tipurile schimbărilor semantice, academicianul Al. Graur a subliniat că „ sensul unui cuvînt face parte din elementele cele mai mobile ale unei limbi, iar modificările de ordin semantic (în ansamblul lor) reprezintă unul dintre cele mai interesante aspecte ale dinamicii vocabularului.”[4]

Mutațiile semantice se raportează la cele mai importante procedee de evoluție a vocabularului limbii, deoarece sporirea cantitativă a lexicului este determinată de diverşi factori. Ei se pot împărți în două categorii: *interni şi externi.*

Factorii *interni* sunt generați de mecanismul şi structura limbii, iar factorii *externi* sunt provocați de societatea în care funcționează limba respectivă şi de gîndirea umană. Aceşti factori sunt categorii corelative, iar cînd între ei se stabileşte o legătură (unitatea dialectică) ei interacționează.

Sensuri noi apar „ nu numai ca urmare a necesității de a denumi noțiuni noi, dar şi ca un procedeu de a da sensuti noi pentru obiecte şi noțiuni existente.” [5]

De-a lungul timpului, mutațiile de sens au fost tratate din perspective diferite: lingvistica tradițională a fost orientată spre cercetarea diacronică, adică a urmărit evoluția în timp a sensurilor cuvintelor; lingvistica modernă s-a orientat mai mult spre cercetarea sincronică, astfel urmărind relațiile dintre sensurile existente ale cuvîntului sau relațiile dintre acestea cu alte lexeme ale limbii, cu scopul de a demonstra caracterul organizat al vocabularului.

Lingviştii au reuşit, pe parcursul timpului, să descrie o mulțime de factori de ordin lingvistic şi extralingvistic, astfel putem menționa următoarele cauze:

a) Cuvintele îşi schimbă sensul datorită schimbării realității pe care o denumesc. În felul acesta, apar de multe ori, două sensuri distincte: un înțeles actual şi unul învechit;

b) Cuvintele îşi schimbă sensul o dată cu evoluția gîndirii, cu modificarea conținutului noțiunilor exprimate. Acest tip de alunecare a sensului duce la coexistența în sfera aceluiaşi cuvînta unui sens curent şi a unui sens special, corespunzător cunoştințelor ştiințifice actuale. În situația aceasta sunt, probabil, majoritatea cuvintelor limbii comune care au căpătat un statut terminologic, avînd în dicționar o dublă definiție: una uzuală, curentă şi alta ştiințifică.

c) Cuvintele îşi pot extinde sensul prin trecerea de la un grup social la altul sau dintr-o sferă de de întrebuințare în alta.[6]

Aşadar indiferent de cauzele care generează mutațiile semantice, cuvintele îşi extind sau îşi retrag potențialul lor semantic, astfel extensiunea şi restricția sensului sunt considerate consecințele mutațiilor semantice.

Extensiunea este una dintre cele mai frecvente modificări ale valorii semantice a cuvintelor.[7] Ea presupune generalizarea sau extinderea sensului astfel în cadrul ei se trece de la un sens particular la unul generalizat. De obicei, ea se referă la neologisme.Este de menționat faptul că, în ultimul timp, prin extinderea cîmpului semantic, unele cuvinte capătă sensuri noi. Ținem să menționăm unele din ele:

COLAJ – este înregistrat în dicționar cu următorul sens „ legătură permanentă nematrimonială”, este utilizat, în prezent, în artele plastice cu semnificația de „ procedeu, folosit, în special, în arta modernă, constînd în realizarea unui tablou prin lipirea unor fragmente de diverse culori şi forme în vederea obținerii efectului artistic” şi chiar în modă cu sensul de „ lipire a secvențelor filmate separat, în vederea realizării unui film închegat, cu continuitate în vederea unei acțiuni.”

Lexemul respectiv este utilizat în prezent, foarte frecvent, în emisiunile muzicale în următoarea expresie: *colaj de muzică populară, colaj de muzică clasică ş.a.*

MENIU – conform dicţionarului are semnificaţia de „foaie pe care sunt înşirate felurile de mîncare propuse clienţilor ; listă de bucate, ansamblu de mîncăruri prevăzute pentru o masă.”

În presa periodică apare şi cu sensul de „ plan, proiect, program”:

Alegerile ... au constituit gafe serioase în structura meniurilor electorale.(A.P., nr.6, 2003, p. 9).

Semnalăm şi cazul termenului GAMĂ, care pînă nu demult, a circulat cu sensul de „ şir de sunete ascendente sau descendente, dispuse succesiv şi care formează o octavă.” Actualmente el circulă şi cu următoarea semnificaţie „ ansamblu de produse de aceeaşi natură sau cu aceeaşi destinaţie” şi este frecvent folosită în comerţ în expresii de tipul: *gamă de produse cosmetice, gamă de produse alimentare ş.a.*

Există o categorie de termeni care, o dată cu însuşirea unui sens nou, au dat naştere şi unei forme sau chiar categorii gramaticale noi. De exemplu, numele jocului sportiv *tenis,* substantiv fără formă de plural, s-a extins şi asupra încălţămintei purtate de sportivi cînd se practică acest sport, primind numai forma de plural: *tenişi.*

Cuvîntul *naţional,* ca adjectiv, a primit sensul de „ sportiv care face parte dintr-o echipă naţională,” devenind substantiv masculin: *naţional.* Lexemul TRICOLOR cu sensul „ care are trei culori; drapel cu trei culori” înregistrînd o dezvoltare semantică a primit sensul de „sportiv care face parte dintr-o echipă românească în cadrul unei competiţii internaţionale.”

Din momentul apariţiei primelor periodice, presa a avut un rol esenţial în îmbogăţirea şi modernizarea vocabularului. Ziaristul se află permanent în căutarea ineditului, astfel recurgînd atît la împrumuturi

lexicale, cît şi la creații interne, cuvinte sau semnificații noi. În prezent se observă o utilizare frecventă a cuvintelor din vocabularele specializate care dezvoltă sensuri noi neînregistrate în dicționarele limbii române. Astfel termenii tehnico-ştiințifici, prin definiție, sunt monosemantici avînd doar sens propriu. Actualmente ei devin polisemantici prin *determinologizare. Determinologizarea* este trecerea dintr-un sistem terminologic în uzul comun, printr-o etapă intermediară, reprezentată de limbajul presei.

Transferul termenilor specializați în limbajul standard are drept principale rezultate:

a) lărgirea sensului denotativ inițial prin extinderi contextuale, fără adăugare de conotații;

b) dezvoltarea unor sensuri conotative (metaforice) pe baza analogiei (asemănării).[8]

În prezent termenii medicali sunt sursa cea mai activă de completare a limbajului presei.

Termenii medicali introduşi în limbajul mass-media posedă o semnificație nouă, neobişnuită pentru termenii ştiințifici. Ziarele dețin rolul principal în utilizarea termenilor medicali cu valori conotative noi. „ Orientarea cititorului spre semnificația noutăților inserate în spațiul gazetăresc, efectuată pe baza uzului cuvintelor este trăsătura caracteristică a funcționării termenilor medicali în textele nonmedicale."[9] Termenii respectivi, fiind utilizați în mass-media, nu-şi pierd semnificația inițială, astfel orice termen medical poate fi inclus în stilul dat şi poate fi modificat semantic prin intermediul figurilor de stil, datorită cărora obține semnificații noi.

Termenii medicali sunt utilizați, tot mai frecvent, ca titlu de articol, conferind astfel o notă emotivă deosebită, sunt utilizați, de asemenea, în analizele social-politice cu scopul de a reda, mai bine, o situație concretă. Sunt foarte des folosiți aşa termeni ca: *a acutiza, acut.*

... întîlnim de fiecare dată, la cei cu care stăm de vorbă, un acut sentiment de neputinţă şi revoltă faţă de nepăsarea cu care îi tratează primăria. (T.,18 mai 2007, p. 7).

Deseori termenii medicali sunt întrebuinţaţi în contexte improprii pentru a desemna mai concis o anumită situaţie, de exemplu:

SCLEROZĂ – desemnează o „ boală care se manifestă prin modificarea structurii normale a unui organ sau a unui ţesut, din cauza poliferării ţesutului conjunctiv pe care îl conţine.” În presa periodică poate fi depistat în următoarele contexte în care, lexemul respectiv, îşi păstrează trăsăturile semantice definitorii cu toate că nu desemnează boala propriu-zisă:

...în jegul cela de scleroză morală „a crescut” viitoarea şi actuala „elită” politică naţională.(J.C., 17decembrie 2006, p.4).

Deşi dicţionatele arată că înţelesul cuvîntului MIOPIE este „ defect al vederii, datorită căruia omul nu poate desluşi clar obiectele mai îndepărtate”, în presa periodică apare în următoarea expresie:

Iată de ce, opoziţia dă dovadă de miopie politică, încercînd să-l aducă ... în zona normalităţii politice. (T., 22 martie 2004, p.1)

Aşadar, putem afirma că termenii medicali utilizaţi în presa periodică reprezintă o manieră de a desemna unele probleme social-economice, iar noile semnificaţii cu care sunt înzestraţi termenii medicali sunt foarte expresivi şi din această cauză sunt foarte frecvent utilizaţi în presa periodică.

Mutaţii semantice asemănătoare suferă şi termenii din matematică, fizică, adică din învăţămînt. Aici poate fi menţionat cuvîntul SEGMENT, care are o frecvenţă deosebită în presa periodică:

... vom cîştiga mai întîi segmentul cel mai receptiv al cetăţenilor.(T., 5 aprilie 2006, p.6)

El urmăreşte scopul de a-l impune drept singurul actor pe segmentul de dreapta...(T.,1februarie 2007, p. 7).

Termenul respectiv este folosit în matematică cu sensul de „ porțiune dintr-o figură, mărginită de două puncte.” În exemplele citate observăm însă că termenul respectiv este utilizat pentru a desemna „ o parte din, o porțiune.”

CRATER, termen cu sensul geografic de „ adîncitură în formă de pîlnie pe vîrful unui vulcan, prin care au loc erupțiile; depresiune de relief de formă conică, provenită în urma ciocnirii unui meteorit cu Pămîntul,” este depistat în mass- media de la 1989 cu sensul de,, adîncitură, groapă”:

... limuzine mari ...nu vezi decît la Chişinău şi, poate în fața cazinourilor din Monte Carlo, atît că acolo nu au a patina prin craterele străzilor...

Semnalăm, de asemenea, cazul termenului TEST, care pînă nu demult a circulat ca termen din psihologie desemnînd „probă - standard utilizată în psihologia experimentală pentru examinarea aptitudinilor psihice şi fizice ale unei persoane.” În ultimul timp, termenul dat şi-a extins sensul, astfel încît prin test se subînțelege „ o modalitate de evaluare a cunoştințelor,” la toate obiectele de studiu, dar nu numai la psihologie. De asemenea, prin extensiune şi materialul cu care se face această probă (fişe, scheme) se numeşte tot **test.** Este folosit foarte des în vorbirea specialiştilor, elevilor şi nu numai, dar şi în presa periodică la rubricile respective:

Pentru înmatriculare, doritorii susțin un test care constă dintr-o probă orală şi una scrisă.(T., 1 februarie 2006, p. 6).

Exemplele citate reprezintă situații-tip din presa periodică. Din exemplele citate se observă o preferință deosebită pentru termenii ştiințifici, ei sunt utilizați cu alte semnificații decît cele obişnuite, cunoscute de specialişti. Decodarea sensurilor depinde de contextele

în care apar, astfel termenii ştiinţifici îşi pierd caracterul monosemantic devenind polisemantici.

Aşadar, evoluţia semantică a cuvintelor nu se realizează întîmplător ea este condiţionată de factori de natură social-politică, economică şi culturală. Din cele relatate putem conchide că evoluţia semantică rămîne a fi una din căile principale de îmbogăţire a sistemului lexical.

Referinţe:

1. Gh. Popa, Fluctuaţii lexicale în româna actuală // Limba română, nr. 6, 1996, p.33.
2. E. Coşeriu, Prelegeri şi conferinţe (1992-1993), Iaşi, 1994, p.26.
3. Gh. Popa, Op. cit., p. 34.
4. Al. Graur, Studii de lingvistică generală, Bucureşti, 1960, p. 40.
5. Semantică şi semiotică, sub redacţia acad. I. Coteanu şi prof. dr. L. Wald, Bucureşti, 1981, p.344.
6. V. Şerban, I. Evseev, Vocabularul românesc contemporan, Bucureşti, 1978, p. 154.
7. N. Corlăteanu, I. Melniciuc, Lexicologia, Chişinău, 1992, p. 42.
8. A. Stoichiţoiu Ichim, Polisemia în limbajul publicistic actual // Limba şi literatura română, 1994, nr. 1, p. 17.
9. N. Cuciuc, Determinologizarea termenilor medicali // Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară, 1997, nr. 6, p. 60.

CATEGORIA MODALITĂŢII ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Elena ZGÂRCIBABĂ, lector superior,
Catedra de Filologie Română

La catégorie de la modalité est une des plus complexes, étant abordée de la perspective sémantique, syntactique et pragmatique. Des moyens d'actualisation de la modalité lexico – grammaticale la langue roumaine a les verbes semi – auxiliaire modaux à l'aide desquels le locuteur extériorise son attitude subjective envers les faits relatés.

Modalitatea este una dintre cele mai complexe şi confuze categorii, abordarea căreia s-a efectuat în lingvistica actuală din diverse perspective (semantică, sintactică şi pragmatică) în vederea definirii conceptului respectiv în plan general lingvistic sau cu aplicare la o limbă anumită. Multiple fațete ale acestei categorii predispun la o interpretare poliaspectuală şi, desigur, - presupun o discuție controversată, pornind de la aspectul filosofic, logic, ontologic, ajungând la cel lingvistic. Pare adevărată afirmația că acest concept este unul dintre cele mai actuale [11, p. 3] având în vedere implicația lingvistică a acestui fenomen şi numeroasele studii care au tratat subiectul în cele mai diverse limbi [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 etc.]

Sintetizând opiniile expuse pe paginile literaturii de specialitate în privința acestei categorii, putem constata o pluralitate de opinii. Modalitatea este interpretată în dependență de conținutul şi mijloacele de actualizare, diferite de la o limbă la alta drept o categorie *gramaticală*, *sintactică*, *lexico-gramaticală*, *semantică*, *funcțional-semantică*, *semantico-pragmatică* ş. a. [cf. 13, p. 4].

Conceptul de modalitate lingvistică a fost împrumutat din logică [14, p. 23], având ca subiect de referință pe Aristotel şi Kant, însă relațiile logice şi cele gramaticale fiind de natură diferită, categoriile modale nu coincid, astfel că logicienii recunosc trei categorii modale: contigentul, posibilitatea şi necesitatea, pe când planul limbii are un câmp de valori modale mult mai larg fiind abordat din diferite perspective de lingvişti ca André Martinet, Emil Benvenist, Charle Bally ş. a. [4, p. 6]. În tradiția gramaticală română nu era recunoscută categoria modalității, în recentul tratat academic a fost apreciată drept o categorie semantică parțial gramaticalizată [15, p. 673], stabilindu-se trei tipuri de modalitate: epistemică, deontică şi

apreciativă, spre deosebire de alte orientări care includ şi modalitatea alethică de inspirație logică [15, p. 673].

Însăşi noțiunea de modalitate este înțeleasă diferit. În sens îngust/deviat este calificată drept „categorie morfosintactică de întrebuințare modală a formelor temporale” determinată de contextul sintactic sau lexical, concepută ca mod verbal – irealul – în exemple de tipul *era să cad* [16, p. 245]. La interpretarea dată îi opunem afirmația cercetătoarei E. Ungureanu care menționează că modul caracterizează doar verbul, modalitatea constă în capacitatea modalizatorilor de a aproxima, a preciza şi este specifică, în primul rând, adverbului, substantivului, adjectivului şi verbului [12, p. 130], la care adăugăm afirmația lingvistului rus V. V. Vinogradov că „în limbile europene modalitatea cuprinde întreaga pânză a limbii” [8, p. 57]. Pe de altă parte, modalitatea este văzută ca „relație dintre locutor şi enunț” [4, p. 5], idee împărtăşită şi de autorii recentului tratat academic în formularea „raportul locutorului la un conținut propozițional” [15, p. 673] ori ca „manifestare explicită a opțiunii vorbitorului” [14, p. 48]. În concepția altor lingvişti, modalitatea este interpretată ca „raportare la realitate” [8, p. 55] ori ca „raportare a vorbitorului la cele exprimate, racordat la realitate” [12, p. 15; 10, p. 113].

În această ordine de idei, e necesar să consemnăm şi faptul că se face distincție între modalitate şi *pseudomodalitatea „dinamică”* ce presupune prezența relațiilor obiective privitoare la conținutul referențial [15, p. 673]. Această detaliere fugitivă am făcut-o din considerentele unei evidențieri a caracterului universal al categoriei modalității, proprie limbilor în general, dar cu mijloace specifice de actualizare pentru fiecare limbă în parte, dovada faptului că aste una dintre categoriile cardinale implicate în intercomunicarea umană, mărturie servind şi asertiunea lui Ch. Bally că „modalitatea este sufletul, ființa însăşi a propoziției” [apud 4, p. 6]. În planul limbii, la

nivelul enunțului, tipologia vastă a sensurilor modalității, reclamând gama de stări intelectuale şi afective ale subiectului vorbitor, poate fi actualizată/exteriorizată printr-o varietate largă a mijloacelor de expresie diferite de la o limbă la alta. Mijloacele de realizare a modalizării în limba română sunt de mai multe tipuri: gramaticale, lexico-gramaticale, lexicale [cf. 17, p. 38-51] şi prozodice [15, p. 674]. Dintre constatările la care trebuie să recurgem în urma examinării lucrărilor în cauză, sunt cele referitoare la recunoaşterea de către cercetători a două tipuri de modalități: *obiectivă* şi *subiectivă* care au fost aplicate la studiul faptelor de limbă ca fiind adecvate fenomenelor cercetate [4, p. 5; 5, p. 34; 18, p. 53; 1, p. 117; 14, p. 55 ş. a.] Calificate drept coordonate sintactice ale modalizării [14, p. 55], cele două tipuri de atitudini ale subiectului vorbitor (obiectivă şi subiectivă) se materializează lingvistic prin *dictum* şi *modus*. Componenta *obiectivă* a enunțului se justifică prin referențialilitate, iar cea *subiectivă* prin atitudinea afectivă a vorbitorului, punct de vedere susținut de Charles Bally, Emile Benveniste, Bernard Pottier, Oswald Ducrot, (ultimul dintre ei propune termenul de *modalitate de enunț* concepută ca atitudine a locutorului față de conținutul enunțului) [apud 14, p. 35-36]. Aspectul subiectiv al enunțării care presupune exprimarea atitudinii mintale sau afective față de actul comunicării, poartă denumirea de modalizare[4, p. 5] ori „atitudine pe care subiectul vorbitor o adoptă față de propriile sale producții verbale” [14, p. 40]. Această abordare a modalității permite încadrarea şi interpretarea clasei de verbe de care ne ocupăm sub incidența acestei optici de actualizare a lor în enunț, adică vom adopta modalitatea din perspectiva vorbitorului, cel care utilizează semnele lingvistice, valorificând principiile coşeriene al egocentrismului şi alterității.

În analiza pe care o preconizăm ne interesează mijloacele de actualizare a modalității de enunțare, în special mijloacele de ordin

lexico-gramatical (cum sunt interpretate verbele semiauxiliare) mijloace care în lingvistica modernă au primit denumirea de modalizatori / operatori modali [4, p. 5; 18, p. 55; 15, p. 674] sau modalizatori de subiectivitate [6, p. 237], făcându-se referire la diferite mijloace de marcare a atitudinii modale în enunţ (gramaticale, lexico-gramaticale, lexicale sau prozodice).

La cele menţionate, trebuie să mai adăugăm accepţia lingvisticii actuale referitoare la enunţ care presupune o triplă dimensiune: *sintactică* (vizând raporturile dintre componenţi), *semantică (*ce se bazează pe raportul dintre semnele lingvistice şi referenţii lor) şi *pragmatică* (reclamă relaţia emiţător-receptor) [cf. 19, p. 13], perspectiva pragmatică implicând studiul limbii „nu doar ca sistem de semne, ci şi ca acţiune şi interacţiune comunicativă” [3, p. 26] sau cum este denumită de Eugeniu Coşeriu *lingvistica vorbirii* [20, p. 16].

Valoarea pragmatică a devenit subiect de cercetare aplicat şi la conceptul de modalitate. Pentru ilustrarea acestei afirmaţii vom apela la câteva studii în acest sens. Cercetătoarea E. V. Miloserdova discutând despre semantica şi pragmatica modalităţii în limba germană susţine că în plan teoretic categoria modalităţii prezintă interes deoarece în cadrul ei, ca într-un epicentru, se suprapun multe probleme de sintaxă, semantică şi pragmatică [11, p. 9], iar verbele modale din limba germană (können, müssen, dürfen ş.a.), interpretate din punct de vedere pragmatic, pun în lumina caracteristicile subiectului vorbitor: corectitudinea, amabilitatea... [ibidem, p. 147] ceea ce E. Ungureanu numeşte *comportament verbal* şi pledează pentru constituirea unei „gramatici poetice, ce ar constitui şi ea obiectul pragmaticii, care trebuie să devină un gen de gramatică a comportării verbale a omului în societate...” [21, p. 57]. Vorbind despre unele aspecte semantice şi pragmatice ale

modalității de *posibilitate* în limba franceză, cercetătoarea Iulia V. Ovseicic, interpretează latura pragmatică a enunțului drept „interacțiune a actului lingvistic şi a contextului" [13, p. 11], analiza materialului factologic dându-i posibilitatea conturării multiaspectuale a conținutului fenomenului descris şi a complexității mijloacelor de expresie a posibilității în limba franceză [ibidem, p. 14], concluzii care pot fi raportate şi la fenomenele de limbă română, în virtutea faptului că verbul *pouvoir* ş. a. sunt incluse de prof. B. G. Gak în categoria mijloacelor *sintactice* de materializare a modalității [10, p. 117].

Tot în perimetrul acestei probleme a modalității se operează cu un concept împrumutat din studiile lingviştilor ruşi, e vorba de *câmp semantico-funcțional* [5, p. 35] ori denumit *microcâmp funcțional-semantic* [1, p. 120] pentru a desemna clasele de cuvinte ce reprezintă un anumit sens modal al posibilității, probabilității, aparenței ş. a. ceea ce pentru semiauxiliare ar coincide cu grupele tematice (semantice) de verbe [22, p. 99].

E vorba despre noțiunea de *câmp semantico-funcțional* propusă de lingvistul rus Bondarco A. V. care interpretează modalitatea drept categorie semnatico-funcțională ce cuprinde atât categorii morfologice, cât şi elemente aflate în interacțiune de la alte nivele [7, p. 10], concept care poate fi aplicat la gruparea tematică a semiauxiliarelor.

Trebuie să subliniem că nu este lipsit de interes examinarea categoriei modalității şi a mijloacelor de actualizare a ei şi în alte limbi, chiar dacă în plan morfosintactic asemănările sunt evidente. Pe de o parte, putem compara fenomenul dat din limba română şi celelalte limbi romanice, iar, pe de altă parte, este necesar a studia mijloacele de exprimare a modalității în alte limbi indo-europene sau chiar din altă familie. E de consemnat că limbile indoeuropene atestă

verbele modale în combinare cu infinitivul, spre deosebire de o limbă din altă familie (maghiară) care, pentru redarea sensului de posibilitate, se foloseşte de un sufix verbal: –hat, –het [23, p. 312].

În demersul nostru nu vom trata verbele semiauxiliare din perspectiva semioticii modalităților (criterii aplicate la studiul contrastiv româno-francez al modalității [14] de către lingvista ieşeană Paula Gherasim), ci, mai degrabă, vom încerca stabilirea unui inventar al verbelor care pot funcționa în română ca semiauxiliare şi sensurile lor de modalitate pe care le imprimă verbului plin din perifraza verbală, ceilalți modalizatori (gramaticali, prozodici ş. a.) nu constituie obiectul discuției noastre.

Recentul tratat academic face distincție între operatorii *gramaticali* (modurile verbale) şi operatorii *gramaticalizați* (verbele semiauxiliare), distincție neacceptată până acum de gramatica oficială, bazându-se pe interpretările multiple de până acum. Astfel I. Diaconescu susține că „modalitatea face parte din semnificație” [4, p. 6]; cu referire la semiauxiliare V. Guțu notează că „modalitatea constituie conținutul lor semantic” [24, p. 80]. Nu putem să nu acceptăm aceste afirmații, şi altele de felul acestora, deoarece anume prin sensul lor de modalitate instituie în comunicare regimul modal al secvenței descriptive / a dictumu-ului. Problema constă în tendințele de interpretare sintactică a structurilor cu verbe modale. S-a observat pe paginile literaturii de specialitate că verbele modale au fost considerate drept mijloace lexicale ale exprimării modalității [26, p. 255; 27, p. 206 ş. a.], Mioara Avram le-a calificat drept „o clasă lexicală cu anumite particularități gramaticale, care diferă de la un verb la altul” [28, p. 153]. Relevant este punctul de vedere al Valeriei Guțu: „denumirea de auxiliare sau semiauxiliare modale implică recunoaşterea gramaticalizării procedeului şi desprinderea acestor verbe din categoria mijloacelor lexicale de exprimare a modalității”

[24, p. 58]. Şt. Hazy consemnează în acelaşi sens: „deoarece semiauxiliarele exprimă modalitatea componentului al doilea, ele trebuie considerate, în situații limitate distribuțional, mijloace morfologice în curs de gramaticalizare, care ajută la formarea predicatelor compuse” [29, p. 69].

Am citat doar câteva opinii pentru a sublinia controversele interpretative ce reies din comportamentul eterogen în plan morfosintactic al acestor verbe: ele nu denotă unitate în privința expresiei morfologice şi în relațiile distributive cu verbul dictal. Absența unității comportamentale din punct de vedere gramatical împiedică considerarea lor într-o clasă de verbe clar conturată cu un statut bine definit. Se datorează acest fapt particularităților specifice ale limbii române față de celelalte limbi romanice în care distribuția verbelor modale se reduce la o formă nominală, precum şi procesului complex de schimbare lingvistică. A propune o listă fermă şi finită a semiauxiliarelor contravine realității, deşi schimbările nu se produc vizibil, generalizarea lor ținând de o anumită etapă în dezvoltarea unei limbi, totuşi, creatorul de limbă şi comunitatea dictează parametrii lingvistici care nu totdeauna pot fi „înghesuiți” în tipare sintactice, astfel spus, e mult prea greu să aplicăm noțiunea *patul lui Procust* la fenomenele de limbă, deoarece nu este exclusă apariția unor tipare sintactice oscilante în cadrul aceleiaşi etape istorice.

În această ordine de idei, trebuie să ne referim la o distincție, făcută de GA (2005) între *verbele modale* şi *verbele lexicale cu sens modal* [15, p. 675-677]. Autorii consemnează în calitate de verbe modale pe *a putea*, *a trebui*, iar „*a avea* şi *a fi* au utilizări modale în anumite construcții cu supinul şi conjunctivul... în care al doilea verb este obligatoriu şi formează o unitate sintactico-semantică cu operatorul modal” [15, p. 677], altfel spus, numai aceste verbe sunt recunoscute ca *semiauxiliare modale*, termenul fiind sinonim cu

operator modal. Verbele lexicale cu sens modal sunt tratate din perspectiva semiotică a modalității (volitive, deontice, apreciative), principala lor deosebire de verbele modale fiind prezența/absența autonomiei semantice şi gramaticale. La aceste afirmații venim cu argumente care ne-ar permite considerarea unor verbe *cu sens modal* ca îndeplinind condițiile unui *operator verbal.* E vorba despre acele verbe insuficiente semantic care au un sens implicit de modalitate şi care au, în anumite contexte, o valență obligatorie – infinitivul. În calitate de modalizator aceste verbe sunt rezultatul selecției de către locutor, după cum susține Ion Diaconescu: „Selecția modalizatorilor este condiționată semantic de semnificația pe care o poartă fiecare, în strânsă corelație cu atitudinea subiectivă a vorbitorului față de actul comunicării" [4, p. 7]. Astfel acțiunea *a cânta* poate fi modalizată în dependență de subiectul vorbitor şi de atitudinea sa față de cele relatate: Ion poate *cânta, ştie* cânta, *pare* a cânta, *îi vine* a cânta, *încearcă* a cânta, *se preface* a cânta ş. a. exprimând „situația, contextul, relația locutor – colocutor, gradul de competență lingvistică, starea psihică etc." [4, p. 7], de vreme ce nu se impune vreo restricție de ordin gramatical aşa cum o face GA (2005) stipulând că aceste verbe funcționează ca modalizatori fiind ancorate deictic, cu forma de prezent, la persoana I singular [15, p. 677]. Pe de altă parte, e ştiut faptul că sunt anumite verbe în limba română care admit infinitivul în calitate de valență obligatorie în anumite contexte, situații discutate de Silviu Berejan [30, p. 69-79] şi I. Diaconescu [31, p. 159-166] şi e recunoscut de ambii autori faptul că aceste verbe au nuanță modală (sau de aspect) [30, p. 68; 31, p. 155-163]. Raportat la situații de aceeaşi natură pe baza materialului de limbă franceză, putem interpreta acest fenomen ca *servitudine gramaticală* – infinitivul apare ca variantă obligatorie, fiind cerut de anumite

elemente, iar elementele ar putea fi considerate „*coverbe*” sau verbe care cer în mod obligatoriu un infinitiv juxtapus [14, p. 232].

Susținem acest punct de vedere, deoarece introducerea modalizatorilor în lanțul comunicării se realizează atât prin incidență, cît şi sintactic, în baza relațiilor dintre componenții enunțului. La întâlnirea lor cu un infinitiv (sau altă formă verbală) ele îşi manifestă doar sensul modal şi transmit explicit atitudinea vorbitorului referitor la mesajul transmis, iar sensul de bază al enunțului vine să-l exprime verbul la infinitiv, această secvență fiind actualizarea unui *predicat verbal compus*, interpretat ca o unitate „cu dublă manifestare verbală: verb modal în asociere cu un verb dictal” [18, p. 55].

În urma investigațiilor efectuate în literatura de specialitate s-a observat că, în calitate de verb dictal / verb suport, apar în marea lor majoritate „verbe concrete ce monopolizează accentul comunicării”, pe când în rol de semiauxiliar / verb modal apar doar verbele insuficiente [32, p. 422], verbele abstracte [33, p. 235]. Prin urmare, semiauxiliarele modale se instituie, într-o clasă *lexico-gramaticală*, în baza faptului că doar verbele abstracte cer în ocurența dreaptă un alt verb pentru a finisa şi modaliza secvența descriptivă / dictum-ul, distribuție care implică manifestarea morfemelor predicativității din partea verbului modal. Această afirmație o putem argumenta şi prin constatarea prof. Anatol Ciobanu că formula distributivă în care apare verbul se reflectă în cel mai direct mod asupra aspectului semantic şi sintactic al acestuia [33, p. 27]. Este oportună în acest sens observația lui Dumitru Irimia că „verbele semiauxiliare intră în structura predicatului, dar nu ca auxiliare ale predicației, ci ca instrumente ale unei categorii sintactice mai largi, mai cuprinzătoare, însoțitoare a predicației – modalitatea...” [34, p. 163]. De altfel, modalitatea se realizează doar la nivelul superior al limbii – cel sintactic, numai în cadrul enunțului ea poate fi actualizată prin diverse mijloace:

gramaticale, lexico-gramaticale, lexicale şi prozodice, astfel justificându-şi menirea de „suflet" al mesajului. Prin urmare, poate fi considerată element al nivelului sintactic şi apreciată drept o categorie sintactică, alături de relații, unități şi funcții sintactice, cu atât mai mult că predicativitatea şi modalitatea se află în interacțiune, *se presupun reciproc* [1, p. 116]. La acest moment al discuției credem că e binevenit să apelăm la fenomenul lingvistic de *interferență* despre care vorbeşte Gh. Nedioglu (termen/concept propus de A. Meillet) cu referire la „ciocnirea a două modalități contrare": nesiguranța inerentă a verbului *a putea* şi forma lui de indicativ – modul siguranței depline – în urma căreia iese biruitoare modalitatea semiauxiliarului, care anihilează siguranța indicativului [35, p. 39]. Acest lucru îl putem extinde şi la celelalte semiauxiliare, fie că e vorba de o interferență implicită (ca în cazul de mai sus), fie una explicită când „modalitatea semiauxiliarului se armonizează cu modalitatea asemănătoare a conjunctivului" [35, p. 39].

Din cele relatate reiese că interacțiunea modalităților, fenomenul de interferență vine să confirme considerarea modalității drept o categorie sintactică, iar verbele semiauxiliare fiind segmentul cel mai avizat în producerea acestui fenomen lingvistic.

Referințe:

1. Ungureanu E. *Actualizatori modali ai atributului* // Revista de Lingvistică şi Ştiință Literară. Chişinău, 1998. nr. 5. p. 116-122.
2. Ungureanu E. *Coordonate ale triadei temporalitate-modalitate-personalitate (T-M-P)*. // Revista de Lingvistică şi Ştiință Literară. Chişinău, 1999. nr. 4-6. p. 128-131.
3. Ungureanu E. *Structuri incidente în discurs* // Limbă şi Literatură. XLIX. Bucureşti. 2004. vol. III-IV. p. 26-30.
4. Diaconescu I. *Modalizare şi modalizatori* // Limbă şi literatură. vol. XLI. Bucureşti. 1987. nr. 1. p. 5-9.
5. Dârul, Al. *Modalitatea şi opoziția negație – afirmație* // Revista de Lingvistică şi Ştiință Literară. Chişinău. 1992. nr. 3. p. 32-37.

6. Pană Dindelegan G. *Formele modalizatoare de certitudine* // Studii şi cercetări lingvistice. XXXVI. nr. 3. 1985. p. 237-240.
7. Вондарко А. В. *Грамматическая категория и контекст*. М: Наука, 1971, 115 с.
8. Виноградов В. В. *О категории модальности и модальных словах в русском языке*.
9. Виноградов В. В. Избранные труды. Исследования по русской грамматике. Москва: Наука. 1975. с. 53-87.
10. Вишневская В. Н. *Структура и семантика конструкций* с *модальными глаголами в современном испанском языке. Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук.* Киев. 1987. 218 с.
11. Гак В. Т. *Теоретическая грамматика французского языка*. Синтаксис. Москва: Высшая школа 1986. 220 с.
12. Милосердова Е. В. *Семантика и прагматика модальности (на материале простого предложения современного немецкого языка).* – Воронеж: Издательство Воронежского Университета. 1991. 195 с.
13. Немец Г. П. *Актуальные проблемы модальности современном русском языке. – Ростов-на-Дану:* Издательство Ростовского Университета. 1991. 188 с.
14. Овсейчик Ю. В. *Модальность возможности: семантический и прагматический аспекты (на материале французского языка). Автореферат диссертаций на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Минск. 2004. 17 с.*
15. Gherasim P. *Semiotica modalităţilor (o analiză contrastivă româno-franceză)*. Iaşi: Casa Editorială „Demiurg”. 1997. 276 p.
16. Gramatica limbii române. Vol. II. *Enunţul*. Bucureşti: Editura Academiei Române. 2005. p
17. Poalelungi Gh. *Irealul* // Limbă şi literatură. Anul XII. Bucureşti. 1966. p. 245-262.
18. Matcaş N. *Câteva observaţii asupra unor procedee lexicale de redare a nuanţelor de aspect*. Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Chişinău (filologie). 1969. ol. 93. p. 38-51.
19. Borchin, M. *Particularităţile morfosintactice ale semiauxiliarelor de modalitate* // Analele Universităţii din Timişoara. Seria Ştiinţe filologice. Timişoara: 1995, p. 53-59.
20. Secrieru M. *Nivelul sintactic al limbii române.* Botoşani: Editura Geea. 1998. 159 p.

21. Coşeriu, E. *Concepţia mea despre limbaj şi lingvistică şi receptarea ei în diferite ţări din lume* // Limba Română. Chişinău. 1998. nr. 6. p. 13-17.
22. Ungureanu E. *Predicativitate şi atributivitate: re-dimensionarea pragmatică a conceptelor.* // Limba Română. IX. Chişinău. 1999. nr. 1. p. 54-57.
23. Limba moldovenească literară contemporană. Sintaxa (redacţia prof. A. Ciobanu). Chişinău: Lumina. 1981. 438 p.
24. Suciu T. *Cu privire la exprimarea posibilităţii în limba română şi în limba maghiară. //* Cercetări de lingvistică. X. nr. 2. Cluj. 1965. p. 311-314.
25. Guţu Romalo V. *Semiauxiliarele de mod* // Studii de gramatică. Bucureşti. 1956. p. 57-81.
26. Gramatica limbii române. Vol. I. *Cuvântul*. Bucureşti: Editura Academiei Române. 2005.
27. Dragomirescu Gh. N. Auxiliarele modale // Limbă şi literatură. vol. VII. Bucureşti. 1963. p. 231-256.
28. Avram, L. *Verbele de modalitate în limba română* // Studii şi cercetări lingvistice. XL., nr. 3, 1989, p. 203 -206.
29. Avram, M. *Gramatică pentru toţi*. Bucureşti: Academiei R.S.R., 1986, 414 p.
30. Hazy Şt. *Predicativitatea: determinare analitică contextuală*. Cluj-Napoca: Editura Dacia. 1997. 149 p.
31. Berejan, S. *Contribuţii la studiul infinitivului în limba moldovenească*. Chişinău: 1962, 142 p.
32. Diaconescu I. *Infinitivul în limba română*. Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică. 1977. 240 p.
33. Dimitriu C. *Tratat de gramatică a limbii române: Morfologia*. – Iaşi: Institutul European. 1999. 852 p.
34. Ciobanu, A. Синтаксис полусвязочных глаголов в молдавском языке (опыт семантико-дистрибутного анализа). Часть I. Chişinău: Ştiinţa. 1968. 234 p.
35. Irimia D. *Gramatica limbii române. Morfologie şi sintaxă*. Iaşi: Polirom. 2000. 543 p.
36. Nedioglu Gh. *Predicatul verbal (I)* // Limba română. V. Bucureşti. nr. 3. p. 34-45.

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND METODA COMPARATIVĂ ŞI CONTRASTIVĂ LA STUDIEREA LIMBILOR

Natalia LUCHIANCIUC, lector superior, magistru,
Catedra de Filologie Română

La comparaison des langues nous a permis de voir le contrast, des caractéristiques qui restent invisibles au linguiste en travaillant sur une seule langue. La traduction n'est pour comprendre ni pour faire comprendre, mais pour observer le fonctionnement d'une langue par rapport à une autre. Elle permet d'eclaircir certains phénomènes qui sans elle resteraient ignorés.

Compararea, confruntarea, conexiunea reciprocă, este, întâi de toate, o proprietate umană de a gândi, un principiu universal al activității de cunoaştere a omului [1, p.43]. „În lume totul poate fi cunoscut nu altfel decât prin intermediul comparației, menționa celebrul pedagog **C.D. Uşinskii** . Compararea (analiza comparativă), subliniază savantul rus, este nucleul orişicărei interpretări (înțelegeri) şi a oricărei cugetări" [2, p. 5].

În lingvistica actuală se apelează foarte frecvent la metoda comparativă, atât în cazul studierii unei limbi în parte, cât şi la cercetarea mai multor idiomuri, astfel comparativismul a căpătat un interes ştiințific neîndoielnic. O confruntare de acest gen ne oferă un câmp vast pentru investigații lingvistice dintre cele mai interesante, căci ea ne îngăduie să pătrundem – poate pe calea cea mai accesibilă – în intimitățile gramaticale şi ştiințifice ale limbilor confruntate [3, p. 9], astfel încât vom putea afirma negreşit că specificul fiecărui idiom se manifestă cu deosebită claritate, mai ales, prin confruntarea unui sistem lingvistic cu altul. Argumente convingătoare în favoarea

acestei metode le găsim în acele rânduri foarte sugestive, aparținând lingviştilor **J.P. Vinay** şi **J. Darbelnet**, care au scris în colaborare un studiu comparativ, extrem de interesant privind limba franceză şi engleză: „La comparaison du français et de l'anglais que venons de faire nous a permis de dégager du francais, et par voie de contrast, de l 'anglais, des caractères qui resteraient invisibles au linguiste travaillant sur une seule langue. Il me semble que la traduction, non pour comprendre ni pour faire comprendre, mais pour observer le fonctionnement d'une langue par rapport à une autre, doit procédé d'investigation. Elle permet d'eclaircir certains phénomènes qui sans elle resteraient ignorés. A ce titre elle est une discipline auxiliaire de la linguistique" [4, p. 25].

Din punct de vedere filozofic, „comparând se descoperă caracteristicile calitative şi cantitative ale obiectelor, se clasifică, se aranjează şi se dă o notă apreciativă conținutului existenței şi al cunoaşterii. A compara înseamnă a confrunta „una" cu „alta" cu scopul de a releva posibilele relații dintre ele; prin intermediul comparației lumea (universul) este înțeleasă ca o complexitate (multilateralitate) coerentă" [5, p.5].

Interesul pentru studiile cu caracter comparativ se atestă încă din vechime. Drept argument ne poate servi activitatea lui **Panini** (sec. V î.e.n.), care a consacrat cercetărilor de acest gen numeroase manifestări ştiințifice, articole, volume. Însă „este surprinzător faptul că lingvistica contrastivă a apărut atât de târziu în comparație cu alte ramuri ale lingvisticii, menționează cercetătorul rus **S.V. Semcinskii** într-un articol intitulat *„Despre statutul lingvisticii contrastive".* Romanii, spre exemplu, continuă autorul, au avut toate posibilitățile de a compara limba latină cu greaca veche, dar n-au făcut acest lucru. Ei nu şi-au propus un astfel de scop. Deci orice direcție ştiințifică apare atunci când omul are nevoie de ea.

Comparaţia evoluţiei unor limbi înrudite este o metodă creată la începutul secolului al XIX-lea (deşi ideile şi principiile acesteia au fost expuse cu mult mai devreme de către **Mahmud Calgarskii** şi **Ian Amos Comenius**), având drept scop reconstituirea unor forme neatestate. Aplicarea elementelor esenţiale ale aceste metode, numite **comparativ-istorică**, a însemnat, cum se afirmă adesea, „naşterea lingvisticii ştiinţifice" [6, p.10].

Mai târziu, spre sfârşitul secolului al XIX-lea, apare **lingvistica geografică** , deşi despre dependenţa formelor lingvistice de aşezarea teritorială vorbea încă **Dante**, în tratatul său *„Despre limbajul popular"* .

Începând cu a doua jumătate a secolului XX – lea, o dată cu dezvoltarea şi intensificarea contactelor dintre popoare, situaţia lingvistică din diferite state a dictat necesitatea de a poseda, pe lângă limba maternă, şi alte limbi. Acest fapt a făcut ca predarea limbilor străine şi problema traducerilor să devină un domeniu foarte important aplicat în cercetarea lingvistică, unde se va acorda o deosebită atenţie studierii şi confruntării structurilor eteroglote, care devine, ulterior, obiectul de studiu al unei noi ramuri a lingvisticii – **lingvistica contrastivă**.

Deci prin **lingvistica contrastivă** se înţelege, de cele mai multe ori, acel domeniu al lingvisticii „care se ocupă de reliefarea implicaţiilor în sensul facilităţii învăţării, sau, dimpotrivă, a îngreunării învăţării, prin care le au asemănările şi deosebirile structurale între limba şi limbile însuşite anterior şi limba care urmează a fi însuşită, prin compararea celor două limbi pe baza descrierii lor ştiinţifice" [7, p.15].

În vederea optimizării însuşirii limbilor străine, „e necesar să fie înlăturate obstacolele care stăvilesc procesul normal de achiziţie, să fie prefigurate şi preîntâmpinate sursele de eroare care trebuie să

fie cunoscute în prealabil. Eroarea este aceea care arată în mod concret punctul nevralgic, dificultatea întâmpinată.” [8, p.15]

Necesităţile reale, aplicative ale învăţământului limbilor străine orientat spre însuşirea deprinderilor de utilizare practică a lor, ca şi căutările în direcţia fundamentării ştiinţifice a unor ramuri lingvistice aplicate, au fost deci premisele care au impulsionat **cercetările contrastive**.

Prima lucrare scrisă, care tratează respectivul subiect, este considerat a fi jurnalul *„Lingvistica contrastivă”,* apărut în Bulgaria, în anul **1978**, deşi nu poate fi trecut cu vederea nici aportul lui **L.V.Şcerba, Ch. Bally, D. E. Polivanov** ş.a. în acest domeniu. Însă termenul „***contrastiv*** ” îşi are izvorul în tezele lui **R. Lado,** care se consideră a fi cel dintâi care l-a introdus. [9, p.15]

Aşadar**, comparaţia interlinguală** permite ca fiecare limbă să fie privită prin prisma altei limbi, parcă dinafară, ceea ce oferă posibilitatea relevării sau chiar a descoperirii unor trăsături, a unor elemente suplimentare, care, în alte condiţii (studiul unei singure limbi sau la o analiză de suprafaţă) nu pot fi observate sau alunecă observaţiei cercetătorului. Anume o cercetare comparativă ne dă posibilitate de a înţelege mai bine, mai în detaliu „materia şi forma limbii materne”, anume acele laturi care nu pot fi observate prin intermediul gramaticii tradiţionale. În acest sens **B. de Courténé** subliniază: „Comparaţia este o operaţiune de primă necesitate pentru toate ştiinţele – pe baza ei se întemeiază raţiunea” [10, p.9] Iată de ce lingvistica contrastivă a obţinut o amploare atât în ţara noastră, cât şi peste hotare.

Cât priveşte termenii ***„comparaţie”, „confruntare”*** - sunt noţiuni asupra cărora până în prezent s-au emis cele mai diverse puncte de vedere, constatându-se diverse viziuni, în sensul că ar presupune diferite operaţiuni sau tipuri de analiză. Corelarea acestor

două noțiuni este explicată de lingvistul rus **Reformatskii,** care opinează că prin intermediul *comparației* se caută asemănările, iar *confruntarea* presupune identificarea deosebirilor .

Aşadar putem spune că **studiul contrastiv** al limbilor constituie o direcție oarecum nouă în lingvistica actuală. Iar principalul ei ***obiect de studiu*** îl reprezintă **compararea**, **confruntarea** a două sau mai multe sisteme lingvistice (apropiate nu din punct de vedere genetic, ci structural-formal) în plan sincronic (sincronismul însă nu trebuie confundat cu staticul). Deşi în cercetările sincronice „nu e deloc condamnabil” nici aspectul diacronic, mai ales când se face distincție între ceea ce este viu şi ceea ce este pe cale de dispariție sau de afirmare. ***Scopul*** fundamental al comparației interlinguale fiind relevarea principalelor deosebiri în structurile lingvistice, clasificarea acestora, sistematizarea şi, ca rezultat, elaborarea unor recomandații în vederea optimizării procesului de achiziție a unei limbi străine.

Însă predestinația metodei contrastive pentru lingvistică în general este concepută în mod diferit. Astfel lingvistul **V. P. Neroznak** identifică două puncte de vedere cu o anumită circulație în lingvistică. Prima direcție subliniază sarcina exclusiv practică a studiilor contrastive pentru învățarea a unei a doua limbi, idee ce o găsim la ***G. Nickel***, care defineşte lingvistica contrastivă ca fiind o „gramatică particulară” în sistemul de învățare a limbilor străine. Al doilea punct de vedere se conturează în concepțiile lingvistice ale americanului ***C. James***, care ajunge la „apologia” analizei contrastive, în sensul că distinge trei ramuri ale interlingisticii: teoria traducerii, analiza greşelilor şi analiza contrastivă [11, p.21].

Cât priveşte categoriile lingvisticii contrastive – aceasta nu se limitează doar la fenomenelor structurale, ci depinde, în mare măsură, şi de categoriile semantice şi funcționale. Astfel lingvistul rus ***V. Gak***

identifică trei tipuri de deosebiri, care urmează a fi stabilite prin intermediul analizei contrastive: *categoriile structurale, categoriile semantice şi categoriile funcţionale.*

Dacă e să ne referim la limbile română şi rusă, urmărind paralel, în acest scop, textul original al unei scrieri literare cu textul traducerii sale, de la primele pagini vom surprinde la tot pasul profunde discordanţe între ele sub toate raporturile (lexical, morfologic, sintactic, stilistic, etc.). Dacă ignorăm unele coincidenţe şi similitudini nesemnificative în vocabular şi gramatică, având un caracter foarte general, care se explică, în ultimă instanţă, prin faptul că limba română şi rusă sunt limbi înrudite la nivel indo-european, remarcăm că aproape toate aspectele şi elementele lingvistice ale acestor două limbi prezintă diferenţe esenţiale, oferă în cele mai variante compartimente ale limbii, contraste izbitoare. „Una din cauzele principale ale acestor contraste, opinează lingvistul român **A. Zacordoneţ**, rezidă în faptul că limbile confruntate aparţin, după cum se ştie, la tipuri lingvistice diferite, având sisteme gramaticale diferite – una din ele aparţine în mod exclusiv (sau aproape exclusiv) tipului sintetic, şi cealaltă aparţine, în mare măsură, tipului analitic" [12,p. 20], iar cele mai mici detalii sau nuanţe ale gramaticii sau ale vocabularului se explică, în ultimă instanţă, prin această apartenenţă la un tip lingvistic sau la celălalt."

Discordanţele profunde pe care le înregistrăm cu prilejul confruntării limbii române cu limba rusă sunt numeroase şi variate. Multe din ele deosebit de interesante, ridicând probleme speciale, mai cu seamă atunci când se referă la fenomene ce apar inexplicabile, paradoxale sau chiar curioase, fiind văzute de pe poziţia celeilalte limbi, adică din punctul de vedere al limbii române sau al limbii ruse, după cum fenomenul lingvistic relevat este un fenomen rusesc sau românesc.

După cum se ştie, în lingvistica actuală se manifestă tendința de a apropia semantica de gramatică, astfel încât în analiza faptelor de limbă îşi face loc tot mai mult principiul logico –semantic. Din acest punct de vedere ni s-a părut mai la obiect să vorbim despre determinativul substantival al numelui, categorie gramaticală, care suscită multiple interpretări în ceea ce priveşte identificarea funcției sintactice la nivel eteroglot.

Deci un contrast izbitor între limba română şi rusă, de care ne ciocnim în procesul analizei gramaticale, constă în faptul că acelaşi fenomen sintactic – determinarea adnominală – este tratat în mod diferit în ambele sisteme lingvistice, lucru condiționat de eterogenitatea principiilor puse la baza delimitării părților de propoziție.

Cele mai impunătoare se dovedesc a fi deosebirile pe plan funcțional a unor structuri de tipul: rus. *хлеб* ***с маслом*** // rom. *pâine* ***cu unt*** sau rus. *суп* ***с кореньями*** // rom. *supă* ***cu verdețuri*** , care în sintaxa limbii ruse sunt tratate ca realizând diferite funcții sintactice, fapt determinat de principiul logico – semantic şi substanțial pus la baza delimitării funcțiilor sintactice ale determinanților nominali la un caz oblic. Astfel conținutul semantic, substanțial al sintagmei nominale devine o condiție primară în stabilirea funcției sintactice a determinanților substantivali. În acest sens dacă determinativul constituie un tot întreg cu determinatul – se realizează un *atribut,* iar dacă cuvântul determinativ reprezintă o substanță diferită de cea a determinatului – se realizează un *complement*. Vom avea astfel în exemplul rusesc *хлеб* ***с маслом*** un complement indirect, deoarece "untul" este o substanță diferită de cea a cuvântului determinat (el se pune deasupra), iar în sintagma *суп* ***с кореньями*** - un atribut, deoarece "verdețurile" se pun **în** supă, ele constituie o substanță unică cu cuvântul determinat. E interesant că în

sintaxa limbilor romanice, de pildă în cea română, exemplele analizate mai sus ar funcționa ca atribute .

Aşadar, studiul limbajului uman, a faptelor şi fenomenelor lingvistice, atât în cadrul unei limbi, cât şi la nivel eteroglot este de neînchipuit fără aparatul categorial şi operațional al metodei comparative şi confruntative, care este un component obligatoriu al metodologiei ştiinței lingvistice [13, p. 47].

Referințe:

1. Исабеков С. Е., *О роли внутри и межязычного сопоставления в лингвистике // „Сравнительно- сопоставительное изучение языков”.* - Алма - Ата 1989.
2. Нерознак В.П., *О трех подходах к изучению языков в рамках синкроного сравнения (Типологический - Характерологический – Контрастивный) // „Сравнительная лингвистика и обучение неродному языку”.* - Москва, 1987.
3. Zacordoneț A., *Probleme de stilistică comparată privind limba română şi rusă*, Iaşi – 2000.
4. Vinay J.P., Darbelnet J., *Stylistique comparée du français et de l'anglais*, Paris, 1967, p.25.
5. Apud Нерознак В.П., *О трех подходах к изучению языков в рамках синкроного сравнения (Типологический - Характерологический – Контрастивный) // „Сравнительная лингвистика и обучение неродному языку”.* - Москва, 1987.
6. Gheorghiu M., *Studiu de tipologie contrastivă a limbilor. Determinanți congruenți de relație.* – Bucureşti, 1981.
7. Apud Gheorghiu M., *Studiu de tipologie contrastivă a limbilor. Determinanți congruenți de relație.* – Bucureşti, 1981.
8. Ibidem.
9. Ibidem.
10. Apud Семчинский С.В., *О статусе сопоставительного языкознания*
11. Нерознак В.П., *О трех подходах к изучению языков в рамках синкроного сравнения (Типологический - Характерологический – Контрастивный) // „Сравнительная лингвистика и обучение неродному языку”.* - Москва, 1987.

12. Zacordoneț A. , *Probleme de stilistică comparată privind limba română şi rusă*, Iaşi – 2000.
13. Исабеков С. Е., О роли внутри и межязычного сопоставления в лингвистике//„Сравнительно-сопоставительное изучение языков”. - Алма - Ата 1989, стр.47.

STRUCTURI ŞI IMPLICAȚII METAFORICE LA NIVELUL FLECTIVELOR SEGMENTALE: FORMAREA CUVINTELOR

Maria VERŞINA, lector superior,
Catedra de Filologie Română

Cet article met en discussion le probleme des metaphores au niveau de la derivation. Par la derivation l'aide des prefixe et des suffixe s'obtiennent les derivees avec du sens metaphorique,soit d'un certain autre avec le sens propre. La plus productive voie de formation des mots metaphoriques sont les prefixes des-, en-, re-, et les suffixes diminutifs || augmentatifs.

Metafora a fost discutată pe larg în mai toate disciplinele filologice, ea este o noțiune fundamentală a studiilor de stilistică, de poetică şi de estetică,în general,iar mai recent şi de semiotică.

Încă din antichitate filozofii şi oratorii au analizat posibilitățile unei exprimări alese, îngrijite. Cum se ştie, arta oratoriei era foarte dezvoltată, atît la greci, cît şi la romani.S-au scris ample tratate de retorică în care se dădeau sfaturi în vederea unei exprimări atrăgătoare. De exemplu, Cicero în ***Orator*** şi ***De oratore***, preocupat de arta de a convinge, de a impresiona pe ascultător, analizează îndeaproape posibilitățile de realizare a unei exprimări cît mai alese.Figura centrală a retoricii antice este tocmai metafora[***translatio***].

Dar şi pînă în prezent există preocupări de a lămuri trăsăturile exprimării alese, convingătoare, plastice. În cadrul acestor preocupări s-a scris imens, dar nu se poate spune că problema metaforei,a acestei figure centrale a retoricii, este epuizată.

În ***Problemele metaforei şi alte studii de stilistică*** [1], Tudor Vianu arată că, în a doua jumătate a secolului XIX-lea, stilul publicistic îi cel ştiinţific sînt influenţate puternic de literatura beletristică. Autorul prezintă un fragment dintr-o scrisoare pe care C. A. Rosetti o adresa cititorilor ziarului *Românul* şi subliniază că termenul ca *sacru,* expresii ale afectului ca ***inima mea a bătut de fericire*** sînt specifice literaturii beletristice. Utilizarea într-un articol de ziar a unor astfel de termeni nu produce nici azi un efect deosebit, deoarece publicistica include, pe lîngă comunicatele de presă şi elemente oratorice, unele chiar literare,cum sînt cele caracteristice reportajului sau pamfletului.

Importanţa atitudinii vorbitorilor faţă de limbă, schimbarea de cod cu funcţie metaforică, a reţinut şi atenţia cercetătorilor preocupaţi de sociologia limbii [2], [3], care subliniază importanţa distribuţiei neobişnuite, a contrastului în schimbările metaforice.

Deşi mai puţin cercetat, unul din aspectele cele mai importante ale structurii limbajului metaforic este acela al formării cuvintelor. Dacă n-ar fi să luăm lucrurile decît sub aspectul lor cantitativ, trebuie precizat că prin formarea cuvintelor se triplează numărul de metafore ale limbii noastre şi se crează nuanţe noi, care trebuie luate atent în cosiderare în studierea procesului metaforic.

Înrucît în acest articol nu poate fi cuprinsă întreaga problematică atît de complexă şi de variată a implicaţiilor figurate,din cadrul formării cuvintelor, voi urmări numai unele procedee de derivare menite să ilustreze şi să verifice posibilităţile aproape nelimitate de realizare a sensurilor figurate.

Situația cea mai frecventă este gruparea semantică unitară a derivatelor figurate în jurul lexemului de bază, de tipul: barbă – bărbier, bărbieri, bărbierit, bărbiereală. Se întîmplă însă adesea, ca la figurat, derivatele să nu mai constituie o paradigmă unitară din punct de vedere semantic. Coadă – codiță / "om lipsit de caracter" /, codaş „persoană rămasă în urmă la muncă" etc. Mai mult de atît, uneori derivatele sunt folosite numai la figurat, ele fiind decodate prin imaginea proprie lexemului de bază. Acesta se poate afla în două situații:

1. el însuşi e figurat: dobitoc – dobitocie, măgar – măgărie, şarpe – şerpesc, maimuță – maimuțărie etc.
2. mai pertinentă conotativ e situația în care lexemul de bază nu e figurat: rață – rățoi, leşină – leşinătură, nepot -nepotism, microb - microbist etc.

Din exemplele aduse mai sus se vede marea frecvență a unor astfel de derivate de la numele de animale, ceea ce dovedeşte încă o dată sursa inepuizabilă a metaforelor oferite de regnul animal.

În continuare, voi demonstra cîteva procedee de derivare cu sufixe şi prefixe, fără pretenția de a epuiza nici măcar cele mai reprezentative situații.

Sunt de semnalizat în primul rînd abstractele verbale, formate cu sufixele – ***eală, - /t/-ură.***/ Majoritatea dintre ele au acelaşi sens figurat ca al verbului de bază: ***pîrleală, săpuneală, învîrteală, întorsătură, săpătură***. Gradul lor de încărcătură conotativă trebuie interpretat prin prisma verbelor respective. Mai interesante din punctul meu de vedere sunt derivatele „***denominative***", folosite numai în accepție figurată: ***leşinătură, stîrpitură, tîrîtură***. Faptul că, pe de o parte, astfel de derivate aparțin vocabularului familiar, iar pe de altă parte, sunt conotate negativ, le sporeşte substanțial gradul de expresivitate.

Aş vrea să amintesc şi importanţa creării de noi valori figurate prin utilizarea sufixelor diminutivale şi augmentative.

Sufixele diminutivale au fie un rol poziziv, de dezmierdare, fie un rol negativ, ironic: ***îngeraş, puişor, drăcuşor*** pentru „copil". La fel pot fi folosite cuvintele metaforice însoţite de sufixe augmentative care măreşte valoarea depreciativă a unităţii: ***slugoi, ţărănoi, vulpoi.***

În astfel de cazuri termenul metaforic este marcat de două ori: faţă de copil, ***puişor*** e marcat prin două trăsături: o dată prin metaforă, care evocă imaginea concretă a unui pui, a doua oară prin sufixul dezmierdător. Pe plan paradigmatic există opoziţia între termenul marcat de două ori şi cel nemarcat, opoziţie care asigură o cantitate sporită de informaţie conotativă. Despre astfel de metafore, folosite foarte frecvent, putem spune că se caracterizează prin supramotivare.[E. Slave, 1977:97-105].

Abstractele nominale formate cu sufixele – ***ie* şi *-ime*** / ţărănime, tărie, calicime, micime / sînt şi ele, ca şi abstractele verbale, mai frapante sau mai puţin frapante, după lexemul de bază de la care pornesc. Interesant pentru procesul metasememic este fenomenul trecerii de la abstract la concret, care, de altfel, se întîlneşte foarte rar: ***sărăcie, „om sărac".***

Derivarea cu prefixe îmbogăţeşte şi ea în modul cel mai evident, calitativ şi cantitativ, tezaurul metaforelor . În limba noastră prefixele verbale ***des -, în-, re-*** sînt dintre cele mai productive. Am introdus în liste şi derivatele a căror rădăcină nu se foloseşte independent, dar verbele există în perechi*:* ***descoperi – acoperi,*** precum şi verbele analizabile în limba noastră, care sunt de fapt neologisme împrumutate [de tip ***demasca, dezechilibra***].

Nota generală dată de prefixul *des* – este trecerea de la o stare la alta opusă. Relaţia de opoziţie se stabileşte fie cu un nume, fie cu verbul opus: ***dezrădăcina – înrădăcina, dezarma – înarma***. Uneori,

trecerea de la concret la abstract antrenează un plus de expresivitate: ***dezlîna, descîlci, deznoda***. Se remarcă şi grupuri sinonimice în sens larg: ***descărcă – destinde, dezlega – dezlipi, descoase – descîlci – deznoda.***

Majoritatea derivatelor cu prefixul ***în*** – sînt incoative şi au la bază adjective sau substantive: înăcri, înăspri, înțepeni, înrudi, înzestra. În cazul metaforelor derivate de la adjective, interesante sunt însuşirile obiectelor concrete folosite pentru caracterizarea atitudinilor morale ale omului, asigurînd o reală forță de sugestie. Aici trebuie menționate, mai ales, lexemele formate cu prefixe şi utilizate numai cu sens metaforic: ***îndopa, înlemni.***

Derivatele cu prefixul *re-* au adesea o conotație favorabilă, care rezultă în parte din valoarea prefixului, folosit mai ales pentru a exprima reluarea unei acțiuni. În general, trăsătura pozitivă e sporită de sensul cuvîntului de bază: ***redeştepta, regenera, renaşte, reîmprospăta, reînvia*** / ultimele două lexeme conțin două prefixe /.

Structura semantică a lexemelor este influențată la rîndul ei de procedeele de derivare. Se observă astfel unele grupări sinonimice în sens larg: ***revedea – redeştepta, - retrăi; regenera – renaşte;*** În legătură cu implicarea semantică în general în formarea cuvintelor, Eugen Coşeriu atinge în treacăt relația dintre formarea cuvintelor şi metaforă, dar insistă asupra importanței identificării procedeelor formale prin identificarea procedeelor semantice [4].

Adjectivele derivate cu sufixe sînt adesea la origine participii. Din punct de vedere semantic, cea mai pregnantă situație este aceea în care participiul folosit ca adjectiv are alt sens decît lexemul de bază: ***apucat, încuiat, pîrlit, plouat etc,*** mai mult decît atît, uneori lexemul de bază nu are sens figurat, ci numai participiul: ***descuiat, închipuit, scobit, studiat etc.***

Dintre sufixele adjectivale vreau să menționez unele aspecte privitoare la *–os* și *–tor*, care sunt productive şi mai interesante în realizarea formațiilor metaforice.

Adjectivele în *–os* sunt derivate în general de la substantivele uzuale. Uneori, ele țin locul unor locuțiuni adjectivale: ***mieros*** – ca mierea, ***mămăligos*** – ca mămăliga, ***cîinos*** – ca un cîine. Trebuie precizat că adjectivele sunt mai expresive decît locuțiunile corespunzătoare, deoarece ultimele au la bază o comparație, care în principiu, e mai puşin sugestivă decît metafora. În majoritatea cazurilor, sensul figurat e nefavorabil, fiind orientat de altfel de sensul propriu. La ***mieros*** „plăcut" şi „prefăcut", întîlnim o „polarizare" a sensurilor. Se observă în acelaşi timp că majoritatea adjectivelor în *–os* ilustrează cazul în care derivatul e folosit numai figurat.

În ce priveşte repartizarea stilistică, se distinge o predominare evidentă a metaforelor curente şi mai ales a celor familiare. Printre acestea se remarcă în primul rînd cele bazate pe termeni din mediul animal şi calificînd trăsături negative ale oamenilor: ***cîinos, porcos, colțos, clonțos***.

În cadrul adjectivelor formate cu sufixul – ***tor***, prima observație care se desprinde este că majoritatea verbelor de bază sînt folosite şi ele la figurat. Acest fapt contribuie la structurarea mai clară a trăsăturilor expresive; adjectivul metaforic aduce în minte şi metafora verbală. La sporirea efectului lor contribuie de multe ori şi conținutul lexemelor de bază: ***clocotitor, înțepător.***

Cel mai unitar grup este constituit de adjectivele derivate de la verbe al căror conținut exprimă dureri fizice: ***muşcător, înțepător, împungător***. Mai ales primele trei sînt unitare şi în sens propriu.Se observă şi perechi sinonimice: ***arzător – clocotitor, atingător – mişcător.***

Se mai folosesc derivate adjectivale cu sufixe ca: - ***esc, - nic, - oi etc***. Mai puternic marcate sînt, ca de obicei, cele bazate pe opoziția animal – uman: ***cîinesc, măgăresc***. Faptul că termenii de la care se formează au un caracter concret, adaugă o valoare expresivă foarte transparentă acestor adjective; cele abstracte şi la propriu sînt mai puțin pregnante ca metafore: ***puternic, greoi.***

În listele care urmează, derivatele au fost grupate la lexemul de bază, chiar dacă uneori derivatul are alt sens figurat decît cuvîntul de bază: ***gheață, ghețărie, îngheța, înghețat, îngheț, dezgheța, dezghețare, dezghețat.*** În felul acesta, apare mai evidentă structurarea materialului metaforic al limbii române. În acelaşi timp, aprecierile cantitative, aşa cum am spus deja, arată marea extindere a formării cuvintelor în cadrul limbajului figurat în categoria substantivelor, de exemplu, fiecare cuvînt de bază are în medie circa trei derivate figurate.

În ce priveşte prezentarea sensurilor figurate din secțiunea articolului, trebuie precizat că ea poate părea incomplet, impresie care, de altfel, se degajă şi din consultarea dicționarelor. O înfățişare amănunțită şi o explicare corespunuătoare a metasememelor unei limbi nu poate fi făcută decît în lucrări lexicografice destinate anume acestui domeniu foarte complex.specialitate şi prin cunoaşterea unor astfel de termeni de categorii

Una din situațiile care m-a adus la omiterea unei explicitări, a fost cea a grupării derivatelor în jurul bazei,chiar dacă au un alt sens decît lexemul de bază: ***ploaie*** „cantitate mare'', ***plouat*** „descurajat''. Aceasta, deoarece am considerat prioritar principiul formării cuvintelor care dezvăluie direct microstructura de cuib lexical: ***plouat*** nu putea să figureze şi la adjective, întrucît ar fi denaturat aspectul cantitatv, acela al numărării fiecărui lexem o singură dată. Menționez

deci că la adjective pot fi întîlnite numai acele participii a căror bază nu are sens figurat: ***decoltat, înapoiat***.

Pentru utilizarea metaforelor aduse în exemplu mai sus, am folosit ***Dicționarul limbii române moderne,*** București, 1958 [5] și ***Dicționarul explicativ al limbii române moderne,*** București, 1975 [6]. Acesta din urmă e mai bogat în cuvinte și în sensuri figurate. Pe de o parte, apar cuvinte noi care lipsesc din ***Dicționarul limbii române moderne* ca *degringoladă, ecloziune,***pe de altă parte sînt consemnate unele sensuri figurate la neologisme ca: ***decanta, deconecta, pilota unison, valență*** etc. Aceasta se explică și prin depășirea sferei de strictă specialitate și prin cunoașterea unor astfel de termeni de categorii din ce în ce mai largi de vorbitori.

În ansamblu, aceste două dicționare sînt foarte utile pentru studierea sensurilor figurate. Uneori însă întîlnim inconsecvente nu numai între ele, ci chiar în interiorul aceluiași dicționar;de exemplu, nu sînt delimitate clar situațiile indicate prin specificări ca:familiar peiorativ, ironic, prin extensiune, epitetetc.

Am încercat să lămuresc unele aspecte ale metaforelor și ale expresivității, așa cum se manifesta ele în limba curentă. Expresivitatea este concepută ca o marcă a afectivității care caracterizează cu deosebire vorbirea spontană, familiară și populară.

Referințe:

1. Vianu Tudor, *Arta prozatorilor români*. – Chișinău, 1991;
2. Fishmann J.A., - *The Sociology of Language*, *traducere* în română, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.
3. Coșeriu E., *La socio-y la etnolingüistica*, vol.-XIX, - Mexic, 1981;
4. Coșeriu E. Op.cit., p. 8;
5. DEX[2] = *Dicționar explicativ al limbii române moderne.* - București, 1958;
6. *Dicționar explicativ al limbii române moderne.* - București, 1975;

PROBLEMATICA REALULUI ŞI IREALULUI ÎN INTERPRETAREA CRITICĂ A LUI EUGENE IONESCO

Maria LUPU, asistent universitar,
Catedra de Filologie Română

Le titre de cette étude a soulevé longtemps d'innombrables objections de nature métodologique, que nous avons éliminées progressivement. Les concepts de réel et d'iréel ne nous praissaient pas méthodologiquement opérqtoires puisque leur excessive fluidité rendait difficile une définition objective.

Cependant, bientot, il nous a paru évident que réel et irréel ne pourraient jamais fonctionner comme des concepts antinomiques, comme à première vue on aurait pu le penser à partir de l'usage traditionnel, vague, et imprécis, de ces deux lexèmes. D'un coté, l'habituel chevauchement du réel et de irréel, notions souvent prises a priori comme synonymes respectivment de concret, vrai et abstrait, fantastique, imaginaire, onirique, semblait rendre plus problématique le travail préliminaireet indispensable consistant à définir les termes qui permettraient une description et une analyse correctes du corpus en question.

Teatrul ionescian constituie un capitol de excepţie în dramaturgia contemporană, epatând spectatorul şi criticul prin absurd şi paradoxuri existenţiale de mari răvăşiri psihologico-spirituale. Consideraţiile lui Eugène Ionesco sunt expresia unei ferme voinţe de apărare a artei împotriva pericolului tuturor deturnărilor şi denunţărilor. Întreaga operă a lui Ionesco vorbeşte despre timpul său nu pentru al reproduce, dar pentru al recrea estetic. Jocul *realului* şi *irealului* în teatrul lui Ionesco nu se epuizează în selectarea elementelor de"derealizare". Trecerea constantă a *realului* în *ireal* şi a *irealului* în *real* fac ca teatrul ionescian să refuze ideea de a se vrea realist, suprarealist sau irealist. De aceea se va insista asupra distingerii unor aspecte de reflectare ionesciană. Una concretă, reală, alta imaginară, abstractă .

Teatrul său constituie un amestec rafinat de lumină şi umbră, făcut să ne releve enigme care se pot dezlega cu mai multe chei. Sunt enigme vechi de când lumea şi care au primit soluții vechi de când lumea. Într-un anume sens, avem de-a face cu probleme rezolvate, dar care au supraviețuit soluțiilor. Se identifică mirarea şi conştiința „de a fi". Mirarea implică descoperirea unei lumi noi, trezirea la conştiința de sine, în euforia luminii. Sentimentul plenitudinii este o evidență miraculoasă a existenței: „Miracol de a fi, miracol de a fi".[6, p. 225] Cel care simte trist, amar, vid atunci când nu e „în inima misterului esențial", are deodată sentimentul că spațiul se goleşte de orice greutate materială, că totul devine transparent, permeabil. Realitatea pare - în asemenea stări - că se goleşte de orice conținut; lucrurile se eliberează de orice denotație arbitrară, de „constrângerea sau obligația socială şi logica definiției, a organizării..."[6, p.218] Scriitorul crede ferm că în asemenea situații excepționale, el reintegrează „mica şi esențiala realitate" în care totul devine, în acelaşi timp, profund *real* şi profund *ireal.*

Conceptele de *real* şi *ireal* nu par a fi metodologic operatorii, pentru că fluiditatea lor excesivă fac o definiție obiectivă, dar în calitate de concepții antinomice, nu ar putea funcționa niciodată. Consultația diacronică pune în discuție, mai întâi, lexemele *real* şi *suprareal*, care au dobândit deja demensiunea categoriilor artistice. Lexemul *ireal,* acoperă un concept vag, fară trecut istorico-critic, dar se atribuie un grad identic de funcționalitate. Pentru secolul de realism-naturalism, imaginarul era termenul opus realului. După Gon Court „perfecționarea artei, este dozarea într-o propoziție justă a realului şi imaginarului"; după La Martine „realul este îngust posibilul este imens". Folosirea şi utilizarea excesivă a termenului de *ireal*, în afara semnificației sale programatice, este sincronică, continuând să rivalizeze cu *imaginarul* şi *fantasticul*, termeni care se suprapun în limbajul curent.

Conceptul de *real* este insociabil de cel al *realismului* şi nici o definiţie operatorie, care nu trece prin problematica scrierii realiste şi naturaliste, nu este posibilă. Realismul nu este doar o şcoală, el este, mai ales, o categorie artistică.

La rândul său, termenul de *suprareal*, noţiunea cheie a şcolii suprarealiste franceze condusă de André Breton, este legat de o mişcare artistică şi literară definită în manifestările teoretice şi care se vrea de a distinge ultimele rămăşiţe ale tematicii şi tehnicii de scriere realiste şi naturaliste. Suprarealismul este deopotrivă o realitate, o idee, un spaţiu al imaginarului. [15, p. 7] Lexemul ireal nu apare în *Manifeste*, folosirea sa va fi rezervată dramaturgilor insolitului. Punctul comun al suprarealiştilor şi dramaturgilor teatrului deriziunii este gustul insolitului. Conceptul de *suprareal*, într-o primă analiză, se pare că-l exclude pe cel *ireal*, dar nu trebuie uitat ceea ce Breton desemna prin *oniric*, *supranatural*, *fantastic* ce înglobează, într-o anumită măsură, câteva din conotaţiile pe care termenul ireal le asumă în dramaturgia insolitului. Dacă *suprarealul* şi *irealul* au în comun depăşirea realului realist şi cercetarea unui *real* al dimensiunilor iluminate, atins prin intermediul *oniricului*, cei doi termeni încep să se îndepărteze, când este vorba de a circumscrie pe primul într-un concept riguros definit, în timp ce al doilea va fi folosit nu ca o categorie artistică dar ca un procedeu pentru a atinge o parte şi o altă parte a realului foarte vag, indefinit ca şi visul care-l face posibil. Punctul său de referinţă continuă să fie *realul* dar un *real* în contururi atât de subtile şi eficace că trecerea din *real* în *ireal* şi viceversa se face prin intermediul unui exerciţiu constant ludic, permis de către o scriitură dramatică în care semnificatul se separa de semnificant şi în care ambele încearcă să se lipsească de un referent

Teatrul lui Ionesco, deşi transformă limbajul, nu doar că nu-l marginalizează în calitate de element dramatic, dar îl converteşte în

ingredient dramatic, pentru că, mai ales la nivel stilistic, se stabileşte în mod ludic trecerea *realului* în *ireal* şi invers. Spiritul polemic al lui Ionesco atacă în mod violent identifiarea de *real* şi *angajat*: „angajarea îl amputează pe om: cei din spița lui Sartre sunt adevărați alienatori ai spiritelor"[8, p. 236], propunând un teatru degajat esențial mitic, pentru că în mit şi nu în istorie omul trebuie să caute inocența şi adevărul absolut.

Sartre făcea o retrospectivă lucidă asupra teatrului insolit în diferențele şi coincidențele sale cu teatrul său, profitând pentru a teoretiza problema realității şi irealității teatrului. Pentru autor teatrul e un act real, dar pentru spectator, oricare ar fi forța de identificare admisă, este un act imaginar. Printr-un sentiment imaginar, se întrebuințează identificarea unei reprezentări care este ludică şi imaginară. În acest ordin de idei teatrul realist al lui Brecht nu ezită să denunțe scena ca o pură irealitate. Distanța brechtiană se impune exact ca o scurgere a *irealității* şi a *imaginației*, pentru ca întâlnirea cu realitatea extrascenică, de natură socială şi politică, să fie posibilă. Sartre recunoaşte că tendința teatrului francez contemporan este spre negarea realului. Dacă structura unei piese este o irealizare, aceasta este o perspectivă a irealului pe care trebuie s-o ilustreze pentru a atinge istoria de-a lungul mitului, pentru a atinge *realul* prin intermediul *irealulu*i. Realul este posibil pentru Sartre cu condiția ca să fie căutat în realismul burghez. Dacă teatrul francez al timpului său a refuzat realismul, a facut-o în numele unui refuz radical a întregii filosofii şi a limbajului burghez, care împiedica contactul cu realitatea. Realitatea e realistă la nivelul conversațiilor. Ideea de realitate este realistă. Altfel spus, noi suntem adaptați realului când cauzăm lucruri nesemnificate.[4, p. 20]

Dramaturgii insolitului pleacă de la principiul că realitatea este irealistă şi că limba este prima manifestare a irealității, că ea împiedică venirea la putere a unei realități sau a unui realism liberator.

Teatrul insolitului, chiar când vorbeşte despre lucrurile nesemnificante nu se fixează niciodată pe un nivel plat al existenței, pentru că el îcearcă imediat să plonjeze în subteranul conştiinței, unde *realul* şi *irealul* se resping şi se atrag, după regula care scapă controlului unui realism îngust.

În conceptul de *real* şi *realism* devine indispensabil de a face o aluzie teoriei teatrului epic a lui Bertold Brecht, ținta privilegiată a acidității polemice a lui Eugène Ionesco care poartă întreaga sa concepție dramatică, reunită în „Note şi contranote”*,* împotriva faimosului dramaturg german, şi mai ales împotriva brechtienilor francezi, parodiați într-un mod grotesc în piesa „Improvizație de la Alma”*,* dar şi în diversele însemnări ale discursului critic asupra discursului dramatic împrăştiate în piesele sale de teatru. De fapt, atacul exacerbat contra brechtismului pretinde să desfacă şi să demistifice conceptul de realism, care este levierul întregii teorii dramatice ale autorului. In timp ce Brecht pune problema direct, folosind un limbaj care este mai degrabă rațional, şi care se sprijină pe real, ceea ce face ca efectul de distanțiere să nu lase pe spectator să se identifice personajelor, Ionesco pune întrebări, folosind un limbaj ilogic şi derizoriu. El lasă pe spectator să viseze şi să se identifice personajelor. Ionesco nu pierde din vedere pe cel jucat de către autor, chiar dacă materia operei sale e constituită din „deja facut, deja zis". Vizinea materialistă şi dialectică brechtiană imprimă conceptului de *real* o conotație istorico-politică ce se apropie de un realism socialist. Ionesco denunța acest realism politic ca forma cea mai sumbră de irealism politic şi de negare a artei însăşi, insistând asupra faptului că realul nu poate fi captat la nivelul exigențelor celor mai instinctive şi epidemice ale omului în societate. [4, p. 22]

Putem afirma că *real, suprareal, ireal* sunt concepte dificil izolabile; fară rigoarea separării metodologice. Tendința inițială de-a defini teatrul insolitului ca teatrul irealului, prin opoziția teatrului

realist, se prezintă ineficace şi inutilă. Dar în calitate de tentaţie, uşor învinsă, ea nu poate uita a cere să se redefinească teatrului realist, conţinând teatrul insolitului care, deşi refuză tehnica şi tematica realistă, nu este nimic mai mult decât o nouă sincronie a aceluiaşi gen literar care, sub aparenţa unei rupturi violente cu diacronia, se încadrează în istoria acestui gen, nu ca un moment de ameninţare a existenţei sale, dar ca un moment privilegiat de lărgirea şi afirmaţia sa.[4, p. 23]

Eugène Ionesco respinge categoria de *real* identificat cu *adevărul* sau cu *verosimilul*. În axiologia sa, conceptele de *real* şi *adevăr* ating o asemenea amploare încât devin incompatibile cu normalul şi întotdeauna cu identificarea înşelătoare a acestor două concepte. Spectatorul teatrului lui Ionesco, iniţial surprins, navigând într-o lume aparent plină de realităţi, orientează treptat spre labirintul în care e constrâns de violenţa textului şi de spectacol, în general, construind el însuşi o realitate cu care nu era obişnuit de teatrul realist. *Adevărul*, pentru Ionesco, s-a născut din imaginaţia cea mai nestăvilită. Iată de ce el nu oboseşte să proclame că *imaginaţia* constituie sursa principală a adevărului etic şi estetic. Ea pare cel mai bun mijloc de-a traduce caracterul insolit al universului său. Pentru Ionesco, această libertate de imaginaţie nu este un refuigiu în real, nu este o evaziune. Este o invenţie, pentru că drumurile imaginaţiei sunt nenumărate, puterile invenţiei nu au limite. Pentru dramaturg, *imaginaţia* nu este numai puterea. Ea permite de a transpune spectacolele lumii exterioare în care el trăieşte. Ea posedă o funcţie creatoare, deschide uşile visului, a imaginarului. Imaginaţia, după Gaston Bachelard „nu este, cum sugerează etimologia, facultatea de a forma imagini care depăşesc realitatea, care cântă realitatea... Ea inventează viaţa nouă, ea inventează spiritul nou." [10, p. 80] Fiecare este capabil de a percepe imaginile. Artistul este singurul care poate sa le redea aspectul nou, de aceea

opera inventată dobândeşte originalitate. Pentru autor, domeniul imaginarului este singurul veritabil, dar demn de interes şi pentru spectator. Absența de frontieră între *real* şi *imaginar* face ca lumea creată de Ionesco să fie ciudată şi plină de coşmar. În acelaşi timp, ea ne este familiară, pentru că aceasta este mica noastră lume şi pentru că figurile groteşti, care se deplasează pe scenă, fac să ne gândim la noi înşine.

În teatrul Iui Ionesco, o importanță deosebită prezintă evocarea visurilor, neliniştilor omului înaintea solitudinii sau înaintea absurdității lumii, sentimentul unei culpabilități fără cauză, a puterilor imaginarului şi a deformațiunilor memoriei. Realul nu este numai complex dar şi intermitent; principiul identității este abolit; acelaşi este altul; râsul este lumină; timpul nu mai este simțit ca fiind omogen, uniform, şi durata este legată subiectivității unei conştiințe sfâşiate. Prezentul şi trecutul se confundă în imobilitatea clipei. Omul lui Ionesco nu cunoaşte decât o parodie de existență; el se găseşte închis într-o rețea de aparență şi este incapabil de a comunica. Prin opera imaginară, Ionesco speră să atingă spectatorul. Dând o imagine originală a universului său interior, scriind pentru el însuşi, speră să ajungă la alții. Spectatorul poate să folosească luciditatea, spontaneitatea imaginativă a dramaturgului. Omul închis în realitate are dorința de evadare care-l împinge să combată realitatea ce-l sufocă. De aceea Ionesco îşi găseşte refugiul în domeniul imaginarului şi al simbolurilor. Deci prin imaginar el încearcă să comunice adevărul pe care îl resimte, autenticitatea acestei lumi interioare care trăieşte în el: „eu mi-am propus să nu recunosc alte legi decât ale imaginației mele." [8, p. 73]

În faimoasa sa polemică cu Kenneth Tynan, dramaturgul susține că realitatea este mult mai vastă decât gândesc mulți critici şi este necesar a descoperi deoparte şi de alta clişeele limbajului care împiedică epifania sa. Calea descoperirii *realului* se va face în

patologic, pentru că adevărul rezidă în nevroză. Ionesco nu se opune *realității*, el se opune realismului obiectiv. Realitatea supremă rezidă, pentru el, în nevroză, în lupta individului contra neliniştilor şi coşmarurilor sale.[8, p. 101] Ideologia nu atinge realul, ea escamotează, de aceea arta nu trebuie să plonjeze prin ea. Această specie de realism, numit obiectiv, este, după Ionesco, o formă de evacuare a realului chiar dacă el se gândeşte să-1 monopolizeze: „Atunci când Tynan îi apără pe autorii realişti pentru că se exprimă într-un limbaj pe care toată lumea-1 poate recunoaşte imediat, el apără, totuşi, un realism îngust, cu toate că se fereşte de acuzația că apără un asemenea realism care nu mai cuprinde realul şi care trebuie să explodeze."[8, p. 124] Nu este vorba, deci, de a nega realitatea socială dar de a o lărgi; nu este vorba de a o suprima, pentru a pătrunde în domeniul irealului fară frontiere. Dramaturgul admite un real social şi nu un real extrasocial. El recunoaşte că primul este folosit în mod estetic de eroziunea unui limbaj stereotipic care nu se distinge în mod fundamental între regimurile de dreapta şi de stânga, pentru că el nu reuşeşte să se depăşească. Ionesco distinge un realism al prezenței şi un realism al absenței, dar îl preferă pe al doilea: „Dat fiind că tema *Scaunelor* este „vidul" ontologic sau absența, cred că tocmai expresia acestei absențe ar trebui să constituie momentul ultim, definitiv al piesei."[8, p. 201] Raportându-se la aceeaşi piesă „Scaunele” care tratează exhaustiv tema *irealului*, a *vidului*, el vorbeşte despre „irealitatea realului". Purtând, mai departe, antinomia tradiționalului de *real* şi *ireal* el scrie în legătură cu aceeaşi piesă: „Sau toate acestea nu sunt nici reale, nici ireale (ce-ar vrea să spună asta?), ci pur şi simplu vizibile sau invizibile. Si totuşi acest nimic care se află pe scenă este mulțimea. Trebuie să se simtă prezența mulțimii. Se poate deci spune la fel de bine că pe platou nu e nimeni sau că este mulțimea." [8, p. 202] Interogarea dintre paranteze pare a lăsa pe lector dezorientat în ceea ce priveşte

posibilitatea sau succesul elucidării acestui dublu concept, dar ea nu pretinde decât să ilustreze adevărul estetic al prezenței-absenței sau absenței-prezenței. Dramaturgul nu acceptă destincția simplistă stabilită între concret şi abstract, prezent şi absent, imanent şi transcendent, sociologic şi ontologic.

Vorbind la Londra, despre piesa „Amedeu”, Ionesco afirma: „Desigur, se va spune că nu toată lumea îşi reprezintă realitatea la fel ca mine. Vor exista cu siguranță oameni care se vor gândi că viziunea mea asupra realității este de fapt ireală sau suprarealistă. Trebuie să spun că, personal, eu resping acest tip de realism care nu este decât un sub-realism, care nu are decât două dimensiuni din trei, patru sau n dimensiuni. Acest realism îl înstrăinează pe om de proftinzimea lui, care este cea de-a treia dimensiune indispensabilă, începând cu care omul devine adevărat. Ce valoare de adevăr poate exista în acest soi de realism care uită să recunoască realitățile omeneşti cele mai profunde: dragostea, moartea, mirarea, suferința şi visurile inimilor noastre extrasociale." [7, p. 245] Astfel, viziunea sa despre lume, realitate, nu este nici *reală,* nici *superficială*, nici *ireală.* O redefinire a conceptelor în cauză ar fi necesară, pentru că, după el, ele sunt la originea tuturor nenorocirilor de natură critică. Ionesco se opune unui realism de aparență (de suprafață), care, ocupat cu obligații pur sociale, uită realitatea cea mai profiindă a omului: drama dragostei şi a morții şi că nici un sistem politic nu le poate explica sau le rezolve. [8, p. 56] La această structură de suprafață a viziunii sociale a lucrurilor şi persoanelor, dramaturgul încearcă să opună o structură de profunzime, adâncindu-se în sânul gândirii freudiene, fară a o converti în dogmă şi adoptând o formă de scriitură dramatică care, prin incoerența sa, caută să reproducă limbajul visurilor.

Ionesco, atinge întreaga concepție realistă, atunci când consideră piesa „Amedeu” realistă sensului tradițional al termenului,

dar trebuie să fie luată în serios, pentru că ea susține teza conform căreia realul tradițional, ca tehnică şi tematică, nu este decât o imagine deformată a adevărului real: „In piesa aceasta e relatat un fapt divers care ar fi putut fi scos din orice ziar; se spune o poveste banală ce i s-ar fî putut întâmpla oricăruia dintre noi. Şi care, cu siguranță, s-a întâmplat multora dintre noi. Este o piesă realistă." [8, p. 136] Noul real, pe care îl ilustrează în piesele sale, (şi s-ar putea numi ireal, întrucât, pentru el, dihotomia nu are motiv să existe) face loc special patologicului şi oniricului. Teoria sa este că fotografia, care pare să producă maximum din realism, este mult mai profundă şi reală decât un portret, în care artistul, prin alegerea unui profil, a unui surâs, a unei priviri, încearcă să exprime o atitudine de spirit pe care fotografia nu este capabilă să o exprime: „...fotografia este mai ales un document. Toată lumea ştie ca documentele sunt în chip firesc şi voluntar false." [8, p. 268] E ceea ce dovedeşte arta fotografică că „obiectivul" aparatului fotografic, fiind un punct de vedere, nu e niciodată obiectiv. Contemplarea lumii înseamnă deja transformarea obiectului. Ocularitatea e o calitate elementară a formei apriorice a fantasticii. [2, p. 408] într-o nouă legătură de real şi de adevăr, Ionesco precizează că arta nu minte, ea este adevărată. Opera de artă nu este imagine a lumii, dar ea este imaginii lumii. Ea are un sistem propriu de exprimare şi stăpâneşte propriile sale mijloace de surprindere a *realului*. Arta realistă ar fi concluzia care se reclamă din reflect, este modul cel mai iluzoriu şi cel mai înşelător de a capta realul, întrucât ea nu sesizează decât aspectele sale cele mai extrinsece şi statice.

Eugène Ionesco se taie de realitatea politică care-l înconjoară şi înconjoară sociologic pe cei care coexistă în timp şi spațiu. Multiplele sale intervenții politice confirmă această preocupare a sa. [4, p. 31] În lumea realității şi a unui realism particular, dramaturgul preferă un realism universal mai mitic, şi nu istoric. În

legătură cu opera lui Brâncuşi, transformându-se pentru ocazie în critică de artă, scrie: „El a ştiut să surprindă ideea mişcării îndepărtând orice realism particular în favoarea unui real universal. Arta lui e adevărată; realismul poate să nu fie; cu siguranță, el este tnai puțin adevărat." [8, p. 265]

Recunoscând importanța conceptului de *real,* dar care este convertit într-un stereotip ce interzice accesul adevăratei realități, Ionesco ezită între *suprareal* şi *sub-real*, locuri prin excelență în care realismul este posibil, în care el asumă întreaga sa profunzime: „Ne-ar trebui, poate, un nou *suprarealism*, care ne-ar trebui probabil, dar încă mai puternic, mai liberator, aruncând jos prejudecățile logice, politice, revoluționare, burgheze, fixările ideologice, raționalismul fals, pentru că se are obiceiul de a apela logic sau rațional un irațional statornicit şi solidificat, un irațional sau un absurd devenit confortabil." [8, p. 278] *Suprarealismul* istoric, cuprins de prejudecățile ideologice şi politice, asumând o anumită conştiință de şcoală, se refuză de către Ionesco, care postulează în acelaşi timp real, o parte a realului şi de altă parte a realului ce distruge pereții logicii carteziene, care se închide într-un raționalism forțat, care se converteşte uşor în raționalism de mecanizare. [4, p. 33]

Teoria mimetică a artei, în general, şi a artei dramatice, în particular, se găseşte depăşită. *Realul* şi *irealul*, *oniricul* si *subiectivul, imaginatul* şi *reprodusul, verosimilul* şi *neverosimilul* nu au limite:" Nici o graniță personală nu poate despărți, pentru mine, *realul* de *ireal,* adevărul de fals, eu nu am vreun criteriu, n-am preferințe." [8, p. 236]

Înconjurarea realității este unnl din obiectivele fundamentale ale teoriei şi practicii teatrale lui Ionesco, care pretinde să circumscrie nu aici şi acum, dar pe de o parte şi de alta a timpului şi spațiului, într-un efort, pentru a descoperi noi perspective de explorarea estetică a unei lumi complexe, a unui om

cu preferință neliniştită în fața acestei lumi, ezitând între transformarea sa şi refuzul său, dar optând pentru al doilea, balansat între grandoarea ontologiei şi a insolitului şi meschinăria sociologului şi a cotidianului mecanizat: "A înconjura realul" este deci primul timp din teatrul său care într-un timp foarte scurt trece la un al doilea timp estetic: „ A deosebi realul." Rezultatul acestei concepții noi lărgite a *realului* şi *irealului* este un teatru de luciditate, nu un teatru de lumină şi de concesie. [4, p. 35] Ionesco caută să capteze şi să deosebească *realul* prin tehnica redundanței, a cumulării verbale prin suprapunerea cadrelor, în care celebra trilogie a celor trei unități - unitatea acțiunii, a locului şi timpului - care au orientat întreaga reglementare clasică şi s-a menținut în teatrul realist, este totalmente înlăturată. Dorindu-şi un teatru mitic, teatrul insolitului operează cu ceea ce lonesco numeşte dislocația realului, pe care el încearcă să-1 atingă prin dislocația limbajului. Aceasta vrea să spună că limbajul tradițional al teatrului clasic şi realist nu capătă decât un real foarte strâmt identificat unei psihologii şi unei sociologii care nu-i permit o viziune profundă a adevăratei realități a omului. Prăbuşirea realului pretinde să îl domine şi să-1 capteze din punct de vedere uman şi estetic, dar această tentativă e frustrantă, pentru că acest real se prezintă inaccesibil, iar limbajul, cel puțin al dramaturgiei tradiționale, este un obstacol depăşit. [4, p. 35]

Realul este transparent şi limbajul este îngust. După dramaturg „ în masura în care poetul are sentimentul că limbajul nu mai înconjoară realul, nu mai exprimă un adevăr, isprava sa este tocmai de a încercui realul, de al exprima mai bine, într-un mod mai violent, mai elocvent, mai net, mai precis, mai adecvat." [8, p. 173]

Pentru Ionesco, ideologia nu este o alchimie, dar o idolatrie şi trebuie de combătut zeul fals al unui real cu dimensiune politică eronată. A face ideologie, pentru Ionesco, înseamnă a determina „derealizarea ", aşa cum el afirmă într-un interviu: „Ceea ce se petrece

în ideologie nu au nimic de a face cu realitatea." [8, p. 185] Dacă ideologia amputează realitatea istorică şi metafizică a omului, singura descoperire şi viziune a unei realităţi, eliberată de lanţurile timpului şi a spaţiului, va putea situa omul în faţa ultimilor sfârşituri, punând sub semnul întrebării existenţa sa. Venirea unui realism pragmatic, născut din adevărul tehnocratic ar fi, pentru Ionesco, cea mai teribilă dintre subversiunile adevărului spiritului uman. Pentru aceasta el vrea sa construiască întreaga sa dramaturgie pe un coridor mai amplu al existenţei umane, adică în lumea inexplorată de vise. Concepţia sa dramatică evită în acelaşi timp teoria cathartică de tip aristotelian, care de fapt e bazată pe o concepţie raţionalistă şi postulează identificarea în sine de natură mimetică, şi distanţarea brechtiană, care se vrea non-identificare, şi luarea poziţiei critice personale a spectatorului faţă de actor şi spectacolul reprezentat. Spectatorii teatrului ionescian vor să evadeze din realul cotidian, plonjând în prăpăstiile visurilor lor, în care realul şi irealul se combină conform regulilor ce scapă de sub cotrolul conoştiinţei raţionale. Teatrul său se vrea terapeutic, dar fară precizia şi orgoliul ştiinţific al psihanalizei. Punctele de contact între psihodramă şi teatrul insolitului sunt numeroase. [4, p. 37]

O altă realitate care vadează tot teatrul lui Ionesco, transfortnându-se în una din marile obsesii biografice şi estetice, este moartea. În una din confesiunile cele mai recente, el declară: „In jurul meu nimic decât fantasme ambulante. Această impresie de irealitate. Existenţa nu mi se pare reală, nimicul este mai adevărat decât existenţa?" [8, p. 195] în moarte, ca şi în vis sau în coşmar, nu există frontiere între *real* şi *ireal*, care se combină într-un sistem complex de interrelaţii în care singurul artist poate să-1 capteze şi să-1 înţeleagă. Ionesco se zbate pentru această problemă în apărarea intransigentă a subiectivităţii artistului capabil de-a nu alinia concepţia sa de *real* şi *ireal* asupra parametrilor înguşti a unui

anumit realism suspect, care cataloghează operele în funcție de criterii ideologice, dar nu estetice. Artistul este un meseriaş al realitații; „În sinceritatea sa, cercetarea sa, explorarea sa artistul sau scriitorul aduce adevărul, adevărul sau realitatea persoanei sale, o realitate neaşteptată, o revelație: ca şi filosoful sau omul de ştiință. Această realitate este, mai mult sau mai puțin, importantă. Dar fie ea mare sau mică, acesta realitate, este întotdeauna neaşteptată şi jenantă se constată că mistificarea era adevărată. Ne dăm seama că scriitorul abordă realul sub un aspect nou, că realul a crescut şi s-a îmbogățit." [6, p. 98] Conceptul de *real* este, deci, atât de amplu că aici intră toate dimensiunile umane, într-o prismă pozitivă sau negativă. Realul este subiectiv, o operă de artă are propria sa calitate extrinsecă şi cuprinde o concepție personală, subiectivă, unică a realului care nu poate fi măsurată prin concepțiile extrinsece a unui realism pe care nu-l acceptă. Realitatea, pe care opera de artă o va transforma, este în ea însăşi inertă, şi dacă realitatea pe care ea pretinde să o ilustreze, preexistă operei. Ea se transformă în *irealitate:* „Toate sentimentele vorbesc de realitate, care este amorfă şi se îndepărtează. Cu cît mai mult un sistem este perfect, admisibil, verosimil, logic, coerent cu atât mai mult el este ireal, artificial. Toate sistemele sunt deci artificiale îndepărtate de realitate." [8, p. 197] Ionesco a repetat neobosit că adevărul este nevroză, că realul este în oniric şi că el nu poate fi atins decât prin depăşirea nivelurilor prime şi primare ale realității diacronice, delimitată prin formele de comportament stereotip de personaje față de obiectele încadrate într-o descriere minuțioasă sau într-un decor care pretindea să decalchieze viziunea reală a obiectelor. *Realul* rezidă în dimensiunea mitică a personajelor şi a lucrurilor. El nu rezidă nici în semnificat, nici în semnificant, nici în inter-relația lor, dar în căutarea unui sens ambiguu, inexprimabil şi de nepovestit: „Lumea îmi apare în anumite momente ca de semnificație, iar realitatea - ireală. Tocmai acest sentiment de

irealitate, de căutare a unei realități esențiale, uitate, nenumite - în afara căreia nu mă simt ființând- am vrut să-1 exprim prin personajele mele ce rătăcesc în incoerență, neposedând nimic în afară de angoasele, de remuşcările, de eşecurile lor, de golul vieții lor. Nişte ființe înecate în lipsa de sens nu pot fi decât groteşti, suferința lor nu poate fi decât derizoriu tragică." [8, p. 177]

Pentru Ionesco există două realități: o realitate vizibilă, dar trucată, cea a „spectacolului" montat de oameni şi o alta invizibilă, însă autentică, reprezentând misterul existenței, al poeziei. Iar „culisele" vor constitui, mai târziu, decorul anti-teatrului său, mărturisire în imagini a aceleiaşi funciare dualități, despre care Ionesco va scrie: „Mă văd sfaşiat de forțe oarbe, urcând din străfundul meu, opunându-se într-un conflict descurajator, fară ieşire; îmi pare că mă identific cu una sau alta dintre acestea, ştiind bine, totuşi, că nu sânt pe de-antregul una sau cealaltă". [8, p.171] Iată de ce la originea pieselor sale se află două stări de conştiință fundamentale: „predomină când una, când alta, uneori se amestecă. Aceste două conştientizări originare sunt cele ale evanescenței sau ale greutății, ale golului sau ale prezenței excesive, ale transparenței ireale a lumii şi ale opacității ei; ale luminii şi ale întunericului dens". [8, p. 175]

Istoria ideală şi utopică a omenirii, dublul spiritual născut ca expresie inversă a istoriei sale fizice şi reale, această istorie, este una a predicației, înțeleasă însă nu ca realitate, ci ca normă. Istoria lui „este" nerealizat şi rămas în stadiul „ar trebui", țesătură de imponderabilitate imaginată după regula unui paradisiac, care reformulează compensativ omul în universul absent al lui „ceea ce nu este". *Iluzia* născută din această alcătuire de visuri şi dorințe face suportabil parcursul real al istoriei instrăinate şi-1 transformă în gândul că totul ar deveni real „A da importanță existenței acțiunii... A reconsidera realitatea ireală, iluzia - şi a trăi în ea (a-ți petrece timpul) ca şi cum ar fi o realitate reală". [9, p. 104] *Iluzia* dă astfel spectacol paradoxal al unei căderi alimentate

dintr-o substanță fară corp, căci ea este secretul progresului în istoria reală care a fost facută posibilă şi continuă să existe numai în perspectiva acestui spațiu ireal de respirație. Pentru a funcționa însă cu adevărat, iluzia nu poate rămâne o lume simplu gândită; ea trebuie să ofere reprezentării chiar dacă forma acesteia se înscrie într-un univers secund de existență. În efortul ei de a constata lumea reală a nefericirii iluzia a trebuit să capete evidență văzută: „Realitatea iluziei este indiscutabilă. Iar *iluzia* are o cauză sau o rațiune (chiar dacă nu o cauză conceptibilă)... reală, cel puțin la fel de reală ca iluzia pe care o produce". [9, p. 105] Arta este, deci, acest nou univers care se naşte ca vis întruchipat şi lume de aparențe devenită temei corporal a iluziei.

Obsesia *realului* şi *irealului* în scrierile teoretice ale lui Ionesco, este atât de puternică încât ea năvăleşte teatrul său într-un ciudat amestec de discurs critic şi dramatic. Drept exemplu luăm piesa „Improvizație de la Alma” unde Ionesco, în parodia de critici angajați, se transformă în personaj. Pentru a denunța toate tipurile unei critici ce pretindea să amestece ideologia şi esteticul şi să pună întreaga artă în serviciul obiectivelor politice şi sociale, utilizând un limbaj cercetat care va fi principalul obiect al diviziunii sale, Ionesco acceptă realismul. Autorul şi personajul este acel care intră in propria sa mitologie dramatică.

Realul şi *irealul* funcționează într-un timp şi într-un spațiu uman, subiectiv, mitic şi psihanalitic în care nu există delimitații riguroase, dar în care se întâmplă ceea ce există în lume cel mai nobil, mai profund, dar în acelaşi timp cel mai adevărat; în care logica rațională cedează locul irealismului, paradoxalului, contradictoriului, incoerentului şi anormalului. [4, p.41]

Conceptele de *real* şi *ireal*, în opera critică şi dramatică a lui Ionesco, nu fiincționează ca antinomie. Ele se suprapun şi se completează, asumându-şi fiecare o semnificație atât de profundă şi în acelaşi timp atât de ilimitata ca ele iau o denotație şi o conotație

foarte diferită de cele care îi sunt alocate, în mod normal. De aici mai rezultă că teatrul ionescian, considerat de critica contemporană ca teatru în care se instalează irealul, într-un joc al ficțiunii cel mai gratuit, se reclamă teatrului realului întrucât, reinversând conținutul semantic al acestor două concepte, dramaturgul le face echivalente la nivel estetic.

Referințe:

1. Balotă, Nicolae, *Literatura absurdului*, Editura Teora, Bucureşti, 2000
2. Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000
3. Elvin, B., *Teatrul şi interogația tragică,* Editura Pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1969
4. Ferreira de Brito *Le Réel et l'Irréel dans la dramaturgie de Bechkett, Ionesco et Tardieu,* Associaçao de jornalistas ehomens de letras do porto, Porto, 1983
5. Houbert, Marie-Claude, *Langage et corps fantasmé dans le théâtre des années cinquante Ionesco – Beckett – Adamov,* Libraire José Corti, 1987
6. Ionesco, Eugène*, Prezent trecut, trecut prezent,* Humanitas, Bucureşti, 2003
7. Ionesco, Eugène, Teatru III, *Victimele datoriei, Amedeu, Tabloul,* Humanitas, Bucureşti, 2002
8. Ionesco, Eugène, *Note şi contranote,* Ed. a II-a, Humanitas, Bucureşti, 2002
9. Ionesco, Eugène, *Căutarea intermitentă,* Humanitas, Bucureşti, 2004
10. Ionesco, Marie-France, *Portretul scriitorului în secol: Eugène Ionesco,* Humanitas, Bucureşti, 2003
11. Kamyabi, Ahmad Mask, *Ionesco et son théâtre,* Editions Caractères, Paris, 1992
12. Liiceanu, Gabriel, *Tragicul o fenomenologie a limitei şi depăşirii,* Editura Univers, Bucureşti, 1975
13. Rusu, Anca-Maria, *Eugen Ionescu şi SamuelBechett în spațiul cultural românesc,* Ed. Timpul, Iaşi, 2000
14. Serreau, Geneviève, *Histoire du „nouveau théâtre",* Gallimard, France, 1986
15. Sebbag, Georges, *Suprarealismul,* Colecția Syracuza, Cartea Românească, 1999

MOMENTE PSIHOLOGICE INOPORTUNE ÎN FORMAREA PROFESIONALĂ INIȚIALĂ (FPI) LA LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ

Svetlana Dermenji, lector universitar

Catedra de Filologie Română

The present study focuses on teacher training. The article approaches the following problems about the teaching profession. The act of forming the teachers-to-be supposes overpassing some psychological obstacles. Among them we can mention - the lack of specific motivation, the lack of maturity from the psychological point, the indifference for books … new challenges for initial teacher training in the contemporary society where the mass need for quality education requires large numbers of „ expert'' teachers.

Programele de formare inițială au ca finalitate formarea competențelor specifice pentru profesiunea didactică. Însă cunoaşterea acestui demers nu este suficientă pentru realizarea acestor competențe, căci un ***adevărat cadru didactic*** va trebui să obțină prin formarea inițială nu numai cunoştințe şi deprinderi ci şi un set de atitudini necesare practicării în condiții optime a profesiunii sale.

Când va finisa facultatea, studentul de limba şi literatura română va trebui să fie apt nu numai de a preda la un nivel cel puțin mediu din prima zi de şcoală, dar să şi conştientizeze faptul că el este „ *profesor, dascăl al cuvântului*”, - lexem la rostirea căruia elevul sesizează o persoană importantă care-i oferă o educație pe măsură şi în fața căruia trebuie să răspundă.

Recentele măsuri privind formarea inițială a cadrelor didactice încearcă să răspundă acestui deziderat prin extinderea formării inițiale dincolo de teza de licență.

Una din modalitățile prin care se va încheia *formarea inițială a profesorilor de limba şi literatura română*, şi pe care o considerăm

provocatoare este parcurgerea unui program de masterat în cadrul căruia să fie obținute şi creditele transferabile.

Astăzi , ne dăm bine seama că în orice act de formare apar întotdeauna şi unele dificultăți, stagnări, mai ales datorate existenței unor momente psihologice inoportune, în cazul nostru.

În acest sens vom menționa care sunt aceste dificultăți psihologice (mai importante) în *formarea profesională inițială a viitorilor profesori de limba şi literatura română.*

1.În primul rând ar trebui să ajutăm tinerii studenți la Litere să găsească adevărata ***discrepanță dintre problema educației lingvistice şi literare şi noianul de solicitări din contextul celorlalte probleme actual-contemporane (economice, financiare, politice*** *etc).* Să le explicăm că educația are o valoare incomparabilă în dezvoltarea unei societăți, iar celelalte dimensiuni social-politice, economice sunt mai puțin importante căci pe fundalul educației se profilează acestea. Însă studenții noştri nu-i dau un statut privelegiat şi nu fac din ea preocuparea fundamentală, iar un profesor adevărat i-ar spune că în viață este mult mai generos *să înfrumuseți sufletul unui om*, adică „*să faci om din om*” decât să fii cât mai sus văzut, sau să ai cât mai mulți bani nerealizând primul deziderat important.

2.În al II-lea rând ne va interesa ***procesul maturizii lor comunicative***. Un student la Litere ar trebui să utilizeze registre variate de comunicare pentru o relaționare personală şi profesională optimă. Să manifeste o atitudine flexibilă în comunicare (ascultare activă, toleranță față de opiniile celorlalți, argumentarea unei opțiuni personale de ex. de interpretare asupra unui fenomen literar etc).

Unii studenți, chiar dacă au trecut deja în ultimul an de studii, sunt încă la vârsta unor inerente confuzii şi crize, nu au bine conturate nişte repere şi valori. Comportamentul lor la ore poate fi naiv şi incoerent: „ ... *nu vreau să vorbesc*!”, „ ... *nu pot, nu-mi ajung cuvinte*!” . Cei mai mulți nu manifestă valențe introspective şi deschideri psihologice de interpretare a relațiilor umane. Nu ştiu, uneori să reacționeze în raporturile cu ceilalți, mulți nu au încredere în forțele proprii, în ceea ce vor comunica. Dacă unii studenți sunt prea dinamici alții sunt pasivi, tăcuți, dezinteresați.

Noi avem nevoie, însă, de tineri educatori *activi, cooperanți, perseverenți, constructivi, comunicabili, observatori ai elevilor lor,capabili de a educa şi a perfecționa continuu.*

Profesorul de limba şi literatura română trebuie să fie un stimulator al comunicării în clasă şi nu un inhibitor al acesteia căci nehotărârea, incertitudinea profesorului pot fi transmise studentului.

Pentru a fi prezent în conştiința şi conduita fiecărui student, cadrul didactic nu trebuie să fie doar competent în domeniul de specialitate pe care-l predă, ci să fie un „*artist*" în felul de a comunica. Mulți studenți nu apreciază doar volumul şi valoarea informației pe care o predă profesorul ci felul cum aceasta este comunicată, reconstruită, exemplificată.

3. Un al III-lea obstacol vine la ***perceperea falsă a conceptului de educație***. Mulți studenți se văd profesori foarte exigenți, cu diverse cerințe formulate de o autoritate mai mult sau mai puțin competentă. Ei cred că succesul educației lingvistice depinde de reuşita impunerii prin anumite pedepse. Credem că acest obstacol poate fi depăşit prin apropierea studenților de discipline ca psihopedagogia (comunicării), psihologia (educației). Să dezvoltăm la studenții noştri premisa unei susțineri psihologice a elevului, de-a putea trăi şi înțelege ceea ce trăieşte şi înțelege acesta şi în final de-al putea ajuta părinteşte.

Formarea viitorilor profesori de limba şi literatura română presupune o repunere în alți termeni a inițierii lor teoretice şi practice, psihologice, pedagogice şi metodice. Această formare trebuie să ofere viitorului cadru didactic concomitent cu o temeinică însuşire a materiei de specialitate, un larg orizont de cunoaştere a realităților educative contemporane, să-i ofere o cunoaştere în profunzime a proceselor fundamentale ale instrucției şi educației, a tehnologiilor celor mai moderne şi mai eficiente, să-l familiarizeze cu instrumentația necesară optimizării activității pedagogice.

4. Un alt obstacol constă în ***neînsuşirea temeinică, la timp, a culturii generale*** care ocupă un loc central. Baza culturii generale se achiziționează în învățământul fundamental. Adică aici este nevoie de o cooperare îndelungată cu şcoala, liceul, care dezvoltă aceste abilități. Cultura generală implică un ansamblu de

cunoştinţe şi emoţii afective, permiţându-i viitorului profesor de limba română a se dezvolta armonios într-un mediu în continuă schimbare. Cercetările contemporane demonstrează că un adevărat profesor de limbi trebuie să formeze abilităţi de importanţă primară: *capacitatea de analiză, de sinteză, de comunicare eficientă (orală şi scrisă), însuşirea şi utilizarea unei game variate de limbaje la diferite nivele; capacitate de stabilire a relaţiilor sociale, de înţelegere a celuilalt, de lucru în grup.* Expresiile lingvistice, artistice sunt o componentă a culturii generale pe care o posedă profesorul de limba şi literatura română şi o îmbogăţeşte în cursul vieţii. Profesorul ideal posedă cunoştinţe avansate în toate domeniile, fiind în măsură să ofere maximul de ocazii de învaţare elevilor.

5. O altă dificultate în formarea profesională iniţială la limba şi literatura română o constituie *nereuşita în ceea ce priveşte citirea literaturii* sau în general ***relaţia viitorilor profesori cu cartea***.

Mulţi cred că un profesor doar acumulează informaţiile necesare, o experienţă empirică, sau profesorul este angajat într-o simplă activitate de a conduce, de a face linişte în clasă, de a coordona . Un adevărat profesor, însă, îl vedem *îndrăgostit de carte* pentru că are nevoie permanent de împlinire spirituală. Nu ne putem închipui ce s-ar fi întâmplat cu omenirea dacă n-ar fi existat cartea, tot ceea ce a oferit omenirea mai valoros, toată informaţia care ne face „ oameni" e în cărţi.

Mulţi susţin faptul că alături de *dragoste, creaţia* este tot ce are omenirea mai frumos. Deci ***un profesor de limba şi literatura română va iubi deopotrivă oamenii şi cartea***, numai astfel va fi împlinit profesional. Statutul de profesor de limba şi literatura română implică neapărat dragostea faţă de carte, iar formarea personalităţii elevului-cititor , mai exact nerealizarea acestui deziderat este un alt obstacol forte în FPI care, desigur, poate fi prevenit. Trebuie de explicat tinerilor specialişti că rezolvarea acestei cerinţe în cadrul disciplinei şcolare „Limba şi literatura română" se manifestă şi drept obiectiv principal al instruirii, dezvoltării şi educaţiei literar- artistice. Atingerea acestui obiectiv reclamă funcţionarea în sistem a unui complex de condiţii sociale, ştiinţifice, metodice, organizatorice.

Referitor la conţinutul educaţiei literar-artistice ca problemă ştiinţifico-metodică e evidentă cauză principală: nerespectarea în procesul formării profesionale iniţiale la limba şi literatura română a principiilor cunoaşterii literar-artistice. De exemplu *V. G. Maranţman* consideră că cel mai important principiu al activităţii literare a elevilor constă în corelarea corectă a lecturii şi analizei literare, iar cea de-a doua întruneşte toate sferele activităţii cititorului: emoţiile, imaginaţia, înţelegerea conţinutului operei etc.

C. Parfene, în studiul său, accentuază faptul că lectura este momentul cel mai important în formarea profesională iniţială la limba şi literatura română căci receptarea operei literare în şcoală o punem alături de perspectivele gnoseologice, axiologice, sociologice, psihologice. Receptarea literaturii în şcoală este un proces de dezvoltare la elevi a interesului artistic cu cele trei etape ale sale: curiozitate, plăcere, nevoie spirituală.

Viitorul profesor în şcoală trebuie să explice că citirea cărţilor şi însuşirea literaturii este un mijloc de formare a personalităţii cititorului şi nu un scop în sine, iar limbajul poetic întotdeauna vine să sensibilizeze elevul.

6. Un alt obstacol ar fi determinat de ***neinfluienţa motivaţiei asupra formării profesionale iniţiale la limba şi literatura română.***

Apreciată ca una dintre problemele tradiţionale de studiu ale comportamentului uman, motivaţia FPI, în ultimii ani, ajunge a fi o problemă şi mai importantă datorită necesităţii absolventului de a deveni mai competitiv pe piaţa muncii.

Relaţia dintre motivaţie, mai bine zis, dintre intensitatea motivaţiei şi nivelul performanţei este dependentă de compexitatea activităţii pe care subiectul o are de îndeplinit. În contextul problemei abordate, subiectul este studentul la Litere, viitorul cadru didactic.

Conştientizarea propriei identităţi, contactul cu structurile sociale, pregătirea pentru profesie, orientarea spre ceve nou, ceva interesant - acestea sunt doar câteva dintre problemele unui tânăr azi, probleme care îl determină să fie student.

Motivul reprezintă în sine o entitate operaţională compusă care generează, susţine şi direcţionează comportamentul. Actele motivate se caracterizează prin înaltă selectivitate şi finalitate. Ele

pot include motivul în propria structură, astfel încât exercitarea unei verigi se transformă în factor facilitator al executării verigii următoare.

Scopul fiind imaginea mintală anticipată a rezultatului sau obiectivului dorit, izvorăşte şi este generat de starea de motivaţie. Motivul nu trece în mod direct şi univoc în scop, ci este supus în prealabil unui proces mai detaliat sau mai sumar de analiză de evaluare. Scopul integrează în sine nu numai dimensiunea motivaţională, ci şi componentele informativ-cognitive şi soluţionale. Relaţia dintre motiv şi scop a fost abordată de către *A. Cosmovici*. Această corelaţie reprezintă un element important al procesului de formare profesională a viitorilor profesori de limba şi literatura română.

În cadrul formării profesionale iniţiale la limba şi literatura română se va ţine cont cel mai mult de dezvoltarea motivaţiei. Aceste motive ale activităţii profesionale pot fi divizate în două categorii:

- Motivele ***alegerii profesiei*** de dascăl al limbii şi literaturii române;
- Motivele ***implicării/încadrării în activitatea de a preda*** această disciplină;

Motivaţia determină punerea şi menţinerea în relaţie a „sistemului viu”, ca model subiectiv al cauzalităţii obiective, acumulată în timp, transpusă prin învăţare şi educaţie în sfera internă a persoanei. Esenţial pentru motivaţie este faptul că ea *instigă, impulsionează, declanşează acţiunea,* şi în felul acesta dezvoltă un *adevărat profesor de limba şi literatura română.*

Analizând cele expuse concluzionăm că un viitor profesor de limba şi literatura română trebuie să aibă:

- Competenţă motivaţională;
- Competenţă culturală (profesional-ştiinţifică);
- Competenţă psihopedagogică şi educaţională,
- Competenţă de comunicare psiho-afectivă;
- Competenţă morală;
- Competenţă managerială etc.

Profesorul nu trebuie să uite că lucrează cu un „*material deosebit*” – *omul în devenire* şi nici o altă profesie nu necesită

mai multă competență, mai multă dăruire şi, mai ales, mai multă responsabilitate.

Numai însumând aceste componente vom putea înlătura obstacolele spre o predare-învățare-evaluare eficientă a limbii şi literaturii române, dar nu le vom putea depăşi decât împreună cu studenții înşişi.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Cosmovici A., *Psihologie generală.*Bucureşti, 1991.
2. Niculescu Rodica, *Formarea profesorilor – o problemă crucială într-o eră a schimbării, revistă de pedagogie, nr. 1-12,* 2005.
3. Badea Dan, *Profesionalism moral şi formare inițială. Revistă de pedagogie nr. 1-12,* 2005.
4. Dumitru Ion, *Formarea personalului didactic între deziderat şi realitate. Revistă de pedagogie nr. 1-12,* 2005.
5. Pâslaru V., *Educația literar-artistică a elevilor.Chişinău, ed. Lumina,* 1991, p. 36-37
6. Pâslaru V., *Introducere în teoria educației literar-artistice.Chişinău, ed. Museum,* 2001, p.180.
7. Maranțman V. G., *Analiz literaturnogo proizvedenya i razvitie citatelya.* 1980, p. 29
8. Miroiu A., *Învățământul românesc azi.* Iaşi, ed. Polirom,1998.

REFLECȚII ASUPRA FENOMENULUI *MORȚII* ÎN OPERA LUI EUGEN IONESCU (CU REFERIRE LA FILOSOFIA LUI MIRCEA ELIADE)

Liliana MACOVEȚCHI, asistent universitar,
Catedra de Filologie Română

Ce cursus suivit les significations de la mort dans l'oeuvre d' Eugène Ionesco en se qui concerne la philosophie de M. Eliade. La forme dégagée qui reflète le phénomène de la mort trouve sa réponse dans l'

affirmation suivante: „Exister c᾿est seulement un mot. Mourir n᾿ est qů un mot. Ce sont quelques formules, quelques idées que nous les imaginons”.

„Adevărurile mari rămân mai tot timpul într-o apoteoză mitică. Nimeni nu le pune la îndoială, nimeni nu le insultă – dar ele rămân abstracțiuni, mituri. Moartea e un asemenea mit” [2, p. 8].

Departe de a fi un text originar, lumea este transformată în scenariu redus la o simplă iluzie pusă în scenă în cele mai ciudate versiuni. Într-o asemenea lume, omul se simte prizonierul propriului mod de a exista. Şi această transparență susceptibilă rămâne deschisă pentru el, dezvăluind şi totodată camuflând noi mistere, în urma cărora descoperă semnificații excitante în tot ce-l înconjoară şi în tot ce face.

Când vrem să coborâm în ființa noastră interioară ne aflăm în fața masei de porniri şi de instincte, ne simțim de fiecare dată respinşi de noi înşine. Acest lucru îl putem remarca foarte bine. Nu numai că instinctele, dorințele şi pasiunile pe care le întâlnim ne apar oribile când ne aflăm în fața lor, dar ar vrea în fiecare clipă să pună stăpânire pe noi. Ele se intensifică, devin puternice, iar natura lor voluntară se afirmă tot mai evident. În timp ce în viața conştientă obişnuită ascultăm de cutare sau cutare înclinație, de îndată ce ne cufundăm cât de puțin în noi, tendințele şi instinctele îşi arată imediat întreaga lor putere, iar noi nu putem face altceva decât să ne supunem lor. Ne stăpâneşte continuu o voință de natură inferioară care zace în noi şi ne simțim respinşi în noi înşine. Pericol ne urmăreşte continuu.

Omul se transformă într-o meduză care absoarbe din jurul său fenomenele ireductibile ale universului: adevăr, minciună, dragoste, ură etc, dar, totodată, şi răspândindu-le. În fond, noi purtăm responsabilitatea a tot ceea ce impulsionează. Probabilitatea unui

element de a se întâlni cu un altul îl obligă să accepte cruzimea şi omorul drept o parte integrantă a modului său de existenţă. Această tendinţă îl ispiteşte, îl violează, excitându-l până la moarte, subsumându-i opacitatea, obscurantizmul. Jocul acesta incontrolabil, care însă ne controlează reflectă imanenţa existenţei.

Vom urmări pe parcursul acestui studiu semnificaţiile morţii. Ne interesează aici mecanizmul formal şi implicaţiile acestuia în opera ionesciană cu referire la filosofia lui Mircea Eliade.

E posibil ca însăşi această sintagmă – „semnificaţie a morţii" – să-şi fi pierdut mult din relevanţă, dacă într-adevăr a avut vreodată una determinată. Considerăm mai curînd că astfel de termeni, precum moarte ca şi viaţă sau existenţă, nu şi-au cerut înţelesuri precis determinate. Prin fiecare din ei, gândirea poate ajunge în situaţii-cheie pe care le punem în legătură cu fiinţa umană. Această stare confuză explică şi raţiunea unei cercetări care-şi propune să dea răspunsuri la întrebările multiple care izvorăsc din subtextul autorilor susnumiţi.

Suntem obligaţi să constatăm că problema morţii vehiculează în ordinea unui sens difuz şi într-un acord empiric şi că, deşi îl invocăm de nenumărate ori, nu ne dăm seama de complexitatea termenului: conceptul intuitiv al morţii aflându-se undeva între existenţă şi nonexistenţă.

Dihotomii severe viaţă/moarte, real/fantastic, tragic/comic.. se deplasează către raportarea la imagini ce invadează universul. Reprezentarea lumii ca labirint sau ţinut al deşertăciunilor lasă locul altor diferite analogii dintre lume şi om. Multiplicarea dramatică a feţelor lumii suscită imagini spectaculare în care realul se împleteşte cu aparenţa şi adevărul se amestecă cu falsitatea. Totul se dedublează; lumea se revelează în simboluri ce nu pot fi decât ambigue, iar purtătorul acestora îşi schimbă continuu măştile, fiinţa se sprijină pe abis, iar totul din jur capătă o poloare de sfârşit de lume.

Fiind vorba despre un concept care se află-n consens cu experiența umană şi care este invocat numai în legătură cu realitatea omului, moartea survine ca formă sau înfățişare prin care se determină însăşi o generalitate ce estompează complet sensurile ei. Pe drept cuvânt s-a observat că „Moartea care amenință ființa nu este doar anihilarea *existenței,* ci şi modificarea *esenței* ei" [1, p. 426]. Pornind de la confuzia care stăpâneşte modul ei de utilizare, în starea ei semantică, experiența morții încercăm să o înțelegem şi să o interpretăm situînd-o într-un orizont ambiguu.

Eugen Ionescu s-a angajat într-un conflict cu propria sa viziune despre lume, dacât cu lumea însăşi. La fel, personajele sale, aflate într-un univers absurd, se confruntă cu lumea din jurul lor în propria lor conştiință. Proiectarea luptei revelează celui care pătrunde în ea o altă ipostază a universului lăuntric. „Condiția esențială a omului, relatează însuşi autorul, nu este condiția lui de cetățean, ci condiția lui de muritor" [4, p. 234]. Ficțiunile sale nu sunt străine de realitatea sisifică a *omului* ionescian: „Nu e absurd să trăieşti ca să mori, aşa este" [4, p. 233].

Universul întreg al operei lui Eugen Ionescu accede într-o dimensiune tragică. Totul se macină, în picătura de apă sub microscop vezi celule cum se ucid una pe cealaltă, arborele vieții înfigându-şi rădăcina în sol produce catastrofe, nimiceşte lumi întregi sub tentaculele lui. Omul face un pas înainte şi cade printre miliardele de muşuroaie de gângănii sortite nimicirii, pasul fiecăruia dintre noi asasinează. Moartea devine un element absurd; angoasa provocată de iminența Morții este hrănită dintr-o lume perisabilă şi iluzorie. O dialectică similară trezeşte presentimentul obscur al sfârşitului lumii, al civilizației. Ştim că, mereu, cu noi este războiul, şi asta parcă ne consolează: e o lege inexorabilă. Ştim, tulburați de data aceasta, dramatizați, panicați etc. că suntem prinşi în cleştele

naşterii şi morţii, supravieţuim uitând. „Moartea... mă umileşte pentru că este expresia finitudinii noastre. Tocmai asta e neliniştitor, asta e inacceptabil!” [5, p. 22]. Dar să mai şi fim (se întreabă scriitorul şi gânditorul) siliţi să ucidem şi să fim la rându-ne ucişi? E inadmisibil, dar se întâmplă - şi încă des, prea des. „O să murim cu toţii. E singura alienare serioasă” [9, p. 302].

Spiritul, natura, istoria demonstrează, cu expresiile lor că fiinţa umană e supusă unui joc, aflat, probabil, în ignoranţa noastră. Aceasta însemnă, constată Eugen Ionescu, că suntem puşi să facem lucruri pe care nu le înţelegem, de care nu suntem răspunzători: poate suntem marioneta cuiva, cineva e în spate şi joacă în cârca noastră?

Rezistenţa la restricţiile pe care le aduce cu sine aceste concluzii interpune configuraţii practice legate de esenţa însăşi a omului şi cu implicaţiile lui în existenţă care devine invizibilă sau absentă. „Am fost întotdeauna obsedat de moarte” [4, p. 233], mărturiseşte Ionescu. „Mă tem de moarte. Mă tem că voi muri, fără îndoială, pentru că, fără să ştiu, doresc să mor. Mi-e teamă deci de dorinţa de a muri” [4, p. 241]. De aceea „scriu.. pentru a-mi striga teama mea de moarte, umilirea mea prin faptul de a muri.” [4, p. 233].

Diverse asamblări inductive a opiniilor despre sensul existenţial al omului ionescian extrage conotaţiile conceptului morţii pornind de la felul în care personajele îl interpretează în diferite contexte ale vieţii cotidiene. „Însăşi creaţia este pentru acest scriitor un paliativ al fricii de moarte” [1, p. 425], teatrul, devinind astfel „o cale iniţiatică, o coborâre *ad inferos*, un periplu orfic”[4, p. 425].

O notă comună, care păstrează valoarea elementului în cauză, aduc piesele *Regele Moare, Jocul de-a măcelul, Ucigaş fără simbrie*, *Rinocerii*, aparţinând unei intenţii mai mult ori mai puţin conştiente de a revela „drama ontică a *fiinţei ameninţate*” [1, p. 426].

Forma degajată pe care o îmbracă *în lume* reflectarea fenomenului morții își găsește răspunsul în cuvintele *Mariei* din piesa *Regele moare*: „*a exista* e doar un cuvânt. Și *a muri* e doar un cuvânt. Niște formule, niște idei pe care ni le facem” [6, p. 226]. Discursul despre problema destinului nostru, a existenței noastre în univers începe cu o morfologie a mizeriei umane pentru a sfârși într-o topografie a valorii condițiilor existențiale în care trăim.

Starea de risc și de arbitrar în care este pus cel care nu este mulțumit de stadiul cunoașterii unui fenomen este determinat de o nemulțumire resimțită. În cazul nostru, Bérenger, regele, trecând prin *școala vieții*, zice: „Tare-aș vrea să fiu repetent” [6, p. 218]. Ajungând la o concluzie riguroasă, *Marguerite* îi va răspunde: „Vei trece examenul. Aici nu există repetenți” [6, p. 218]. Această obligație lărgește abuziv ideea că trebuie să înveți să mori. În acest context *Marie* va continua: „Fiecare e pentru sine primul care moare” [6, p. 219].

Gândul morții, un gând permanent, îi dă fiori personajului. „Am să mor când o să vreau eu, când o să am timp, când voi hotărî eu...” [6, p. 208]. Această decizie categorică își găsește răspunsul într-o altă piesă ionesciană: „Mori, când vrei într-adevăr să mori. Dar acest *a voi într-adevăr* e un mod complex de a voi” [7, p. 72].

Existența speculativă a raportului viață-moarte este condiționat de o întreagă teorie imperativă care ghidează opera lui E. Ionescu. În felul acesta se ajunge la ideea că orice enunț dintr-o operă recade într-un altul, piesele păstrând legătura la nivel de cunoaștere artistică, pragmatică a producțiilor literare, vehiculând concepte de autoritate artistică.

Viciul fundamental al fenomenului morții este confundarea autorității artistice a acestuia cu autoritatea lui teoretică: „Nu mori când ești pătruns de știință, când ai în cap teoria și practica

doctrinei”[7, p. 73], dar „mori atunci când, conştient sau nu, accepți moartea” [7, p. 72].

A te lăsa covârşit de autoritatea morții înseamnă să laşi această problemă în nedeterminarea ei inițială şi să renunți la imperativele minime ale conştiinței ei umane: „Dacă mori e pentru că vrei într-adevăr să cedezi forțelor răului. Moartea e reacțiunea” [7, p. 72].

Acest mozaic de elemente care nu poate fi redus la o idee unitară şi fermă conduce spre următorul gând justificat: „Suntem totuşi limitați în timp. E un adevăr banal, elementar” [6, p. 72]. Ispita reacțiunii sfârşeşte emfatic cu o geografie a ființei într-o concluzie dictatorială: „Viața-i un exil” [7, p. 229] iar „universul e un bulgăr mare de oțel, impenetrabil” [7, p. 81].

Parcursă în întregul ei, viața e **drum**, dar nu e acelaşi lucru cu existența însăşi, „inertă şi obscură, pasivă şi fără sens”, va spune M. Eliade [2, p. 16]. Drumul dă „sens real şi eficace fenomenului incomprehensibil şi absurd al vieții” [2, p. 16], dacă, parcurgându-l „omul ajunge cauza ascensiunii sale şi ia cunoştință de ea” [2, p. 16]

Sensul vieții omului ionescian urmăreşte alt traseu. Personajele se învârtesc într-un cerc vicios, ignorând ascensiunea, dar, acceptând circumferința, revelează o încrengătură de instincte. „Nihilismul axiologic ionescian derivă dintr-o „paralizie”, o atonie profundă a omului care vede totul amenințat de o moarte implacabilă” [1, p. 425].

Ideea aceasta ne conduce la aspectul imanent-transcendent al firii omeneşti, problemă care trezeşte discuții în abordarea temei. Imanența are anumite corespondențe semnificative cu transcendența, dar prima se mişcă într-o altă dimensiune, mai profundă şi mai incomprehensibilă. Structura lăuntrică are drept țintă o forță liberă, implicând o renunțare orientată către limitele obscure impuse dinafară, dat totodată admite şi o sterilizare alimentată din experiența

exterioară. Setea de a se elibera de sine şi de a trece în altul, nevoia de a se rupe din cercul inerent proiectează dimensiunea transcenderei.

Convertită până la acest nivel, lumea devine ridicolă. De aceea „nu mai ştim încotro să ne îndreptăm” (5, p. 70), iar „din dorința de a trăi, ne-a devenit imposibil să trăim” (5, p. 70). Este pusă în joc o schimbare a lumii prin neant forța căreia devine indispensabilă. „A deveni altul înseamnă întrucîtva a muri. Metamorfoza este un gen special al neantizării” [1, p. 426]. E cazul modernității, în care omul trebuie să găsească o nouă formă a transcendenței, un termen nou în care să-şi recunoască existența. Lumea suferă de o boală comună, *rinocerită*. „Să regenerăm omenirea!”, ne îndeamnă Ionescu în piesa „Rinocerii” [3, p. 98]. Ne va reuşi ori nu, timpul va fi martor

Referințe:

1. Balotă Nicolae. *Lupta cu absurdul*. – Bucureşti: Univers, 1971, 563 p.
2. Eliade Mircea. *Solilocvii*. – Bucureşti: Humanitas, 2003, 85 p.
3. Eliade Mircea. *Eseuri. Mitul eternei reîntoarceri. Mituri, vise şi mistere.* Traducere de Maria Ivănescu şi Cezar Ivănescu. – Bucureşti: Editura Ştiințifică, 1991, 308 p.
4. Ionesco Eugène. *Note şi contranote*. Traducere şi cuvânt introductiv de Ion Pop. – Bucureşti: Humanitas, 1992, 284 p.
5. Ionesco Eugène. *Sub semnul întrebării*. Traducere de Natalia Cernăuțeanu. Bucureşti: Humanitas, 1994, 208 p.
6. Ionesco Eugène. *Regele moare*. Teatru. Volumul III. Traducere şi notă asupra ediției de Dan C. Mihăilescu. – Bucureşti: Univers, 253p.
7. Ionescu Eugen. *Jocul de-a măcelul*. Traducere de Marcel Aderca. Bucureşti: Univers, 1973, 104 p.
8. Ionesco Eugène. *Rinocerii*. Teatru. Volumul III. Traducere şi notă asupra ediției de Dan C. Mihăilescu. – Bucureşti: Univers, 253 p.
9. Ionesco Eugène. *Ucigaş fără simbriei*. Teatru. Volumul II. Traducere şi note de Dan C. Mihăilescu. – Bucureşti: Univers, 310p.

SISTEMUL ADMINISTRATIV – COMPONENTĂ A SISTEMULUI SOCIAL GLOBAL

Ina FILIPOV, lector universitar,
Catedra de Administrație Publică

Being a social system, the Public Administration system exists and functions as part of a Social Organization Microsistem in the Global Society, constituted at the national level. In this way, Public Administration system becomes a subsystem of the Global Social system. Therafore, the Administrative System inust be conceived as a constitutive part of the Social System, being in permanent and meetual relation with the other components of this. In this respect we had decided to specify and determine the place and the role of the Administrative System as part of the Global Social System. To specifly as exactly as possible the role of Administrative System, it`s necessary a systematic analysis of this system, especially the study of the relation beteen the elements of this system as well as between the other elements of the Global Social System.

A thorough study of the Administrative System cannot neglect the place and the role it plays as being a part of the Global Social System, as well as the relation between these systems. Because of this, it`s important that the study of Administrave science should begin with the examination of that environment in which the administration is applied as far as this relation is metual; the environment determines itself the administration influences the environment itself.

Societatea, viața socială în general, se prezintă ca un sistem social global care este structurat în subsisteme, acestea la randul lor constituind sisteme de sine stătătoare cu structuri, mecanisme şi funcții proprii. Din cadrul oricărui sistem social global, cele mai importante sisteme parțiale sunt: sistemul administrativ, sistemul politic, sistemul economic, sistemul informational, etc.

Sistemul administrativ se detaşeaza şi se impune în cadrul oricărui sistem social global, prin locul şi rolul pe care-l ocupă în cadrul acestuia, prin multitudinea, complexitatea şi diversitatea relațiilor ce le generează, prin impactul asupra celorlalte sisteme parțiale, însăşi asupra întregului.

Cunoaşterea acestor relații dintre administrația publică şi celelalte elemente ale sistemului social, mai ales a influențelor reciproce între acestea, permite conturarea rolului administrației publice, a misiunilor sale, altfel spus, conturarea funcțiilor administrației publice în cadrul societății. Cel mai adesea, determinarea rolului administrației, se realizează prin analize structurale şi funcționale (comportamentul intern al administrației). Practica, însă, a demonstrat că pentru a preciza cât mai exact rolul sistemului administrativ este necesară şi o analiză sistemică a acestuia, mai exact, studierea atât a relațiilor dintre elementele sistemului, precum şi dintre acestea şi celelalte elemente ale sistemului social global. Pentru continuarea acestei idei trebuie, însă, să explicăm conceptele de sistem, sistem social global, sistem administrativ. Totodată, ne propunem să identificăm locul şi rolul sistemului administrativ în cadrul sistemului social global.

Noțiunea de sistem are un caracter relativ, în sensul că orice sistem poate fi descompus în subsisteme şi la rândul lui poate fi privit ca subsistem al unui sistem mai complex. În analiza oricărui sistem trebuie să se aibă în vedere faptul că acesta nu poate fi desprins de mediul căruia îi aparține ca subsistem şi că un sistem nu funcționează decât ca un subsistem în cadrul altui sistem mai complex. [1]

În reprezentarea realității, conceptul de sistem scoate în evidență, cu precădere, interacțiunea, corelarea, relațiile dintre elementele întregului, altfel spus, organizarea lui. Astfel, sistemul ar putea fi definit, în mod cu totul general, ca fiind o mulțime de

elemente care se regăsesc într-o legatură organizată şi între care se stabilesc relații dinamice.

Sistemul social global desemnează modul de organizare şi funcționare a tuturor elementelor componente ale vieții sociale (comunități şi structuri sociale, instituții şi organizații, valori şi norme, relații şi activități) pe o anumită treaptă a dezvoltării istorice.[2] Principala caracteristică a sistemului social global o reprezintă dinamismul, acesta fiind într-o continuă dezvoltare prin valorificarea şi potențarea acțiunii sociale. Analiza societății prin prisma unui model cibernetic al societății globale prezintă unele avantaje: pune în lumină legăturile între concepte; reliefează legăturile între scopuri, operații şi structuri şi pune în evidență interacțiunile şi interdependențele interne ale sistemului complex.

Sistemul administrativ al unui stat reprezintă un ansamblu coerent de structuri, instituții şi reglementări interdependente prin care se înfăptuieşte activitatea de administrație publică, ca proces real. Procesul complex al administrării se regăseşte în orice compartiment al vieții sociale în care administrația, ca activitate, constă, dintr-o acțiune chibzuită, rațională şi eficientă de utilizare a resurselor umane, materiale şi financiare în scopul obținerii unor rezultate maxime cu eforturi minime. [3]

Prin urmare, sistemul administrației publice este un sistem de organizare socială bazat pe relații care există între oamenii ce realizează o activitate specifică, denumită administrație publică. [4]

Specific sistemului administrației publice este faptul că relațiile sociale constituite în cadrul său au sau nu o reglementare juridică, dar în ambele situații, privesc comportamentul oamenilor care realizează administrația publică.

Particularitățile acestor relații sociale rezultă din legislația specifică administrației publice referitoare la statutul diferitelor

categorii de personal, la dobândirea calității de funcționar public, la exercitarea atribuțiilor în această calitate, precum şi la responsabilitatea celui care exercită aceste atribuții în cadrul diferitelor funcții. Multitudinea aspectelor juridice pe care le comportă relațiile sociale din cadrul sistemului administrației publice determină conexiunea lor şi cu alte ramuri ale dreptului: dreptul civil, dreptul muncii, dreptul penal.

Ca sistem social, sistemul administrației publice există şi funcționează în cadrul unui macrosistem de organizare socială a societății globale, constituită la nivel național. Sistemul administrației publice devine astfel un subsitem al sistemului social global.

Prin urmare, sistemul administrativ trebuie conceput ca parte integrantă a sistemului social, aflată în interacțiune permanentă şi reciprocă cu celelalte componente ale acestuia. Astfel, pe de o parte, interesează modul cum mediul social furnizează administrației publice impulsurile şi susținerea necesare îndeplinirii misiunilor acesteia. Pe de altă parte, se are în vedere faptul că sistemul administrativ este în măsură să-şi formeze propriile capacități şi să-şi cuantifice nevoile, influențând la rândul său asupra evoluției mediului social.[5] Aceste aspecte determină în mare măsură structura şi funcționalitatea sistemului administrației publice.

Structurarea şi funcționarea sistemului administrativ sunt condiționate deci, în mod obiectiv, de alte elemente de structură ale societății globale, legate între ele printr-o serie de interacțiuni; el comunică cu acest mediu prin informații reciproce şi prin procesul întrebare-răspuns. În acest proces, întrebările acced către sistemul administrativ printr-o rețea de comunicații şi sunt complementare, atât între ele, cât şi cu cele care emană din interiorul sistemului administrativ însuşi. La rândul lor, răspunsurile pe care le dă sistemul

administrativ iau forma deciziilor şi acțiunilor concrete cu impact asupra evoluției societății.

Procesul de schimb şi comunicare dintre sistemul administrativ şi mediul exterior crează două situații, şi anume:

- pe de o parte, sistemul poate fi deschis asupra mediului, prin schimbul unui ansamblu diversificat de informații, dar în acelaşi timp, sistemul administrativ tinde să-şi creeze propriul determinism intern, limitându-şi densitatea comunicațiilor cu exteriorul;
- pe de altă parte, acest sistem se poate plasa într-o situație de dependență sau să încerce să-şi controleze şi să domine mediul, creând un centru autonom de putere şi propriile valori.[6]

În acest context, pornind de la realitățile sociale, care nu sunt identice în timp şi spațiu administrația este chemată să-şi realizeze funcțiile, ținând seama de aceste realități. [7] Astfel, putem identifica funcțiile administrației publice în cadrul sistemului social global:

1) În prim plan se află funcția principală – determinată de poziția pe care o are administrația în raport cu puterea politică, şi anume aceea de mecanism intermediar de execuție, ce are menirea de a organiza şi asigura execuția, foilosind în acest scop chir autoritatea sau sau constrângerea.

2) Pe un plan secund, pot fi conturate funcțiile derivate ale administrației publice, care se referă la scopurile acțiunilor desfăşurate de acesta. În condițiile statului de drept administrația publică are drept scop înfăptuirea deciziei politice, reflectată în legi şi celelalte acte normative ale autorităților statului şi ale colectivităților locale. [8]

Din cele expuse, observăm că administrația publică îndeplineşte importante funcții cu caracter politic, legate de existența, organizarea şi funcționarea statului şi a colectivităților

locale, fără de care nu se poate concepe o societate modernă. Dar ea are şi un pronunţat caracter de ocrotire a colectivităţilor umane, în ultimă instanţă a fiecărui membru al societăţii.

În teoria sistemelor, pentru sistemul administraţiei publice, se constată existenţa unor caracteristici.[9] Acestea rezultă din analiza sistemică realizată de anumiţi cercetători ce divizează mediul sistemelor în două părţi : în interiorul şi exteriorul societăţii, respectiv : mediul intrasocietal, care cuprinde sistemele economic, cultural, social, politic, aparţinând aceleiaşi societăţi, şi mediul extrasocietal, cuprinzând toate sistemele situate în exteriorul societăţii luate în considerare.

Stiinţa administraţiei se referă, în esenţă, la mediul intra-societal al administraţiei şi analizează, în mod special, interacţiunile sistemului administraţiei publice şi ale sistemelor politic, economic şi social.

a) *Socialitatea.* Socialitatea sistemului administraţiei publice se exprimă în structura funcţională a acestuia în raport cu mediul social. [10] De fapt, socialitatea arată trăsăturile care particularizează un anumit tip de administraţie publică în raport cu mediul în care este organizată şi funcţionează. Sistemul administrativ există în timp şi spaţiu, în raport cu un anumit tip de societate care îşi pune amprenta structurilor şi stratificărilor sale asupra sistemului administrativ. Deci, din acest punct de vedere, nu se poate vorbi de un sistem abstract de administraţie publică, ci de un istoric concret de administraţie publică într-o ţară sau alta.

De asemenea, construcţia sistemului administrativ este strâns legată de particularităţile grupărilor sociale în teritoriul statului, este în legătură cu mediul geografic, cu îndeletnicirile economice ale oamenilor care alcătuiesc grupările sociale, cu tradiţiile cultural-istorice ale acestor grupări sociale.

După cum este structurat mediul social, organele administrației publice vor fi plasate într-un anumit punct al teritoriului pentru a fi accesibile mai uşor întregului grup social în raport cu care funcționează sau vor fi diversificate în teritoriu pentru prestații accesibile membrilor grupurilor sociale (de exemplu: amplasarea primăriei în puncte accesibile egale pentru toți membrii colectivității locale). Deci, ca urmare a socialității sistemului administrației publice, subsistemele acestuia vor fi constituite în legătură cu specificul activităților dispozitive sau prestatoare ale administrației în aşa fel ca acestea să poată fi accesibile mediului social în care funcționează. [11]

Din cele expuse, constatăm necesitatea adaptării permanente a administrației față de modificările care au loc în mediul social, față de ritmul vieții sociale.

b) *Sociabilitatea.* Sociabilitatea sistemului administrației publice este o expresie a modului în care sistemul administrasției publice este penetrabil de mediul său social şi, în funcție de aceasta, dacă este sau nu compatibil cu sistemul social global. Situațiile de incompatibilitate pot deriva în general din :

- compoziția socială a oamenilor care compun sistemul administrației publice ;
- neadaptarea administrației la cerințele mediului social ;
- funcționarea defectuasă a sistemului administrației publice prin respingerea coparticipării la activități conexe administrației publice.

Sociabilitatea se manifestă şi prin deschiderea administrației publice către sistemul social global. Asemenea sisteme ale administrației publice sunt caracteristice statelor democratice, care asigură în acest fel un raport pozitiv de compatibilitate între sistemul administrației publice şi societatea globală. [12]

Gradul de integrare a unui tip de administrație într-o societate dată se poate măsura comparând, pe de o parte, ceea ce administrația publică ar trebui să fie, ceea ce societatea aşteaptă de la administrație (rolul administrației în sens sociologic) şi, pe de altă parte, ceea ce administrația consideră ca o datorie a societății, adică, ceea ce aşteaptă administrația de la mediul social.

Organele puterii statului dau numai o anumită orientare generală, administrația fiind cea care stabileşte ordinea de prioritate în înfăptirea obiectivelor, cea care interpretează şi prevede în amănunt măsurile de aplicare şi de executare a legilor. Problema raportului administrației cu mediul social nu trebuie privită numai din punct de vedere al influenței pe acre mediul social îl exercită asupra administrației. Trebuie avută în vedre şi influența pe care administrația o are asupra mediului social.

Compatibilitatea între sistemul administrației este asigurată şi de felul în care acest sistem reuşeşte să-şi regleze structurile şi acțiunile în raport cu nevoile societății. Pentru a reuşi în această privință este nevoie de o cunoaştere deplină a necesităților pe care le are sistemul social global. Această cunoaştere se realizează prin fluxul de informații care circulă în amble sensuri între sistemele amintite precum şi prin multiplele forme de participare socială ale sistemului administrației publice.

Pornind de la cunoaşterea nevoilor sociale generale, sistemul administrației publice îşi reglează structurile şi modalitățile de acțiune potrvit cu particularitățile pe care le prezintă mediul social. [13] Aşa de exemplu, stabilirea programului de lucru la o instituție trebuie să se facă în corelație cu timpul care îl au la dispoziție cetățenii în raport cu care lucrează această instituție.

In calitate de mecanism reglator față de sistemul administrației publice sunt instituțiile autorizate să stabilească structura şi modul de

funcționare al acestora. Pentru R. Moldova, instituția care se constituie într-un asemenea mecanism este Parlamentul - unica autoritate legiuitoare a țării. Ca organ reprezentativ suprem, este autorizat să stabilească structurile organizatorice şi modul de funcționare ale administrației publice, alegând sau numind autoritățile administrației publice, conducerea acestora, adoptând norme de organizare şi funcționare pentru toate autoritățile administrației publice, în măsură de a răspunde în cât mai bune condiții, scopurilor pentru care ființează administrația, funcțiilor acesteia.

In concluzie putem menționa că, un studiu profund asupra sistemului administrativ nu poate neglija locul şi rolul pe care îl are acesta în cadrul sistemului social global, precum şi raportul dintre aceste sisteme. Din acest motiv este important ca studiul ştiinței administrației să înceapă prin examinarea mediului în care se integrează administrația, cu atât mai mult cu cât relația este reciprocă, mediul îşi determină administrația, iar administrația influențează mediul însuşi.

Raportul dintre sistemul administrației publice şi societate nu se limitează numai la determinările şi influiențele pe acre societatea ca sistem social global, le exercită asupra administrației publice. Acest raport prevede rolul activ al administrației de influențare a societății. Este vorba de un complex de relații reciproce între sistemul administrației publice şi societate, în care administrația publică realizează un rol deosebit de important ce au loc în societate. Administrația publică acționează pentru pefecționarea calității vieții membrilor societății, pe linia progresului social. Tocmai de aceea existența unei administrații eficiente şi democratice este vitală pentru modernitatea unei țări.

Referințe:

1. http://www.biblioteca.ase.ro
2. Matei Ani. Analiza sistemelor administrației publice. - Bucureşti, Editura Economică, 2003, - p. 166.
3. Oroveanu Mihai. Tratat de ştiința administrației. – Bucureşti, Editura Cerma, 1996, p. 27
4. Matei Ani. Analiza sistemelor administrației publice. - Bucureşti, Editura Economică, 2003, - p. 186.
5. http: // portal.feaa.uaic.ro
6. Filip Gherghe, Onofrei Mihaela. Administrație publică. - Iaşi, Editura Fundației „Gherghe Zane", 1999, - p. 167.
7. Alexandru Ioan. Administrație Publică. Teorii. Realități. Perspective. - Editura Lumina Lex, Bucureşti, 1999, - p. 87.
8. Alexandru Ioan. Criza administrației. Editura ALLBECK, Bucureşti, 2001, - p.41.
9. Alexandru Ioan. Administrație Publică. Teorii. Realități. Perspective. - Editura Lumina Lex, Bucureşti, 1999, - p. 191.
10. Ticames Emilian. Drept administrativ şi elemente de ştiința administrației. – Iaşi, 2003, - p. 47.
11. Matei Ani. Analiza sistemelor administrației publice. - Bucureşti, Editura Economică, 2003, - p. 190.
12. Ticames Emilian. Drept administrativ şi elemente de ştiința administrației. – Iaşi, 2003, - p. 50.
13. Matei Ani. Analiza sistemelor administrației publice. - Bucureşti, Editura Economică, 2003, - p. 191.

ROLUL APL IN ORGANIZAREA ALEGERILOR LOCALE

Sergiu CORNEA, dr., conf.univ.,
Catedra de Administrație Publică

Procesul electoral local include activitățile şi procedurile derulate consecutiv ce țin de organizarea, desfăşurarea şi totalizarea rezultatelor alegerilor locale. Alegerile locale, prin însăşi esența lor, au ca scop promovarea în funcțiile eligibile ale administrației publice

locale a unor persoane demne, cunoscătoare a problemelor specifice localităților, în corespundere cu cerințele legitime ale locuitorilor.

Mecanismul electoral configurează tabloul sistemului partidist existent, cât şi ponderea şi distribuția forțelor politice.

Constituirea structurilor orizontale de putere mult mai adecvate nevoilor nemijlocite ale cetățenilor are consecințe importante nu numai în viața politică propriu-zisă, ci şi în revigorarea societății civile. Din această perspectivă, alegerile locale sunt eliberate de caracterul lor politic, de suficiența confruntării ideologice, fiind legate de interesele specifice grupurilor sociale, categoriilor socio-profesionale, comunităților urbane şi rurale. În acest mod, oamenii se regăsesc mai bine reprezentați în structurile decizionale locale, iar autoritatea conducătorilor este întărită de competențele profesionale şi calitățile lor moral-civice recunoscute prin votul popular. Deşi alegerile locale nu reprezintă panaceul soluționarea multiplelor probleme ale vieții comunitare, ele impulsionează şi în acelaşi timp reclamă afirmarea societății civile ca factorul esențial de potențare a raporturilor cu oricare dintre formele puterii, ca şi depolitizarea acestora. Fenomenul se subsumează tendinței actuale a democrațiilor de a modera impactul structurilor verticale ale puterii asupra cetățeanului şi da a amplifica rezonanța socială a structurilor orizontale de putere.

Alegerile locale reprezintă singura modalitate legitimă de instituire a pluralismului decizional, ca o consecință directă a raportului dintre forțele politice de la putere şi din opoziție, în general dintre componentele sistemului partidist. [1]

Sarcina organizării şi desfăşurării alegerilor locale revine organelor electorale. Sistemul organelor electorale ale Republicii Moldova, convențional, poate fi divizat în două categorii de organe electorale: a) centrale: Comisia Electorală Centrală (în continuare

CEC) şi b) locale: consiliile electorale de circumscripţie şi birourile electorale ale secţiilor de votare.

Administraţia publică, de rând cu organele electorale, este responsabilă de buna organizare şi desfăşurare a scrutinului electoral.

Autorităţile administraţiei publice locale, în fiecare an (după 01 ianuarie), precizează listele electorale la domiciliul alegătorilor şi cel târziu la 01 martie, prezintă informaţia respectivă Comisiei Electorale Centrale.

Electoratul, potrivit prevederilor constituţionale, include cetăţenii Republicii Moldova cu drept de vot. Pentru identificarea şi nominalizarea alegătorilor se întocmesc listele electorale. Listele respective se întocmesc de către primăriile satelor (comunelor) şi oraşelor (municipiilor), în două exemplare, pentru fiecare secţie de votare.

Este important de menţionat că lipsa vizei de reşedinţă nu constituie o restricţie pentru a fi înscris în listele electorale. [2] Cu atât mai mult că viză de reşedinţă a fost recunoscută neconstituţională prin Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 16 din 19 mai 1997. [3]

După întocmirea listelor electorale de către organele administraţiei publice locale, persoanele decedate sau persoanele care şi-au schimbat domiciliul, se exclud din aceste liste.

După ce au fost întocmite, verificate la domiciliul alegătorilor şi semnate de către primarul localităţii, listele electorale se verifică de către biroul electoral al secţiei de votare împreună cu autorităţile administraţiei publice locale şi se aduc la cunoştinţă publică cel mai târziu cu 20 de zile înainte de ziua alegerilor. Un exemplar al listei electorale se păstrează la primărie, iar unul la biroul electoral al secţiei de votare.

Biroul electoral al secţiei de votare comunică alegătorilor locul şi timpul unde pot lua cunoştinţă de listele întocmite, folosind în acest

scop presa, radioul local, televiziunea locală sau alte forme acceptabile pentru alegători (anunțuri, avize etc.). Ca regulă posibilitatea de a lua cunoştinţă de listele electorale şi de a verifica corectitudinea întocmirii lor este asigurată de biroul electoral la sediul său.

Alegătorilor li se asigură posibilitatea de a lua cunoştinţă de listele electorale şi de a verifica corectitudinea întocmirii lor. Ei au dreptul să facă contestaţii împotriva neincluderii lor în listă sau excluderii din ea, precum şi împotriva altor erori comise la înscrierea datelor despre sine sau despre alţi alegători cel târziu cu 5 zile înainte de alegeri.

Contestaţiile se examinează de către biroul electoral al secţiei de votare în decurs de 24 de ore, iar hotărârile acestuia pot fi contestate de subiecţii interesaţi în instanţa de judecată, după procedura stabilită, în cazul în care aceştia au primit refuz de corectare sau includere în listă. [4]

Sarcina organizării şi desfăşurării alegerilor locale revine organelor electorale. Sistemul organelor electorale ale Republicii Moldova, convenţional, poate fi divizat în două categorii de organe electorale: a) centrale: Comisia Electorală Centrală ; b) locale: consiliile electorale de circumscripţie şi birourile electorale ale secţiilor de votare.

Un rol deosebit, în organizarea şi desfăşurarea a alegerilor locale revine consiliilor electorale de circumscripţie şi birourilor electorale ale secţiilor de votare.

Pentru organizarea şi desfăşurarea alegerilor, Comisia Electorală Centrală în conformitate cu art.27, 74, 120, 158 şi 188 din Codul electoral constituie pe perioada electorală consilii electorale de circumscripţie. Modalitatea de **c**onstituire a consiliilor electorale de circumscripţie este următoarea: cu cel puţin 55 de zile înainte de alegeri, Comisia Electorală Centrală, constituie circumscripţiile

electorale care corespund hotarelor unităților teritorial-administrative de nivelul doi şi, cu cel puțin 50 de zile înainte de alegeri, constituie consiliile electorale de circumscripție Consiliile electorale de circumscripție ale unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi constituie la rândul lor consiliile electorale de circumscripție orăşeneşti (municipale), de sector, săteşti (comunale). În cazul desfăşurării alegerilor noi sau parțiale consiliile electorale de circumscripție se constituie de către Comisia Electorală Centrală.

Asigurarea consiliului electoral de circumscripție cu sediu, telefon şi alte mijloace tehnico-materiale ține de competența autorităților administrației publice locale. Deoarece asigurarea acestor condiții necesită cheltuieli financiare care trebuie să le suporte administrația publică locală, Comisia Electorală Centrală, în temeiul art.18 alin.(3), art.22, art.29 alin.(9), art.31 alin.(1), art.35 alin.(6), art.39 alin.(1), art.47 alin.(13), art.52 alin.(1), art.56 alin.(5) din Codul electoral, prin hotărârea sa nr.374 din 28.11.2006 *Cu privire la asigurarea de către autoritățile publice locale a mijloacelor necesare pentru pregătirea şi desfăşurarea alegerilor locale generale din anul 2007*, a recomandat consiliilor raionale, municipiilor Chişinău şi Bălți, U.T.A. Găgăuzia, consiliilor orăşeneşti, săteşti (comunale) să prevadă în bugetele locale pentru anul 2007 mijloacele necesare pentru pregătirea şi desfăşurarea alegerilor locale generale din anul 2007. [5]

Consiliul electoral de circumscripție se constituie în componența a 7-11 membri cu drept de vot deliberativ, dintre care în consiliile de circumscripție de nivelul doi cel puțin trei persoane cu studii juridice superioare sau cu studii în domeniul administrației publice. Consiliile se constituie în baza propunerilor consiliilor locale de nivelul întâi sau doi, iar în cazul când lipsesc aceste propuneri, ele sunt numite de Comisia Electorală Centrală din rezerva funcționarilor

electorali pe care o deține. În măsura posibilității, în componența consiliilor electorale de circumscripție se includ persoane cu studii juridice superioare.

Candidaturile membrilor consiliului electoral de circumscripție se propun:

a) pentru consiliul electoral de circumscripție al unității administrativ-teritoriale de nivelul doi:

- 2 membri de către judecătoria din circumscripția electorală;
- 2 membri de către consiliul local de nivelul doi;

b) pentru consiliul electoral de circumscripție orăşenească (municipală), de sector, sătească (comunală):

- 2 membri, de către consiliul local de nivelul întâi.

Prin modificările operate Codului electoral de Legea nr.176-XVI din 22.07.05 (în vigoare din 12.08.05), candidaturile celorlalți membri cu drept de vot deliberativ se propun de către partide şi alte organizații social-politice reprezentate în Parlament la data constituirii consiliului electoral de circumscripție, proporțional mandatelor deținute. Constatăm că această modificare a Codului Electoral a provocat critici, mai ales, din partea partidelor extraparlamentare, deoarece acestea pot avea în organele electorale doar membri reprezentanți fără drept de vot după ce au fost înregistrați în calitate de concurenți electorali.

În cazul când partidele şi alte organizații social-politice nu prezintă candidaturile sale în componența consiliului electoral de circumscripție cel târziu cu 7 zile înainte de expirarea termenului de constituire a acestuia, numărul necesar de candidaturi se completează de către consiliul local. În cazul în care consiliul electoral de circumscripție îndeplineşte şi funcția de birou al secției de votare, membrii propuşi de către partide şi alte organizații social-politice reprezentate în Parlament nu pot fi membri de partid.

Membrii consiliului electoral de circumscripţie propuşi de instanţele judecătoreşti şi de consiliile locale nu pot fi consilieri în consiliile locale şi membri de partid. Membrii consiliului cu drept de vot deliberativ nu pot fi soţii, afinii şi rudele de gradul întâi şi doi ale candidatului la alegeri.

Consiliul electoral de circumscripţie de comun cu administraţia publică locală este obligat să asigure în termene şi condiţii egale desfăşurarea întâlnirilor dintre concurenţi electorali şi alegători.

În cazul apariţiei vacanţei funcţiei de membru al consiliului, consiliul înaintează organului electoral superior şi autorităţii publice sau partidelor respective un demers cu privire la completarea vacanţei, dar nu mai târziu de ziua precedentă alegerilor.

Consiliul electoral de circumscripţie, înainte de a fi dizolvat, transmite primăriei în a cărei circumscripţie a activat câte un exemplar de procese-verbale şi rapoarte ale consiliului electoral de circumscripţie şi ale birourilor electorale ale secţiilor de votare, urnele de vot, exemplarele Codului electoral, instrucţiunile privind activitatea organelor electorale şi alte materiale electorale.

Pentru organizarea şi desfăşurarea alegerilor, consiliile electorale de circumscripţie constituie birouri electorale ale secţiilor de votare. Biroul electoral al secţiei de votare se constituie de către consiliile electorale de circumscripţie cu cel puţin 20 de zile înainte de ziua alegerilor. Biroul electoral al secţiei de votare este constituit din 5-11 membri cu drept de vot deliberativ după cum urmează:

a) candidaturile a 3 membri se propun de către consiliile locale;

b) candidaturile celorlalţi membri cu drept de vot deliberativ se propun de către partide şi alte organizaţii social-politice reprezentate în Parlament, la data constituirii biroului electoral al secţiei de votare proporţional mandatelor deţinute.

În cazul când partidele şi alte organizaţii social-politice nu prezintă candidaturile sale în componenţa biroului electoral al secţiei de votare cel târziu cu 7 zile înainte de expirarea termenului de constituire a biroului electoral, numărul necesar de candidaturi se completează de către consiliul local.

În decurs de 2 zile de la data constituirii biroului electoral al secţiei de votare reprezentantul consiliului electoral sau al autorităţii publice locale convoacă membrii biroului electoral, care aleg din rândul lor preşedintele, vicepreşedintele şi secretarul biroului electoral, adoptând în acest sens o hotărâre.

Sediul biroului electoral al secţiei de votare trebuie să fie utilat cu mobilă necesară, dulapuri, safeu, telefon, mijloace antiincendiu. Primăriile oferă birourilor electorale ale secţiilor de votare informaţii şi sprijin, necesare în exercitarea atribuţiilor lor prevăzute de Codul electoral şi de *Regulamentul cu privire la activitatea birourilor electorale ale secţiilor de votare* aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.396 din 14 decembrie 2006.

Autorităţile publice, întreprinderile, instituţiile şi organizaţiile, persoanele cu funcţii de răspundere, partidele şi alte organizaţii social-politice, precum şi organele acestora sunt obligate să sprijine birourile electorale ale secţiei de votare în exercitarea atribuţiilor lor, să le furnizeze informaţiile şi materialele necesare pentru activitate. Sprijinul din partea autorităţilor publice şi a exponenţilor acestora se acordă numai la cerere şi nu se poate manifesta prin acţiuni vădit disproporţionate faţă de necesităţile existente.

Biroul electoral al secţiei de votare poate sesiza autorităţile publice, întreprinderile, instituţiile, organizaţiile, persoanele cu funcţii de răspundere, partidele şi alte organizaţii social-politice, precum şi organele acestora, în probleme de organizare şi desfăşurare a alegerilor, acestea fiind obligate să examineze sesizarea şi să dea răspuns în

decursul a 3 zile de la data primirii ei, dar nu mai târziu de ziua alegerilor. Nerespectarea acestor prevederi poate servi temei pentru examinarea cauzei în cadrul şedinţei biroului electoral cu adoptarea unei hotărâri în condiţiile prevăzute la art.71 din Codul electoral.

Hotărârile biroului electoral al secţiei de votare, adoptate în limitele competenţei lor, sunt executorii pentru autorităţile publice, întreprinderi, instituţii şi organizaţii, persoanele cu funcţii de răspundere, partide, alte organizaţii social-politice şi organele lor, precum şi pentru toţi cetăţenii.

Autorităţilor locale le revine şi sarcina supravegherii corectitudinii colectării semnăturilor în cazul candidaţilor independenţi. Semnăturile se colectează numai în susţinerea candidatului independent şi numai în circumscripţia în care el candidează.

Persoanele care colectează semnăturile în listele de subscripţie sunt responsabile de asigurarea autenticităţii datelor din acestea. Fiecare foaie din listele de subscripţie trebuie să fie semnată de persoana care a colectat semnăturile alegătorilor în prezenţa conducătorului autorităţii administraţiei publice locale pe al cărei teritoriu au fost colectate semnăturile respective. La sfârşitul fiecărei foi din listele de subscripţie, colectorul face o menţiune, atestând faptul că semnăturile au fost colectate de el personal şi că el confirmă autenticitatea semnatarilor, apoi semnează. Lista de subscripţie se autentifică prin aplicarea, pe fiecare foaie, a ştampilei autorităţii administraţiei publice locale respective.

Autorităţile administraţiei publice locale, în termen de 3 zile de la data înregistrării concurentului electoral, sînt obligate, să stabilească şi să garanteze un minim de locuri speciale de afişaj electoral, să stabilească localurile pentru desfăşurarea întâlnirilor cu alegătorii. Deciziile (dispoziţiile) respective sînt afişate imediat la

sediul acestor autorităţi şi aduse la cunoştinţă subiecţilor interesaţi prin intermediul mijloacelor de informare în masă, al altor mijloace de comunicare disponibile.

Concurenţii electorali pot organiza întâlniri cu alegătorii. Consiliile şi birourile electorale şi autorităţile administraţiei publice locale sînt obligate să asigure desfăşurarea unor astfel de întâlniri în termene şi în condiţii egale.

În concluzie menţionăm că autorităţile publice locale joacă un rol foarte important în organizarea şi desfăşurarea alegerilor locale şi de eficienţa activităţii lor depinde, în mare măsură, derularea corectă a scutinului local.

Referinţe:

1. Radu Al., Radu Gh., Porumb I. Sistemul politic românesc, un sistem entropic? Bucureşti., 1995, p. 95
2. Hotărîrea Curţii Constituţionale cu privire la controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul electoral şi a Hotărîrii Parlamentului nr. 1508-XIII din 18 februarie 1998 nr.15 din 27.05.98. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 54-55/23 din 18.06.1998.
3. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 37 din 5 iunie 1997 (art. 19).
4. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova Cu privire la aplicarea de către instanţele judecătoreşti a unor prevederi ale legislaţiei electorale nr.16 din 18.05.1999. În: Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 2003, nr.4, pag.3; Pct. 36-46 ale Regulamentului cu privire la activitatea birourilor electorale ale secţiilor de votare aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.396 din 14 decembrie 2006 // Monitorul Oficial nr.10-13/54 din 26.01.2007
5. Monitorul Oficial nr.6-9/41 din 19.01.2007

CONSULTAREA CETĂŢENILOR ÎN PROBLEMELE DE INTERES DEOSEBIT - PRINCIPIU DE BAZĂ ALE

ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Natalia SAITARLÎ, lector universitar,
Catedra Administrație Publică

In a law state the local self-government is being carried out on the basis of the following forms: local referendum, municipal elections, meeting with citizens, national rightful initiative, the citizen's appeal to the organs of the local self-government, territorial social self-government and other forms of the people's participance in the realization of the local self-government.

The goal of the present article is to analyze more detailed the accomplishment of these forms in the Republic of Moldova and namely one of the main principles foreseen by the law of the local public administration Nr. 436, helding the consulting with the citizens on the important problems of the local significance.

"Odata cu Revolutia Franceza democrația a încetat să mai fie doar un cuvant literar şi a devenit parte a vocabularului politic."
Ernest Weekley

Democrația este o formă de organizare şi conducere politică a societații prin consultarea cetațenilor, ținând cont de voința acestora, de interesele şi aspiratițiile de progres ale țării. Este guvernarea de către popor, puterea supremă revenind poporului şi fiind exercitata direct de el sau de către reprezentanții aleşi conform unui sistem electoral liber.

Ca formă de organizare şi conducere politică a societății, democrația presupune două părți: conducători şi conduşi (guvernanți şi guvernați), prin consens între cele două părți. Deținătorii puterii politice, indiferent care ar fi apartenența lor de grup social, trebuie să reprezinte voința majorității poporului.

Democrația este un tip de regim politic, dar şi un mod de viață. Ea este produsul societaților dar este şi producătoare de viață şi

de stiluri colective de existență. Studiul democrației cuprinde un ansamblu de legi care guvernează viața colectivă, sentimentele sociale, emoțiile etc.

Democrația modernă s-a întemeiat în societatea capitalistă prin conceptele de: libertate, egalitate a şanselor, recunoaşterea drepturilor omului, minimum de intervenție a statului, maximum de autonomie. Mecanismele care ajută democrația să lucreze s-au realizat treptat.

Democrația s-a regasit, de-a lungul istoriei sale, sub doua forme: democrație directă şi democrație reprezentativă. În prima variantă, de democrație directă, toți cetațenii puteau participa la luarea hotărârilor de interes public, fără a se folosi de reprezentanți aleşi sau numiți. Acest sistem este practicabil doar în cadrul unor societăți cu un numar restrâns de membri. Atena Antica a fost prima democrație din lume care s-a condus pe acest principiu. Societățile moderne, numeroase şi complexe de astăzi se ghidează, însă, după principiul democrației reprezentative. În acest tip de democrație reprezentativă, cetațenii aleg reprezentanți oficiali care iau hotarâri politice, elaborează legi şi administrează programe spre binele public. Toate democrațiile reprezentative sunt sisteme în care hotarârile publice sunt luate conform opiniei majorității cetățenilor.

Pentru ca în mod real societatea să se bazeze pe o organizare şi pe o conducere politică democratică, trebuie să se respecte anumite reguli sau principii de baza.

Republica Moldova, aderând la Carta Europeană adoptată la Strasbourg la 15.X.1985, în care se menționează că „...dreptul cetățenilor de a participa la rezolvarea treburilor publice face parte din principiile democratice comune tuturor statelor membre ale Consiliului Europei, convinse ca, la nivel local, acest drept poate fi exercitat în modul cel mai direct…", a fundamentat atât constituțional cât şi legal principiile administrației publice locale. Astfel articolul 109 al Constituției, şi articolul 3 al Legii privind administrația publică locală

nr.436 din 28.12.06 prevăd patru principii pe care se întemeiază administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale şi anume:

- Principiul descentralizării;
- Principiul autonomiei locale;
- Principiul deconcentrării serviciilor publice;
- Principiul consultării cetățenilor.

Ne-am propus în prezentul studiu să analizăm câteva aspecte teoretice privind aplicarea unuia din principii de bază ale administrației publice locale în Republica Moldova – principiul consultării cetățenilor în problemele de interes deosebit.

Legea privind administrația publică locală în art. 8 prevede: „În problemele de importanță deosebită pentru unitatea administrativ-teritorială, populația poate fi consultată prin referendum local, organizat în condițiile Codului electoral. În problemele de interes local care preocupă o parte din populația unității administrativ-teritoriale pot fi organizate, cu această parte, diverse forme de consultări, audieri publice şi convorbiri, în condițiile legii”.

Astfel, locuitorii colectivităților locale pot fi consultați prin referendum sau prin orice altă formă de participare directă a cetățenilor la treburile publice, în condițiile legii şi anume adunări generale ale cetățenilor, consultări, audieri publice şi convorbiri.

Adunarea generală este o formă de dezvoltare a inițiativei cetățenilor, de participare activă a lor la dezvoltarea unor probleme de ordin economic, social şi cultural. Astfel, adunarea generală a cetățenilor poate examina unele probleme ce țin de:

- aprobarea planurilor de amenajare a teritoriului (străzi, cartiere etc);
- formarea şi utilizarea unor fonduri speciale;
- formarea din rândurile cetățenilor a unor comisii pentru diferite domenii de activitate;
- participarea cetățenilor la efectuarea unor lucrări publice;

- formarea organelor de inițiativă obştească;
- darea de seamă despre activitatea primarului (primăriei), consiliului (consilierilor).[1]

Adunarea generală a cetățenilor poate face propuneri consiliului local pentru a discuta unele chestiuni ce țin de:

- stabilirea modului de percepere a taxelor locale;
- atribuirea şi schimbarea denumirilor străzilor; piețelor, instituțiilor publice etc;
- asocierea satului (comunei), oraşului (municipiului) cu alte localități în probleme de interes comun;
- elaborarea prognozelor şi programelor de dezvoltare economico-socială a localității;
- acordarea şi retragerea titlului onorific „Cetățeni de Onoare" al satului (comunei), oraşului (municipiului), stabilirea drepturilor, de care se bucură purtătorii lui, etc.

Alegerea delegatului sătesc, de asemenea este o problemă ce ține de competența adunării generale a locuitorilor din localitățile aflate în raza comunei, care se efectuează în conformitate cu prevederile art. 35 din Legea nr. 436/2006.

Adunările generale ale cetățenilor se pot organiza în sate (comune), oraşe (municipii), cartiere sau străzi. Necesitatea organizării unor astfel de şedințe constă în faptul că unele probleme de interes deosebit pentru localitate necesită o consultare cu cetățenii. Cu atât mai mult că ele vin să implice populația în procesul decizional. Adunările cetățenilor, consultările, audierile publice şi convorbirile pot fi desfăşurate din inițiativa primarului sau a consiliului local. La adunările generale pot participa toți cetățenii care au împlinit vârsta de 18 ani cu drepturi electorale. Se consideră adunarea generală deliberativă dacă la ea a participat majoritatea cetățenilor cu drept de vot din localitate. În cazul desfăşurării adunării

reprezentanților cetățenilor, acestea vor fi considerate deliberative dacă la ele vor asista cel puțin jumătate din reprezentanța stabilită.

Ordinea de zi a adunărilor, consultărilor, audierilor publice şi convorbirilor, precum şi locul desfăşurării adunării generale, se stabileşte de consiliul local sau de primar şi se aduce la cunoştință publică prin mijloace de informare în masă sau prin anunțuri în locurile publice cu 5-7 zile înainte de începerea adunării. La stabilirea datei adunării se va ține cont de posibilitatea cetățenilor de a participa la adunarea generală. Pentru desfăşurarea adunărilor generale se alege un prezidiu în componența preşedintelui, secretarului şi a 3-5 a membri. Până la alegerea prezidiului adunarea va fi condusă de primar.

Problemele se dezbat în ordinea în care au fost incluse în agendă. Modificările ordinii de zi se pot face numai pentru problemele urgente. Pe fiecare problemă pusă în discuție se adoptă decizii cu votul majorității cetățenilor prezenți la adunare. Deciziile adunărilor generale sunt semnate de preşedintele adunării şi contrasemnate de secretar. Deciziile devin obligatorii pentru cetățenii localității după întărirea acestora de către consiliul local.

Dezbaterile adunărilor generale se consemnează într-un proces verbal. În acest proces verbal se duce evidența lucrărilor şedinței. La terminarea adunării secretarul în termen de 3-5 zile va întocmi clar şi lizibil procesul verbal şi împreună cu documentele care au fost dezbătute la adunare, îl va depune într-un dosar special, numerotat, sigilat şi semnat de preşedinte şi secretar şi depus spre păstrare la primărie.[2]

O altă formă prin care populația poate fi consultată este referendumul.

Referendumul este un vot legislativ popular autorizat pentru aprobarea sau dezaprobarea unei anumite politici publice propuse. O inițiativă poate rezulta în urma aceluiaşi tip de vot, dar ocoleşte organul legislativ. Inițiativa sau inițiativa de petiție supune votului o

anumită problemă adunând pe perspectiva petiție un anumit număr de semnături ale cetățenilor.[3]

Există două feluri de referedum: republican şi local.

Ordinea şi problemele care pot fi soluționate pe calea referendumului republican şi a referendumului local adică, prin consultarea cetățenilor sunt stabilite în capitolul 13 şi 14 din Codul electoral. Astfel referendumul republican se desfăşoară în scopul exercitării puterii poporului şi participării lui nemijlocite la conducerea şi administrarea treburilor de stat pe probleme de interes național.[4] Referendumul local, reprezintă consultarea cetățenilor în probleme de interes deosebit pentru sat (comună), oraş (municipiu), raion, unitate administrativ-teritorială cu statut special.[5]

Referendumul local în condițiile regimului reprezentativ, este o formă specifică de activitate prin care poporul participă direct la exercitarea suveranității naționale. Cât priveşte referendumul local, acest, ca şi cel național, este un element al democrației semidirecte, deoarece oferă colectivităților locale posibilitatea de a interveni direct în soluționarea unor probleme locale de interes deosebit. Astfel, principiul consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit sau referendumul local constituie o componentă indispensabilă pentru funcționarea autonomiei locale. În Franța, legea din 6.02.92 prevede posibilitatea consultării directe a locuitorilor colectivităților respective în probleme de interes comunal, la inițiativa provenită din partea primarului sau a unei părți a consilierilor Consiliului Minicipal. Frecvența acestor consultări este limitată la o singură consultare pe an. Şi Legea Italiei nr.142 din 1990 stipulează posibilitatea organizării referendumului local ca instrument principal de participare a cetățenilor la administrarea intereselor publice, stabilind că acest referendum are numai o funcție consultativă, însă legea nu interzice posibilitatea organizării şi a unui referendum aprobativ sau abrogativ, ceea ce se întâmplă în Italia foarte rar.[6]

În Republica Moldova referendumul local poate fi inițiat: [7]

a) de 1/2 din numărul consilierilor aleşi;

b) de primarul satului (comunei), oraşului (municipiului);

c) de autoritatea reprezentativă a unității administrativ-teritoriale cu statut special;

d) de 10 la sută din numărul cetățenilor cu drept de vot care domiciliază pe teritoriul unității administrativ-teritoriale respective.

În cazul în care inițiativa desfăşurării referendumului local vine de la cetățeni, se constituie un grup de inițiativă, format din cel puțin 20 de cetățeni cu drept de vot şi cu domiciliul pe teritoriul unității administrativ-teritoriale respective. La adunarea de constituire a grupului de inițiativă trebuie să participe cel puțin 30 de persoane. Cu cel puțin 3 zile înainte de adunare, inițiatorii sînt obligați să comunice în scris primarului timpul, locul şi scopul desfăşurării adunării. Grupul de inițiativă se înregistrează de către autoritățile administrației publice locale în termen de 5 zile de la prezentarea cererii de înregistrare, procesului-verbal de constituire şi întrebărilor formulate.

În hotărîrea de înregistrare se indică termenul de colectare a semnăturilor, care nu poate fi mai mic de 30 de zile şi nici mai mare de 60 de zile calendaristice, precum şi întrebările preconizate a fi supuse referendumului local.

În cazul înregistrării grupului de inițiativă, membrilor acestuia li se eliberează legitimații de un model stabilit de Comisia Electorală Centrală. Informația privind înregistrarea grupului de inițiativă se publică în presa locală.[8]

Practica utilizării principiului consultării cetățenilor prin referendum local în Republica Moldova, acumulată de la adoptarea Codului electoral, demonstrează aplicarea lui unilaterală, mai des în cazul revocării primarului. Acest fapt confirmă nivelul scăzut de conştiință social-politică şi juridică a populației, deoarece cetățenilor le este greu să desprindă din multitudinea de probleme cotidiene care

din ele sunt cele de interes deosebit şi merită a fi înaintate pentru consultare prin referendum.[9] Nici Codul electoral al Republicii Moldova, nu prevede în mod expres, probleme ce pot fi supuse referendumului local. În cod sunt menționate numai probleme ce nu pot fi supuse referendumului local:

a) privind impozitele şi bugetul;

b) privind măsurile extraordinare sau de urgență pentru asigurarea ordinii publice, sănătății şi securității populației;

c) privind alegerea, numirea, demiterea şi revocarea în/din anumite funcții a persoanelor care țin de competența Parlamentului, a Preşedintelui Republicii Moldova şi Guvernului;

d) ce țin de revocarea din funcție a primarului, destituit în baza hotărârii definitive de revocare, pronunțate de instanța de judecată;

e) ce țin de competența instanțelor de judecată sau a procuraturii;

f) privind modificarea subordonării administrativ-teritoriale a localităților cu exepția cazurilor prevăzute de Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri).

Art. 177 al Codului electoral stipulează doar o singură problema care poate fi supusă referendumului local – revocarea primarului în cazul în care acesta nu respectă interesele comunității locale, nu exercită în mod adecvat atribuțiile de ales local prevăzute de lege, încalcă normele morale şi etice, fapte confirmate în modul stabilit.

Inițiativa de organizare a unui astfel de referendum revine, în condițiile legii, celor 10 % dintre cetățenii cu drept de vot care domiciliază pe teritoriul unității administrativ-teritoriale respective, sau consiliului local (art. 180 al Codului electoral).

Prin urmare, cetățenii sau consilierii apreciază modul în care primarul îşi îndeplineşte atribuțiile şi decid inițierea revocării acestuia prin referendum.

In funcţie de rezultatele referendumului şi a deciziei consiliului local primarul îşi continuă exercitarea atribuţiilor sau este revocat. De menţionat, că Legea privind administraţia publică locală nr. 436 din 28.12.2006 nu stipulează în mod expres încetarea mandatului primarului înainte de termen prin revocare.

Determinarea problemelor specifice şi modul de consultare prin referendum a locuitorilor unităţilor administrativ-teritoriale rămâne la dispoziţie fiecărui consiliul local in parte.

Teoretic consultarea cetăţenilor prin referendum local oferă colectivităţilor locale posibilitatea de a interveni direct în soluţionarea unor probleme locale de interes deosebit. În practică această intervenţie se manifestă mai puţin ca forma de participare a colectivităţilor locale la exercitarea autonomiei locale, fiindcă în cadrul referendumului consultativ corpul electoral din colectivitatea locală îşi exprimă doar atitudinea şi nu voinţa faţă de problema abordată, decizia urmând să o ia primarul sau consiliul local.

Logic, primarul sau consiliul local ar trebui să ţină cont de manifestarea de voinţă a titularului de drept la administrare publică locală autonomă. Teoretic însă, în condiţiile pluralismului politic, ei ar putea şi să nu ţină cont de rezultatele referendumului, cu atât mai mult ca legea nu-i obligă. Dacă am admite că legea stabileşte obligativitatea luării unei decizii conforme atitudinii colectivităţii locale exprimate prin referendum, atunci am fi în prezenţa unui referendum aprobativ.[10]

Democraţia reprezentativă aplicată la scară locală trebuie să cuprindă şi o reală participare la viaţa publică a celor, ce sunt chemaţi să desemneze reprezentanţi. Atât timp cât această participare nu va fi asigurată, şi anume prin intermediul referendumului local, sunt şanse ca reprezentarea locală, conform expresiei lui M.Bourjol, să nu fie decât o cochilie deşartă.[11]

În concluzie menționăm că ar fi preferabil că legislația noastră să acorde colectivităților locale posibilitatea exprimării, prin referendum aprobativ, a voinței în probleme locale de interes deosebit, al căror spectru trebuie să fie identificat în lege, adică să fie obligatoriu luarea unei decizii conforme atitudinii colectivității locale exprimate prin referendum.

Referendumul consultativ se va organiza pentru a cunoaşte atitudinea colectivității față de problema supusă referendumului, ca fundament pentru luarea unor decizii eficiente de către autoritatea abilitată.

Referințe:

1. Deliu Tudor, Gestionarea şedințelor în administrația publică locală, Chişinău, 2000, p.32.
2. Ibidem, p.33-34.
3. Henry Nicolas Administrație publică şi afaceri publice, Chişinău 2005, p.31.
4. Codul electoral Nr.1381-XIII din 21.11.97, art.142. Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 81/667 din 08.12.1997.
5. Ibidem, art.175.
6. Popa V., Munteanu I., Mocanu V. De la centralism spre descentralizare. Chişinău, 1998, p. 17.
7. Codul electoral Nr.1381-XIII din 21.11.97, art.180. Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 81/667 din 08.12.1997.
8. Codul electoral Nr.1381-XIII din 21.11.97, art.181. Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 81/667 din 08.12.1997.
9. Orlov M. Drept administrativ. Chişinău, 2005, p.86
10. Popa V., Manole T., Mihăiluță I. Administrația publică locală a Republicii Moldova. Comentarii legislative. Chişinău, 2000, p.16
11. Popa V., Munteanu I., Mocanu V. De la centralism spre descentralizare. Chişinău, 1998, p. 19.

POLITICI ŞI SERVICII SOCIALE ADRESATE COPIILOR ÎN DIFICULTATE

Iulia IURCHEVICI, dr., lector superior,
Catedra de Administrație Publică

The childrens problem that appeared in the Republic of Moldova as a result of the poverty which affected directly the family, is known under the following aspects: the childrenof the street, abandoned children, neglected and abused children, etc. The solving of the problem is imperative and requires the involvement of the government. Although some important measures have been taken in this direction, the social policy of the child and family protection is still inefficient because of the incoherence of the taken measures, of the polarization of the quantity and quality of the services, the lack of a qualified staff in the spher of social work as well as the imperfection of the legal framework.

Problematica copilului din Republica Moldova, apărută pe fondul sărăciei şi pierderii coeziunii sociale, cu efect direct asupra familiei, cunoaşte un şir de fenomene: copii străzii, copii abandonați, neglijați, abuzați, traficați, alcoolism şi utilizarea stupefiantelor ş.a. Acestea necesită o rezolvare imediată prin intervenția statului, care să promoveze politici active de suport a familiei, dezvoltarea şi acordarea serviciilor sociale menite să prevină instituționalizarea copiilor şi să asiste familia în depăşirea situației de criză. În acest sens, în Republica Moldova au fost întreprinşi mai mulți paşi semnificativi meniți să contribuie la îmbunătățirea sistemului de protecție socială. Adoptarea de către Parlament a *Strategiei de reformă a sistemului de asistență socială(nr. 456-XIV din 28.05.1999)* a pus bazele reformei sistemuli de asistență socială a copilului şi familiei . În procesul de dezvoltare a cadrului legislativ în domeniul protecției copilului, suplimentar la Strategia sus menționată, a fost elaborată *Concepția națională privind protecția copilului şi a familiei.* Concepția scoate în evidență lacunele actualului sistem de servicii sociale acordate familiei şi copilului, formulând totodată soluții concrete de redresare a situației în domeniu şi

determinând un sistem de mecanisme şi măsuri necesare pentru optimizarea relațiilor între stat, societate şi familie / copil.

Pentru realizarea obiectivelor Concepției naționale privind protecția copilului şi familiei, de o importanță majoră este *Legea privind drepturile copilului* nr. 338 - XIII din 15.12.1994, care stabileşte statutul juridic al copilului ca subiect independent şi prevede asigurarea sănătății lui fizice şi spirituale. Legea acordă atenție specială protecției sociale a copiilor care sunt lipsiți de familie sau se află în circumstanțe deosebit de dificile. Cu toate acestea, nu au fost formulate mecanismele de aplicare a legii şi un plan de acțiune viabil, care să aibă acoperire financiară corespunzătoare.

Pentru aprofundarea conştientizării de către societate a necesității stringente de a optimiza situația din domeniul protecției sociale, a fost importantă promulgarea, la 14 aprilie 2000, a *Legii cu privire la protecția socială specială a unor categorii de populație,* care defineşte spiritul financiar suplimentar acordat familiilor aflate în situații deosebit de dificile, inclusiv a familiilor cu patru sau mai mulți copii şi celor cu copii ci dizabilități până la 16 ani. In şirul acțiunilor întreprinse în domeniul respectiv a fost şi declararea, prin Decretul Preşedintelui, a anului 2000 - *Anul Copilului în Republica Moldova.* În baza acestui decret a fost elaborat un Program Național de acțiuni pentru Anul Copilului. Activitățile se refereau la toate domeniile legate de copil, inclusiv sănătate, învățământ, protecție socială, cultură şi sport.

Strategia Națională privind Protecția Copilului şi Familiei, adoptată de către Guvernul Republicii Moldova, prevede determinarea unui sistem de principii, criterii, mecanisme şi măsuri de optimizare a relațiilor stat - comunitate - familie - copil, în vederea asigurării condițiilor sociale, economice, morale favorabile pentru dezvoltarea multilaterală a familiei şi a fiecărui copil. În acelaşi timp, *Legea asistenței sociale* vine să întregească

tabloul dat prin stabilirea raporturile juridice în cadrul sistemului de protecţie socială. Legea stabileşte de asemenea integrarea socială prin diversificarea şi dezvoltarea reţelei de servicii sociale destinate următoarelor categorii de beneficiari:

a) copii şi tineri ale căror sănătate, dezvoltare şi integritate fizică, psihică sau morală sunt prejudiciate în mediul în care locuiesc;
b) familiile care nu îşi îndeplinesc în mod corespunzător obligaţiile privind îngrijirea, întreţinerea şi educarea copiilor;
c) familiile fără venituri sau cu venituri mici;
d) persoanele fără familie, care necesită îngrijire şi supraveghere sau sunt incapabile să facă nevoile socio - medicale;
e) copii cu dizabilîtăţi până la vârsta de 18 ani;
f) familiile monoparientale cu copii;
g) persoanele vârstnice;
h) persoanele cu dizabilităţi;
i) alte categorii de persoane şi familii aflate în dificultate.

In scopul oferirii copiilor cu dizabilităţi a condiţiilor optime de creştere şi dezvoltare a fost aprobat *Programul pilot „Copiii cu dizabilităţi"*. Programul dat pune accentul pe: reabilitarea copiilor cu dizabilităţi; dezvoltarea serviciilor acordate acestora; prevenirea dizabilităţii; asigurarea accesului la instruire şi educare, la servicii specializate. în susţinerea acestor copii şi nu numai statul adoptă *Legea „ Privind indemnizaţiile pentru incapacitatea temporară de muncă şi alte prestaţii de asigurări sociale”*. Conform acestui act normativ familia şi copilul beneficiază de următoarele tipuri de indemnizaţii sociale:

- *îndemnizaţie* de maternitate
- *îndemnizaţie* unică la naşterea copilului
- *îndemnizaţie* pentru creşterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani,
- *îndemnizaţie* pentru îngrijirea copilului bolnav.

O importanță majoră pentru dezvoltarea sistemului de protecție socială o are *Strategie Economică şi Reducere a Sărăciei (2004 - 2006),* adoptată prin Legea nr. 348 - XV din 02.12.2004, care elucidează principalele neajunsuri ale sistemului de asistență socială, cum ar fi stabilirea prestațiilor sociale în baza principiului categorial; serviciile sociale slab dezvoltate şi neadaptate la nevoile comunităților; lipsa resurselor financiare care nu permite satisfacerea cererii pentru serviciile sociale etc. Obiectivele principale ale SCERS privind asistența socială se axează pe: eficientizarea sistemului de prestații sociale prin direcționarea acestora către cei mai săraci şi localizarea acestora pe grupuri sociale în situații de risc; dezvoltarea şi implementarea unor programe specifice cum ar fi protecția copilului şi familiei, protecția persoanelor cu dizabilități.

Cu toate cele menționate mai sus suportul familiei rămâne insuficient populația beneficiind de un ansamblu coerent de măsuri în domeniul protecției familiei. În mare parte, aceasta se datorează imperfecțiunii cadrului normativ- legislativ. Legislația în domeniu şi mecanismul actual de finanțare centralizat şi extrem de rigid stimulează plasarea copiilor în instituții sociale rezidențiale. În prezent, pe de o parte, resursele financiare dar şi materiale sunt direcționate preponderent spre copilul instituționalizat şi doar nesemnificativ spre cel cu risc de abandon sau alte situații dificile din comunitate. Astfel, dreptul universal la asistență socială rămâne doar o declarație, din cauza imposibilității dezvoltării acelui set minim de servicii sociale pentru toți cei aflați în nevoie. Pe de altă parte, lipsa unei rețele de serviciu de asistență socială cu scop suportiv şi preventiv la nivelul comunității periclitează procesul de dezinstituționalizare a copilului. Statul conştientizează efectele benefice ale dezinstituționalizării, însă prin lipsa suportului acordat celor care trăiesc într-o pauperizare cronică stimulează instituționalizarea şi abandonul.

Având în vedere aceste aspecte se impune eficientizarea programului de protecţie socială cu scopul de a identifica corect: categoriile de populaţie aflată în dificultate şi grupurilor în situaţie de risc social; resursele care pot fi utilizate pentru diminuarea factorilor de risc social. Se impun de asemenea măsuri care să vizeze procesul de descentralizare. Aceasta, întrucât modalitatea în cază nu permite participarea activă a autorităţilor publice şi comunităţilor locale la evaluarea necesităţilor prioritare a comunităţii. Lipsa parteneriatului între administraţia publică locală şi societatea civilă stopează procesul dezvoltării paletei de servicii sociale. Or, tocmai aceasta din urmă trebuie să constituie elementul de bază în promovarea unei reforme coerente în domeniul protecţiei sociale a copilului şi familiei.

O altă problemă care trebuie eliminată este lipsa personalului de specialitate în sectorul de asistenţă socială. Deşi un şir de instituţii universitare şi pre-universitare din ţară pregătesc asistenţii sociali profesionişti bine pegătiţi, foarte puţini absolvenţi reuşesc să-şi găsească un loc de muncă în structurile înfiinţate de către organele de stat. Aceasta, întrucât funcţia de asistent social este exercitată, de cele mai multe ori, de persoane pregătirea cărora are puţine tangenţe cu profesia dată. Or, „pentru dezvoltarea unui sistem de asistenţă socială profesionistă este necesar ca Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale împreună cu Ministerul Educaţiei şi Tineretului să facă o inventariere riguroasă a tuturor posturilor cu destinaţie pentru asistenţii sociali; să ducă evidenţa lucrurilor de muncă, facilitând astfel repartizarea absolvenţilor facultăţilor de asistenţă socială".

Lipsa personalului calificat are repercursiuni asupra calităţii si ponderii serviciilor sociale adresate copilului şi familiei. Respectiv ar fi bine să se stabilească standarde precise şi unele criterii care să poată fi generalizate la toate nivelele administraţiei publice pentru a înlătura polarizarea accesului la serviciile sociale şi polarizarea calităţii serviciilor furnizate.

Întrucât dezvoltarea comunitară este un domeniu mai recent circumscris tendinței în creştere de implicare în ultimii ani a comunităților în calitate de actori activi în rezolvarea problemelor sociale, se constată o fragmentare şi un paralelism a serviciilor sociale implimentate. Fenomenul dat nu numai că duce la eficacitate scăzută a programelor sociale dar, şi „generează o creştere artificială a costului administrării”. Şi aici se impune descentralizarea cu succes a activităților de suport social.

Multe din serviciile existente au fost implimentate prin diferite proiecte cu ajutorul suportului financiar al organizațiilor internațional. Viabilitatea acestora, în multe cazuri, coincide cu durata în timp a derulării proiectului sau, mai persistă o perioadă scurtă după epuizarea acestuia . Lipsa cadrului legislativ bine conturat şi a resurselor financiare face aproape imposibilă preluarea serviciilor inițiate şi dezvoltate de sectorul neguvernamental de către administrația publică locală. Pe de altă parte, unele programele cu finanțare externă nu sunt suficient de focalizate şi integrate cu direcțiile de dezvoltare a sistemului global de protecție socială. Compatibilizarea acestora, ce necesită a fi impusă, poate fi obținută doar prin implimentarea parteneriatului: autorități publice naționale/autorități publice teritoriale /autorizați publice locale, cât şi a parteneriatului autorității publice / sindicate / ONG. Doar aceste parteneriate sunt în măsură să intervină în lichidarea unor situații de pauperizare extremă şi excluziunea socială.

Însă în toate acțiunile deciziile luate privitor la copilul în dificultate, şi nu numai, trebuie implicate direct şi mediile sociale din care provin aceştia - familia nucleară sau extinsă, întrucât doar acestea pot asigura copilului un climat necesar dezvoltării sale. De aceea, în implementarea serviciilor adresate acestora trebuie să se țină cont de specificul fiecărei situații în parte, efectuându-se o inventariere minuțioasă a problemei şi o planificare riguroasă a

intervențiilor ce se impun. Comunicarea socială şi comportamentele pro-sociale susținute şi dezvoltate de comunitare vor contribui la creşterea eficienței activităților întreprinse.

Nu în ultimul rând trebuie menționat că, asupra eficienței dezvoltării şi implementării politicilor sociale adresate familiei şi copilului îşi pune amprenta şi mentalitatea care domină în rândul persoanelor cu funcții de decizie. Acestea, înțelegând prin asistență socială doar un şir de măsuri de protecție economică şi diverse beneficii financiare, nu iau in calcul la realizare programelor sociale şi dimensiunea psihosocială . Or, sfera activității asistentului social este mult mai largă incluzând consiliere; recuperare socială; resocializare şi integrarea socială; etc. Conştientizat acest lucru, accentul se va deplasa spre programe active cu caracter preventiv, ceea ce prezintă cea mai importantă modalitate de a activa direct pe cei aflați în situații de risc major. Prin crearea suportului preventiv se vor economisi resursele administrate impropriu față de tratarea problemelor sociale.

În lumina celor reflectate putem conchide că, în Republica Moldova nu este conştientizat faptul că asistența socială este o sursă complimentară complexă a limitelor economiei de piață şi că este nevoie de o politică socială pragmatică şi eficientă care să facă posibilă abordarea coerentă şi unitară a problemelor sociale cu care se confruntă societatea.

Referințe:

1. Legea Republicii Moldova nr. 289 – XV din 22 iulie 2004
2. Monitorul Oficial al republicii Moldova, nr. 126-131 din 27.06.2003
3. Monitorul Oficial al republicii Moldova, nr. 42-44   din 12.32004
4. Monitorul oficial al republicii Moldova , nr. 5 -12 din 2005 p.80.
5. Anghel, A. (2004) „Politicii sociale centrate pe familie şi copil în contextul integrării europene. Direcții de acțiune”. În *România socială. Drumul schimbării şi al integrării europene* (coord. Iluț, P; Nistor, L; Rotariu, T) Cluj – Napoca, Ed. EIKON;p. 13

6. Bulgarul, M (2004) „ Dimensiune ale dezvoltării sociale î Republica Moldova” în *România socială. Drumul schimbării şi al integrării europene* (coord. Iluț, P; Nistor, L; Rotariu, T). Cluj – Napoca, Ed. EIKON; p.233
7. Dilon M (2006) „ Sistemul serviciilor de asistență socială din Republica Moldova: Realizarea, problemelor, perspective” în *Analele Ştiințifice ale USM.* Chişinău
8. Iaţco,M. (2006). „Politici sociale în Republica Moldova: probleme şi realizări” în *Analelel Ştiințifce ale USM.* Chişinău
9. Zamfir E, (coord). (2000). *Strategii antisărăcie şi dezvoltare comunitară*. Bucureşti, Ed. Expert.

MODERNIZAREA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE ÎN PERSPECTIVA INTEGRĂRII EUROPENE

Valentina CORNEA, lector superior,
Catedra de Administrație Publică

La modernisation de l'administration publique locale dans la perspective de l'integration européne nécessite une méthodolgie adeqauate, fondamenteé scientifiquement. Les theoris concernant la modernisation sont assez diverses. Pour la Republique de Moldavie, un scénario de la modernisation, avec des effects positifs, sera élaboré dans la direction des deux axes :

a) l'axe des relations entre les agents et le structures entre les initiateurs/ les réalisateurs des actions individuelle;

b) la localisation des facteurs de développement dans l'espace social.

La création d'un cadre favorable à la modernisation de l'administration publique peut être par les modalites que l'administration considerè les plus appropriées.

Adoptarea şi implementarea valorilor administrative care definesc spațiul european - transparența, predictibilitatea, responsabilitatea, adaptabilitatea şi eficiența – se impun atât ca imperativ al timpului, cât şi un factor esențial care determină avantajul competitiv al unei națiuni. Intenția R. Moldova de raliere la standarde

europene reprezintă un adevărat tur de forță pentru administrația publică. Mişcarea de raliere la aceste standarde este calificată cât se poate de eterogen : reformare, modernizare, dezvoltare, tranziție. Fără a precăuta în detalii conceptele, lansăm ideea existenței unor similitudini, sau mai bine zis relații de la parte la întreg. Dezvoltarea , în sens larg, presupune succesiunea unor secvențe ale unui proces complex în care tranziția de la o etapă la alta este o necesitate obiectivă. Sau, într-o altă formulare, dezvoltarea constă într-un ansamblu de *transformări instituționale* produse în cele mai diverse sectoare sociale cu scopul de a creşte performanțele activității oamenilor şi organizațiilor. [1] Pe această coordonată, toate țările se află într-o permanentă tranziție. Modernizarea este un termen insuficient standardizat, folosit cu sensuri diferite, de cele mai multe ori, sinonim cu dezvoltare sau mijloc de realizare a dezvoltării. In accepțiune largă *modernizarea înseamnă ansamblu de transformări cantitative şi calitative care au loc la toate nivelurile şi în toate componentele sistemului social.* Este privită ca *modalitate de schimbare a subsistemelor mai puțin evoluate, cu posibilități reduse de autodinamism şi care se restructurează sub impactul unor sisteme mai evoluate*, proces exogen sau endogen prin care se realizează modernitatea. [2]

Problema de fond care a urmează a fi abordată este nu atât a „tranziției”, a „dezvoltării”, a „reformei” sau „modernizării” ci a definirii sensului acestora, a metodologiei considerate adecvate şi a actorilor implicați. Optăm pentru termenul modernizare, aşa cum obiectul studiului îl face administrația publică locală, instituție, care în lumina rezultatelor sondajelor de opinie şi a cercetărilor în domeniu, „posedă” caracteristicile unui „subsistem puțin evoluat” şi care, sub presiunile mediului social, necesită restructurare, astfel încât să fie orientată către satisfacerea nevoilor cetățenilor, să asigure o mai bună informare a acestora, să coopereze cu cei cărora li se adresează şi să întărească controlul public asupra administrației.

Considerarea modernizării ca obiect de cunoaştere ştiinţifică presupune analiza fenomenului nu doar prin prisma disponibilităţii resurselor sau căile posibile de creştere a acestora, ci şi, sau mai ales, procesele prin care acestea sunt utilizate. În acest sens, a studia modernizarea administraţiei publice locale înseamnă a identifica şi a analiza, în primul rând, *dificultăţile* pe care le întâmpină această instituţie în eforturile de a atinge performanţe, în funcţie de cerinţele funcţionale. Convenţional, dificultăţile pot fi împărţite în două categorii: de tip instituţional, adică se referă la reguli formale (constituţii, legi, contracte, reglementări) şi informale (valori şi norme sociale) care facilitează sau constrâng iniţiativele şi acţiunile atât a persoanelor individuale cât şi a instituţiei în cauză.

Pentru administraţia publică locală din R. Moldova dificultăţile de tip instituţional se circumscriu carului legislativ defectuos. Monitorizarea cadrului legal în domeniul administrării publice locale şi dezvoltării locale efectuată de experţi independenţi a demonstrat următoarele:[3]

a) Actualmente in Republica Moldova, există un decalaj între prevederile constituţionale privind organizarea şi funcţionarea administraţiei publice locale şi nevoile reale ale ţarii. Anumite acte normative se afla in conflict unele cu altele sau reglementează numai parţial relaţiile sociale in procesul gestionarii domeniului public local. Aceasta, conform părerii experţilor, este consecinţa tendinţei de centralizare a sistemului de administrare publică în ţară.

b) Nu există o concepţie clară şi o strategie de dezvoltarea a APL ca factor al dezvoltării locale, cu adoptarea unor politici sectoriale care să asigure redresarea situaţiei în administraţia publică locală şi îmbunătăţirea managementului comunitar şi urban.

c) Până în prezent nu există o legislaţie adecvată care să reflecte o concepţie clară şi efectivă asupra proprietăţii unităţilor administrativ - teritoriale. Lipsa unei autonomii patrimoniale

adecvate şi încălcările frecvente ale drepturilor patrimoniale ale comunităților locale de către autoritățile centrale pune în pericol procesul dezvoltării locale.

d) Nu se face o delimitare strictă a competențelor dintre administrațiile publice locale de nivelul I şi II şi administrația publică centrală, alte instituții statale, astfel lipseşte un mecanism de realizare a principiilor descentralizării şi desconcentrării serviciilor publice.

e) Lipseşte o delimitare a responsabilităților autorităților locale de nivel comunal şi cel raional şi a autorităților centrale privind rezultatele administrării domeniului public;

f) Nu exista reglementări care ar stabili forme concrete de protecție a autonomiei locale, autoritățile locale nu pot să se adreseze direct organelor jurisdicționale pentru apărarea drepturilor şi intereselor comunităților locale. Până în prezent legislația nu recunoaşte dreptul autorităților locale de a se adresa direct Curții Constituționale pentru a supune controlului constituționalității actele organelor administrației publice centrale.

g) În ultimii ani s-a redus esențial ponderea cheltuielilor publice locale în totalul cheltuielilor publice. Volumul mic al resurselor financiare la nivel local face imposibilă soluționarea problemelor de interes local. Cadrul metodologic de elaborare a bugetelor locale nu prevede instrumente de stimulare a inițiativei locale, ceea ce se manifestă în diminuarea bazei fiscale, ponderea mică a veniturilor proprii şi dependența de transferurile din bugetul de stat. Majoritatea autorităților publice locale atât de nivelul I cât şi de nivelul II sunt dependente de transferuri.

h) Altă problemă pentru autoritățile publice locale este transmiterea de către autoritățile centrale a unor competențe fără acoperire financiară. Aceasta diminuează rolul şi credibilitatea autorităților publice locale în fața membrilor colectivităților locale,

formează atitudini paternaliste faţă de puterea de stat, reduce capacitatea de utilizare eficientă a potenţialul local de dezvoltare.

i) În urma schimbării structurii administrativ-teritoriale din 2003 s-au accentuat decalajele de dezvoltare atât între unităţile administrative de nivelul II noi create cât şi în interiorul lor, ceea ce face foarte dificilă crearea unui sistem de echilibrare a veniturilor şi respectiv a cheltuielilor APL.

j) Pe tot teritoriul ţării există o serie de zone slab dezvoltate cu rata mare de şomaj, cu alte probleme grave de ordin economic şi social şi incapacitatea de a redresa de sine stătător situaţia.

Dificultăţile de ordin informal la nivel local sunt determinate de capitalul uman şi social slab dezvoltat, insuficienţa specialiştilor calificaţi în toate domeniile guvernării locale şi managementului comunitar, lipsa condiţiilor favorabile pentru dezvoltarea economiei locale, infrastructura socială deteriorată, insuficienţa investiţiilor de capital, inclusiv în domeniul public. Analiza direcţiilor principale de intervenţie demonstrează că din 41 de proiecte de asistenţă tehnică în domeniul dezvoltării locale 14 proiecte sunt destinate administrării publice locale şi serviciilor comunitare, 20 proiecte - dezvoltării economice locale (business, agricultura, ecoturism), şi doar 7 proiecte - dezvoltării capitalului social şi uman. [4] Aceste date demonstrează ignorarea unei componente esenţiale ale procesului de modernizare, şi anume componenta "soft", cultural-valorică. Paşii întreprinşi până acum pentru reformarea şi/sau modernizarea administraţiei din R. Moldova au vizat în principal componenta "hard": s-au adoptat noi legi, s-au înfiinţat noi structuri şi agenţii, s-au introdus noi programe de dezvoltare - toate copiind modelele occidentale de succes. Componenta "soft", care presupune adoptarea unor noi mentalităţi, unor seturi de valori, unor principii şi norme care să orienteze comportamentele în administraţie - a fost de multe ori ignorată,

considerându-se că oamenii vor reacționa favorabil la schimbările structurale şi îşi vor modela atitudinile cu relativă uşurință.

Cum ar fi posibil modernizarea administrației publice locale pornind de la aceste realități?

Una dintre primele teorii ale modernizării consideră ajutorul extern ca factor fundamentale în depăşirea dificultăților de ordin intern. Potrivit acestei teorii, factorii generatori ai subdezvoltării sunt interni şi sunt asociați agenților sau structurilor, comunităților sau statului din națiunile subdezvoltate. În schimb, ieşirea din subdezvoltare, factorii care ar declanşa şi facilita înlocuirea tradiției cu modernitatea şi atingerea unor parametri economici, politici şi sociali superiori sunt externi. Pentru teoria modernizării, atât modelul cât şi sursele dezvoltării sunt exterioare sistemului subdezvoltat: *ajutorul extern şi copierea modelului deja consacrat ar genera transformări interne pe calea dezvoltării*. Menționăm însă, că perioada în care a fost promovată această teorie a modernizării era, totuşi, dominată de națiunile occidentale şi mai ales de SUA, iar lumea a treia, a țărilor în curs de dezvoltare, nu era încă percepută ca un actor politic important pe scena internațională. Un astfel de context explică modul de formulare a ideilor centrale ale teoriei modernizării: lumea dezvoltată (occidentală) este cea modernă şi, urmându-i exemplul, poate fi definit un model idealizat al dezvoltării ce trebuie *copiat* pentru a ieşi din starea tradițională a subdezvoltării; condițiile interne (economice, sociale, culturale, politice) din țările în curs de dezvoltare nu facilitează, de fapt, blochează dezvoltarea; de aceea, pe lângă copierea modelului, este necesar „*ajutorul extern*" sub forma infuziei de capital. [5] Preponderent economică, această teorie este mai puțin aplicabilă administrației publice locale. În variantă sociologică, însă, teoria modernizării, admite la fel ca a economiştilor, că dezvoltarea constă în trecerea de la societatea tradițională, rămasă în urmă, la societatea modernă. Aceasta din urmă ar fi reprezentată de țările europene

dezvoltate ce ar proba cu forța exemplului ținta care trebuie atinsă prin procese de despărțire şi distanțare față de tradiție. Ca atare, din punct de vedere sociologic*, (a) se propune o alternativă simbolizată de țările dezvoltate; (b) se analizează fundamentele tradiționaliste ale societății subdezvoltate; (c) se indică o cale a despărțirii de tradiție luând ca referință modernitatea din țările (mai) dezvoltate.* Descrisă în asemenea parametri, „calea importului instituțional” pare a fi una adecvată pentru R. Moldova. Una dintre condițiile care se cer a fi respectate, este ca această preluare să fie selectivă, şi doar ceea ce este în compatibilitate cu capacitatea de învățare a fiecărei țări în parte. În acest context, se cuvine *asumarea mai lucidă a responsabilității de reevaluarea propriilor capacități)* În caz contrar, există riscul dezvoltării unui *„bovarism instituțional”.* [6]

Dificultățile enumerate anterior servesc drept bază pentru proiectarea direcțiilor de modernizare şi a mecanismelor de realizare. Pentru R. Moldova, un scenariu al modernizării, cu impact pozitiv, urmează a fi elaborat în jurul a două axe: *a) axa relațiilor dintre agenți şi structuri, respectiv, dintre inițiatorii /realizatorii de acțiuni individuale sau sociale şi cadrele în care acțiunile se desfăşoară, şi b) localizarea factorilor de dezvoltare în spațiul social.* Prima axă permite identificarea surselor factorilor dezvoltării, adică agenții şi instituțiile, respectiv, regulile care reglementează relații între actori şi mai ales structurile sau cadrele în care se desfăşoară aceste relații. Pe a doua axă se vor localiza acțiunile factorilor dezvoltării în spațiul social, având în vedere comunitățile (de la cele locale şi regionale până la țară ca întreg sau chiar zone mai cuprinzătoare) şi statul cu întreaga sa organizare.

Sub rezerva că *nu există un singur model operațional modernizării,* în special pentru administrația publică locală, ne raportăm ideii potrivit căreia practica administrativă poate face obiectul unor îmbunătățiri, în condițiile în care prevalează:

- o etică ce lasă autorităților locale libertatea de a coordona, acționa şi gira problemele locale,
- punerea în practică a criteriilor şi a măsurilor de performanță explicite;
- o importanță semnificativă acordată controlului rezultatelor,
- adaptarea stilului de gestiune tipic sectorului privat,
- introducerea disciplinei şi controlului în utilizarea resurselor.

Acest model de acțiune publică a autorităților publice locale se încadrează într-un nou tip de cultură, axată pe componentele-cheie ale bunei guvernări:

- încrederea şi previzibilitatea (principiul certitudinii legale);
- deschiderea şi transparența,
- responsabilitatea financiară (evaluarea şi justificarea publică a cheltuielilor),
- eficiența şi eficacitatea;
- competența tehnică şi managerială;
- participarea cetățenească.

De rând cu respectarea acestor principii, considerăm *geometria spațială variabilă* ca una dintre metodele care ar configura un „model operațional al modernizării" administrației publice locale în R. Moldova. *Geometria spațială variabilă* este considerată o metodă de punere în practică a soluțiilor teritoriale şi instituționale ad-hoc, funcție de problemele de rezolvat şi de interesele ce apar la diferite niveluri. Ea urmăreşte să asocieze, de o manieră contractuală, toți agenții implicați. Aceasta metodă se poate utiliza în domeniul unor mari proiecte prioritare (transport, învățământ, amenajarea teritoriului, etc.) care vor fi concepute şi realizate de parteneri publici si privați. Politicile publice aplicate cu ajutorul unor proiecte prioritare prezintă o dublă caracteristică: măsurile asociate acestor politici sunt lipsite de efecte directe, ci au doar un caracter incitativ (folosirea unor informații, subvenții) asupra comportamentului colectivității teritoriale şi, în plus,

aplicarea lor nu este impusă decât în măsura unor angajamente autoasumate» Intre *exigențele necesare* aplicării metodei geometriei spațiale variabile, amintim de cele politice (existența unei voințe politice) cele strategice (exigența unui program) precum şi pe cele operaționale (definirea unor reguli ale jocului).

Astfel, redresarea situației şi crearea unui cadru favorabil modernizării administrației publice se poate realiza prin două moduri: prin "altoi" si prin "aruncarea la cos". Problema opțiunii între evoluția-prin-altoi şi prin revoluționarea-prin-aruncare-la-cos ține în întregime de capacitatea de discernământ a celor chemați să răspundă provocărilor modernizării.

Referințe:

1. Vlăsceanu, L., Politică şi dezvoltare. România încotro?, Editura Trei, 2001, p.21;
2. Touraine, A. în: *Modernizare şi dezvoltare* (coord. I. Drăgan), Universitatea Bucureşti, 1992, p.116-122.
3. Raport privind situația autonomiei locale în R. Moldova, IDIS „Viitorul";
4. Analiza strategiilor de instruire în scopul dezvoltării locale şi a reducerii sărăciei în Moldova. Raport pe țară. Raportul este elaborat de Institutul de Politici publice în cadrul programului Fundației europene pentru instruire (FEI), Chişinău, 2005, p.48
5. Vlăsceanu, L., op.cit., p.36-37
6. Buzărnescu, Ş., Bovarism instituțional şi reforma românească. Eseu sociologic, Editura Augusta, Timişoara, 1998; p. 10.

STRATEGIILE INTERNAȚIONALE DE FIRMĂ. STUDIU DE CAZ ORANGE.

Corina STAICU, asistent universitar,
Catedra Finanțe şi Evidență contabilă

„Giant companies with headquarters in the developed countries have set up factories, plants, mines and ofices in the Third World countries. Firms like these, which operate in many countries, are known as intetrnational companies, Sometimes they are called multinational companies and they are wealthier than many countries in the Third World. With such wealth as this, Southern countries have tried hard to attract these companies. They can bring much-needed foreign money, they can introduce new technlogy, they can help the South develop.

Rcently, Orange, a big telecomunicational company, have moved part of their business to Republic of Moldova. The impact of this decision upon our economy and cociety will be a positive one. "

În lupta pentru noi piețe, firmele scot în evidență atuurile lor pentru a câştiga teren în fața competitorilor. Totodată firmele trebuie să-şi apere aceste avantaje şi totodată să cunoască şi să accepte care sunt punctele tari ale competitorilor. Direcția unei firme este dată de strategia proprie, iar şansele de reuşită sunt date de avantajele competitive.[1] Realitatea a demonstrat că pe măsura dezvoltării sale, firmele tind să depăşească limitele locale, naționale şi regionale ale mediului de afaceri, să-şi extindă activitatea în spațiul economic global. La baza acestui proces stă tendința acestora de a invada mediul înconjurător.

Niciodată nici o companie din lume nu va lua vreo decizie în ceea ce priveşte activitatea economică a ei, dacă această decizie nu-i aduce anumite avantaje, care trebuie să fie mai mari decât dacă firma respectivă ar fi ales o altă variantă. Această teorie a avantajului comparativ stă la baza modului de a gândi şi de a fi în economie. Acest aspect are o importanță şi mai mare atunci când discutăm despre o companie cu activitate internațională, deoarece mediul internațional este caracterizat de o complexitate mult mai mare decât cel național, presupunând şi un grad de risc mult mai mare, atât din punct de vedere al varietății acestuia, cât şi din punct de vedere cantitativ.

Atunci când este vorba despre o decizie strategică, cum ar fi cea de internaționalizare a companiei, aceste avantaje trebuie să fie cu atât mai mari ca să convingă managerul să ia decizia respectivă. Desigur, că modul în care se va întreprinde internaționalizarea respectivă contează foarte mult în determinarea avantajelor pe care internaționalizarea le aduce unei companii, însă scopul meu este de a arăta motivațiile generale care determină o firmă să se internaționalizeze.

Internaționalizarea firmelor se realizează în mod gradual prin parcurgerea mai multor stadii, fiind forma cea mai complexă de desfăşurare a activității unei firme, formă ce combină o multitudine de operațiuni juridice, financiare şi de management. În acest sens se disting două tipuri de motivații[2]: *otivații proactive* (sau agresive) care presupun încercarea firmei de a controla mediul extern şi de a-l schimba în scopul valorificării avantajelor tehnologice, fiscale şi avantajele economiilor de scară în realizarea profiturilor suplimentare. Alte scopuri care stau la baza motivațiilor proactive sunt: căutarea de resurse ieftine pe piețele externe, căutarea de piețe noi pentru produse, căutarea de eficiență pentru optimizarea rețelei de filiale în scopul valorificării în mod superior a resurselor de pe piețele gazdă (uneori şi pentru împărțirea riscurilor din diferite regiuni),

- căutarea de active strategice, în special pentru achiziții în străinătate, pentru producție sau chiar pentru înlăturarea concurenței.II. Un alt tip de motivații sunt *motivațiile reactive* (sau defensive) care presupun adaptarea firmei la condițiile mediului extern, firma căutând cele mai potrivite activități în funcție de condițiile existente şi nu încearcă să se impună sau să controleze piața. Motivațiile reactive sunt specifice firmelor mai puțin puternice, care nu reuşesc să "dicteze" regulile, ci îşi modifică strategia sub presiunea mediului exterior. Adaptarea nu este specifică doar firmelor mici, condițiile rigide de pe

unele piețe modificând şi strategiile firmelor mari. Alte scopuri care stau la baza motivațiilor defensive sunt:excesul de capacitate, supraproducția, scăderea vânzărilor pe piața internă, presiunea concurenței, saturarea piețelor interne, apropierea de clienți şi/ sau furnizori.

Internaționalizarea afacerilor oferă avantaje precum: posibilitatea obținerii de informații necesare, atât cu caracter tehnologic cât şi asupra clienților, furnizorilor sau concurenților; mai multe posibilități decât pe piața națională, creând la un moment dat posibilitatea partajării riscurilor cauzate de evoluții nedorite pe anumite segmente de interes, sau o alianță cu un partener străin poate duce la o competitivitate sporită pe piața internă, folosind avantajul tehnologic pe anumite segmente de piață; posibilități sporite de desfacere a produselor direct sau indirect pe piețele externe; o creştere atât cantitativă cât şi calitativă.Cu toate că internaționalizarea afacerilor oferă o serie de avantaje, există şi unele limite ale acestui proces, spre exemplu instabilitatea mediului extern şi implicit riscurile cauzate de aceasta; internaționalizarea duce uneori la pierderi însemnate, ceea ce obligă firma la acțiuni de partajare a riscurilor prin alianțe sau cooperări internaționale. Formularea strategiilor de internaționalizare presupune parcurgerea mai multor etape: analiza datelor externe şi a potențialului firmei, determinarea obiectivelor internaționale ale firmei, studiul alternativelor strategice, elaborarea şi realizarea programului de internaționalizare.

Bazându-ne pe aceste motivații, putem evidenția următoarele tipuri de strategii:

1. Strategia internațională[3] (Pfizer, McDonald's, IBM, Procter&Gamble) este caracteristică firmelor mari care se concentrează în principal, pe crearea şi exploatarea unor inovații la scară mondială şi se limitează la a exploata inovațiile din țara gazdă pentru a-şi dezvolta poziții competitive pe piețele externe. O explicație pentru această abordare a internaționalizării o oferă teoria ciclului de viață al produsului.

Firmele care urmăresc o strategie internațională, creează valoare prin transferul unor cunoştințe şi produse valoroase către alte piețe, unde acestea au un caracter de noutate. Firmele tind să centralizeze funcția de cercetare şi dezvoltare a produselor în țara de origine, şi să delocalizeze funcțiile de producție şi de marketing al produselor pe fiecare piață mai mare pe care sunt prezente. Alegerea acestei strategii reprezintă o decizie viabilă şi profitabilă dacă compania deține un avantaj competitiv, o competență cheie de care concurența pe noile piețe nu beneficiază, şi dacă compania nu este presată de nevoia de adaptare la cerințele locale, sau de nevoia reducerii costurilor

2. Strategia multinațională [4] (Unilever, ICI, Philips, Nestle) se concentrează pe una dintre diferențele naționale, pentru a atinge cea mai mare parte a obiectivelor strategice ale companiei.

Firmele care urmăresc o strategie multinațională, sunt orientate spre maxima adaptare la piețele locale. Companiile încearcă să işi întărească eficiența economică în primul rând, concentrându-se pe dimensiunea veniturilor, în general, pe diferențierea produselor şi serviciilor companiei în funcție de preferințele diferite ale consumatorilor vizați, de caracteristicile industriei locale şi de politica comercială a statelor gazdă. Această strategie determină de cele mai multe ori dependența companiilor de inovații locale, pentru nevoile locale, precum şi nevoia de adaptare a filialelor nu doar la nevoile şi preferințele de consum ale pieței ci şi la resursele existente local.

Alegerea unei strategii multinaționale devine profitabilă în condițiile unei piețe cu o nevoie mai mare de diferențiere, de adaptare şi un nivel mai scăzut al presiunii pentru reducerea costurilor.

3. Strategia globală [5] (Toyota, Canon, Matsushita, Intel, Texas Instruments sau Motorola). Companiile care adoptă clasica strategie globală, depind în mare măsură de obținerea unei eficiențe globale, pentru atingerea costului şi poziției calitative a produselor vizate.

Firmele care urmăresc o strategie globală se concentrează în principal pe creşterea profitabilității prin obținerea unei reduceri semnificative a costului. Activitățile de producție, de marketing, de cercetare şi dezvoltare ale companiilor globale sunt concentrate în câteva locații favorabile.

Companiile globale nu încearcă să îşi adapteze produsele sau strategia de marketing la nevoile piețelor locale, întrucât această adaptare presupune şi o creştere a costurilor cu producții mai mici şi mai diferențiate, precum şi cu multiplicarea funcțiilor, de aceea firmele globale preferă să ofere peste tot în lume un produs standardizat, obținând astfel maximum de beneficii din economii de scară. În concluzie, această strategie trebuie aleasă atunci când nevoia de adaptare la piață este minimă şi presiunea reducerii costului este maximă.4. Strategia transnațională (Unilever). Compania transnațională, realizează o combinație a celorlalte strategii, urmărind dezvoltarea eficienței, a flexibilității, şi a efectelor de a învăța simultan. Pentru a obține avantaje competitive la scară mondială, costurile şi veniturile, trebuie urmărite corelat, eficiența şi inovația sunt deopotrivă importante, iar progresul şi tehnologia pot fi descoperite sau obținute oriunde în cadrul organizației.

De exemplu, pe piața serviciilor de telecomunicații, operatorii tradiționali s-au mobilizat în ultimii ani pentru a putea să-şi mențină poziția pe piață. Fiind tot mai mult concurați pe propria piață, ei şi-au redirijat activitatea pe piața internațională, fie prin investiții străine directe, fie apelând la alianțe strategice.[6] Recent, în Republica Moldova am fost martorii lansării grupului internațional Orange pe piața de telecomunicații.

Brandul Orange a fost creat în 1994, ca brand comercial al grupului France Telecom. În scurt timp el a devenit unul din cele mai cunoscute şi respectate în lume, fiind unul din liderii mondiali în telecomunicații. Astăzi Orange semnifică: prezența în 220 de țări şi

regiuni ale lumii, 159 milioane de clienți, 191 000 mii angajați, în 2006 Orange a înregistrat un venit de 51.7 miliarde de Euro.[7]

Istoria de succes a France Telecom-ului în Republica Moldova începe cu lansarea Voxtel în anul 1998, France Telecom fiind primul mare investitor străin care a venit pe piața autohtonă, contribuind esențial la sporirea atractivității investiționale şi la creşterea economică a țării. Lansarea Orange în Moldova este rezultatul firesc al evoluției grupului France Telecom pe piața GSM, fiind determinată de decizia de a integra Voxtel - primul operator de telefonie mobilă, într-un mediu internațional sub umbrela unui brand cu renume.

În februarie 2006, Moldtelecom a vândut 10% din acțiunile Voxtel pe care le deținea companiei France Telecom. Această achiziție a fost motivată de acționarul majoritar ca fiind un interes pe termen lung de a dezvolta filiala (Voxtel). La 19 aprilie 2006, la adunarea generală a acționarilor s-a decis rebrandingul operatorului, cu schimbarea denumirii în Orange şi respectiv cu schimbarea tuturor simbolurilor corespunzătoare brandului internațional Orange. Data finalizării rebrandingului era ținută în secret, ulterior s-a anunțat că acest eveniment va avea loc pe 25 aprilie 2007. Pentru acest eveniment au fost necesară o sumă de 25 mln euro.

Principalii acționari sunt: France Telecom — 61 %, Moldavian Mobile Telephone Bis — 30 %, IFC — 5 %, Orange România — 4 %.

Compania Voxtel a fost prima companie de telefonie mobilă lansată în 1998 în Republica Moldova. Prin activitatea, sa pe parcursul acestor ani ea a contribuit la dezvoltarea pieței de telecomunicații mobile. La ora actuală acoperirea Voxtel reprezintă 91% din teritoriul țării, respectiv 95% din populație şi numără 914 mii de abonați.

Anul 2006 a fost cel mai reuşit an în istoria companiei Voxtel, primul operator de telefonie mobilă fortificându-şi poziția de lider pe piața de telecomunicații mobile din Republica Moldova. Obiectivele pe care şi le-a propus la începutul anului 2006 (extinderea ariei de acoperire, servicii accesibile, mai multă alegere, clienții în centrul atenției Voxtel) au fost realizate cu succes.

În 2006, Voxtel deține poziția de lider atât la capitolul acoperire GSM, numărul clienților, cât şi la capitolele venituri, investiții, vânzări, cotă de piață.

În anul 2006, pentru a extinde, densifica şi îmbunătăți calitatea ariei de acoperire compania Voxtel a instalat 69 de saituri. Volumul investițiilor la compartimentul acesta fiind de 11 milioane de dolari. Volumul investițiilor capitale în 2006 constituie circa 20 de milioane dolari SUA.

Cifra de afaceri a companiei, în 2006 era de 1 321 422 527 lei, ceea ce înseamnă o creştere cu 39% față de anul 2005. La sfârşitul trimestrului III, 2006, cota Voxtel în veniturile generale ale pieței de telecomunicații mobile a atins 70 %.

În 2006 Voxtel a contribuit cu 3 milioane lei, prin acțiuni de sponsorizare (evenimente culturale, de binefacere, evenimente de responsabilitate social corporativă) la dezvoltarea socială şi culturală a țării, iar în bugetul de stat au fost transferate impozite şi alte plăți în sumă de 312 929 499 lei.

Numărul clienților Voxtel şi Tempo în 2006 s-a majorat cu 240 de mii. Astfel, numărul membrilor familiei Voxtel astăzi număra peste 900 000 de clienți, cota de piață (finele trimestrului III, 2006) fiind de 63 la sută.

Pe parcursul anului trecut toate acțiunile companiei au fost orientate spre a poziționa clienții în centrul atenției. Anul 2006 a fost marcat de lansarea unor noi servicii şi oferte. [8]

Orange în Moldova marchează debutul unei noi etape în istoria telefoniei mobile autohtone. (servicii mai bune şi mai inovative pentru toți locuitorii țării, utilizarea cărora le vor facilita viața şi afacerea, telefonie mobilă este mai accesibilă, servicii de calitate, la standarde internaționale, deservire exclusivă a clienților)

Trecerea Companiei Voxtel la *Orange* este motivată prin faptul că compania Voxtel în ultimii doi ani s-a dezvoltat dinamic şi este gata pentru a face față standardelor de performanță ORANGE. Decizia acționarilor a fost susținută şi de eforturile Republicii Moldova depuse în vederea stabilizării mediului de afaceri şi integrării europene.

Cu ajutorul brandului Orange va fi mult mai simplă poziționarea pe o piață competitivă. Orange va presta servicii la calitate europeană, ceea ce nu putea să ofere compania Voxtel.

Schimbarea brandului, nu înseamnă doar schimbarea culorii, ci presupune o influență pozitivă asupra dezvoltării pieței de telefonie mobilă din Moldova

Pe plan internațional, Orange, brand al companiei France Telecom, este printre liderii mondiali ai industriei comunicațiilor mobile, fiind ales de peste 104 mln. clienți din 220 țări ale lumii. Toți folosesc în fiecare zi serviciile Orange, beneficiind de know-how-ul France Telecom aplicat în soluții şi servicii personalizate de voce şi date.

France Telecom operează sub marca Orange în țări precum Botswana, Camerun, Coasta de Fildeş, Danemarca, Elveția, Franța, Insulele Caraibe, Marea Britanie, Madagascar, Olanda, Republica Dominicană, România, Slovacia, Tailanda, Israel, Moldova, Polonia, Insulele Reunion, Spania Elveția, Belgia (Brandul Mobistar), Austria (brandul One), Egipt (brandul Mobinil).

Încă de la început, Orange s-a remarcat prin modul de abordare a clientului, prin stilul inovativ, prin provocarea şi depăşirea continuă a standardelor telefoniei mobile. Astăzi, pe măsură ce se deschid posibilităţi noi de comunicare, compania se concentrează tot mai mult pe lansarea unor produse şi servicii care să vină în întâmpinarea cerinţelor clienţilor.

Clientul este pus în centrul tuturor preocupărilor, iar acest lucru oferă o percepţie clară a felului în care clientul poate fi ajutat să obţină cele mai bune rezultate în munca de zi cu zi. Orange se adresează diferit clienţilor şi construieşte relaţii de parteneriat bazate pe onestitate şi încredere.

Orange înseamnă dorinţa de a crea un viitor mai bun şi de a oferi o experienţă de comunicare cât mai simplă şi mai intuitivă. Orange înseamnă mai mult decât tehnologie, telefonie mobilă sau reţele GSM, este un brand creat pentru a facilita comunicarea între oameni şi a aduce valoare comunităţilor în care operează. Grupul Orange are o strategie de responsabilitate socială corporativă bine definită, care îşi propune un management responsabil al activităţii, care să asigure o dezvoltare durabilă, pe termen lung.

Reuşita Orange se datorează valorilor care stau la baza acestui brand. Orange este simplu pentru că acţionează într-o manieră clară, este onest pentru că este corect în relaţii, te surprinde pentru că oferă de fiecare dată ceva nou, este dinamic pentru că priveşte viitorul cu încredere şi este deschis pentru că este accesibil pentru fiecare.

Orange este o companie cu o strategie globală, aplicată local. În cadrul grupului, se construieşte o platformă tehnologică deschisă şi unitară care se pune la dispoziţia tuturor clienţilor din Europa.

Obiectivul Orange este să fie cea mai bună opţiune în domeniul soluţiilor de comunicaţii pentru afaceri.

Creativitatea, îndrăzneala, dinamismul, deschiderea, grija pentru detalii, consecvența definesc Orange în tot ce face.

Peste tot în lume Orange îşi invită clienții sã experimenteze şi să aibă încredere cã împărtăşesc aceeaşi convingere: viitorul este într-adevăr senin (The future is bright! The future is Orange!).

La Orange dezvoltarea companiei trebuie sã se realizeze într-o manierã responsabilã, sã respecte mediul înconjurător, comunitatea, angajații, partenerii şi acționari, sã fie bazatã pe o strategie pentru o dezvoltare durabilã.

Grupul Orange are o strategie globalã în ceea ce priveşte responsabilitatea corporativã prin care doreşte sã asigure un management responsabil al activității în toate piețele unde este prezent.

Orange respectã valorile mărcii: cinstea, simplitatea, dinamismul, prietenia şi surpriza.

Dacă ar fi să analizăm cifrele prezentate de rapoartele anuale ale companiei Voxtel (astăzi Orange), putem constata că acestea sunt în creştere la toate capitole: cifră de afaceri, clienți, grad de acoperire etc. Acest lucru dovedeşte faptul că experiența şi practica de afaceri a grupului demonstrează rezultate excelente. Consider că pătrunderea pe piața din republica Moldova a cât mai multe companii internaționale, globale este un factor pozitiv pentru economia țării. Pentru a atrage aceşti potențiali investitori este necesară o schimbare radicală a legislației, astfel încât să fie încurajate investițiile străine, o stabilizare a mediului economic şi a mediului politic. Doar în aceste condiții vom putea beneficia de investiții, de experiența, de inovațiile, tehnologiile testate pe alte piețe, cunoştințele şi cultura de afaceri.

Cum vor reacționa utilizatorii de telefonie mobilă din țara noastră la această schimbare, cum vor aprecia aceştia serviciile pe care le va oferi Orange, vor fi tentați să rămână clienți fideli sau vor prefera serviciile celorlalți operatori, ce noutăți va aduce Orange şi ce

strategii va utiliza în viitor rămâne de văzut. La toate aceste întrebări răspunsul este sigur, experiența pe plan internațional al grupului Orange demonstrează că indiferent de conjunctura care se va forma, Orange se va situa în topul firmelor respectate, care ştiu să vină la momentul potrivit, cu soluția potrivită în sprijinul propriilor clienți.

Referințe:

1. Andreff Wldimir, *Les Multinationales globales*, Editions la Decouverte, Paris, 1996, p.p. 78-79
2. Popa Ioan (coord), *Tranzacții economice Internaționale*, Editura Economică, Bucureşti 1997, p.p. 81-82
3. Hodgetts Richard, Luthans Fred, *International Management*, Third edition, McGraw-Hill Book Co., 1997, p. 168-170
4. Nancy Adler, *International Dimensions of Organizational Bihaviour*, 2nd edition, PWS- Kent Publishing, Boston, 1991, p.p.7-8
5. Alain Desreumaux, *Strategies,* Dalloz, Paris, 1993, p.p.395-413
6. Cristiana Cristureanu, *Economia invizibilului, Tranzacțiile internaționale cu servicii*, Ed. All Beck, Bucureşti 2004, p. 202
7. A se vedea enciclopedia electronică Wikipedia
8. A se vedea raportul anual al companiei Voxtell pe anul 2006.

PARTICULARITĂȚI PRIVIND EVALUAREA PRODUCȚIEI ÎN CURS DE EXECUȚIE ŞI CALCULAREA VALORII ACESTEIA LA ÎNTREPRINDERILE POLIGRAFICE ŞI EDITURI

Rita LUNGU, lector universitar,
Catedra Finanțe şi Evidență contabilă

En évidence comptable des typographies un rôle important a la comptabilité de production au cours d'exécution.

Ce phénomène directement influence sur le calcule du coût de production typographique fabriquée et sur la détermination du résultat économique et financier d'entreprises polygraphiques.

En outre, une influence sur le coût de production fabriquée ont les méthodes d'évaluation de production au cours d'exécution.

Au présent, les règles d'évidence comptable d'évaluation de production au cours d'exécution sont divers. Dans cet article sont présentées quelques méthodes d'évaluation de production au cours d'exécution utilisées par les entreprises polygraphiques.

Efectuarea lucrărilor tipografice şi redacţional-editoriale adesea necesită un timp îndelungat, în rezultatul căruia la sfârşitul perioadei de gestiune (la sfârşitul lunii, trimestrului, anului) la întreprinderile poligrafice şi edituri poate să se formeze producţie în curs de execuţie.

Calcularea costului producţiei fabricate, prin urmare şi determinarea rezultatului economico-financiar al întreprinderii, depinde de evaluarea mărimii producţiei în curs de execuţie. Pe lângă acestea, în prezent, regulile evidenţei contabile şi fiscale privind evaluarea producţiei în curs de execuţie sânt diferite.

Evaluarea producţiei în curs de execuţie în scopul evidenţei contabile la întreprinderile poligrafice. La întreprinderile poligrafice producţia în curs de execuţie reprezintă semifabricatele care n-au trecut în secţii aparte toate etapele prevăzute de procesul tehnologic şi de asemenea tirajele terminate în producţie, dar care n-au trecut controlul tehnic şi care nu sânt predate la depozit, ca de exemplu:

- culegerea textului, dar care nu a fost paginat;
- foi tipărite numai pe o parte sau nu cu toate culorile;
- tirajele care se află în proces de broşurare şi în proces de finisare ş.a.

Producţia în curs de execuţie formează soldul debitor al costului 215 ”Producţia în curs de execuţie” şi se reflectă în bilanţul contabil în rândul 220.

Evaluarea reportării soldului de consumuri în producţia în curs de execuţie se face în ultima zi a perioadei de gestiune în dependenţă de politica de contabilitate aleasă de întreprindere:

- în baza consumurilor directe;
- la prețuri de evidență;
- în baza consumurilor efective;
- în mărimea consumurilor convențional-variabile etc.

Metoda aleasă trebuie să fie fixată în politica de contabilitate a întreprinderii poligrafice. Totodată trebuie de ținut cont că evaluarea în baza consumurilor efective este complicată, deoarece presupune calcularea consumurilor efective pentru fabricarea articolelor în curs de execuție ținând cont de gradul lor de finisare. Totuşi această metodă reflectă cel mai exact valoarea reală a producției în curs de execuție şi a producției finite.

Exemplul 1. În decembrie 2006 Tipografia Centrală a primit comandă în bază de contract de la Editura „Libris" pentru tipărirea tirajului cărții „Teoria evidenței contabile" în număr de 2000 unități (bucăți). În baza contractului dat în decembrie au fost efectuate următoarele lucrări:

- au fost fabricate formele de tipar în secția de culegere a formelor;
- a fost tipărit tirajul în secția de tipărire;
- s-a început broşurarea tirajului în secția de copertare-broşurare.

Din tirajul total 1400 unități sînt predate clientului în decembrie, iar restul 600 la data de 31.12.2006 se află în secția copertare-broşurare.

Consumurile efective ale Tipografiei Centrale pentru decembrie 2006, ce țin de executarea comenzii date de Editura „Libris" sânt prezentate în *tabelul 1.*

Tabelul 1. Date despre consumurile privind executarea comenzii Editurii „Libris" pentru fabricarea tirajului cărții „Teoria evidentei contabile" (2000 unități) pentru decembrie 2006.

Tipul consumurilor	Suma consumurilor, lei.			
	Secția de culegere a formelor	Secția de tipărire	Secția de copertare-broşurare	Total consumuri
1. Materiale	1500	5000	500	7000
2. Salariul lucrătorilor de producere inclusiv contribuțiile obligatori	2000 210	12500 1307	5000 523	19500 2040
3. Consumuri indirecte de producție, în mărimea care se referă la comanda dată inclusiv amortizarea utilajului de producere folosit pentru îndeplinirea comenzii date.	3000 500	9000 3500	4500 1000	16500 5000
Total consumurile secțiilor	**6500**	**26500**	**10000**	**43000**

La calcularea costului producției finite şi a valorii producției în curs de execuție a comenzii Editurii „Libris” trebuie de ținut cont, că prelucrarea în secțiile de culegere şi tipărire a trecut-o tot tirajul, adică consumurile acestor secții trebuie repartizate între producția finită şi producția în curs de execuție proporțional cu cantitatea lor.

Consumurile secției de copertare-broşurare nu se pot împărți proporțional, deoarece consumurile reale, care se referă la o carte din partea nefinisată a tirajului sânt, desigur, mai mici decât pentru o carte gata. De aceea, pentru asigurarea preciziei maxime a calculului, este necesar de evaluat gradul de finisare a părții neterminate a tirajului şi de făcut calculul reieşind din „articolele echivalente”.

Presupunem, că conform datelor inventarierii gradul de finisare a articolelor nefinisate referitor la consumul de materiale alcătuieşte 100% (adică materialele pentru fabricarea lor sânt consumate în volum total în corespundere cu procesul tehnologic) şi 60 % în privința celorlalte consumuri (adică sânt îndeplinite 60% din lucrări privind fabricarea acestor cărți în secția de copertare-broşurare, mai bine zis, salariul lucrătorilor pentru efectuarea acestor lucrări şi, respectiv, contribuțiile obligatorii şi consumurile indirecte de producție, care se repartizează între comenzi proporțional cu salariul direct al lucrătorilor alcătuieşte 60% din suma totală a

salariului calculat pentru fabricarea aceleiaşi cantităţi de articole finite). Reieşind din aceasta, repartizarea consumurilor secţiei de copertare-broşurare între articolele finite şi cele în curs de execuţie se va face în modul următor:

1) Valoarea materialelor consumate (500 lei) va fi repartizată proporţional cantităţii, adică analog cu consumurile secţiei de culegere a formelor şi de tipărire.

2) Salariul lucrătorilor şi consumurile indirecte de producţie în sumă de 9500 lei, vor fi repartizate reieşind din faptul, că din tirajul total de 2000 unităţi numai 1400 unităţi sînt finisate în întregime, (definitiv), iar celelalte 600 unităţi sînt finisate în mărime de 60 %. Reieşind din această condiţie, producţia în curs de execuţie putem s-o cercetăm (examinăm) ca 360 articole echivalente (cu alte cuvinte, 600 unităţi*60% de finisare = 360 unităţi de articole în curs de execuţie, recalculate în articole finite). În aşa mod în secţia de copertare-broşurare, la această comandă, în fond, sunt fabricate 1760 articole „echivalente” (recalculate în articole finite), iar la 1 articol ”echivalent” revine 9500:1760 = 5,3977 de consumuri privind retribuirea muncii (inclusiv contribuţiile obligatorii) şi consumuri indirecte de producţie.

Ca rezultat, calcularea valorii producţiei în curs de execuţie şi a costului producţiei finite vor fi prezentate în *tabelul 2.*

Tabelul 2. Calcularea valorii producţiei în curs de execuţie la data de 31.12.2006 şi a costului producţiei finite pentru decembrie 2006 (metoda evaluării producţiei în curs de execuţie în baza consumurilor efective).

Secţia	Total consu-muri	Valoarea producţiei în curs de execuţie la 31.12.2006, lei	Costul producţiei finite în decembrie 2006, lei
Culegere	6500	6500*600/2000=1950	6500*1400/2000=4550
Tipărire	26 500	26500*600/2000=7950	26500*1400/2000=18550
Copertare-broşurare inclusiv:	10 000	2093	7907

- materiale - alte consumuri	500 9 500	500*600/2000=150 5,3977*600*60%=1943	500*1400/2000=350 5,3977*1400=7557
Total	**43 000**	**11 993**	**31 007**

Metoda de evaluare a producției în curs de execuție la prețuri de evidență este mai simplă de aplicat, deoarece în acest caz pentru a evalua producția în curs de execuție, trebuie de avut date numai despre cantitatea articolelor nefinisate (obținute prin inventariere sau din evidența operativă).

Exemplul 2. Folosind condițiile exemplului 1 să presupunem că prețul de evidență a unei cărți „Teoria evidenței contabile" calculată, reieşind din devizul de cheltuieli privind fabricarea tirajului alcătuieşte 35 lei.

În acest caz, valoarea producției în curs de execuție la data de 31.12.2006 alcătuieşte 21 000 lei (600 unități x 35 lei). Costul producției finite pentru decembrie va fi calculat astfel: 43 000 - 21 000 = 22000 lei.

Metoda de evaluare „în baza consumurilor directe" va da o evaluare mai mică a producției în curs de execuție, un cost mai mare a producției finite şi, prin urmare, un profit mai mic decât evaluarea prin prețuri de evidență sau prin consumuri efective.

Exemplul 3. Să utilizăm condițiile exemplului 1. În caz când Tipografia Centrală preferă să utilizeze metoda de evaluare a producției în curs de execuție în baza consumurilor directe la care se vor referi consumurile de materiale şi de retribuire a muncii (cu contribuțiile obligatorii) valoarea producției în curs de execuție la data de 31.12.2006 şi costul producției finite eliberate în decembrie 2006 vor fi calculate în modul următor (tabelul 3):

Tabelul 3. Calcularea valorii producției în curs de execuție la data 21.12.2006 şi a costului producției finite pentru decembrie 2006 (metoda evaluării producției în curs de execuție în baza consumurilor directe)

Secția și tipurile de consumuri	Total consumuri, lei	Valoarea producției în curs de execuție la 31.12.2006, lei	Costul producției finite în decembrie 2006, lei
De culegere a formelor directe indirecte	3500 3000	3500*600/2000= 1050 -	3500*1400/2000=2450 3000
De tipărire - directe - indirecte	17500 9000	17500*600/2000 =5250 -	17500*1400/2000=12250 9000
De copertare-broşurare - directe - inclusiv materialele - salariul - indirecte	5500 500 5000 4500	1173 500*600/2000=150 (5000/1760)*360=1023 -	8827 500*1400/2000=350 (5000/1760)*1400=3977 4500
Total	**43000**	**7473**	**35527**

Evaluarea producției în curs de execuție în scopul evidenței contabile la edituri. La întreprinderile cu activitate editorială contabilii editurilor, la fel ca şi contabilii întreprinderilor poligrafice, la sfârşitul fiecărei perioade de gestiune (trimestru) trebuie să evidențieze rezultatele activității de producere a editurii şi să calculeze costul efectiv al producției finite realizate.

Dacă pentru toate edițiile sînt efectuate toate lucrările redacțional-editoriale şi tipografice, adică producția tipărită este deja primită de edituri, atunci toate consumurile de producție luate la evidență se includ complet în costul tirajului predat.

Totuşi, sînt cazuri când pentru ediții aparte lucrările redacțional-editoriale şi tipografice se îndeplinesc pe parcursul mai multor perioade de gestiune şi la sfârşitul unei perioade de gestiune aceste lucrări pot să nu fie finisate. În astfel de cazuri consumurile editurii până la apariția tirajului (sau a unei părți din tiraj) se consideră producție în curs de execuție. De aceea, pentru a calcula costul efectiv al producției finite, în cazul când lucrările referitoare la

unele ediții nu-s terminate sau când tirajele aparte sînt eliberate parțial, este necesar mai întâi de evaluat stocurile producției în curs de execuție.

Pentru determinarea mai exactă a valorii producției în curs de execuție şi a costului producției finite este necesar de efectuat inventarierea edițiilor în curs de execuție. Aceasta este deosebit de important înainte de întocmirea dării de seamă contabile – editura este obligată să petreacă inventarierea în termen de la 1 octombrie până la 31 decembrie. În procesul inventarierii se controlează lucrările efectuate, corespunderea lor cu consumurile efective, edițiile suspendate (anulate) şi se alcătuieşte lista de inventariere în care pentru fiecare operă neterminată se indică:

- numele şi familia autorului;
- volumul cărții;
- data primirii, aprobării şi transmiterii în producție;
- numărul contractului (comenzii);
- lista lucrărilor efectuate şi suma consumurilor efective.

De regulă, pentru edițiile suspendate, pentru care actele de casare nu-s întocmite sau aprobate, se alcătuieşte lista de inventariere aparte.

La întreprinderile editoriale, calcularea valorii tirajelor edițiilor, care se află în curs de execuție, ce se referă la costul tirajului parțial predat, trebuie să fie făcută pe baza unui calcul a valorii întregului tiraj al ediției, care este în curs de execuție.

Astfel consumurile directe se calculează în următoarea ordine:

1) calculul onorariului de autor la momentul calculării tirajului parțial fabricat trebuie să fie deja terminat;

2) consumurile legate de executarea serviciilor poligrafice se determină în baza proceselor verbale de coordonare a prețurilor contractuale sau a calculației întocmită de editură;

3) consumurile de hârtie, carton, materiale de copertare se determină după exemplarul semnal al editării ediției.

În rezultatul acestor calcule se obține suma consumurilor directe pentru întregul tiraj al publicației, astfel se evidențiază cota parte, care se referă la partea finită de tiraj (proporțional numărului de exemplare). De asemenea, proporțional numărului de exemplare se repartizează consumurile redacționale (colectate în evidență pe contul 813), iar în cazurile prevăzute în politica de contabilitate şi cheltuielile generale editoriale (contul 713).

Sumele costului planificat şi efectiv a tirajului predat parțial se determină după articole de consumuri proporțional ponderii părții predate a tirajului în costul ediției (publicației).

Exemplul 4: Să precăutăm situația descrisă în exemplul 1 din punctul de vedere al Editurii „Libris" în politica de contabilitate a căreia sânt prevăzute:

- închiderea contului 713 cu contul 351;
- evaluarea produselor finite şi a producției în curs de execuție la costul redacțional (incluzând consumurile directe şi redacționale)

Aşadar, Editura „Libris" în decembrie 2006 a pregătit şi a transmis Tipografiei Centrale cartea „Teoria evidenței contabile", tirajul căreia alcătuieşte 2000 unități. O parte din tiraj în număr de 1400 cărți a fost primită de la Tipografia Centrală în decembrie 2006, partea rămasă va fi primită în ianuarie 2007. Consumurile legate de executarea serviciilor poligrafice a cărții conform contractului încheiat între Editura „Libris" şi Tipografia Centrală alcătuiesc 70 000 lei.

Tabelul 4. Calcularea valorii producției în curs de execuție la data de 31.12.2006 şi a costului producției finite realizate în decembrie 2006.

Tipul consumurilor	Suma, lei		
	Total	inclusiv	
		Producția în curs de execuție (600 unități, ce alcătuiesc (600:2000)*100=30% din tiraj)	**Producția finită (1400 unități, ce alcătuiesc (1400:2000)*100=70% din tiraj)**
Consumuri directe			
Onorariul de autor (cu contribuțiile obligatorii)	15 000	6 000	9 000
Consumurile legate de executarea serviciilor poligrafice	70 000	28 000	42 000
Consumul hârtiei	45 000	18 000	27 000
Total consumuri directe	130 000	52 000	78 000
Consumuri indirecte			
Consumuri redacționale	22 500	9 000	13 500
Total consumuri	152 500	61 000	91 500

Să presupunem că în decembrie 2006 au fost stabilite următoarele consumuri legate de editarea cărții „Teoria evidenței contabile”:

- onorariul autor (cu calculul contribuțiilor obligatorii) alcătuieşte 15000 lei.
- valoarea hârtiei, oferită întreprinderii poligrafice de către editură conform condițiilor contractului alcătuieşte 45 000 lei pentru tot tirajul);
- consumurile redacționale, aferente acestei cărți alcătuiesc 22500 lei;
- cheltuielile generale aferente acestei cărți alcătuiesc 13 000 lei.

Repartizarea consumurilor editurii, în afară de cheltuielile generale, va fi înfăptuită reieşind din cota aparte, care se referă la partea finită a tirajului (proporțional numărului de exemplare) în modul următor (tabelul 4).

În concluzie, este necesar de menționat că întreprinderea poligrafică trebuie să aleagă cea mai comodă şi mai avantajoasă metodă de evaluare a producției în curs de execuție şi să o fixeze în

politica de contabilitate a sa. Metoda aleasă trebuie să reflecte cel mai exact valoarea reală a producției în curs de execuție şi a costului producției finite şi să fie aplicată consecutiv de la o perioadă de gestiune la alta.

Referințe:

«Оценка незавершенного производства в бухгалтерском и налоговом учете полиграфических предприятий и издательств». «Бухгалтерский учет в издательстве и полиграфии», Ежемесячный журнал № 1 (73) январь 2005, Издатель ООО «Финансы и кредит», Москва, 2005.

ASISTENȚA MEDICALĂ PRIN ASIGURARE ŞI FORMELE DE APLICARE ALE ACESTEIA ÎN REPUBLICA MOLDOVA: PROBLEME ŞI SOLUȚII

Oxana MIRON, lector superior,
Catedra Finanțe şi Evidență contabilă

The introduction of model of obligatory medical insurance authorized by the state has a lot of lacks. Through voluntary insurance, which exists on the basis of the insurance contract to the insured person there is better a medical aid, including more good conditions in case of hospitalization. There is a necessity of support by the state of both forms of medical insurance, without that to prefer one of them, as the voluntary medical insurance is the adding form of obligatory medical insurance.

În decursul existenţei şi dezvoltării societăţii umane, omul a fost preocupat de problemele asigurării resurselor materiale şi financiare. Dezvoltarea intensivă a societăţii a condus la crearea posibilităţilor de intervenţie ale omului pentru combaterea sau diminuarea consecinţelor negative ale unor fenomene generatoare de pagube. Dintre toate căile şi metodele folosite de oameni pentru combaterea unor evenimente generatoare de pierderi, cele mai adecvate s-au dovedit a fi asigurările. Din acest punct de vedere, asigurările au căpătat o vastă amploare în statele lumii, devenind, în ultima perioadă, o ramură a economiei mondiale şi naţionale.

Apariţia asigurărilor a fost determinată de necesitatea de a se proteja împotriva calamităţilor naturale, accidentelor, prin acumularea unor mijloace de existenţă în condiţiile pierderii sau limitării capacităţii de muncă în urma bolilor sau bătrâneţii. Pe măsura dezvoltării societăţii, s-a extins nomenclatorul mijloacelor, instrumentelor necesari pentru limitarea evenimentelor generatoare de pierderi şi a metodelor şi căilor de asigurare a populaţiei. Societăţile de asigurare s-au născut din nevoia de a acoperi riscul financiar legat de un eveniment (natural sau nu) posibil sau probabil: refacerea casei dupa un incendiu, fiind o sursă de venit în caz de invaliditate, contribuind la asigurarea de asistenţă medicală în caz de boală şi/sau spitalizare, reprezentând o sursa de venit pentru familie în caz de deces prematur al întreţinătorului, pentru acoperirea cheltuielilor de răspundere civilă (pagube materiale sau morale) provocate terţelor persoane.

Factorii determinaţi, care au dus la apariţia asigurărilor, sunt cei economici şi sociali. Modificarea mediului de afaceri determinată de tranziţia la economie de piaţă şi, corespunzător, diversificarea raporturilor dintre persoane fapt ce generează o diminuare a posibilităţilor de ocrotire a sănătăţii a unor categorii de persoane. Prin apariţia asigurărilor, mai ales asigurărilor sociale şi medicale, s-au

redus riscul de deces pentru majoritatea păturilor sociale (pensionari, studenți, şomeri, copii de vârstă preşcolară şi alte pături social-vulnerabile).

Întrucât cheltuielile legate de anumite riscuri nu pot fi acoperite în majoritatea cazurilor de către persoana afectată, anumite asigurări sunt aplicate prin lege, cum ar fi asigurările medicale obligatorii din majoritatea țărilor lumii.

Spre regret, asigurările medicale obligatorii nu rezolvă toate problemele şi dificultățile din sistemul de ocrotire a sănătății din Moldova, unde au fost implementate în anul 2003 în scopul amiliorării stării de lucruri existente în sistemului de ocrotire a sănătății.

Implementarea asigurărilor obligatorii de asistență medicală în modelul adoptat de către stat are un şir de neajunsuri cum ar fi:

Implementarea asigurărilor obligatorii de asistență medicală prin efectul legii pentru toată populația nu permite acordarea unui volum cât de cât suficient de protecție prin asigurare, deoarece fondul de asigurare preconizat este insuficient.

O problemă cu care se confruntă toate statele care practică asigurările medicale cu participarea statului este problema acumulării a surselor financiare. Luând în vedere creşterea ponderii veniturilor cătățenilor, care lucrează peste hotare şi expediază bani cash, în volumul PIB, această problemă poate deveni majoră.

Menținerea finanțării unor servicii medicale prin intermediul bugetului de stat afectează direct interesul conducătorilor instituțiilor medicale privind optimizarea activității instituției curative vis-a-vis de activitățile proiectate: înstrăinarea edificiilor in utile, disponibilizarea de personal necalificat şi inutil, majorarea salariilor, activitatea managerială corectă şi eficientă, ceea ce ar contribuii la eficientizarea procesului de gestiune a resurselor financiare disponibile;

Creşterea alocărilor financiare destinate ocrotirii sănătății prin aplicarea asigurărilor obligatorii de asistență medicală impune şi obligativitatea eficientizării mediului de gestiune a acestor resurse. Lipsa la moment a unor mecanisme clare de control asupra calității şi volumului de servicii medicale prestate de instituțiile curative face posibilă acordarea serviciilor medicale în volum şi cost maxim posibil. Instituția medicală nu este interesată din punct de vedere economic de a economisi resursele financiare ale companiei de asigurări.

Monopolismul pe piață al Companiei Naționale de Asigurări în Medicină este un factor cu impact negativ asupra calității de asistență medicală acordată din cauza lipsei de concurență.

Lipsa interesului economic a personalului medical în activitatea în cadrul sistemului de asigurări de sănătate nu poate contribui la stoparea fenomenul plăților ilegale care şi sunt unul din factorii decisivi ce diminuează efectele asigurărilor de sănătate. Menținerea acestor plăți face posibilă diminuarea vărsămintelor în casieriile spitaliceşti şi, cel mai important, discreditarea însăşi a asigurărilor ca metodă care nu-şi atinge scopul de eficientizare a metodelor de acordare a asistenței medicale;

Din cauza reducerii perioadei de implementare a asigurărilor medicale obligatorii nu s-au adoptat, până la demararea acestora, legile cu privire la drepturile pacientului, cu privire la exercitarea profesiunii de medic şi reorganizarea instituțiilor curative din instituții bugetare în instituții comerciale, cu toate drepturile şi obligațiile care rezultă din acest statut. Fără aceste legi activitatea instituțiilor medicale şi al Companiei Naționale de Asigurări în Medicină îşi pierd majoritatea auturilor pentru care se implementează asigurările de asistență medicală, precum ar fi:

a) concurența dintre instituțiile medicale la preț şi calitate pentru atragerea de clienți;

b) optimizarea volumului de servicii medicale prestate de către instituțiile curative;

c) optimizarea structurii de personal a instituției curative;

d) formarea liberă a prețurilor la serviciile medicale, bazate pe principiile legilor economiei de piață;

e) responsabilitatea financiară a personalului, ca persoană fizică, şi însuşi a instituției curative ca persoană juridică, pentru calitatea serviciilor medicale prestate pacienților;

f) interesul economic a personalului medical prin salarii decente şi strict corelate cu volumul şi calitatea serviciilor medicale acordate pacienților;

g) lipsa interesului economic a persoanei asigurate privind cheltuielile medicale ce ar putea fi determinat de aplicarea franchizei (modelele SUA, Japoniei sau a Franței – o parte de cheltuieli le suportă pacientul din contul său pentru orişice caz asigurat) face posibilă excluderea persoanei asigurate din activitatea de optimizare a cheltuielilor medicale dusă de companiile de asigurare.

Fără aceste elemente nivelul de sporirea resurselor financiare destinate sănătății nu este proporțional cu cel al calității serviciilor prestate, nu sporeşte eficacitatea gestionării acestor resurse, fiind astfel redus şi nivelul de protecție socială a populației.

Dat fiind faptul că asigurările obligatorii de sănătate sunt o componentă a asigurărilor sociale, în cadrul relațiilor economiei de piață, se impune necesitatea de a respecta principiul concurenței, fiind astfel obținută o sporire a nivelului de eficiență a acestor asigurări.

Asigurarea facultativă de asistență medicală constituie o formă importantă de activitate financiar-comercială şi reprezintă o parte componentă a asigurărilor de persoane, reglementate de Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea adoptată la 15 iunie 1993 şi Legea cu privire la asigurările obligatorii de asistență medicală (art. 8 “Prestarea serviciilor peste programul unic”) adoptată la 27

februarie 1998. În Legea cu privire la asigurări în mod special se subliniază că „Acțiunea prezentei legi nu se extinde asupra asigurărilor sociale de stat”, iar în Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală se menționează că volumul serviciilor prestate în cadrul asigurărilor obligatorii de asistență medicală poate fi extins în temeiul condițiilor facultative de sănătate sau prin plăți directe instituțiilor medicale pentru serviciile prestate. În baza acestor legi, tarifele la serviciile medicale şi alte servicii prestate în cadrul asigurărilor facultative de sănătate şi alte servicii se stabilesc prin acordul dintre asigurat, asigurător şi instituția curativă, dar nu se dictează de către stat.

Asigurările medicale facultative sunt contractate din contul persoanelor fizice şi celor juridice. În cadrul asigurărilor medicale facultative se respectă principiul concurenței, fapt ce contribuie la sporirea calității.

Prin asigurări facultative care au la bază un contract de asigurare persoanei asigurate i se acordă o asistență medicală de o calitate mai sporită, inclusiv condiții mai bune în caz de spitalizare. În acest caz volumul şi prețul asistenței medicale şi serviciilor oferite conform unui asemenea contract depinde de mărimea primelor de asigurare. Mărimea cotizației la rândul său este stabilită de asigurător în funcție de starea sănătății fiecărui asigurat sau a grupului de asigurați, adică la relativitatea survenirii evenimentului asigurat şi a duratei tratamentului necesar. În acest caz mărimea primei de asigurare depinde de tarifele la acele servicii medicale necesare pentru contingentul dat. În cazul dat lipseşte universalitatea de participare caracteristică asigurărilor obligatorii.

Spre deosebire de asigurările obligatorii, asigurările facultative de sănătate se bazează pe principiile asigurării de sănătate, dar nu pe principiul compensării riscurii ce țin de cheltuieli pentru acordarea ajutorului medical. Situația problematică în asigurările facultative de

sănătate poate fi determinată de următoarele cauze: în primul rînd, este necesar ca asigurătorul să formeze un pachet atractivr de servicii, dar în aşa mod, încât pachetul dat să nu stimuleze sporirea volumului de servicii medicale, în al doilea rînd, sporirea suportului informațional a populației privind acest pachet atrăgător de servicii şi ridicarea nivelului de educație în domeniul asigurărilor în genere.

Piața civilizată a asigurărilor presupune alegerea liberă a companiei de asigurări şi a produselor oferite de către aceste companii şi, respectiv, concurența serviciilor de asigurări. Se poate elabora un produs foarte sofisticat care nu va fi solicitat de clienți sau unele programe simple, dar care oferă căi de soluționare a unor anumite probleme actuale ale clienților şi pot fi comercializate mult mai uşor. Elaborarea, implementarea şi comercializarea programelor de asigurare de sănătate, trebuie să evidențieze anumite principii.

Toate regulamentele ale companiilor de asigurări care practică asigurările facultative de sănătate trebuie să fie maximal concrete, clare, fără interpretări duplicitare. Alt aspect al acestei situații este în una dintre cele mai grave probleme cu care se confruntă asigurările obligatorii de sănătate. Şi asigurările facultative de sănătate şi asigurările obligatorii de sănătate pentru a deservi persoanele asigurate încheie contracte de colaborare cu instituțiile medicale. Cu cât mai clare vor fi programele de asigurare ale companiilor de asigurări, cu atât mai bine şi corect îşi vor îndeplini obligațiile contractuale instituțiile curative.

În primul rând, excluderea caracterului declarativ din condițiile şi programele de asigurare de sănătate face posibilă determinarea de către personalul medical a serviciilor care pot fi acordate în cadrul poliței şi care nu, constituie obiectul acestei asigurări.

Într-al doilea rând, cu cât mai clar sunt specificate serviciile medicale care pot fi prestate în baza poliței de asigurare, cu atât mai

controlabile sunt acestea, după calitate, cantitate şi condiţii de acordare. Aceste atitudini fac posibilă întreţinerea de relaţii contractuale cu instituţiile curative la concret şi argumentat.

Într-al treilea rând, persoanele asigurate devin mai informate în ce priveşte volumul de servicii medicale de care pot beneficia în baza poliţei procurate, contribuind astfel la excluderea conflictelor de interese.

La încheierea contractului dintre Compania de asigurare şi Instituţia curativă prin compartimentele speciale se coordonează tarifele, sistemul de achitare şi sancţiunile în caz de neîndeplinire a acestora. Fiecare compartiment din contract trebuie să fie întocmit în aşa fel, ca să fie exclusă posibilitatea a instituţiei curative de a include în volumul de servicii medicale acordate şi alte servicii medicale în afară de cele necesare, în scopul sporirii venitului.

Asigurările facultative de sănătate sunt necesare pentru a face posibil accesul populaţiei la serviciile medicale suplimentare. În acest context vom menţiona, că acordarea priorităţii unuia dintre aceste forme de asigurare de asistenţă medicală este inadmisibilă. Acordarea inei priorităţi asigurărilor obligatorii de asistenţă medicală nu va ţine cont de nivelul de suportabilitate ale acestora de economia naţională şi nu va stimula persoanele fizice ca să-şi garanteze o protecţie adecvată prin asigurare.

Prioritatea acordată asigurărilor facultative de asistenţă medicală va face imposibilă acordarea unui nivel minimal de protecţie prin asigurare persoanelor socialmente vulnerabile, din cauza costurilor mai sporite a acestei asigurări.

Din aceste considerente vom menţiona necesitatea promovării de către stat a ambelor forme de asigurare de asistenţă medicală, fără ca să fie acordată prioritatea uneia dintre acestea, dat fiind faptul că asigurările facultative de asistenţă medicală reprezintă o formă complementară a asigurărilor obligatorii de asistenţă medicală

În activitatea companiei de asigurări sunt asiguraţi potenţiali, care au capacităţi financiare enorme, însă sunt şi asiguraţi cu capacităţi financiare modeste, fiind astfel posibilă o astfel de segmentare a pieţei de asigurări:

1. *Asigurarea medicală destinată persoanelor cu venituri înalte.* În acest caz accentul se pune pe instituţiile curative de elită cu deservire spitalicească şi în condiţii de ambulatoriu, acordarea serviciilor curativ-sanatoriale, tehnologii ultramoderne de diagnostic şi tratament.

2. *Asigurarea de sănătate destinată persoanelor cu venituri medii*. Spre deosebire de serviciile acordate în cadrul asigurărilor obligatorii de sănătate prin intermediul programelor asigurărilor facultative de sănătate se propun condiţii de confort în instituţiile curative,determinate după anumite criterii, cu acoperirea cheltuielilor pentru servicii medicale costisitoare şi moderne, dar cu ajutorul cărora se poate constata rapid şi exact diagnosticul clinic.

3. *Asigurarea de sănătate de care pot beneficia persoanele cu un venit sub cel mediu.* O importanţă deosebită îl are preţul produsului dat. Acest produs trebuie să fie îndreptat spre soluţionarea problemelor locale (asigurarea de întrerupere a sarcinii, naştere).

Este foarte importantă accesibilitatea la serviciile medicale în cadrul programelor date şi informarea mai amplă a populaţiei despre existenţa lor.

Compania de asigurări ce practică asigurările facultative trebuie să analizeze foarte minuţios spaţiul liber care poate fi acoperit prin asigurări facultative de sănătate.

Cererea de servicii medicale, ca şi pentru orice alt produs, nu este intactă. Politica asigurărilor facultative de sănătate pe piaţa asigurărilor trebuie să fie maximal flexibilă. Dacă este deschis un centru medical de diagnostic, reabilitare, maternitate, clinică de forţă - pe piaţă imediat apar produsele noi, cu ajutorul cărora populaţia

are acces la servicii medicale de o înaltă calificare. Toate tehnologiile medicale aplicate în cadrul asigurărilor facultative de sănătate este necesar ca să fie foarte bine experimentate de către profesionişti, deoarece colaborarea este posibilă doar în baza licenței pentru un aşa tip de asistență medicală; este utila o analiză a eficienței serviciilor medicale.

În activitatea oricărei societăți de asigurări pot apărea riscuri cumulative, îndeosebi, în caz de acțiuni de forță majoră (calamități naturale). Riscul cumulativ are urmări serioase pentru asigurător. Caz asigurat în cadrul asigurărilor facultative de sănătate este acordarea serviciilor medicale la survenirea necesității prestării serviciilor medicale, riscul cumulativ apare în cazul epidemiilor şi a nivelului redus de imunitate a organismului. Profilaxia se consideră ca posibilitatea de a preveni cumularea riscului. În afară de aceasta profilaxia contribuie la sporirea eficienții acțiunilor de marketing privind asigurările facultative de sănătate. În afară de beneficiu pentru consumator, metodele de profilaxie ridică şi calitățile produsului asigurărilor facultative de sănătate, au tendința de a reduce cheltuielile asigurătorului, în special dacă asigurătorul are poziție bună pe piața asigurărilor facultative de sănătate, în comparație cu alte servicii medicale ce țin de tratamentul maladiilor sunt cu mult mai ieftine, pot fi uşor calculate. Sunt cazuri când finanțarea serviciilor profilactice se efectuează din contul patronului şi a asigurătorului.

După cum se vede din cele expuse, şi asigurările medicale facultative au anumite carențe în implementarea şi evoluția acestora pe piața asigurărilor de sănătate a Republicii Moldova.

Obiectul asigurării de sănătate îl constituie orice interes ce ține de aspectele medicale, de menținerea şi protejarea sănătății, dar nu numai acea parte care se referă la acordarea asistenței medicale. Din cele expuse conchidem că asigurările obligatorii şi cele asigurările facultative de sănătate nu pot fi aplicate doar numai de către o singură

societate de asigurare care aplică asigurările de sănătate după principiile stabilite de legislație, cu toate că Compania Națională de Asigurări în Medicină are acest drept, stipulat în Statutul acesteia. Dacă ne referim la principiul necesității existenței concurenței în domeniul sănătății, este clar că nivelul de concurența trebuie casă există doar numai între societățile de asigurări. Aceasta va face posibilă extinderea volumului de produse distribuite de către diverse societăți de asigurare şi ridicarea nivelului de acoperire a cerințelor populației privind asigurările medicale. Cu regret, există încă multe probleme, cu care se confruntă piața asigurărilor medicale: nivelul redus de cumpărare a majorității populației, mai ales a celei din mediul rural, precum şi lipsa de suport informațional privind serviciile şi posibilitățile societăților de asigurare. Toate acestea reduc nivelul de credibilitate a asiguraților privind volumul şi calitatea serviciilor medicale acordate, contribuind astfel la stimularea plăților ilegale pentru asistența medicală acordată şi a corupției în instituțiile curative.

Extinderea activității societăților de asigurare pe piața asigurărilor medicale facultative poate contribui la soluționarea anumitor probleme, reflectate mai sus. Elaborarea , adoptarea şi diversificarea pachetelor de servicii conform nevoilor şi posibilităților diferitor categorii de populație poate contribui la reducerea numărului de persoane, consumători de serviciile prestate de către CNAM, şi ca urmare ridicarea posibilităților de finanțare a instituțiilor curative prin ambele forme de asigurare de asistență medicală.

Referințe:

1. Constantin Ețco, Ludmila Goma, Elizaveta Reabov, Sergiu Marin şi Nina Globa. Economia ocrotirii sănătății. Manual. Editura EPIGRAF, Chişinău, 2000;
2. Veronica Idricean. Aspecte economice si manageriale ale Asigurarilor Facultative de sanatate in Republica Moldova. Chisinau, 2006

3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Statutului Companiei Naționale de Asigurări în Medicină din 11.02.2002. Monitorul Oficial nr.27-28/232 din 21.02.2002;
4. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală din 27.02.98. Monitorul Oficial nr. 38-39/280 din 30.04.1998.
5. http://www.issa.md
6. http://www.casa-romanilor.ch/util/asigurari_la_general.htm

EVOLUȚIA SISTEMELOR INOVAȚIONALE – DE LA LOCAL SPRE REGIONAL

Andrei POPA, dr., conf. univ.,
Catedra Economie şi Management în Afaceri şi Servicii

Un sistem inovațional este constituit din elemente şi relații ce interacționează în producție, distribuire, şi folosesc cunoştințe noi şi economic utile (Lundvall, 1995, p.2).

Viziunea tradițională stabileşte procesul inovațional ca un ***model linear*** [1;2] bazat pe Actovotate de Cercetare-Dezvoltare (ACD) ce derivă în cercetările aplicative, dezvoltarea şi comercializarea produsului (*figura 1*). Conform acestei logici, creşterea volumului ACD generează un număr mai mare de inovații şi invers.

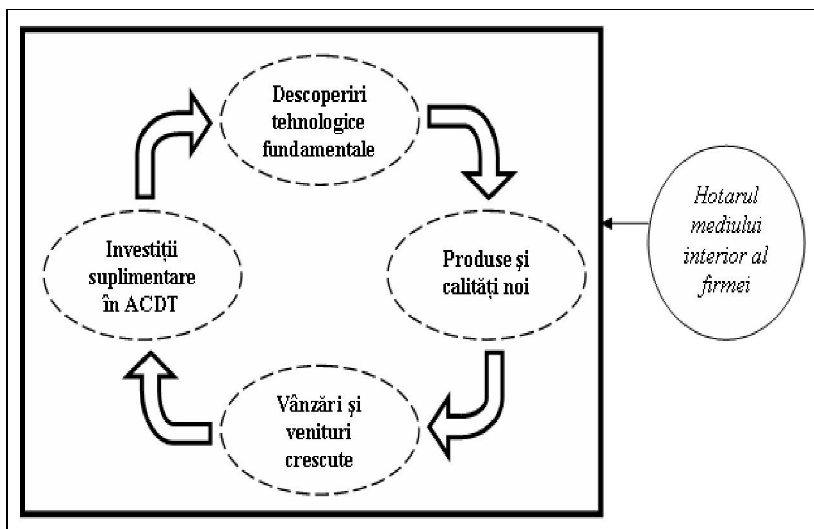
Criticele aduse modelului linear [3] demonstrează că procesele inovaționale nu acționează în strictă conformitate cu ordinea stabilită în model. „...punctul de pornire poate fi nu doar academia, impulsiunile şi ideile pot veni de asemenea şi de pe piață sau din sferele de producție”[2, p.34].

Disparitatea între abilitățile inovaționale a companiilor şi mulțimea de idei promițătoare este cauzată de schimbările fundamentale pe care aceste idei le suportă pe perioada inovării. În

viziunea tradițională, activitatea inovațională este concepută ca o activitate intra-firmă, deseori conspirată, supusă unui control ce evaluează raționamentul şi urmăreşte rentabilizarea etapelor dezvoltării ideii în produs inovațional oferit pe piață. Conform acestei logici procesul inovațional formează un circuit intern (*figura 1*) în care firma investind în ACD speră să obțină descoperiri tehnologice fundamentale, ce permit lansarea pe baza lor a unor produse sau calități noi, care fiind comercializate aduc profituri suplimentare, reinvestite în noi Activități de Cercetare-Dezvoltare pentru a obține alte descoperiri marcante.

Rezultatul cooptării activităților de cercetare cu cele de dezvoltare formează un teren fertil care plasează progresul tehnologic pe poziții de pionerat. În cadrul mediului interior al firmei (corporației) sunt plasate cele mai performante echipamente şi utilaje pentru ACD, asistate de cei mai buni specialişti încadrați în programe de Cercetare-Dezvoltare de lungă durată cu finanțări substanțiale. Dat fiind faptul că rezultatele ACD intra-firmă aparțin în exclusivitate companiei (fiind certificate prin patente de invenții şi, respectiv, confirmă legalitatea monopolului asupra invenției), rezultatele inovației din acest sistem închis nu pot fi utilizate de alți agenți economici.

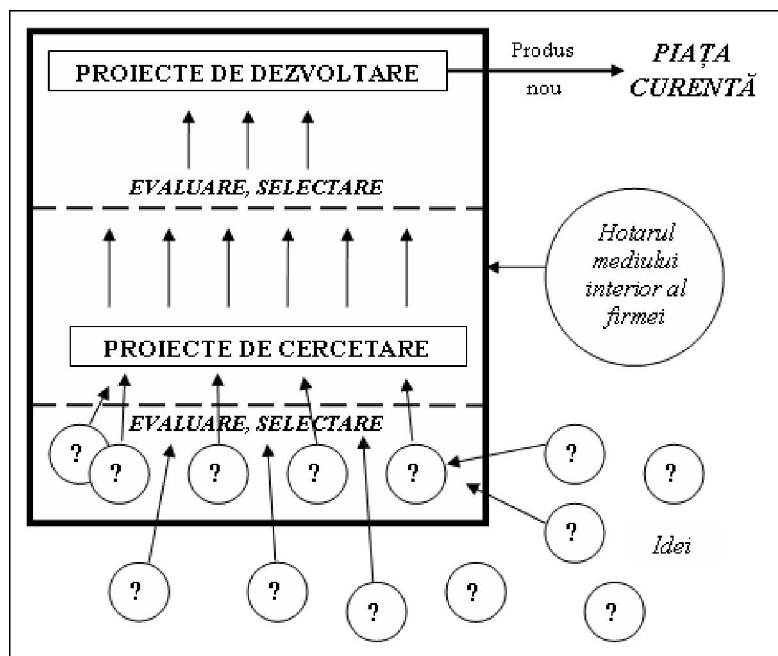
Figura 1. Model linear al sistemului inovațional: circuitul inovațional intra-firmă

Sursa: Adaptare după Halvorsen, K. & Lacave, M., *Innovation Systems in Urban Areas*, NIBR Working Paper 1998:110

Eficienţa paradigmei Circuitului Inovaţional Intra-firmă este demonstrată de succesele CTN care, fiind analizate la începutul sec. XX de către Alfred Chandler [4;5;6], sunt considerate a fi promotori ai economiilor de scară. Înfiinţarea în cadrul CTN a laboratoarelor centrale (ex: *The General Electric's Lab of Thomas Edison, Bell Laboratories, The IBM laboratories*, etc.) şi lansarea ACD intra-firmă (internă) au servit drept punct crucial în formarea corporaţiilor contemporane. Păstrarea poziţiei de lider a impus corporaţiile să organizeze centralizaea cercetărilor fundamentale şi dezvoltării inovaţionale, care a devenit strategie principială în politicile investiţionale ale acestor firme.

Figura 2. Managementul Sistemului Inovaţional Intra-firmă (închis)

Sursa: Adaptare proprie

Gestiunea Procesului Inovațional Intra-firmă (*figura 2*) stabileşte clar hotarul mediului firmei care este penetrat doar de *input*-uri de idei, selectate şi grupate în proiecte de cercetare, care după evaluarea eficienței comerciale se transformă în proiecte de dezvoltare cu scopul de a realiza *output*-uri de inovații pe piața curentă a firmei. Acest proces, descris în mai multe suporturi teoretice privind organizarea ACD (de ex: Schonberger & Knod [7]), permite identificarea *rezultatelor pozitive false* – proiectelor care la prima vedere par a fi promițătoare, dar ulterior devin erori. Proiectele rămase *în viață* după o serie de „filtre" de selectare (linia punctată din *figura 2*) sunt dezvoltate pentru a obține succesul de pe piață.

Logica organizării Procesului Inovațional Intra-firmă are mai multe argumente:

1. Organizarea ACD în cadrul corporațiilor a plasat procesul inovațional într-un spațiu concretizat de scopurile comerciale ale companiilor.

2. Conform acestei paradigme, CTN îşi dezvoltă infrastructura ştiințifico-practică pentru a obține rezultate tehnologice de performanță proprii, cu monopol legalizat de brevete. Astfel, sunt create bariere pentru alte companii doritoare de a intra pe piață, care vor fi nevoite să investească şi să posede potențialul C-D necesar promovării inovațiilor.

3. Performanța concurențială a inovației impune garantarea calității integre – de la materia primă, materiale şi până la produsul finit – care poate fi garantată doar în interiorul firmei. Dacă tehnologia nu este elaborată (inventată) în cadrul firmei, compania nu poate fi sigură de calitatea, performanțele şi viabilitatea produsului realizat pe piață. Spre exemplu, compania *IBM* la mijlocul anilor 1960 a început fabricarea componentelor proprii necesare sistemului de citire a discurilor flexibile, deoarece nu a reuşit să obțină de la furnizori piesele date la parametrii ceruți. Lansarea acestei activități a contribuit la dezvoltarea capacităților de producere a subansamblurilor şi componentelor de fabricație proprie, înființarea propriilor fabrici şi rețele de distribuire şi servire [8]. La fel, *Xerox*, la începutul activității, a ajuns la concluzia necesității producerii proprii a hârtiei cu caracteristicile necesare pentru exploatarea acesteia la copiatoare. În continuare, pentru a asigura volumul mare şi calitatea înaltă cerută de către clienți de la serviciile de xerografie, a fost nevoită să producă propriul toner, propriul copiator şi lentilă de iluminare, propriile sisteme de aprovizionare şi sortare a hârtiei [9;10].

4. În condițiile când firma nu are acces la tehnologiile din exterior, situația dominantă a corporației (care ține sub control ACD), facilitează activitatea tuturor verigilor lanțului valoric al produsului

finit oferit pe piață de către corporația dată, şi astfel consolidează integrarea verticală.

Tabelul 1. Activitatea de Cercetare-Dezvoltare: inconveniențe motivaționale

Activitatea (organizați) de Cercetare	Activitatea (organizații) de Dezvoltare
• Centru de cost • Descoperiri: DE CE? • Rezultate imprevizibile • Greu de programat • Creează POSIBILITĂȚI • Identifică probleme şi modul de abordare a lor	• Centru de profit • Executări: CUM? • Obiective concrete • PLANURI concrete • Minimizează riscurile • Rezolvă probleme în limite stabilite de condițiile activității

În acelaşi timp, Procesul Inovațional Intra-firmă relevă prezența unor inconveniențe (*tabelul 1*) între componentele de Cercetare şi cea de Dezvoltare. În primul rând, implicarea în proiecte tehnologice are motivații diferite pentru cele două componente ale inovației. *Cercetarea* urmăreşte explorarea cu scopul de a lărgi hotarele cunoştințelor fundamentale care sunt obținute ca urmare a unui şir de evenimente-descoperiri ce deseori au loc ocazional, în afara vreunui grafic sau previziuni temporale. Astfel, în activitatea de cercetare fundamentală nu importă termenul realizării sau rezultatul ci problema şi modul de abordare a ei, transformând-o într-un centru de costuri. Rezultatul proiectului de cercetare importă mai mult pentru lumea academică şi deseori este greu de înțeles pentru practicieni, ceea ce duce la creşterea costurilor de implementare a descoperirilor teoretice în tehnologii şi produse noi. La rândul său, *Dezvoltarea* preia output-ul Cercetării în calitate de input pentru procesele inginereşti care convertesc descoperirile/invențiile în produse şi servicii noi şi care (procesele inginereşti) sunt plasate în limite concrete ale timpului şi bugetului. Respectiv, funcția de dezvoltare este, de regulă, inclusă în structura organizațională a

firmei, în care birourile inginereşti de construcţie şi testare sunt raliate la centrele de profit ale firmei. Din acest motiv managementul proiectelor de dezvoltare este cointeresat să obţină de la proiectele de Cercetare rezultate cât mai clare pentru a minimiza costurile ulterioare ale inovaţiei.

Pentru a depăşi inconvenienţele indicate, corporaţiile au recurs la organizarea unor *zone de buffer* – la momentul finalizării sale, proiectul de cercetare este îngheţat (sistat de finanţări), şi stocat până la momentul când una din organizaţiile de dezvoltare îşi va exprima dorinţa de a-i prelua rezultatele pentru producerea inovaţiei [11].

În situaţia când doar rezultatele ştiinţifice vândute pot oferi condiţii necesare pentru continuarea cercetărilor fundamentale, iar proiectele îngheţate oferă incertitudinea perspectivelor pentru cercetători, Sistemului Inovaţional Intra-firmă, închis pentru actorii din exteriorul firmei, începe să se erodeze. Astfel, cercetătorii din domeniul ştiinţei şi inovaţiei – persoane înalt calificate şi cu experienţă în domeniu – sunt recrutaţi de către corporaţiile concurente, oferindu-lise salarii atractive, libertatea alegerii temelor şi proiectelor de cercetare-dezvoltare, precum şi libertatea publicării rezultatelor obţinute. Avântul progresului tehnico-ştiinţific şi creşterea capacităţilor inovaţionale în epoca postindustrială sporesc viteza de apariţie a inovaţiilor, şi reduc, astfel, ciclul de viaţă al tehnologiilor. În aceste condiţii, ideile sau proiectele îngheţate sunt înaintate de către cercetători în speranţa ca acestea să nu-şi piardă actualitatea şi respectiv atractivitatea, profitabilitatea.

Către sfârşitul sec. XX la erodarea paradigmei Sistemului Inovaţional Intra-firmă (închis) au mai contribuit:

- creşterea mobilităţii lucrătorilor calificaţi şi experimentaţi, care după activitatea pe parcursul mai multor ani într-o firmă, pleacă împreună cu cunoştinţele acumulate pe care le transferă la noile locuri de muncă;

- creşterea numărului de absolvenţi ai colegiilor şi facultăţilor, care pe parcursul anilor de studii au primit informaţii ştiinţifico-practice din domeniul formării profesionale;

- creşterea capitalului firmelor *venture* specializate în înfiinţarea şi dezvoltarea noilor afaceri ce devin concurenţi activi şi chiar domină pieţele prin lansarea noilor produse, servicii. De regulă, companiile *venture* finanţează cercetările doar până la obţinerea rezultatului scontat – venituri considerabile provenite din comercializarea descoperirilor şi inovaţiilor – şi nu reinvestesc în ACD precum se practică în corporaţiile cu sistem inovaţional închis.

Principala cauză a erodării Sistemului inovaţional linear (circuitul inovaţional intra-firmă închis) l-a constituit globalizarea fenomenului învăţării, cunoaşterii şi transferului tehnologic.

Inkpen and Dinur [12] identifică trei motivaţii a învăţării prin colaborare interorganizaţională. *În primul rând*, organizaţiile pot să înveţe mai mult despre modurile de operare şi gestionare a colaborării interorganizaţionale. *În al doilea*, colaborarea poate fi o cale de a accesa (şi nu a procura) cunoştinţe şi deprinderi specifice. Aceasta poate fi în cazul când firmele decid să adopte o părere comună prin consultare, expertizare privind crearea unui produs sau serviciu unic, situaţie ce va impune dezvoltarea noilor produse/servicii exclusiv în reţele sau alianţe [[13, p.367]. *În final*, firmele acceptă colaborarea interorganizaţională în vederea procurării sau generării în comun a noilor cunoştinţe (de regulă acestea se referă la cunoştinţele şi aptitudinile tehnologice [14 p.211]) capabile să îmbunătăţească aspectele strategice ale activităţii organizaţiei.

Un aspect important al colaborării inter-firmă pentru învăţare îl reprezintă caracterul specific al interesului de câştig a firmelor scientologice. Cunoaşterea este complexă şi deseori tacită pentru publicul larg, fiind astfel, greu de apreciat în valoare bănească şi nu poate fi transferată altfel decât prin intermediul colaborării

interorganizaționale. Totodată, pe lângă avantajele cooperării pentru învățare, cercetătorii [13, p. 367] indică şi la riscurile ce le poate cauza „divulgarea" unor informații critice, transmise către concurenți prin intermediul colaborării inter-firmă.

Acumularea cunoaşterii prin alianțe parteneriale este influențată de 10 factori care permit stabilirea barierelor şi posibilităților promovării „rețelei de achiziție a cunoştințelor" [15, p. 1019] (*figura 3*).

Schema din *figura 3* reflectă opinia mai multor autori [16, p.189; 17, p. 201] care susțin că polivalența caracterului cunoaşterii (tacită/explcită, nivel de complexitate, aplicabilitate, etc.), capacitatea de absorbție a cunoştințelor promovate de parteneri, caracterul relațiilor dintre partenerii-aliați – dezvăluie deschiderea şi confidența mediului inovațional contemporan.

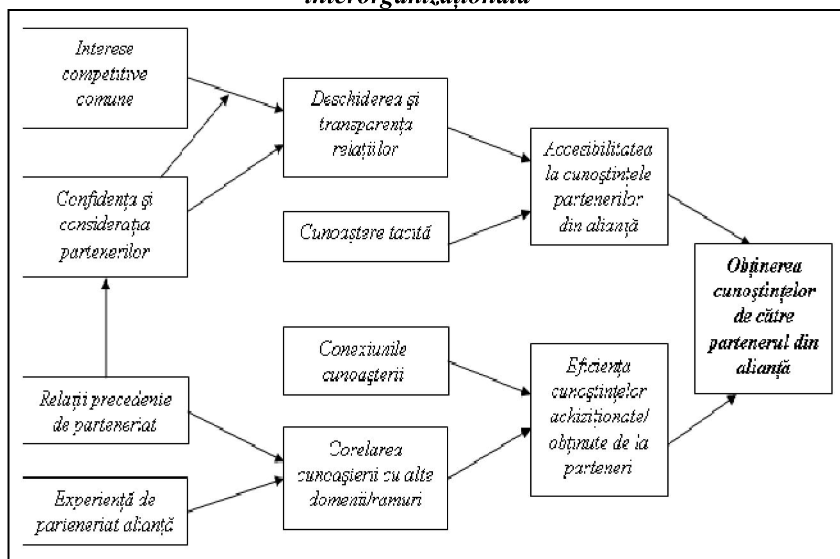
Scopul principal al învățării interorganizaționale este „încorporarea pieselor dezintegrate a cunoştințelor individuale într-un cadru organizațional lărgit"[15, p.1019] pentru a oferi atât acces la cunoştințe, cât şi a găsi soluții de învățare prin difuzare/diseminare şi dezvoltare pe baza cunoştințelor date.

Complementar la aceşti factori, colaborarea interorganizațională influențează: intențiile partenerilor de a învăța; ambiguitatea cunoştințelor; cultura cunoaşterii; mărimea, forma structurală [18 , p.407] şi modul de organizare a alianțelor [19, p. 22]; precum şi condițiile interpresonale ale acestor alianțe [20, p.578].

Analizele critice făcute modelului linear (circuitul inovațional intra-firmă închis) au contribuit la elaborarea ***modelului interactiv*** al procesului inovațional (*figura 4*). Pornind de la constatarea că „... actualmente este recunoscut deja că inovațiile se extind în afara activităților C-D formale"[21, p.8] , modelul interactiv „...provoacă efecte de feed-back între fazele (cercetării, dezvoltării tehnologice, comercializării) procesului inovațional, precum şi în

activitățile conexe lui, atât în cadrul firmei cât şi în acorduri de rețea cu alte firme axate pe elaborări industriale"[22, p. 14].

Figura 3. Rețea de achiziție a cunoştințelor în colabirare interorganizațională

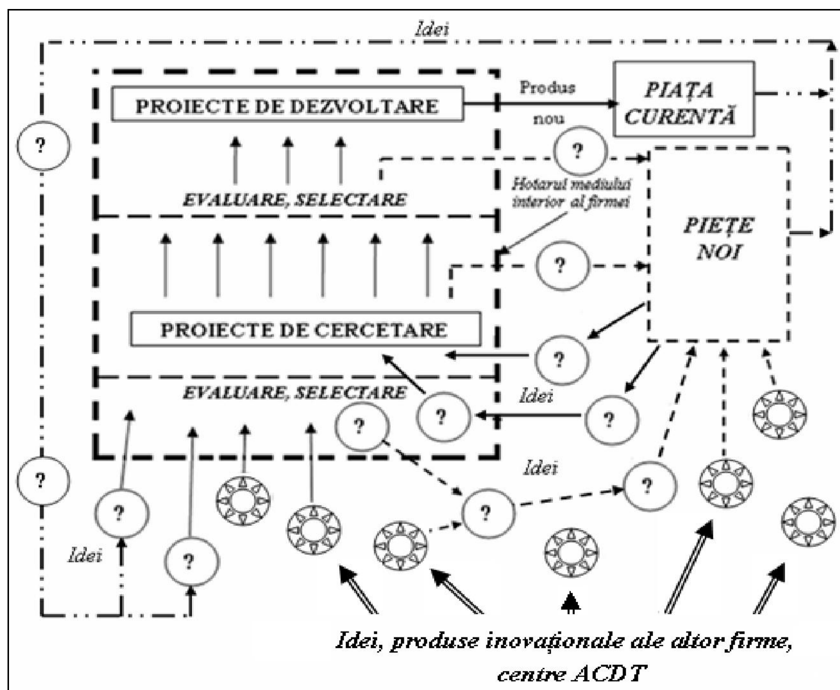

Sursa: Inkpen, 2000, p.1019

Astfel, divizarea tehnologiilor în verigi ale lanțului valoric, intervențiile tutelare a companiilor *joint venture*, transferul personal al cercetătorilor şi colaborarea strategică au impus elaborarea „managementului cunoştințelor"[12] - sistem interactiv de gestiune a procesului inovațional, ce stimulează individualitatea creativă, oferă oportunități pentru relațiile de colaborare în care viziunile şi interpretările pot fi discutate şi explorate.

Modelul interactiv stabileşte cinci criterii [23] care oferă dinamică procesului inovațional şi permit extinderea lui peste hotarele firmei:

Figura 4. Model inovațional interactiv şi managementul Sistemului Inovațional Inter-firmă (deschis)

Sursa: Adaptare proprie

1. Nu există un proces inovațional unic de la cercetare până la comercializare; mai mult, ideile sunt generate şi dezvoltate la toate fazele inovației, inclusiv şi la cea de producere.
2. Cercetările fundamentale nu sunt unicul promotor de idei, dar nici nu pot fi ignorate sau considerate a fi nerelevante pentru procesul inovațional.
3. În afară de a fi utilizate la inițierea inovației, rezultatele cercetărilor fundamentale sunt preluate într-o formă sau alta la toate fazele procesului inovațional.

4. Relațiile dintre cercetările fundamentale şi comercializare sunt destul de complexe şi nu pot fi tratate în maniera relațiilor directe.

5. Modelul linear reduce contribuția oamenilor implicați în inovație, limitându-se la importanța primei faze (cercetările fundamentale), pe când modelul interactiv stabileşte clar că inovația poate avea loc la diferite faze, implicând diverse specialități şi meserii.

Noile realități ale globalizării presupun stabilirea climatului de colaborare inclusiv şi între concurenți, având în vedere strategiile securității ecologice, responsabilității sociale, precum şi strategiile marketing racordate *la* şi *pentru* consumator. Alianțele strategice ale corporațiilor din domeniul energetic (proiectul interstatal de creare a instalației de sintetizare a reacției termonucleare), informațional, farmaceutic, comunicațional, construcțiilor de automobile (de ex: Proiectul de elaborare a motoarelor hibride sau cu utilizarea surselor energetice alternative), etc., au stabilit către finele sec. XX un climat relativ deschis al mediului inovațional.

Logica unei astfel de schimbări poate fi lămurită pe baza corporației Procter & Gamble (P&G), care în 1999 a hotărât să-şi revadă viziunea asupra sistemului inovațional. P&G şi-a extins ACD spre mediul exterior lansând inițiativa ”*Connect and Develop*” (conectare şi dezvoltare). ”*Connect and Develop*” a demonstrat pentru P&G că, pentru a obține idei inovaționale din exterior este necesar de a accesa potențialul intelectual din afara firmei [24]. În consecință, P&G a introdus o nouă funcție în structura managerială – director pentru inovații externe, stabilind sarcina de a majora în cinci ani finanțarea inovațiilor externe până la 50 la sută din totalul surselor alocate ACD. P&G motivează această decizie radicală prin argumentul că în cadrul corporației activează doar 8600 de învățați față de 1,5 milioane de cercetători din exterior. Respectiv, este mai eficace să fie cooptate

forțele inter-firmă, chiar şi cu prețul plasării în exterior a ideilor proprii, nevalorificate şi nepreluate spre dezvoltare în cadrul laboratoarelor P&G.

În condițiile dezvoltării colaborării inovaționale inter-firmă, ACD implică atragerea la procesul inovațional a IMM, universităților, administrațiile publice etc. În acest sistem ideile penetrează hotarul mediului interior al firmei prin input-uri şi output-uri la diferite etape ale managementului sistemului dat, lărgind astfel capacitatea comercială a firmei, diversificând domeniile de activitate a firmei şi, respectiv, o plasează pe piețe noi.

Referințe:

1. Halvorsen, K. & Lacave, M., *Innovation Systems in Urban Areas*, NIBR Working Paper 1998, p.110
2. Fischer, M., *The Innovation Process and Network Activities of Manufacturing Firms*., in Fischer, M., Suarez-Villa, L., Steiner, M (eds), *Innovation, Networks and Localities*, Springer-Verlag, Berlin, 1999.
3. Nelson, R., Winter, S., *An evolutionary theory of economic change*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1982
4. Chandler, Alfred, D., *Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism*., Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990.
5. Chandler, Alfred, D., *Strategy and Structure: Chapters in The History of America Industrial Enterprise*., Cambridge, MA: MIT Press, 1962.
6. Chandler, Alfred, D., *The Visible Hand: The Managerial Revolution in American Business*., Cambridge, MA: Harvard University Press, 1977.
7. Schonberger Richard, Knod Edward, *Operations Management*., Boston, Irwin, 1994, pp. 59-61
8. Chesbrough Henry, Christensn Clay., *Technology Markets, Technology Organization, and Appropriating the Returns to Reseach*., Harvard Business School, Boston, 1999, Working paper 99-115,
9. Goldman Jacob., *Innovation in Large Firms*., in Richard Rosenbloom (ed.) *Research on Technological innovation, Management, and Policy*, Greenwich, CT: JAI Press, 1985, vol. 2.

10. Utterback James., *Mastering the Dynamics of Innovation: How Companies Can Seize Opportunities in the Face of Technological Change.*, Boston: Harvard Business School Press, 1996.
11. Iansiti Marco., *Technology Integration: Making Critical Choices in a Dynamic World.*, Boston, MA: Harvard Business School Press, 1998.
12. Inkpen, A.C., Dunir, A., *Knowledge Management Processes and International Joint Ventures.*, Organization Science, 1998, no. 19(4), p.454-467
13. Barringer, B.R., Harrison, J.S., *Walking a Tightrope: Creating Value Through Interorganizational Relationships.*, Journal of Management, 2000, vol.26, p. 367, Elsevier Science Publishing Company, Inc.
14. Tsang, E.W.K., *A Preliminary Typology of Learning in International Strategic Alliances.*, Journal of World Business, 1999, vol.34, p.211, Elsevier Science Publishing Company, Inc.
15. Inkpen, A.C., Learning Thruogh Joint Ventures; *A Framework of Knowledge Acquisition.*, Journal of Management Studies, 2000, no. 37, p. 1019.
16. Hermens, A., Knowledge Exchange in Strategic Alliances: Learning in Tension. Creativity and Innovation Management, 2001, nr. 10, p. 189.
17. Phan, P.H., and Peridis, T., *Knowledge creation in strategic alliances: Another look at organizational learning.*, Asia Pacific Journal of Management, 2000, nr. 17, p. 201.
18. Simonin, B.L., An empirical investigation of the process of knowledge transfer in international strategic alliances., Journal of International Business Studies, 2004, nr. 35, p. 407.
19. Gerwin, D., Ferris, J.S., *Organizing New Product Development Projects in Strategic Alliances.*, Organization Science: A Journal of the Institute of Management Sciences, 2004, no. 15, p. 22.
20. Soekijad, M., Andriessen, E., *Conditions for Knowledge Sharing in Competitive Alliances.*, European Management Journal, 2003, no. 21, p. 578.
21. Mytelka, L., Farinelli, F., *Local Clusters, Innovation Systems and Sustained Competitiveness*, UNU/INTECH Discussion Paper Series, 2000.
22. Fischer, M., *The Innovation Process and Network Activities of Manufacturing Firms.*, in Fischer, M., Suarez-Villa, L., Steiner, M (eds), *Innovation, Networks and Localities*, Springer-Verlag, Berlin, 1999.

23. Massey, D., Quintas, P., Wield, D., *High Tech Fantasies: Science Parks in society, Science and Space*, Routledge, London, 1992
24. Sakkab Nabil, *Connect and Develop Complements Research and Develop at P&G.*, Research-Technology Management, 2002, no. 2 (45), pp. 38-45.
25. Lundvall, B. (ed), *National Systems of Innovation – Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*, Biddles Ltd, London, 1995

CLUSTERE PE PLAN MONDIAL ŞI NECESITATEA LOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN DOMENIUL CONSTRUCȚIILOR

Natalia TABUNCIC, asistent universitar,
Catedra Economie şi Management în afaceri şi servicii

În Moldova, sunt înregistrate pe perioada ianuarie-martie 2007, 517 întreprinderi de construcții-montaj, care au realizat lucrări în suma de 592 milioane lei, fiind în creştere cu 42% (în prețuti comparabile) fața de ianuarie-martie 2006. Creşterea a fost asigurată de înteprinderile cu forma de proprietate privată, ponderea cărora în volumul total al lucrărilor executate a constituit 85%. În industrie de profil lucrează oficial circa 64,4 mii persoane. Ținînd cont de faptul că investițiile în domeniul vor creşte considerabil, numărul lor este insuficient. O bună parte din forța de muncă de nivel calificat pleacă, în special din cauza salarizării nesatisfăcătoare de 2590 lei (aproximativ 200€), în comprație cu tările europene unde este de 2-3 ori mai mare.

Este necesar să fie stopată migrație de resurse umane, totodată trebuie să fie găsită soluție pentru calificarea forței de muncă, deoarece apartenența tineretului pentru slujbe de muncitori în construcții este redusă, fiind de 10,6 mii persoane între vîrsta de 15-

24 ani ceea ce constituie 16,2% din totalul muncitorilor angajați în sfera construcțiilor.

Asocierea firmelor de construcții într-un cluster (poate şi mai mulți) din Republica Moldova este o necesitate pentru a putea face fața intensificării concurenței pe piața construcțiilor şi pentru participarea cu succes la licitațiile pentru proiecte majore de investiții din fonduri publice sau private din Moldova, România, Bulgaria şi pe alte piețe.

Cluster - reprezinta o aglomerare teritoriala de firme specializate şi înalt competitive. Conform lui M. Poter,clusterul, semnifică o concentrare, inmanunchere sau aglomerare spațială, teritorială de firme mici şi mijlocii specializate într-un domeniu (serviciu, produs,cunoştințe) sau domenii interrelaționale, care pot domina piața (inclusiv mondială) în acest sector de specializare.

Cluster-ul poate fi localizat in orice tip de comunități teritoriale,de la cele mici (oraşe,comune,grup de comune) pîna la regiuni în stat, stat sau regiuni aparținîd unor zone de granița între state.

Experiența statelor dezvoltate, a demonstrat ca procesele de clustering servesc drept fundament pentru dialogarea constructivă dintre reprezentanții sectorului antreprenorial şi stat, medii educaționale, de informare, ONG-uri,etc. El a permis să crească eficiența relațiilor reciproce din cadrul proceselor de inovație dintre sectorul privat, stat, asociații comerciale,instituțiile educaționale şi de cecetare.

Fenomenul cluster-ului, deşi nu poate aparea la comanda autorităților, ci este un răspuns intercontactat, liberalizat, mondializat şi receptiv piețelor, se află într-o conexiune inseparabilă cu politica pe care o promoveaza guvernul. Practica a demonstrat că, autoritățile, nu numai odata au intervenit cu inițiative în susținerea acestui proces. Şi

nu atît în crearea nemijlocită a unor astfel de procese, ci mai mult în reglementarea funcționării rețelelor acestuia, a relațiilor reciproce stabilite, a altor factori ce influențeaza direct sau indirect activitatea lui.

In **SUA** eforturile de susținerea (de a sprijini) a clusterelor se efectuiază prin pasi univoci, comuni, atît prin intermediul politicii federale a statului, cît şi prin celea a guvernelor locale. În formarea cluster-elor atît Guvernul central, cît şi statele în separare acordă o atenție deosebită concentrărilor geografice inter- si intra-statale. Un loc aparte, Guvernul SUA, în procesul de consolidare si promovare a rețelelor clusterelor, i-l oferă mass-mediei, privită ca o veriga esențială din cadrul concentrărilor de firma, precum şi ca un factor important în promovarea celorlalte rețele.

În **Finlanda** statul a dezvoltat programul Cluster-ului industriei forestiere, care a înglobat domeniile de producere a lemnului pentru construcție, altor produse din lemn, hîrtiei, mobilei, instrumentelor poligrafice. Relațiile reciproce dinamice dintre firmele respectivului cluster în diseminarea şi raspîndirea cunoştințelor, reglementate şi favorizate de către stat, le asigură o intitate competitivă în fața principalelor concurenți comerciali. Finlanda, este liderul mondial în privința cooperarii tehnologice şi de cercetare.

O politica specială şi extrem de dinamică este promovată de către autoritățile guvernamentale în nordul **Canadei.** Acestea au reglementat activitatea şi mobilitatea cluster-elor piscicole care au mondializat într-un timp record piața cu somoni. Alături de puterea centrală, un rol activ l-a jucat şi administrația locală, implicată la fiecare nivel al cadrului activităților clusterizate, respectiv concentrînd într-un sistem, pe lingă politicile economice promovate şi echibalanță ecologică şi logică de folosință şi valorificare a potențialului natural existent.

Olanda, întreaga economie a împarțit-o în 10 *megaclustere*, modele ce au reprezentat domeniile prioritare ale politicii de inovație de către stat:

- ramurile de montare / asamblare;
- ramurile chimice;
- energetica;
- complexul agroindustrial;
- construcțiile;
- mass-media;
- sănătatea;
- ramurile de comerț şi servicii;
- ramurile de servicii necomerciale;
- transport

In cadrul acestora, statul a reuşit să stimuleze legăturile dintre ele, astfel încât primele doua au devenit netto-exportatorii de cunoştințe (inovații şi tehnologii) în celelalte clustere. Complexul agroindustrial, transporturile şi energetica, deşi dezvolta preponderent cunoştințe pentru consum propriu, au fost interconectate, acționînd în comun pe piața europeană.

Exemple concludente de implicare a statului în fenomenele de extensiune a proceselor de clustering au loc şi în statele spațiului postsovietic.

Kazahstanul este un model intrigant în acest sens. Strategia de Creştere Economică a acestuia (similară SCERS a Republicii Moldova) este bazată pe aglomerările de firme (clustere). Chiar dacă rămîne a fi un stat neobservat în performanțe economice, mai mulți economişti de vază mondială, printre care şi M. Porter, susțin că perspectiva Kazahstanului este indubitabilă în ascensiune. Ba mai mult, respectiv economiştii chineji, vad în el, în maximum 5 ani, un

concurent competitiv serios pentru economia Chinei. Germanii susțin aceaşi teză în privința pieței comune europene.

Ucraina este printre statele CSI un promotor vehement al conceptului de cluster. Însăşi Ministerul Inovațiilor din Kiev constituie un raspuns realizat în urma testării cluster-ului Podolie I.

Din 2005 Republica Moldova, prin Centrul pentru Dezvoltarea Strategică a Teritoriului, a devenit parte componentă a Programului de Competitivitate Globală a Forumului Economic Mondial, prin Intermediul căruia vor fi analizate şi determinate nivelele competentelor şi modul de funcționare(în raport cu alte state) a industriilor de suport naționale.

Acest Raport, practic, oferă o şansă rarissima Republicii de a profita si accede la o evoluție graduală şi prosperă a economiei, eminamente promovată prin intermediul proceselor de clustering.

De ce Otaci-Cluster a fost selectat ca prim Program pilot ?

- În Ucraina, la 1998 a început realizarea programului „Podolie I", în cadrul căruia a fost creat clusterul regional din Regiunea Hmelnitsk, cu obiective strategice concentrice în oraşul şi localitățile rurale din preajma Moghilev Podolisk. Acest cluster include: sub-clusterul întreprinderilor de croitorie, sub-clusterul întreprinderilor de prelucrare agroindustrială, sub-clusterul companiilor de construcții şi a producatorilor de materiale de construcție.
- E clar (deşi nu avem acces la documentele strategice ale ucrainenilor), cînd a fost plasat respectivul cluster s-a luat într-o deosebită considerare forma, tipul si volumul de consum al piețelor din regiune, dar mai ales a pieței de nord a Republicii Moldova. Nu în zadar, de la acest an, volumul producției ucraineşti din Moldova nordică (dar nu numai) a crescut substanțial şi a înlocuit cu peste 80% categoriile de produse de pe piața noastră.

- Firmele specializate au fost la hotar cu Republica Moldova,inclusiv în localitățile rurale (de exemplu: Iurkovtsi, Niemia ,Bronitsa etc.), în special în orasul Moghilev. Producția prima a fost şi este în continuare achiziționată din Moldova, ulterior, fiind prelucrată şi vîndută, desigur în Moldova.
- Otaci-Cluster poate foarte concret şi usor sa devină un concurent şi un protejator sigur al pieții din nordul Republicii, plasînd produsele ucraineşti similitudini sau chiar ceva mai bun.
- Cluster Podolie I, cel mult în 5 ani va fi nevoit să-şi reprofileze strategiile sau să meargă la negocieri de acțiune pe piață în comun cu Otaci-Cluster (forma unui Cluster transfrontalier / transnațional). Alte şanse, pur şi simplu, nu le are.
- Otaci-Cluster este unica modalitate de apărare a pieței naționale prin forțe proprii.

Deja membrii Consiliului şi conducători ai societăților membre APCM (Asociația Patronală de Construcții-Montaj) au realizat mai multe întalniri (Chişinău, Bucureşti, Bruxelles), în scopul cunoaşterii şi aprofundării modului de funcționare a unor asocieri de tip consorțiu din Ungaria, Franța, Italia si Finlanda.

Ca rezultat al acestei munci susținute, care a facut necesare colaborări atît în cadrul APCM, cât şi externe (în special cu specialişti ai ARACO România), recent s-a discutat asocierea în consorțiu de construcții din cadrul membrilor APCM şi nu numai. Nu s-a convenit la numărul societăților, dar aceasta poate atinge cifra de pînă la 20 societăți. Semnarea contractului de asociere şi al celorlalte documente constitutive, precum şi declararea oficială a inființării consorțiului, vor avea loc în cursul anului 2007. Apoi probalil dezvoltate în tip cluster cu consorțiuri străine.

Pe piața noastră în cel mai apropiat timp se pot penetra multe firme din străinătate. Şi în această situație rolul consorțiumului nu este

unul uşor, dat fiind faptul că organizaţia va urmări să elimene dominaţia firmelor străine de profil în cea ce priveşte proiectele de mare avergură din ţară. În acest mod v-om putea evita situaţia în care s-a aflat Ungaria în primul an după integrare. Într-un singur an firmele de construcţii din Ungaria erau formate din 50 la sută societăţi cu capital străin, 30% mixt, iar numai 20 la sută rămăseseră indigene.

Astfel, se pare ca în curînd vom vedea materializat acest organism care ar putea face ca banii de pe urma finalizării proiectelor mari să ramînă tot în ţară. Şi daca firmele autohtone se mobilizează şi totul merge bine, construcţiile ar putea deveni motorul economiei moldoveneşti. Pentru realizarea acestor obiective trebue puse la punct mai multe aspecte, printre care forţa de muncă specializată. Dacă cu tehnologia, piaţa construcţiilor s-a uniformizat, materialele de construcţii au aceleaşi costuri prin toată Europa, apoi în ce priveşte forţa de muncă calificată putem spune ca avem o problemă.

În acelaşi timp firmele vor trebui să aibă grijă de perfecţionarea muncitorilor şi managmentului de profil. Pentru aceasta este necesar de aplicat modelul cadru european la procesul de autorizare a formării profesionale continuă, sprijinirea implicării active a partenerilor sociali şi consolidarea comitetelor sectoriale pentru formare profesională în construcţii. Prin acest model se vor dezvolta competenţile profesionale la un nivel net superior actualei formări profesionale, care va genera creşterea productivităţii muncii şi a salariilor muncitorilor perfecţionaţi.

Fuziunea firmelor de construcţii într-un cluster nu este considerată o parere bună doar de companii. Această idee este recomandată şi de factorii de decizie, în diferite ocazii, companiilor moldoveneşti din construcţii şi din alte sectoare economice li se recomandă să fuzioneze sau să încerce o concentrare a afacerii, pentru a putea fi competitive pe piaţa europeană. Această idee este

susținuta si de Agenția Construcții şi Dezvoltare a Teritoriului care are acelaş scop, de a proteja firmele autohtone în concurența cu firmele srăine.

CONFIGURAȚIILE CENTRALE A MAI MULTE CORPURI

Ilona POPOVICI, lector universitar, **Anastasia MONASTÎRLÎ**, studentî, gr. MI-401,
Catedra de Matematica

This article is an investigation of some moments of cosmic dynamics evolution, of the subject that always served as a base of checking the efficiency and the power of new mathematic methods and ideas. A lot of nowadays wide used methods were developed for this subject.

Teoria matematică a sistemelor dinamice are o istorie destul de bogată, de aceea ne-am propus în acest articol să descriem succint câteva momente din evoluția acestei discipline minunate.

Din punct de vedere a aplicabilității metodelor matematice, dinamica cosmică ocupă un loc excepțional. Această ştiință des a servit ca un platou pentru verificarea eficacității şi puterii noilor metode şi idei matematice. Anume pentru rezolvarea problemelor dinamicii cosmice au fost elaborate aşa metode universale ca: metoda parametrului mic, metoda iterației, metoda transformărilor consecutive, metoda căutării soluțiilor periodice şi cuasiperiodice, metode numerice de integrare, şi în sfârşit, teoria calitativă a ecuațiilor diferențiale. Actualmente interesul ştiințific şi practic față de cercetările cosmice a întinerit dinamica cosmică, de asemenea a

stimulat dezvoltarea direcţiilor ştiinţifice noi, legate de proiectarea traiectoriilor şi dirijarea cu corpurile cereşti artificiale.

Newton a găsit soluţia generală a ecuaţiilor diferenţiale a problemei a două corpuri, care se atrag reciproc după legea gravitaţională şi a demonstrat că binecunoscutele legi a mişcării planetelor, descoperite de Kepler în anii 1610-1618, pe baza prelucrării matematice a observaţiilor făcute asupra planetei Martie, nu sunt altceva decât primele integrale ale ecuaţiilor diferenţiale a problemei date. Însă numărul planetelor mari din componenţa Sistemului Solar este mai mare decât doi, de aceea problema a trei sau a mai multor corpuri poate servi, în principiu un model matematic foarte bun pentru cercetarea evoluţiei dinamice a Sistemului Solar. Este stabil sau este instabil Sistemul Solar este una din întrebările fundamentale ale ştiinţelor despre natură, la care nu s-a obţinut un rezultat definitiv. Cu toate acestea, nivelul contemporan de cunoaştere a acestei probleme arhicomplicate este net superioară faţă de orice altă epocă precedentă.

Până la apariţia cercetărilor valoroase ale lui Liapunov A.M. [3] şi Poincaré A. [1] nu exista o teorie matematică riguroasă a stabilităţii, de aceea în cercetările aplicate des se limita la cercetarea stabilităţii în prima aproximaţie şi foarte rar se examina stabilitatea în a doua aproximaţie, nemaivorbind despre examinarea stabilităţii cu aproximaţii mai mari. Drept confirmare a celor expuse mai devreme, serveşte binecunoscuta teoremă a lui Laplace [8] despre stabilitatea în prima aproximaţie a orbitelor planetelor mari a Sistemului Solar, în conformitate cu care semiaxele mari, excentricităţile şi pantele orbitelor aproximativ sunt constante, adică

$$a_k(t) \approx a_k(0), \quad e_k(t) \approx e_k(0), \quad i_k(t) \approx i_k(0) \quad \text{pentru}$$

$t \to \pm\infty.$

Jumătate de secol mai târziu Poisson [15] a demonstrat, că în a doua aproximaţie numai semiaxele mari ale planetelor sunt stabile (adică $a_k \approx a_{0k}$ pentru $t \to \pm\infty$), iar excentricităţile lor şi pantele sunt nestabile ($e_k \approx te^{it}$, $i_k \approx te^{it}$). La drept vorbind, teorema lui Poisson n-a dat un răspuns pozitiv şi nici negativ la întrebarea despre stabilitatea Sistemului Solar, deoarece în acel timp problema convergenţei aproximărilor în teoria fluctuaţiilor sistemelor hamiltoniene n-a fost corect formulată. Apariţia ideilor profunde în teoria calitativă a ecuaţiilor diferenţiale legate, în primul rând, cu numele lui Poincaré şi Liapunov, de asemenea şi cu teoria abstractă a sistemelor dinamice, elaborată de Birkgoff [7], au condiţionat dezvoltarea teoriei generale a sistemelor dinamice, teoriei stabilităţii, metodei asimptotice de integrare a ecuaţiilor diferenţiale a dinamicii hamiltoniene, şi ele în ultimă instanţă, au adus mai târziu, în mijlocul secolului XX, la crearea KAM-teoriei (Kolmogorov-Arnold-Moser).

Liapunov a dat definiţia matematică strictă a stabilităţii soluţiei particulare a ecuaţiei diferenţiale şi a elaborat metodele generale de cercetare a stabilităţii. Poincaré, la rândul său, a introdus noţiunea de stabilitate orbitală, a formulat problemele fundamentale a teoriei ecuaţiilor diferenţiale a dinamicii hamiltoniene şi a elaborat metoda asimptotică de integrare a ecuaţiilor, care serveşte ca bază a teoriei contemporane a oscilaţiilor neliniare. Liapunov înţelegea foarte bine, că teoremele lui despre stabilitate fără condiţii suplimentare, care pe vremea lui erau necunoscute, în sistemele hamilotniene sunt neaplicabile. Acestea se referă la prima şi a doua metodă a lui Liapunov. Cea mai mare greutate la aplicarea primei metode constă în aceea, că matricele sistemelor liniare hamiltoniene în vecinătatea soluţiei staţionare, periodice sau cuasiperiodice sunt simplectice. Cea mai mare dificultate, care apare inevitabil la

aplicarea metodei a doua a lui Liapunov în dinamica cosmică, constă în aceea, că hamiltonianele problemelor dinamicii cosmice, de regulă, nu sunt funcții pozitiv sau negativ definite în sensul lui Liapunov, de aceea ele nu pot fi utilizate în calitate de V-funcții ale lui Liapunov.

În anii 40-60 ai secolului XX pentru rezolvarea problemelor dinamicii matematice, formulate de Poincare [1], şi mai întâi de toate, pentru cercetarea problemei stabilității soluțiilor sistemelor hamiltoniene, de către K. Zighel, A.N. Kolmogorov, V.I. Arnold şi I. Moser a fost elaborată teoria soluțiilor cuasiperiodice ale ecuațiilor diferențiale definite pe toruri multidimensionale [2,4,5,12,13,14]. În această teorie, numită actualmente KAM-teoria este elaborată, în particular, „concepția metrică" a teoriei stabilității. Conform KAM-teoriei, orice soluție concretă a sistemului hamiltonian este metric stabilă, dacă majoritatea, în sensul măsurii Lebesque, condițiilor inițiale într-o vecinătate mică a punctului inițial a soluției cercetate, generează soluții ε - apropiate de cea dată, dacă $t \to \infty$. Această afirmație este adevărată pentru sisteme hamiltoniene de orice ordin finit $2n$ (n-numărul de grade de libertate). De exemplu, sistemul hamiltonian, care descrie Sistemul Solar, are ordinul 54 (numărul planetelor mari – 9, numărul coordonatelor lui Lagrange $n = 9 \times 3 = 27$). Comparând definiția stabilității după Liapunov cu noțiunea de stabilitate metrică, conchidem, că din prima întotdeauna rezultă a doua, dar nu invers. Din stabilitatea metrică a soluțiilor sistemelor hamiltoniene, nu rezultă încă stabilitatea lor după Liapunov, deoarece pentru stabilitatea în sensul lui Liapunov a soluțiilor ε - domeniul de atracție este continuu pentru orice $t \geq t_0$, în cazul stabilității „metrice" ε - domeniul de atracție este „aproape peste tot găurit".

Altă realizare semnificativă a KAM-teoriei se consideră teoremele lui Arnold [4] şi Moser [5], care se referă la stabilitatea soluțiilor staționare a sistemelor hamiltoniene de ordinul patru cu hamiltonian analitic. Sistemele hamiltoniene a dinamicii cosmice sunt, de regulă, conservative, de aceea soluțiile lor staționare pot fi un punct deosebit, sau centru [9], înconjurat de o mulțime de soluții periodice (în cazul stabilității punctului deosebit), sau şa [9], în vecinătatea căreia o mulțime de traiectorii se apropie nelimitat de ea, iar o altă mulțime de traiectorii se îndepărtează de la această şa când $t \to \infty$. Puancaré a demonstrat, că pot exista şi aşa numitele soluții homoclinice, care tind spre punctul deosebit, când $t \to \pm\infty$. Vecinătățile acestor traiectorii au fost pentru prima dată examinate în anii 60 ai secolului XX [6], după ce a devenit clar că această problemă are structură fractal-topologică.

La momentul dat în această teorie sunt pe larg cercetate soluțiile staționare a noilor probleme mărginite a dinamicii cosmice, care pentru orice *n* sunt soluții omografice a problemei a mai multor corpuri în sensul lui A. Wintner [10], de aceea stabilitatea lor geometric poate fi descrisă ca stabilitate orbitală a configurațiilor centrale, de asemenea definite de Wintner. Din acest motiv ne-am propus în continuare să studiem teoria configurațiilor centrale ale lui Wintner (sau *configurațiile centrale baricentrice*) şi clasa nouă de configurații centrale, numite şi *configurații centrale neinerțiale*. În acest studiu problema de bază o constituie *soluționarea* ecuațiilor algebrice neliniare, care definesc configurațiile centrale. În această problemă sunt mari posibilități de a aplica metodele algebrei computerizate, fapt ce va facilita studiul. Astfel vor fi găsite familii noi de configurații centrale în problema a patru şi cinci corpuri [11].

Referințe:

1. Пуанкаре А., Избранные труды, - М.: Наука, т.1-3, 1971-1972.

2. Зигель К.Л., Лекции по небесной механике, - М.: МИР, 1959.
3. Ляпунов А. М., Общая задача об устойчивости движения, - М. –Л.: Изд-во АН СССР, Собр. Соч., т. 1, 1954, 360с.
4. Арнольд В.И., Об устойчивости положений равновесия гамильтоновой системы обыкновенных дифференциальных уравнений в общем эллиптическом случае, - М.: Наука, ДАН СССР, т. 137, № 2, 1961, с.255-257.
5. Мозер Ю., Лекции о гамильтоновых системах, - М.: МИР, 1973.
6. Малинецкий Г.Г., Потапов А.Б., Современные проблемы нелинейной динамики, - М.: Изд – во «Эдиториал УРСС», 2000, 336 с.
7. Биркгоф Дж.., Динамические системы. – М.: Гостехиздат, 1941.
8. Субботин М.Ф., Введение в теоретическую астрономию. – М.: Наука, 1968, 780 с.
9. Пуанкаре А., О кривых, определяемых дифференциальными уравнениями, - М. – Л.: ГТТИ, 1947.
10. Уинтнер А., Аналитические основы небесной механики, - М.: Наука, 1967, 512 с.
11. Гребенников Е. А., Земцова Н.И., О существовании асимметричных решений функциональных уравнений Лагранжа – Винтнера, - М.: ВЦ РАН, ISBN 5-89574-053-7, 1999, с. 70-78.
12. Колмогоров А.Н., О сохранении условно-периодических движений при малом изменении функции Гамильтона, - М.: Наука, ДАН СССР, т. 98, № 4, 1954, с. 527-530.
13. Арнольд В.И., Малые знаменатели и проблема устойчивости в классической и небесной механике, - М.: Наука, УМН, т.18, вып. 6, 1963, с. 91-192.
14. Siegel C.L., Iterations of analytic functions, Ann. of Math. 43. 4, 1942.
15. Tisserand F., Traité de Mécanique Céleste,- Paris: Gauthier-Villars, t.1-4, 1889-1896.

OPERATORII INVOLUTIVI *V* ŞI LEGĂTURA LOR CU OPERATORII S, S^a, S_a

Diana AFTENI, asistent universitar,

The paper is devoted to describe the properties involutiv operators and establishers the relationship with operators S, S_α *and* S^α. *This necessary for subsequent investigation on singular integral operators with a shift.*

Fie R axa reală şi funcţia $\alpha(x)$, ce aplică conturul R pe el însuşi. Funcţia $\alpha(x)$ este o translaţie omografică, ce poate schimba s-au păstra orientarea conturului, îndeplinind condiţia Carleman: $\alpha(\alpha(x)) \equiv x$ ($\alpha(x) \equiv x$).

În lucrarea dată se vor demonstra proprietăţile operatorilor involutivi şi legătura lor cu operatorii de forma S, S_α şi S^α. Cele demonstrate în acest articol vor fi folosite în articolele ulterioare, la studiul operatorilor integrali singulari cu translaţii. Studiul operatorilor involutivi se va face în spaţiul

$$L_p^\gamma(R,\rho) = \left\{ \varphi(t) : \int_{-\infty}^{+\infty} \left| |\varphi(t)|^p \rho(t) \right| dt < \infty \right\},$$ cu norma

$$\|\varphi\| = \left(\int_{-\infty}^{+\infty} |\varphi(t)|^p \rho(t) dt \right)^{1/p}$$ şi $\rho(t) = |x-\delta|^\gamma$, $-1 < \gamma < p-1$, $1 < p < \infty$.

Se consideră operatorii $S_\alpha \varphi$ şi $S^\alpha \varphi$ de forma

$$(S^\alpha \varphi)(x) = \frac{1}{\pi i} \int_{-\infty}^{+\infty} \frac{|t-\delta|^\alpha}{|x-\delta|^\alpha} \frac{\varphi(t)}{t-x} dt \qquad (1)$$

$$\left(S_\alpha \varphi\right)(x)=\frac{1}{\pi i}\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{(t-\delta)^\alpha}{(x-\delta)^\alpha}\frac{\varphi(t)}{t-x}dt \qquad (2)$$

unde $(t-\delta)^\alpha=|t-\delta|^\alpha\cdot e^{\frac{\pi i\alpha}{2}[1-\operatorname{sgn}(t-\delta)]}$, cu translația

$$\alpha(t)=\frac{\delta\, t+\beta}{t-\delta} \qquad (3)$$

şi S este operatorul integral singular cu nucleul Cauchy

$$(S\varphi)(x)=\frac{1}{\pi i}\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{\varphi(t)}{t-x}dt\,.$$

Definim următorul operator involutiv

$$V\varphi(t)=\frac{\varpi}{|t-\delta|^\lambda (t-\delta)}\varphi[\alpha(t)]\,, \qquad (4)$$

unde $\varpi=|D|^{\frac{\lambda+1}{2}}e^{\frac{\pi i(\lambda+1)}{2}}$, pentru $D=\delta^2+\beta<0$ (cazul păstrării orientării conturului) şi $\varpi=|D|^{\frac{\lambda+1}{2}}$, pentru $D>0$ (cazul schimbării orientării conturului) . Se arată uşor că operatorul V este involutiv, adică $V^2=I$ ($V\neq\pm I$).

Vom determina $\lambda\in R$ din condiția ca operatorul V să fie mărginit în spațiul L_p^γ :

$$\|V\varphi\|_{L_p^\gamma}=\left(\int_{-\infty}^{+\infty}\left|\frac{\varpi\varphi[\alpha(t)]}{|t-\delta|^\lambda (t-\delta)}\right|^p |t-\delta|^\gamma\, dt\right)^{\frac{1}{p}}=$$

$$=|D|^{\frac{\lambda+1}{2}+\frac{\gamma-\lambda p-p}{p}+\frac{1}{p}}\left(\int_{-\infty}^{+\infty}|\varphi(t)|^{p}|t-\delta|^{-\gamma+\lambda p+p-2}|dt|\right)^{\frac{1}{p}}.$$

Aşadar, în calitate de λ trebuie de luat $\lambda=\frac{2(\gamma+1)}{p}-1$ şi atunci $\|V\varphi\|_{L_p^\gamma}=\|\varphi\|_{L_p^\gamma}$. Să observăm că în acest caz

$-1<\gamma<p-1 \Leftrightarrow -1<\lambda<1$.

Relațiile dintre operatorul involutiv V, dat de formula (4) şi operatorii de forma S, S_α şi S^α, se vor stabili cu ajutorul următoarele două leme.

Lema 1. *Sunt adevărate următoarele formule de comutație :*

$$VS^\alpha=sign(-D)\cdot S^{\lambda-\alpha}V, \qquad (5)$$

$$VS_\alpha=sign(-D)\cdot h(x)\cdot S_{\lambda-\alpha}\cdot h^{-1}(x)\cdot V, \qquad (6)$$

$$VSV=sign(-D)S^\lambda, \qquad (7)$$

unde $h(x)=e^{\frac{i\lambda\pi}{2}[1-sign(x-\delta)]}$.

Demonstrație. Demonstrăm egalitatea (7).

Avem

$$(VSV\varphi)(x)=\frac{\varpi^2}{\pi i\cdot|x-\delta|^\lambda\cdot(x-\delta)}\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{\varphi(\alpha(t))}{|t-\delta|^\lambda(t-\alpha(x))(t-\delta)}dt. \qquad (8)$$

Aşa cum

$$\alpha(t)-\alpha(x)=\frac{D}{t-\delta}\cdot\frac{x-t}{x-\delta},\ \alpha(t)-\delta=\frac{D}{t-\delta},\alpha'(t)=\frac{-D}{(t-\delta)^2}.$$

Atunci, efectuând substituția $\alpha(x)=t$ în (8) vom obține:

$$(VSV\varphi)(x)=\frac{\varpi^2\cdot sign(-D)}{\pi i\cdot|D|^{\lambda}\cdot D}\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{|t-\delta|^{\lambda}}{|x-\delta|^{\lambda}}\cdot\frac{\varphi(t)}{t-x}dt=\frac{sign(-D)}{\pi i}\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{|t-\delta|^{\lambda}}{|x-\delta|^{\lambda}}\cdot\frac{\varphi(t)}{t-x}dt=$$
$$=sign(-D)\cdot\left(S^{\lambda}\varphi\right)(x)$$

Celelalte egalități se demonstrează analog.

Lema 2. *Sunt adevărate următoarele formule:*

$$SS^{\alpha}=I+i\cdot tg\frac{\alpha\pi}{2}\left(sS^{\alpha}-Ss\right), \qquad (9)$$

$$S^{\alpha}S=I+i\cdot tg\frac{\alpha\pi}{2}\left(S^{\alpha}s-sS\right), \qquad (10)$$

$$SS_{\alpha}=\begin{cases}I+i\cdot(e^{-\pi i\alpha}\operatorname{cosec}\alpha\pi-ctg\alpha\pi)\left(S_{\alpha}-S\right), t>\delta, x>\delta\\ I+i\cdot(e^{-\pi i\alpha}ctg\alpha\pi-\operatorname{cosec}\alpha\pi)\left(S_{\alpha}-S\right), t<\delta, x<\delta\end{cases} \qquad (11)$$

$$S_{\alpha}S=\begin{cases}I-i\cdot(e^{\pi i\alpha}\operatorname{cosec}\alpha\pi-ctg\alpha\pi)\left(S-S_{\alpha}\right), t>\delta, x>\delta\\ I-i\cdot(e^{\pi i\alpha}ctg\alpha\pi-\operatorname{cosec}\alpha\pi)\left(S-S_{\alpha}\right), t<\delta, x<\delta\end{cases} \qquad (12)$$

cu $(s\varphi)(x)=sign(x-\delta)\varphi(x)$.

Demonstrație. Cu ajutorul formulei lui Poincare-Bertrant, obținem:

$$SS^{\alpha}\varphi=\frac{1}{\pi i}\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{1}{t-x}dt\,\frac{1}{\pi i}\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{|\xi-\delta|^{\alpha}}{|t-\delta|^{\alpha}(\xi-t)}\varphi(\xi)d\xi=$$

$$=\varphi(x)+\left(\frac{1}{\pi i}\right)^2\int_{-\infty}^{+\infty}|\xi-\delta|^{\alpha}\cdot\varphi(\xi)\cdot d\xi\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{1}{|t-\delta|^{\alpha}(\xi-t)(t-x)}dt \quad .(13)$$

În continuare vom folosi formula 3.238.1 din [2], şi anume

$$\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{|x|^{\alpha-1}}{x-y}dx=-\pi\, ctg\frac{\alpha\pi}{2}|y|^{\alpha-1}sign\, y, (\ 0<\operatorname{Re}\alpha<1). \qquad (14)$$

Folosind expresiile (13) şi (14) , vom obţine:

$$SS^{\alpha}\varphi=\varphi(x)+\frac{1}{\pi^{2}}\int_{-\infty}^{+\infty}|\xi-\delta|^{\alpha}\cdot\varphi(\xi)\cdot d\xi\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{1}{|t-\delta|^{\alpha}(t-\xi)(t-x)}dt=$$

$$=\varphi(x)+\frac{1}{\pi^{2}}\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{|\xi-\delta|^{\alpha}}{x-\xi}\varphi(\xi)d\xi\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{1}{|t-\delta|^{\alpha}}\left[\frac{1}{t-x}-\frac{1}{t-\xi}\right]dt=$$

$$=\varphi(x)+\frac{1}{\pi^{2}}\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{|\xi-\delta|^{\alpha}}{x-\xi}\varphi(\xi)d\xi\left(\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{1}{|t-\delta|^{\alpha}}\frac{1}{t-x}dt-\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{1}{|t-\delta|^{\alpha}}\frac{1}{t-\xi}dt\right)=$$

$$=\varphi(x)+\frac{1}{\pi^{2}}\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{|\xi-\delta|^{\alpha}}{x-\xi}\varphi(\xi)d\xi\left(-\pi\cdot ctg\frac{(1-\alpha)\pi}{2}\cdot|x-\delta|^{-\alpha}sign(x-\delta)-\right.$$

$$\left.-(-\pi)\cdot ctg\frac{(1-\alpha)\pi}{2}|\xi-\delta|^{-\alpha}sign(\xi-\delta)\right)=$$

$$=\varphi(x)+\frac{1}{\pi}\cdot tg\frac{\alpha\pi}{2}\cdot\left[sign(x-\delta)\cdot\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{|\xi-\delta|^{\alpha}}{\xi-x}|x-\delta|^{-\alpha}\varphi(\xi)d\xi-\right.$$

$$\left.-\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{|\xi-\delta|^{\alpha}}{\xi-x}|\xi-\delta|^{-\alpha}sign(\xi-\delta)\varphi(\xi)d\xi\right]=$$

$$=\varphi(x)+i\cdot tg\frac{\alpha\pi}{2}\cdot\left[sign(x-\delta)\cdot\frac{1}{\pi i}\cdot\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{|\xi-\delta|^{\alpha}}{|x-\delta|^{\alpha}(\xi-x)}\varphi(\xi)d\xi-\right.$$

$$\left.-\frac{1}{\pi i}\cdot\int_{-\infty}^{+\infty}\frac{\varphi(\xi)}{\xi-x}sign(\xi-\delta)d\xi\right]=\varphi(\xi)+i\cdot tg\frac{\alpha\pi}{2}\left[(sS^{\alpha}\varphi)(x)-(Ss\varphi)(x)\right],\quad(15)$$

astfel am obţinut egalitatea (9).

La fel se demonstrează şi celelalte egalităţi (10), (11) şi (12).

Se poate stabili şi alte relații cu operatorii S_α, S^α şi alți operatori, ca de exemplu: relații de felul $S_\alpha S_\beta, S_\alpha S^\beta, S^\alpha S^\beta$ şi $S^\alpha S_\beta$, însă aceste formule nu sunt necesare cercetării ulterioare.

Referințe:

1. Карапетянц Н. К., Самко С. Г. Уравнения с иволютивными операторами и их применения. Ростов, 1988, 188 стр.
2. Градштеин И. С., Рыжик И. М. Таблица интегралов сумм рядов и произведений. Москва, 1963, 1110 стр.

UTILIZAREA PROGRAMULUI *MACROMEDIA FLASH MX* ÎN INFORMATICĂ (COLEGIUL ANUL IV)

Olesea UZUN, asistent universitar,
Catedra de Matematică

Flash este o aplicație utilizată pentru dezvoltarea obiectelor - aplet de tip *Flash* disponibile în cadrul unor pagini WEB. Prin intermediul obiectelor *Flash*, veți putea creşte dinamismul unei pagini precum şi facilita interacțiunea cu utilizatorul. Inițial dezvoltată de Macromedia, aplicația *Flash* a fost preluată de către Adobe©.

Cuvântul „multimedia" provine de la cuvintele „mulți" (mai multe) şi „media" (medii de transmitere şi prezentare a informațiilor). Astăzi multimedia a devenit mai mult decât o necesitate şi o modă. Majoritatea computerelor asamblate conțin plăci de sunet şi CD-ROM-uri (sau DVD-uri), unele chiar accesorii mai complexe (acceleratoare grafice, tunere TV etc). Instalând aceste componente pe un calculator destul de performant veți putea avea toate informațiile în

biroul dumneavoastră, de la simplele texte şi imagini, până la animații, sunete şi aplicații interactive.

Programul *Macromedia Flash MX* este un program în care noi putem construi desene animate şi multe alte lucruri. Orice scenă în *Flash* poate fi construită pe mai multe straturi. Fiecare strat, de exemplu, poate conține mişcarea sau schimbarea unui obiect pe scenă. Astfel putem face un *Flash,* unde pe scenă vor fi câteva obiecte, cu dimensiuni diferite şi care pot fi mişcate în diferite părți. Fiecare din aceste obiecte trebuie să aibă stratul lui. Crearea şi lucrul cu obiectele îl putem face numai pe stratul activ. Activ în orice clipă poate fi numai un strat.

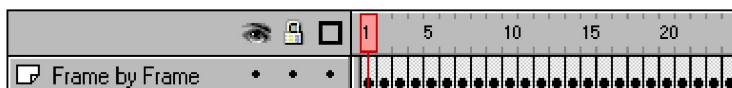
Mi-am pus drept scop să mă opresc mai mult la cercetarea mişcării obiectelor şi desenelor. Orice obiect poate fi mişcat pe un sector de lucru, cu mărirea sau micşorarea dimensiunilor, cu schimbarea culorilor sau formelor pe baza a mai multor straturi.

Sunt cunoscute două metode pentru crearea mişcării:

1. Mişcarea „pas cu pas", în care fiecare segment este creat de către utilizator;
2. Mişcarea automatică tweening care este împărțită în două moduri:
   a) Mişcarea motion – tweening
   b) Mişcarea schape – tweening.

Cu ajutorul mişcării motion – tweening cel mai bine se modifică coordonatele obiectelor pe un sector de lucru. Cu ajutorul mişcării schape – tweening de obicei se modifică forma obiectelor şi dimensiunile lor.

Mişcarea „pas cu pas" putem arăta în felul următor:

Mişcarea automatică este:

Mişcarea Motion – tweening se diferă de mişcarea schape – tweening prin culoarea. Mişcarea *Motion – tweening* se descrie prin săgeată de culoare violetă iar schape – tweening prin săgeată de culoare verde.

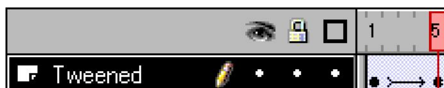
Linie punctată arată la probleme în *Flash* şi se descrie astfel:

Aparte un segment arată ca:

Segmentul gol se arată ca un mic cerc gol :

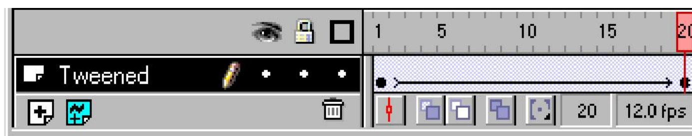
Dacă este necesar să modificăm proprietățile obiectelor, atunci folosim mişcarea Motion – Tweening. În cazul animației Motion – Tweening, *Flash* poate modifica automat poziția obiectului, mărimea lui, culoarea şi, în acelaş timp, putem roti obiectele sau le impunem să apară sau să dispară instantaneu.

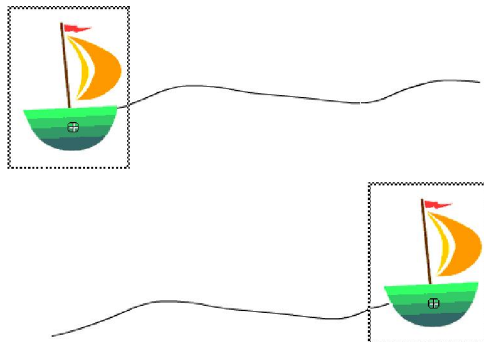

Proprietățile de mai sus pot fi folosite numai pentru obiectele de tip «simbol» . Însă desenele şi textele nu au proprietăți în meniul buton de dreapta. În cazul dat desenul sau textul se transformă în obiect de tip «simbol» cu ajutorul tastei F8 şi numai după putem lucra cu acel desen sau text. Astfel, la un moment dat, pe scena de lucru la noi se adună mai multe obiecte diferite. Pentru a lucra cu ele în continuare le transformăm pe toate într-un singur obiect de tip « simbol » prin alegerea din meniul *Insert/Create Motion Tween*.

Alegem în continuare numărul de cadre în care vom efectua mişcarea Motion – Tweening şi apăsăm F5. Trecem obiectul format aproape de poziția creată. În cazul în care dorim să schimbăm proprietățile obiectului apăsăm dublu clic pe un cadru. În final obținem :

Dacă utilizatorul doreşte ca obiectul să parcurgă o traiectorie fixată apelează la procedura de mai sus, cu excepția faptului că se adaugă un strat ascuns. Se alege din meniul *Insert /Motion Guide* şi pe stratul apărut, cu creionul se fixează traiectoria pe care trebuie să o parcurgă obiectul. Apoi în primul şi în ultimul cadru se poziționează obiectul de tip „simbol” cît mai aproape de această traiectorie.

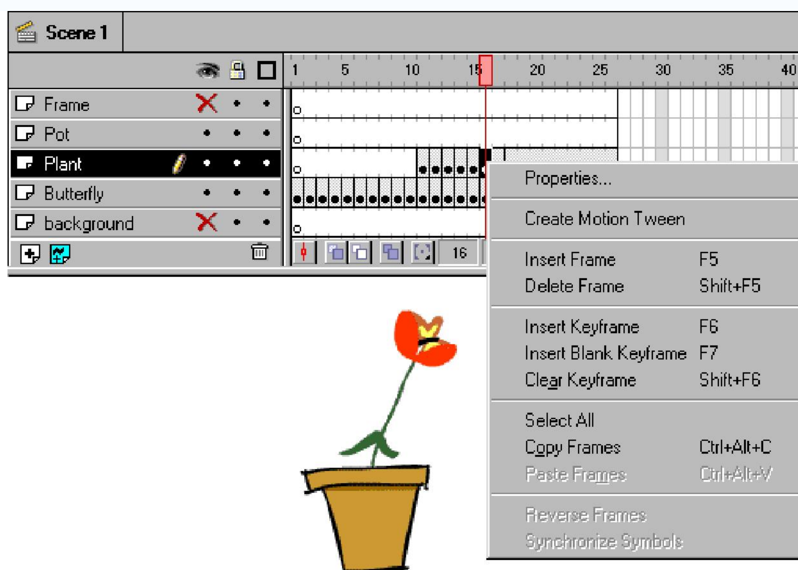

Executând totul corect obținem mişcarea dorită.

În cazul în care utilizatorul doreşte să modifice forma şi dimensiunile obiectelor, el va apela la mişcarea Schape – Tweening. De la început se creează un obiect de tip „desen”, în primul cadru, prin folosirea oricărui instrument. Se creează un al doilea cadru trecând de numărul dorit de cadre şi pe acel cadru la care s-a oprit

utilizatorul se modifică forma obiectului. Apoi, utilizatorul trebuie să se întoarcă înapoi la primul cadru şi să aleagă *modify/frame.* După aceasta în fereastra de lucru Tweening se alege comanda Schape. Mişcarea de tip Schape-Tweening se petrece numai dacă pe rigla (Timeline) apare o săgeată verde, care după cum a fost menţionat mai sus descrie mişcarea automatică corectă.

Mişcarea „pas cu pas" permite modificarea animaţiei în fiecare cadru şi se utilizează cel mai des la crearea animaţiei complicate. Dacă utilizatorul şi-a pus drept scop formarea unei animaţii dificile prin folosirea mişcării „pas cu pas", va trebui să aleagă cadrul în care va începe lucrul cu animaţia şi va apăsa F6. Creaţi animaţii pentru acest cadru. Această animaţie o putem construi din mai multe obiecte. Apăsaţi pe următorul cadru tot pe acest strat şi din meniul *Insert* alegi comanda *Keyframe* sau puteţi să apăsaţi F6.

Schimbați conținutul acestui cadru cum doriți să fie şi aceste modificări apar deodată în acest cadru. Puteți repeta aceşti paşi până când credeți că animația este gata.

Dacă doriți să vedeți ce se obține în aceste cazuri apăsați Enter sau din meniul *Control* alegeți *Play*.

Din motiv că *Flash* sunt disponibile în cadrul unor pagini WEB, aş dori să indic avantajele şi dezavantajele folosirii *Flash-ului* pe Web**.**

Avantajele folosirii *Flash-ului* pe web sunt:

1) Pentru a "memora" imaginile un calculator poate recurge la două metode: prima este reținerea pixel cu pixel a imaginii, cea de-a doua este memorarea unor "puncte critice" cu ajutorul cărora imaginea poate fi refăcută. Astfel pentru a afişa un cerc, acesta poate fi memorat într-o imagine de tip BitMap sau Jpeg. Dacă avem un cerc cu o rază destul de mare vor fi memorați nu numai pixelii de pe conturul cercului ci şi cei din interiorul acestuia sau care sunt în jurul său. Spre deosebire, în cadrul formatelor vectoriale (SVG - Scalable Vector Graphics, SWF - ShockWave Flash) sunt reținute doar centrul şi raza cercului calculatorul găsind imediat metoda de afişare a tuturor punctelor ce vor alcătui cercul. Este evident faptul că dimensiunea unui fişier în format rasterizat (jpg, bmp, gif) este mai mare decât cea a unui fişier în format vectorial (din motivul volumului de informație ce va fi reținut). Atunci când mărim o imagine de tip vectorial nu facem decât să redesenăm o parte a sa, calculatorul putând reda cercul cu aceeaşi claritate – se cunoaşte forma geometrică reprezentată şi mărirea imaginii nu reprezintă decât trasarea (la scară) a fostei imagini vectoriale. Atunci când mărim o imagine de tip BitMap sau Jpeg calculatorul nu "cunoaşte" despre ce este vorba şi operația va consta doar în

suprademensionarea pixelilor (un pixel al cercului va fi afişat în patru puncte de pe ecran).

2) Dacă dorim să vizualizăm obiectul *Flash* în Windows se descărca automat Playerul de *Flash* versiunea Windows, dacă ne folosim de un telefon mobil, se va folosi playerul disponibil pentru telefoane (Flash Player Lite 1.0) iar dacă ne folosim de un player separat, toate playerele vor afişa aceeaşi imagine finală.

3) Animații de lunga durată uşor de realizat.

4) În interiorul obiectelor *Flash* puteți importa şi manipula MP3uri sau AVIuri.

5) În cazul în care vă hotărâți să realizați un întreg site în *Flash*, aplicația vă poate furniza odată cu obiectul flash şi codul HTML necesar – în acest fel tot ce mai trebuie făcut este publicarea site-ului pe un server WEB.

6) Pentru ca un film *Flash* să ruleze pe maşina clientului nu este necesar să fie încărcat în întregime – playerul va afişa doar pe cât e posibil din film aşteptând încărcarea în continuare. Din acest motiv se pot realiza scripturi speciale.

Dezavantajele folosirii obiectelor flash în paginile web sunt:

1) Dacă player nu este instalat pe o suita de brows-ere, totuşi există cazuri în care obiectele Flash ajung pe maşini ce nu au instalat aplicația necesară interpretării obiectelor Flash. Pentru a rula aplicațiile Flash pe aceste calculatoare trebuie să exportăm obiectul Flash ca un executabil.

2) Flashul lucrează cu mai multe tipuri de texte, unele dintre acestea (textul static) nu poate fi indexat de motoarele de căutare deoarece obiectul Flash este tratat ca element grafic/obiect şi roboții

de căutare nu au cunoştinţele necesare „disecării” obiectelor Flash şi extragerii textului intern.

3) Fiind o aplicaţie dezvoltată de o serie de programatori, instrumentul de dezvoltare este costisitor. Totuşi specificaţiile formatului obiectului Flash sunt disponibile şi din acest motiv au apărut destule instrumente care să utilizeze acest format în scopuri mai mult sau mai puţin productive sau legale.

Referinţe:

1. Кишик А., Галушкин П., ” FLASH MX ЭФФЕКТИВНЫЙ САМОУЧИТЕЛЬ”, СПб.:ДиаСофт, 2003, 416 pag.
2. Молер Дж.,” FLASH MX 2004 Руководство Web-дизайнера. “, М.:ЭКСМО, 2006, 400 pag.
3. Гультяев А.К., “MACROMEDIA FLASH MX”, СПб.:Корона-Принт, Учитель и ученик, 2002, 352 pag.
4. *http://www.google.ro/ Wikipedia*
5. *http://www.preferate.ro/Informatica/Macromedia*

APLICAREA ELEMENTELOR DE COMBINATORICĂ LA REZOLVAREA PROBLEMELOR PROBABILISTICE

Natalia MACRIŢCHI, dr., conf.univ. interimar,
Catedra de Matematică

Termeni – cheie: eveniment, eveniment elementar, eveniment aleator, probabilitate, combinări, permutări, aranjamente, mulţime, elemente, experiment, selecţie.

Notaţii:

C_n^m - combinări din **n** elemente luate câte **m**;

A_n^m - aranjamente din **n** elemente luate câte **m**;

P_n - permutări din **n** elemente;

E - mulțime de evenimente;

$e_1; e_2; ...; e_n$ - evenimente aleatoare;

Ω - mulțime de evenimente aleatoare;

N(Ω) - mulțimea tuturor rezultatelor experimentului;

N(A) – numărul total de evenimente favorabile.

La determinarea numărului de evenimente elementare în cazul schemei clasice a probabilității, des sunt utilizate binecunoscutele formule de combinatorică. Aşa sunt, de exemplu, formula pentru determinarea numărului de combinări din **n** elemente luate câte **m**:

$$C_n^m = \frac{n!}{m!(n-m)!} = \frac{n(n-1)\cdot ...\cdot(n-m+1)}{m!} \quad (1)$$

şi formula pentru determinarea numărului de aranjamente din **n** elemente luate câte **m**

$$A_n^m = C_n^m \cdot m! = \frac{n!}{(n-m)!} = n(n-1)\cdot ...\cdot(n-m+1). \quad (2)$$

La rezolvarea problemelor probabilistice este important să evidențiem experimentele unde pot fi aplicate unele sau altele formule din combinatorică. Fiecare din formulele combinatorice determină numărul total de evenimente elementare în careva schemă a urnelor, adică într-un experiment idealizat în care se aleg la întâmplare **m** elemente diferite din **n** elemente distincte a mulțimii inițiale **E**=$\{e_1; e_2; ...; e_n\}$.

De aceea pentru fiecare experiment se indică strict, prin ce metodă se face alegerea şi ce se subînțelege prin selecții diferite.

Există două scheme de selectare (alegere) principial diferite: în prima schemă alegerea se realizează fără întoarcerea elementelor (aceasta înseamnă, că se aleg simultan toate **m** elemente, sau consecutiv câte un element, precum, fiecare element ales se exclude din mulțimea inițială).

În a doua schemă a alegerii se ia câte un element cu revenirea obligatorie a elementului selectat la fiecare pas şi cu amestecarea minuțioasă a elementelor mulțimii inițiale înainte de următoarea alegere.

După ce a avut loc alegerea după o schemă sau alta, elementele selectate (sau numerele lor) pot fi ordonate (adică aranjate într-o consecutivitate anumită), sau nu. În rezultat se vor obține următoarele experimente de alegere la întâmplare a **m** elemente din numărul total de **n** elemente distincte a mulțimii **E**.

I. Schema alegerii, care presupune utilizarea combinărilor

Dacă experiența constă în alegerea a **m** elemente fără revenire să fără aranjare , atunci evenimentele elementare distincte vor fi considerate submulțimile mulțimii **E**, a câte **m** elemente, care au componență diferită.

Combinațiile de elemente care se obțin în aşa mod (evenimentele elementare) se numesc *combinări din **n** elemente luate câte **m***, iar numărul lor total **N(Ω)** se determină după formula (1).

Pentru numerele C_n^m, care se mai numesc *coeficienți binomiali* sunt juste următoarele identități, care sunt utile în cazul rezolvării problemelor probabilistice:

$C_n^m = C_n^{n-m}$ (proprietatea simetriei),

$C_{n+1}^k = C_n^k + C_n^{k-1}, C_n^0 = 1$ (relația de recurență),

$C_n^0 + C_n^1 + ... + C_n^n = 2^n$ (consecință din binomul lui Newton).

Exemplul 1. *Mulțimea* ***E*** *conține primele 10 litere ale alfabetului latin. Câte alfabete distincte a câte trei litere putem alcătui din mulțimea dată de litere? Care este probabilitatea, că alfabetul ales la întâmplare va conține litera* ***a****?*

Rezolvare:

Experiment: Alcătuirea alfabetelor

Eveniment: A= {alfabetul, din trei litere, ales la întâmplare conține litera **a**}

Analiză: Numărul de alfabete distincte egal cu numărul de submulțimi a câte trei elemente a mulțimii **E** (numărul de combinări din 10 elemente luate câte 3)

Formule:

$N(\Omega) = C_{10}^3 = \frac{10!}{3!(10-3)!} = \frac{10!}{3! \cdot 7!} = \frac{8 \cdot 9 \cdot 10}{1 \cdot 2 \cdot 3} = 120$ - număr de alfabete calcule

Analiză: Numărul de elemente a mulțimii **A** este egal cu numărul de cazuri posibile de selectare a 2 litere din 9 (din 10 litere se exclude litera **a**, care este în componența mulțimii **A**), adică este egală cu numărul de combinări din 9 elemente luate câte 2

Formule: $N(A) = C_9^2 = \frac{9!}{2!(9-2)!} = \frac{9!}{2! \cdot 7!} = \frac{8 \cdot 9}{1 \cdot 2} = 36$ - numărul de cazuri favorabile

calcule $P(A)=\frac{N(A)}{N(\Omega)}=\frac{36}{120}=0,3$ sau 30%

Răspuns: 120 de alfabet; 30%

II. Schema alegerii, care presupune utilizarea aranjamentelor

Dacă experimentul constă în alegerea a **m** elemente fără revenire, dar cu ordonarea lor, pe măsura alegerii, într-o consecutivitate, atunci ca rezultatele distincte ale acestui experiment vor fi submulțimile din **m** elemente ale mulțimii **E**, care se deosebesc sau cu componența elementelor, sau cu ordinea apariției lor. Combinațiile de elemente care se obține în aşa mod (evenimentele elementare) se numesc *aranjamente din **n** elemente luate câte **m***, iar numărul lor total se determină cu ajutorul formulei (2), adică N(Ω)= A_n^m.

În caz particular, dacă **m=n**, atunci experimentul constă în aranjarea arbitrară a mulțimii **E**, adică se reduce la permutarea aleatoare a elementelor întregii mulțimi.

Astfel, $N(\Omega)=A_n^m=P_n=n!$

Exemplul 2. *Un grup din 8 persoane, ocupă locuri la o masă rotundă în mod arbitrar. Care este probabilitatea că două persoane anumite vor fi aşezate alături?*

Rezolvare:

Experiment: Aranjarea persoanelor la masă

Eveniment: B={două persoane anumite să se afle alături}

Analiză: Deoarece se aranjează întreaga mulțime din 8 elemente, atunci $N(\Omega) = P_8 = 8! = 40320$ - moduri de aranjare la masă rotundă.

Evenimentul B va fi favorizat în cazul când două persoane anumite vor şedea alături la masă: în total sunt 8 locuri perechi – vecine distincte la masa rotundă, la fiecare din care aceste două persoane se pot aşeza în două moduri, în acelaşi timp celelalte 6 persoane se aranjează la masă în mod întâmplător, de aceea după formula de determinare a numărului de elemente în produsul cartezian al mulțimilor obținem:

Formule: $N(A) = 2 \cdot 8 \cdot 6! = 2 \cdot 8 \cdot 720 = 16 \cdot 720 = 11520.$

calcule $P(A) = \dfrac{N(A)}{N(\Omega)} = \dfrac{11520}{8!} = \dfrac{11520}{40320} \approx 0{,}285$ sau 28,5%

Răspuns: 28,5%

Probleme

I-a schemă

1. Dintr-o partidă, care conține 10 piese, dintre care 3 sunt rebut, se extrag la întâmplare 3 piese pentru control. Aflați probabilitatea următoarelor evenimente:

A = {în selecția obținută se conține cel puțin o piesă rebut};

B = {în selecția obținută toate piesele sunt rebut};

C = {în selecția obținută exact 2 piese sunt rebut}.

Răspuns: P(A)=$\dfrac{17}{24}$; P(B)=$\dfrac{1}{720}$; P(C)=$\dfrac{7}{40}$.

1. Printre candidații la posturile în Consiliul Facultății sunt: 3 studenți ai anului întâi, 5 studenți ai anului doi şi 7 studenți ai anului trei. Din această componență se aleg la întâmplare 5 persoane, care vor participa la Conferința Ştiințifică Studențească.

Aflați probabilitatea următoarelor evenimente

A = {vor fi aleşi numai studenți din anul trei};

B = {toți studenții anului întâi vor participa la Conferință};

C = {nu va fi ales nici un student din anul doi};

D = {va fi aleasă următoarea componență: un student din anul întâi, doi studenți din anul doi şi doi studenți din anul trei};

Răspuns: $P(A)=\frac{1}{143}$; $P(B)=\frac{2}{91}$; $P(C)=\frac{12}{143}$; $P(D)=\frac{36}{143}$.

2. Dintr-un set de 52 de cărți de joc la întâmplare se extrag 4 cărți. Aflați probabilitatea următoarelor evenimente:

A = {în selecția obținută toate cărțile sunt de „dobă”};

B = {în selecția obținută toate cărțile sunt de aceeaşi semnificație (sau de „verde”, sau de „cruce”, sau de „dobă”, sau de „roşu”)};

C = {în selecție va nimeri cel puțin un „as”};

D = {se va obține următoarea componență: „jack”, „damă” şi doi „crai”}.

Răspuns: $P(A) \approx 0{,}264\cdot 10^{-2}$; $P(B) \approx 0{,}0106$; $P(C) \approx 0{,}2813$; $P(D) \approx 0{,}355\cdot 10^{-3}$.

A II-a schemă

1. Un grup din 8 persoane ocupă locuri la o masă dreptunghiulară (pe o singură parte a mesei). Aflați probabilitatea că două persoane anumite vor şedea alături, dacă:

a) numărul de locuri este egal cu 8;

b) numărul de locuri este egal cu 12.

Răspuns: a) $\frac{1}{4}$; b) $\frac{1}{6}$.

2. Numerele 1;2;3;4;5;6;7;8;9 se scriu în ordine întâmplătoare. Aflați probabilitatea următoarelor evenimente:

A = {numerele vor fi scrise în ordine crescătoare};

B = {numerele 1 şi 2 vor fi alături şi în ordine crescătoare};

C = {numerele 3,6,9 vor urma unul după altul într-o ordine întâmplătoare};

Răspuns: P(A)=$\frac{1}{9!}$; P(B)=$\frac{1}{9}$; P(C)=$\frac{1}{12}$.

Referințe:

1. Beganu, G. Elemente de teoria probabilităților şi statistică matematică. Bucureşti: Meteor Press, 2003. 304 p.
2. Beganu, G.; Bădin, L.; Covrig, M.; Manu, L.; Toma, A. Teoria probabilităților şi Statistică matematică. Culegere de probleme. Bucureşti: Meteor Press, 2004. 336 p.
3. Zambițchi, D.; Buzurniuc, Ş. Elemente de Teoria probabilităților şi Statistică matematică: Chişinău: Evrica, 2001. 200 p.
4. Zambițchi, D.; Buzurniuc, Ş. Introducere în Teoria probabilităților (160 de probleme). Chişinău: Centrul de Matematică Aplicată şi Informatică, 1996. 89 p.
5. Вентцель, Е.С.; Овчаров, Л. А. Теория вероятностей. Задачи и упражнения: Москва: Наука, 1969. 368 с.
6. Вуколов, Э.А. и другие. Сборник задач по математике для втузов. Специальные курсы. Москва: Наука, 1984. 608 с.
7. Зайцев, И.А. Высшая математика. Москва: Высш. шк., 1991. 400 с.
8. Кутасов, А.Д. и другие. Пособие по математике для поступающих в вузы. Москва: Наука, 1988. 720 с.
9. Лозинский, С.Н. Сборник задач по Теории вероятностей и Математической статистике. Москва: Статистика, 1967. 128 с.
10. Мостллер, Ф. Пятьдесят занимательных вероятностных задач с решениями.